

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

ÖDÜLLÜ ÇOCUK EDEBİYATI
YAPITLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ
TEMEL ÖĞELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA GÖKMEN

Ankara, Ağustos, 2017

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI**

**ÖDÜLLÜ ÇOCUK EDEBİYATI
YAPITLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ
TEMEL ÖĞELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA GÖKMEN

DANIŞMAN: PROF. DR. SEDAT SEVER

Ankara, Ağustos, 2017

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne

B¼řra G¼KMEN'in hazırladığı "¼d¼ll¼ Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuk Edebiyatının Temel ¼đeleri Bakımından İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, j¼rimiz tarafından Eğitimin K¼lt¼rel Temelleri Anabilim Dalı, T¼rke Eğitimi Programında Y¼ksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Sedat SEVER (Danışman)

¼ye: Doç. Dr. Canan ASLAN

¼ye: Yrd. Doç. Dr. T¼lay KUZU

ONAY

Bu tez Ankara ¼niversitesi Lisans¼st¼ Eğitim – ¼đretim ve Sınav Y¼netmeliđi'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri ¼yeleri tarafından ...../...../20..... tarihinde uygun g¼r¼lm¼ř ve Enstit¼ Y¼netim Kurulunca ...../...../20..... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail G¼VEN
Eğitim Bilimleri Enstit¼s¼ M¼d¼r¼

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü söylemin ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Büşra GÖKMEN

ÖZET

ÖDÜLLÜ ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL ÖĞELERİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

GÖKMEN, Büşra

Yüksek Lisans, Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sedat SEVER

Ağustos 2017, ix + 227 sayfa

Bu araştırmada, ödül almış çocuk edebiyatı yapıtları çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelenmiştir. Çocuk edebiyatının temel öğeleri yönünden çocuğa seslenen ödüllü öykü ve romanları incelemeyi amaçlayan bu araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Var olan ödüller arasından 2010 yılından 2015 yılına kadar “Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği Edebiyat Ödülleri, Türkan Saylan Sanat ve Bilim Ödülleri, Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı Ödülleri, Tudem Edebiyat Ödülleri, Bu Yayınevi Ödülleri”ni alan on yedi yapıt çalışmanın örneklemini olarak belirlenmiştir. Seçilen yapıtlar, çocuk edebiyatı yapıtlarının temel değişkenleri olan karakter, konu, ileti, dil ve anlatım, resim başlıkları altında incelenmiştir.

Yapılan incelemelerden elde edilen sonuçlara genel olarak bakıldığında, ödül almış çocuk edebiyatı yapıtlarının karakterlerinin çocukların özdeşim kurabileceği kahramanlar olarak kurgulandığı; konularının çocuk okurun yaşamı ve insanı anlamlandırmasına katkıda bulunabileceği; iletilerinin okura insan yaşamını erdemli kılan anlamlı değerleri sezdirebileceği; dil ve anlatım özelliklerinin genel olarak Türkçenin sözvarlığını ve varsılığını sezdirebilecek öğelerle yapılandırıldığı; resim özellikleri bakımından okurun düş kurmasına ve resim yapmasına olanak sunabileceği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: çocuk, edebiyat, ödüllü çocuk edebiyatı yapıtları, çocuk edebiyatının temel öğeleri

ABSTRACT**THE ANALYSIS OF AWARD WINNING CHILDREN LITERATURE'S BOOKS
ACCORDING TO THE BASIC ELEMENTS OF CHILDREN'S LITERATURE****GÖKMEN, Büşra**

Master, Department of Culture Foundations of Education

Thesis Advisor: Prof. Dr. Sedat SEVER

Ağustos 2017, ix + 227 sayfa

The aim of this study is based on the review of basics of award winning children's literature works. This study aspiring on the review of the award winning children's literature basics which are focused on the child and this study has descriptive survey model nature. Seventeen works which are awarded since 2010 from Association of Child and Adolescent Publications (Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği) Literature Awards, Türkan Saylan Art and Science Awards, Gülten Dayıoğlu Child and Adolescent Association Awards, Tudem Literature Awards, Bu Publishing Awards. Selected works were reviewed from the basics variables of the children's literature such as character, subject, message, language and expression, pictures as visual stimulus and basics.

Within a general consideration on the results obtained from the researches, it is determined that the characters of the award winning children's literature works were fictionalised as heroes with an identifications of children, subjects were contributed to children reader for making sense of life and human, the main idea may implicate the human life in the sense of virtuous value. Generally, the characteristics of the language and expression were structured with items that may sense the presence of vocabulary and wealth of Turkish Language, in terms of characteristics of the pictures may allow reader to dreaming and painting.

Keywords: child, literature, award winning children literature works, basics of children's literature

ÖNSÖZ

Çocuk edebiyatı yapıtları, çocukların 2-3 yaş döneminden başlayarak eğlenme, oynama, düş kurma, keşfetme, yaşamı ve insanı tanıma gereksinmelerine yanıt veren, dilsel özellikleriyle onları anadilinin olanaklarıyla buluşturan, görsel özellikleriyle de sanatı yaşamlarına katan doğal öğrenme ortamları oluşturmaktadır.

Bu çalışma 2010 yılından 2015 yılına kadar “Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği Edebiyat Ödülleri, Türkan Saylan Sanat ve Bilim Ödülleri, Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı Ödülleri, Tudem Edebiyat Ödülleri, Bu Yayınevi Ödülleri” ni almış olan öykü ve romanlarla çerçeveslendirilmiş ve bu yapıtların çocuk edebiyatının temel öğeleri olan “karakter, konu, ileti, dil ve anlatım, görsel bir uyaran olarak resim” gibi temel öğeler bakımından incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın problemi tartışılarak amacı, önemi, sınırlılıkları ve yöntemine; araştırmanın ikinci bölümünde çocuk, çocuk edebiyatı ve tarihçesi ile temel öğeler açıklanarak araştırmanın konusuyla ilgili araştırmalara yer verilmiş; üçüncü bölümde, seçilen yapıtlar çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından beş ayrı başlık altında incelenmiş ve genel değerlendirmeler yapılmıştır.

Kitaplar, insanlara ilgileri ve gereksinmelerini karşılaması bakımından çok yönlü olanaklar sunar. Okulöncesi dönemlere değin uzanan okuma alışkanlığını kazanmada pek çok etken bulunmaktadır. Bunlardan biri ve en önemlisi, çocukların kitaplarla tanışmasını ve okuma alışkanlığı edindirme sürecinde büyük öneme sahip olan çocuk kitaplarıdır. Bu nedenle, çocuklara sunulan kitapların, dil bilinci ve duyarlılığı edinmiş, çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik kavramlarıyla yapılandıran yazarlar tarafından oluşturulması gerekir.

Çalışmam süresince benden yardım ve ilgisini esirgemeyen, güvenini her an duyumsadığım değerli danışman hocam Prof. Dr. Sedat SEVER’e emekleri için içtenlikle teşekkür ederim. Tez jürimde bulunarak beni onurlandıran ve aydınlatan değerli hocalarım Doç. Dr. Canan ASLAN ve Yrd. Doç. Dr. Tülay KUZU’ya içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca, tez yazım sürecinde sonsuz sabır, ilgi ve desteğiyle bana yardımcı olan Araş. Gör. Bilge Nur DOĞAN'a çok teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca sevecenlikleriyle yanımda olan Sevgen ÖZBAŞI, Nur KAPLAN ve Selda TAŞKIN'a destekleri için teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemde emeği olan, sevgi ve desteğini bir an olsun sakınmayan annem Meral GÖKMEN ve babam Necmettin GÖKMEN'e teşekkürlerimin en büyüğünü sunarım.

Büşra GÖKMEN

Ağustos, 2017

İÇİNDEKİLER

ONAY	ii
BİLDİRİM.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Problem.....	1
1.2. Amaç.....	6
1.3. Önem	6
1.4. Sınırlılık.....	7
1.5. Tanımlar	7
1.6. Yöntem	8
1.6.1. Araştırma Modeli.....	8
1.6.2. Evren ve Örneklem.....	8
1.6.3. Verilerin Toplanması.....	8
1.6.4. Verilerin Çözümlemesi.....	9
BÖLÜM 2	10
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı Nedir?	10
2.1.1.Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi	13
2.2. Çocuk Edebiyatı Yapıtlarında Bulunması Gereken Nitelikler	15
2.3. Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri	18
2.3.1. Karakter	19
2.3.2. Konu	24
2.3.3. İleti.....	26
2.3.4. Dil ve Anlatım	29
2.3.5. Görsel Bir Uyarın Olarak Resim	31
2.4. İlgili Araştırmalar	36

BÖLÜM 3	41
ÖDÜLLÜ ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL İLKELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ	41
3.1. Parktaki Gergedanlar	41
3.2. Mezarlıktaki Gölge	47
3.3. Ankaralı	55
3.4. Işıldayan	62
3.5. Karayılan	75
3.6. Ölüm Bugün Hasta	86
3.7. Yokluk Bahçesindeki Kayıp Melodi	103
3.8. Arda'nın Derdi Ne?	111
3.9. Yalancı Şahit	120
3.10. Aydede Her Yerde	128
3.11. Kuuzu ve Lunapark Ailesi	143
3.12. Almarpa'nın Gizemi	154
3.13. Bayan Pimpirik	164
3.14. Hayalet Köy	173
3.15. Gülen Sakız Ağacı	182
3.16. Çocukluk Anayurdum	190
3.17. Kırmızı Kanatlı Baykuş	198
BÖLÜM 4	205
GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER	205
4.1 Ödüllü Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Temel Öğeler Bakımından Değerlendirilmesi	205
4.1.1. Karakterler	205
4.1.2. Konu	207
4.1.3. İleti	210
4.1.4. Dil ve Anlatım	211
4.1.5. Görsel Bir Uyarı Olarak Resim	213
4.2. Sonuç ve Öneriler	215
KAYNAKLAR	219

BÖLÜM 1

1.GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusuna açıklık kazandırmak için araştırma problemi, amaç ve alt amaçlar belirtilmiş; önem ve sınırlılıklar üzerinde durulmuş, araştırmada sıklıkla kullanılan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem

Bir toplumun oluşabilmesi için insanlara gereksinim duyulur. Amaç, uyumlu ve gelişen bir toplum ise bunu eğitimle oluşturabiliriz. Bunu gerçekleştirebilecek öğelerden biri de edebiyattır. Edebiyat, çağlar boyunca insanların duygu ve düşlerini etkileyen önemli bir yere sahip olmuştur. Bu nedenle, edebiyat ve toplum birbirini geliştiren ve etkileyen iki öğedir denilebilir. Çağdaş bir toplumun oluşabilmesi için bireyler eğitime yönlendirilerek kendi bilgi ve yeteneklerinin ortaya çıkarılması gerekir. İnsanların kendilerini gerçekleştirmeleri ve topluma katkı sağlamaları, eğitim sisteminin niteliğiyle yakından ilgilidir. Bu da toplumda sunulan eğitimin, bu amaca göre oluşturulmasının önemini ortaya koymaktadır.

Çağın koşullarına uyum sağlamak ve bilinçli bir toplum oluşturulmak isteniyorsa buna çocuktan başlanmalıdır. Çocuklar, yetişkinlere yönelttikleri bireysel ve kümesel tepkilerle onların davranışlarına yön verebilirken; yetişkinler de bu tepkiler sonucunda topluma yön verebilirler. “Çünkü çocuklar da tıpkı öteki toplumsal gruplar gibi daha geniş bir sistemin parçasını oluştururlar; bu sistemden yönelen taleplere hedef olur ve sistemin öteki parçaları üzerinde etkide bulunurlar” (Tan, 1989:76). Diğer bir söyleyişle, çocukların davranışları da toplum tarafından yapılandırılır. Öyleyse, çocuklara sunulan eğitimin niteliği, kendi gelecekleri ve dolaylı olarak da toplumun geleceği için büyük önem taşımaktadır.

İnsan yaşamının önemli bir dönemi olan çocukluk dönemine verilen değerin son yıllarda artmasının nedeni; yapılan bilimsel çalışmaların insan yaşamının ilk on sekiz yılının gelecek yaşamını biçimlendirmesinde önemli bir yere sahip olduğunun kanıtlanmasıdır.

Aries, çocukluk kavramını on altıncı yüzyıla kadar götürmektedir. Aries' e göre bu yüzyıla kadar yetişkinlerle çocukları ayıracak sözcüğe yer verilmemekteydi. On altı ve on sekizinci yüzyıllarda Fransızca'da 'puer' ve 'adolescens' sözcükleri çocukluk için kullanılıyordu ve on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde İngilizce'den çevrilen 'baby' sözcüğü Fransızcada 'bebe' olarak karşılığını bulmaktaydı (Aries'ten? Akt. Tan, 1993).

Çocuğa verilen önemin artmaya başlaması, Rönesans'ın etkisiyle çağdaş aile yapısı ve bilimsel araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar, çocuğun ruh ve beden gelişimi için büyük uğraşlar vermişlerdir. 21. yüzyıla gelindiğinde çocuk da artık yetişkinler kadar önem kazanmış ve kendini topluma kabul ettirmiştir.

Okulların değişimi, çocuklara sunulan kitaplar, oyuncaklar gibi farklı uyaranların nitelikleriyle çocuk kültürü oluşmaya başlamıştır. Çocuğun gelişiminin ve öneminin fark edilmesiyle toplumda *çocuk gerçekliğine* yer vermeye başlanmış ve bilişsel, duyuşsal, devinişsel alanlardaki farklılık da bunda etkili olmuştur. Rousseau, çocuğu vahşi bir çiçek olarak kabul eder. Çocuğun kendiliğindenliğini, doğallığını, sevincini ve saflığını yüceltilmesi gereken özellikleri olarak değerlendirir. "Çünkü Rousseau, çocuğun çok farklı bir yaratık olduğunu ve ona farklı davranılması gerektiğini belirtir." (Rousseau'dan? Akt. Tan, 1989:71)

Çocuk ve çocukluk kavramları belirlense de İkinci Dünya Savaşı'na kadar çocuklar için yazılmış edebiyat yapıtları bulunmamaktaydı. Çocuk edebiyatında var olan boşluk, çocuğa uyarlanabilecek metinlerle doldurulmaya çalışılmış ve çocuk edebiyatı oluşumu başlamıştır. Ülkemizde genel edebiyat alanından çocuk edebiyatına uyarlanan ilk metinlerden bazıları Daniel Defoe'dan Robinson Crusoe; Cervantes'ten Don Kişot; Jonathan Swift'in Güliiver'in Gezileri'dir. Daha sonraki süreçte çocuklara seslenebilecek masallar, destanlar çocuğun yararına sunulmuştur (Dilidüzgün, 2007: 67).Yayınların artması, uluslararası çocuk kitaplarının basım ve dağıtımı ile dünyanın farklı ülkelerinde açılan sergilerle çocuk yazını önem kazanmaya başlamıştır.

Batılı devletlerde ve bizde Aydınlanma Döneminden itibaren ikincil kişi olan çocuk, zamanla ayrı bir birey olarak değer görmeye başlamıştır. Neydim (1998:93), bu değişimi şöyle değerlendirmektedir: "Ancak çocuğun kendi gerçekliğinin anlaşılması ve onun eşitliğinin kabul edilmesi, yani adam yerine konması gerekmektedir. Böylece

prototip bir insan figürü yaratmak yerine özgür düşünen, yorumlayan, kendini özgürce ifade edebilen insanlar yaratmak olanaklıdır.” Çocuk ve çocukluk kavramında yaşanan değişimler, diğer toplumsal kurum ve süreçlerde de etkisini göstermiştir. Eğitim kurumlarının yapısallaşmasında bu değişim göz önüne alınmış, edebiyat ve eğitim sistemleri sorgulanarak “çocuk gerçekliği” ve “çocuğa görelilik” kavramları oluşmaya başlamıştır. “Aydınlanma döneminden bu yana egemen olan didaktik anlayış, son otuz yıllık süreçte yerini çocuk gerçekliğine ve eşitliğine dönük bir anlayışa bırakmıştır.” (Neydim, 1998:92)

Çocuğa verilen önemin artması ve eğitim sistemlerinin sorgulanmasıyla eğitim ve edebiyat arasındaki bağ önem kazanmaya başlamıştır. Böylelikle kalıplaştırılmış çocuk betisinden (figüründen), edebiyatla özgür düşünebilen bir çocuk betisi (figürü) oluşturulmaya çalışılmıştır. “Edebiyatla eğitim arasındaki sıkı ilişkiyi edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturan eğitim / terbiye anlamına gelen ‘edeb’ kelimesi de açıkça göstermektedir”(Kavcar,1994:2). İkisinin de konusunu insan ve insana özgü durumlar oluşturur. Edebiyat da bu durumları ortaya çıkaran çok yönlü bir araçtır.

Edebiyat ve eğitimin ortak bileşeni insandır. İnsanın amacı ise yarınlarnı emanet edeceği çocukları, eğitimle doğru bir biçimde yetiştirmek olmalıdır. Bu nedenle, son yıllarda değeri daha çok anlaşılan çocuk edebiyatından söz edilerek çocuk ve yetişkin edebiyatı ayırımına varılması gerekmektedir. Sever (2012:17), çocuk edebiyatını şöyle tanımlamaktadır:

Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.

Sözcüklerle oluşturulan kurgusal bir evren olan edebiyatın ister çocuklara ister yetişkinlere yönelik olsun temelinde edebiyat olduğu unutulmamalıdır. Edebiyatın oluşumunda var olan tüm ilkeler çocuk edebiyatı için de aynılık gösterir. “Çocuk edebiyatı ile edebiyatı, edebiyat estetiği bakımından birbirine karşı, iki ayrı edebiyatmış gibi göstermek de doğru olmaz. Çocuklar için yapılan edebiyat, edebiyat niteliği

taşıyorsa yetişkinlerce de okunabilir” (Şirin,2000:12). Çocuk ve yetişkin edebiyatı arasında bir benzerlik bulunmaktadır. Çocuklar da yetişkinler gibi duymak, düşünmek, düş kurmak ve eğlenmek isteyebilirler. Bu gereksinmelerin karşılanması sürecinde çocuklar için ayrılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, “aynılık içinde ayrılık” çocuk ve yetişkinin farklı olan dilsel, bilişsel ve kişilik özelliklerinin oluşturduğu sonuçtur (Sever,2013:104).

Şirin (2000: 18), bu ayrımı çocuğa görelilik kavramıyla açıklamaktadır: “Çocuk edebiyatı kültürü içinde en duyarlı yaklaşımları çocuğa görelilik ilkesi belirler. Çocuğa göre, deyince, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun bir duyarlılık anlaşılmalıdır.” Bu belirlemelerle, çocuk edebiyatı yapıtlarını çocuk bakışı ile kurgulanmış yapıtların oluşturduğu söylenebilir.

Çocukluk döneminin hem okulöncesi hem de örgün eğitimi kapsamı, bireyin kendisini geleceğe hazırlayan temel eğitimi alması demektir. Bireyin temel eğitimi aldığı bu dönemde farklı istek ve gereksinimleri ortaya çıkmaktadır. Çocukların birtakım fiziksel ve sosyal gereksinimleri yetişkinler tarafından karşılanmaktadır. Ancak kendilerine özgü duygusal gereksinimlerini karşılayarak onları manevi anlamda doyuma ulaştırmada, duygu ve düşlemlerini oluşturmada düş dünyalarının kapılarını açan çocuk edebiyatı, çocukların yaşamlarında önemli bir yer almaktadır. Doğumundan itibaren anadili edinimiyle başlayan ve eğitim - öğretim sürecinde de en etkili ve en önemli araçlardan biri olan çocuk edebiyatı, onları yaşama hazırlayıp dilsel gelişimlerine katkıda bulunarak çocuğun çok yönlü gelişmesine ortam hazırlayacaktır.

Çocuk edebiyatı yapıtları okuma kültürü edindirmede önemli bir yere sahiptir. Sever (2007:108)’e göre okuma kültürü, bireylerin edinmesi gereken kazanımlar bütünüdür. Ona göre “Yazılı kültür ürünlerinin dünyasıyla tanışmış; tanıştığı bu dünyanın kendine sunduğu iletileri paylaşma, sinama, sorgulama yeterliğine ulaşmış; bunların sunduğu olanaklarla yaşamayı alışkanlık haline getirmiş bireylerin edinmiş olduğu kültürdür okuma kültürü.” Sözü edilen okuma kültürü alışkanlığını çocukların edinebilmesi için de *çocuğa görelilik* ve *çocuk gerçekliği* ilkeleri göz önünde bulundurularak sanatçı duyarlılığı ile hazırlanan yapıtlar kullanılmalıdır.“Çocuğa göre olan yapıtlar vermek isteyen her sanatçı, kendisini anlatmak, anlatılacak olanı ve onu

nasıl anlatacağını bulmak için öncelikle çocuk gerçekliğine inanmalı; böyle bir gerçeklik adına yazmanın büyük bir sorumluluğu olduğunu duyumsamalıdır” (Sever,2012:29). Çocuk edebiyatı yazar ve çizerlerine bu doğrultuda büyük sorumluluklar düşmektedir. Çocuk dünyasını iyi bilen ve yansıtan bir anlayışla eserlerini yapılandırmalıdır. “Sanatçı, dil ve çizginin anlatım gücüyle çocuğa sesini duyurabilmeli; duygu ve düşüncelerini paylaşmaya dönük alçakgönüllülüğünü de çocuklara yansıtabilmelidir (Sever,2012:30).”

Çocuğun anadiline egemen olabilmesi ve okuma kültürü edinebilmesi için erken yaşlardan itibaren nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarıyla buluşması gerekir. Çünkü *çocuğa görelilik* ve *çocuk gerçekliği* ile hazırlanmış olan çocuk edebiyatı yapıtları, çocukların anadillerinin yapısını sezmelerine olanak sunabilir. Sever (2012:145), çocukların okulöncesi dönemden başlayarak eğitim öğretim döneminde de doğal bir öğrenme ortamı oluşturan nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarıyla buluşması gerektiğini şöyle açıklamıştır:

Çocuk kitapları, 2-3 yaşından başlayarak, çocukların oynama, keşfetme gereksinmelerine yanıt veren; görsel ve dilsel özellikleriyle çocukla yaşam arasında bağ kuran, çocuğun ilgi ve beğeni alanına girerek çocuk için doğal bir öğrenme ortamı yaratan araçlardır. Anadilinin sözvarlığını çocuklara tanıtan, dilin anlam yapısını, özelliklerini, anlatım gücünü örneklendiren birer araç olarak çocukların karışlaştıkları, basılı ilk özgün dil modelleridir.

Geçmişten günümüze önemi artan çocuk edebiyatı yapıtlarının nitelikleri belirlenmeye başlanmış ve çalışmalar sürdürülmüştür. Alanın uzmanları tarafından *çocuğa görelilik* ve *çocuk gerçekliği* gözetilerek çocuk edebiyatı yapıtlarının temel öğeleri belirlenmiştir. Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının oluşabilmesinde bazı kişi ve yayınevlerinin düzenlediği yarışmalar sonucunda ödüller verilmektedir. Bu ödüller, yazar ve çizerlerin daha yetkin yapıtlar vermesine olanak sunarak çocuk edebiyatının gelişimine katkıda bulunmaktadır. Çocuk edebiyatının temel öğelerinin yapıtlardaki önemi bağlamında, ödüllü çocuk romanlarının ve öykülerinin “karakter, konu, ileti, dil ve anlatım, görsel bir uyaran olarak resim” yönünden incelenmesi çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı, ödül alan çocuk romanlarının ve öykülerinin çocuk edebiyatının temel öğeleri yönünden incelenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranacaktır:

1. Ödüllü çocuk edebiyatı yapıtlarındaki karakterlerin özellikleri nelerdir? İncelenecek olan karakterler, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olarak geliştirilmiş midir?
2. Ödüllü çocuk edebiyatı yapıtlarının konuları çocuklara uygun mudur? Konuyu yapılandıran ve zayıflatan yönleri var mıdır?
3. Ödüllü çocuk edebiyatı yapıtlarının iletileri nelerdir? Belirlenecek olan iletiler çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?
4. Ödüllü çocuk edebiyatı yapıtlarının dil ve anlatım özellikleri nasıldır? Yapıtlar, dil ve anlatım yönünden Türkçenin anlatım gücü ve olanaklarını okura sezdirebilecek nitelikte midir?
5. Ödüllü çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan görseller nasıl biçimlendirilmiştir? İncelenecek olan görsellerin temel özellikleri nelerdir?
6. Yapıtlardaki kurgusal gerçeklik nedir?

1.3. Önem

Bu araştırmada incelenecek olan ödüllü çocuk edebiyatı yapıtları ile ilgili çalışmaların sınırlı sayıda olması ve bu yapıtların çocuk edebiyatının temel öğeleri yönünden şimdiye değin incelenmemesi, çalışmayı önemli kılmaktadır. Çalışma sonunda ulaşılabilecek sonuçların ilgili alanda çalışanlara ve çalışmak isteyenlere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılık

Bu çalışma, “Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği Edebiyat Ödülleri, Türkan Saylan Sanat ve Bilim Ödülleri, Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı Ödülleri, Tudem Edebiyat Ödülleri, Bu Yayınevi Ödülleri” ni 2010 yılından 2015 yılına kadar almış olan yapıtlarla çerçeveslendirilmiş ve bunların çocuk edebiyatının temel öğeleri olan “konu, karakter, ileti, dil ve anlatım, görsel bir uyaran olarak resim” yönünden incelenmesi ile sınırlandırılmıştır.

1.5.Tanımlar

Çocuk: Doğumla ergenlik dönemi arasındaki (0 -12) yaş ya da ergenlik dönemini de kapsayan (0-18 yaş) dönem (TÜBA,2011:251).

Çocuk Edebiyatı (yazın): Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştirilen, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2012: 17).

Çocuk edebiyatı yapıtlarının temel öğeleri: Bu çalışmada çocuk edebiyatı yapıtlarının temel öğeleri kavramıyla “karakter”, “konu”, “ileti”, “dil ve anlatım”, “görsel bir uyaran olarak resim” belirtilmiştir (Sever, 2012: 75).

Karakter: Roman, öykü, oyun gibi yazımsal ürünlerde duygu, düşünüş, davranış ve tutkuları yönünden işlenen kişidir (Püsküllüoğlu, 2001: 223).

Dil: Sözlü, yazılı ve devimsel simgelerden oluşan, sözcükleri ve sözcükler arasında kurulan ilişkileri düzenleyen birtakım simge ve sözdizimsel, yapısal kurallara bağlı iletişim aracı (TÜBA,2011:324).

Konu: Konuşmada, yazıda, yazın yapıtlarında ele alınan durum, düşünce, olay, olgu, sorun, yaşamın içinde var olan ya da düşlenen her şey konu olarak adlandırılabilir (Göğüş vd., 1998:75).

İleti: Sanatçının yapıtı oluşturmasına neden olan, çocukla paylaşmak istediği duygu ve düşünce (Sever,2006:39).

Anlatım: Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazı ile bildirme, başka bir deyişle “ifade” biçiminde tanımlanmaktadır (TDK,2005:102).

1.6. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve çözümlenmesi başlıkları yer almaktadır.

1.6.1. Araştırmanın Modeli

Çocuk edebiyatının temel öğeleri yönünden çocuğa seslenen ödüllü öykü ve romanları incelemeyi amaçlayan bu araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

1.6.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini ülkemizde çocuk edebiyatı alanında ödül alan yetmiş altı çocuk öykü ve romanları oluşturmaktadır. Var olan ödüller arasından seçilen, 2010 yılından 2015 yılına kadar “Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği Edebiyat Ödülleri, Türkan Saylan Sanat ve Bilim Ödülleri, Gültен Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı Ödülleri, Tudem Edebiyat Ödülleri, Bu Yayınevi Ödülleri”ni alan on yedi yapıtı ise çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir.

1.6.3. Verilerin Toplanması

Veriler, belirlenen on yedi çocuk edebiyatı yapıtının çocuk edebiyatının temel öğeleri yönünden incelenmesi ve alanyazın taraması sonucu elde edilmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen veriler, çalışmanın amaçları doğrultusunda yorumlanacaktır.

1.6.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma verileri betimsel olarak çözümlenmiştir. Elde edilen veriler amaçlar doğrultusunda değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Çocuk ve Çocuk Edebiyatı Nedir?

Çocuk edebiyatı, ilk olarak Batı dünyasında ortaya çıkmış bir terim olmasına karşın ülkemizde çocuk edebiyatı kavramı ve içeriğinin oluşması çok yenidir. Bu nedenle, üzerinde araştırmalar ve tartışmalar yapılmaya devam etmekte; niteliği ve gelişimi de hızlanmaktadır.

Batı ülkeleri ile karşılaştırıldığında, çocuk yazını, bizde çok yeni bir kavramdır. Çocuk yazını kavramı ortaya atıldığında yazarlar tarafından yazın kavramının çocuk ve yetişkin olarak ayrılmasına tepki gelmiştir. Ancak bakıldığında, çocuk yazını ve yetişkin yazınının farkı, dünyayı algılama ve alımlara biçimlerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır (Dilidüzgün, 1996:23).

Argunşah (1991:290), çocuk edebiyatının bizde gelişimi için şunları dile getirmektedir:

Şu bir gerçektir ki 'çocuk edebiyatı' kavramı bizde batıya göre çok daha geç gelişmiş bir alandır. Bu alandaki esas problem daha 'çocuk edebiyatı' kavramının genel edebiyattan ayrı bir alan olarak kabul edilip edilmeme noktasında başlamaktadır. Kimi yazar ve edebiyatçılar 'çocuk edebiyatının varlığını ayrı bir alan olarak kabul ederken; kimileri de böyle bir ayrımın yersizliği ve yanlışlığı üzerinde birleşmektedir. Çocuklara has bir edebiyatın olmayacağını savunanlar, çok eskiden beri çocuklar için ayrı bir edebiyatın olmadığını, sözlü dönemlerde büyükler için anlatılanların aslında çocuklara da anlatıldığını belirtirler. Bu görüşe katılanlar edebiyatın yazılı dönemlerinden söz ederken de büyükler için yazılmış bazı eserlerin çocuklar

tarafından da çok beğenildiğini ve 'çocuk klasikleri' içerisinde yer aldığını savunurlar.

Bu değerlendirmeler tanıklığında, çocuk edebiyatını ayrı bir alan olarak görmeyenler, çocuklara ilişkin konu seçimi ve dil kullanımını göz ardı etmektedirler. Çocuk edebiyatının tanımlanabilmesi için öncelikle çocuk ve edebiyat kavramlarını tanımlamak gerekir. Çünkü çocuk edebiyatının belirginleşmesi, çocuk kavramının ve çocukların bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlarda farklılıklarının olduğunun anlaşılmasıyla önem kazanmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ise, "18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır" biçiminde bir belirleme bulunmaktadır.

Ferhan Oğuzkan ve Ruşen Alaylıoğlu çocuğu "İki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek." olarak tanımlamıştır (Alaylıoğlu, Oğuzkan, 1976).

Çocuk edebiyatı kavramının diğer bir değişkeni olan "edebiyat" ise değişik biçimlerde tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları şunlardır:

Kavcar (1999:4)'e göre edebiyat, çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili biçimde ortaya koyan sanattır. Sever (2013:31)'e göre, dille oluşturulan bir sanattır. İnsanı ve yaşamı anlama ve anlatmanın düşsel ve düşünsel çabasıdır edebiyat. Edebiyat; "olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı" dır (TDK, 2005: 600).

Bu iki sözcüğün oluşturduğu çocuk edebiyatı için araştırmacılar şu tanımlamaları yapmıştır:

Şirin (1994:9) "Çocukların büyüme ve gelişmelerine hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine eğilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat." olarak ifade etmektedir.

Sever (2012:17)'e göre çocuk edebiyatı:

“Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.”

Oğuzhan (1983:12), çocuk ve edebiyat kavramları doğrultusunda şunları vurgulamıştır:

“Çocuk Edebiyatı, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Masallar, hikayeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar vb. hep bu çerçeve içine girebilir. Değişik birtakım yazı türlerinde ortaya konulan bu eserlerin, tıpkı yetişkinler için hazırlanan eserler gibi, güzel ve etkili olmaları da gerekir. Bu nedenedir ki çocuk edebiyatını “usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel ad” olarak tanımlayabiliriz.

Yapılan tanımlamalardan yola çıkılarak çocuk edebiyatının da tıpkı yetişkinlere seslenen yapıtlar gibi birer edebiyat yapıtı olduğu görülmektedir. Çocuk edebiyatı, sözü edilen çocukluk dönemlerini içine alan onların büyüme, gelişme ve olgunlaşma gibi gereksinmelerine düş, düşlem, duygu, yetenek, estetik duyum (zevk) çerçevesinde katkıda bulunan bir yazma sürecidir. Yetişkin edebiyatı ile aralarındaki fark ise yaş düzeyi, diğer bir deyişle *çocuğa görelilik* ve *çocuk gerçekliği* ile ortaya çıkmaktadır.

2.1.1.Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi

Tarihsel sürece bakıldığında çocuk edebiyatına yönelişin 18. yüzyıl, yani Aydınlanma Çağı olduğu görülmektedir. Bu dönem öncesinde çocuk, “küçük yetişkin” olarak görülüp sadece 0 - 7 yaş arasında çocuk olarak davranılıyordu. Aydınlanmanın etkisiyle çocuğa içten ve dıştan birlikte bakılmaya başlandı. Bununla birlikte, çocuk kavramının farklı ilgileri olduğunun farkına varılarak diğer alanlarla birlikte edebiyatta da çocuğa yönelik ortaya çıkmaya başladı.

Çocuğun kendine özgü duyuş ve davranışları, çocuk psikolojisi alanına da yeni bakış açıları kazandırmıştır. “Küçük adam” kavramı artık değişmeye başlamış, çocuğa bakış tüm yönleriyle ele alınmıştır. İlk önce Batı’da oluşmaya başlayan bu yeni yöneliş 17. yüzyıl sonlarında belirgin bir duruma gelmeye başlamıştı. Sanatçı gerçekliği ile içe bakışı önemsenen çocukluk kavramı, insanın köklerine yönelen başlangıç noktası olarak kabul ediliyordu. Bu yönelişin sonunda, sanatçı gerçekliği ile bütünleşen psikolojik açılım, çocuk için edebiyat ve sanatın gerçekliğini ortaya çıkararak çocuk yazınının doğmasına olanak sağladı (Şirin,1994:39).

Çocuğun yetişkinden ayrı görülmeye başlamasıyla yetişkinler için yazılan yapıtlardan başka onların dünyalarına seslenebilecek yapıtlar, çeviri yoluyla oluşturulmaya başlanmıştır. 18. yüzyılda Aydınlanma Çağı’nın etkisiyle keşfedilmeye başlanan çocuk ve çocuk için ayrı bir edebiyat oluşturma isteği, 19. yüzyıldaki birçok alanda gerçekleşen ilerlemeyle artmaya başlamıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde 2. Dünya Savaşı’nın etkisiyle sorgulanmış ve çocuklar için oluşturulacak edebiyat yapıtlarında nitelik aranmaya başlanmıştır (Dilidüzgün, 1996; Neydim, 1998; Şimşek, 2014).

Batı’da çocukların da okuyabileceği düşünülen eserler olarak 18. yüzyılda Daniel Defoe’dan *Robinson Cruseou*, Jonathan Swift’ten *Gulliver*; 19. yüzyılda Mark Twain’dan *Tom Sawyer’in Maceraları*, Carlo Collodi’dan *Pinokyo*, Robert Stevenson’dan *Defne Adası*; 20. yüzyıla gelindiğinde ise Saint Exupery’nin *Küçük Prenses* adlı eserleri sayılabilir (Şirin, 1994; Şimşek, 2014).

Türkiye’de çocuklar için yazınsal ürünler Tanzimat Dönemi’ne kadar sözlü halk edebiyatı ürünlerinden ninniler, tekerlemeler, bilmeceler, Karagöz, meddah, ortaoyunu

gibi türler olmuştur. Bu türlerle çocukların yazınsal gereksinimleri karşılanmıştır. Ancak eğitim olgusunun öne çıktığı Tanzimat Dönemi ile birlikte çocuklar için Batı'dan çeviri eserler verilmeye başlanmıştır. Batılılaşmanın etkisiyle çocuklar için ilk çeviri romanlar *Robinson Cruseou ve Gulliver* olmuştur. Kendi yazınımızda ise Şinasi, Recaizade Mahmut Ekrem ve Ahmet Mithat Efendi'nin La Fontaine ile başka yazar ve şairlerden düz yazı ve şiir biçiminde çevirileri bulunmaktadır (Neydim, 1998; Şimşek, 2014).

Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte çocuk ve eğitim alanında gelişmeler de artmaya başlamıştır. Bu dönemde "çocuk edebiyatı" kavramı ilk kez Satı Bey tarafından kullanılır. Satı Bey ve İbrahim Alaattin Gövsa, çocuk edebiyatı hakkında araştırmalar yapmış ve yayımlamış; çocuklara yönelik kitaplar yazarak bu alanın önemini ortaya koyacak çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu kitaplardan bazıları: "Çocuk Şiirleri, Çocuk Edebiyatı İbrahim Alaattin Gövsa; Çocuklarımıza Neşideler Ali Ulvi Elöve; Kızıl Elma, Yeni Hayat, Altın Işık Ziya Gökalp" tir. Çocukların anlayabileceği yalın bir dil kullanarak hece ölçüsüyle Şermin eserini veren Tevfik Fikret de bu alana katkısı olanlar arasında vurgulanmaktadır (Şirin,1994; Şimşek, 2014).

20. yüzyıla gelindiğinde Cumhuriyet'in ilanı ve yeni harflerin kabulü ile yapıtların niteliğinde ve niceliğinde artış görülmüştür. Ancak dönemin önde gelen yazar ve şairleri özgün yapıtlar vermeye çalışsa da çeviri yazınının etkisinden kurtulamamışlardır. Savaşın etkileri ve artan milli bilinç duyguları yazarları etkilemiş, bu durum yapıtlara yansımıştır. Dağa Çıkan Kurt, Halide Edip Adivar; Milli Savaş Hikâyeleri, Yakup Kadri Karaosmanoğlu; Çalıkuşu, Acımak, Kızılılık Dalları Reşat Nuri Güntekin gibi yapıtlar çocuklar için yazılmamış da olsa çocuklar tarafından ilgi görmüştür (Şimşek, 2014).

60'lı yıllardaki yayınlar, devletin politikası ve yayınevlerinin çalışmalarıyla ilgili olarak devam etmiştir. Yeni değerleri çocuklara kavratma ve insan yaşamının erdemlerini sezdirme amacıyla ilgili yapıtlar verilmiştir. Bu dönemde Uluslararası Çocuk Kitapları Birliği'nin Hans Christian Andersen Şeref Armağanı'na aday gösterilen Cahit Uçuk'un Türk İkiizleri, Gümüş Kanat ve Mavi Ok adlı yapıtları çocuk okurla buluşturulur (Şirin,1994; Şimşek, 2014).

70'li yıllara gelindiğinde 60'lı yıllara oranla basılan kitap sayısı düşüktür. En çok basımı yapılan kitaplar 60'lı yılların kitapları olmuştur. Çeviri sayısında da azalma görülmüştür. Bunun sebebi olarak, kendi yazarlarımıza özgün yapıtlar yazdırılma çabasına girilmesi gösterilebilir. Ancak bu girişim yetersiz kalmıştır. Bu dönemde Aziz Nesin, Ülkü Tamer, Erdal Öz, Fakir Baykurt, Rıfat Ilgaz gibi yetişkin edebiyatı yazarları çocuklar için yazmaya çaba göstermişlerdir (Neydim,1998).

Milli bilinç ve duyarlıkların konu olduğu yapıtlar, 1980 sonrası dönemde dinsel bakış açısının egemenliğine dönüşmüştür. 90'lı yıllarda da benzer anlayış devam etmiştir. Ancak günümüze kadar artarak devam eden *çocuk gerçekliği* ve *çocuğa görelilik* anlayışıyla kurgulanan yapıtların niceliği ve niteliği olumlu değişimler göstermektedir.

2.2.Çocuk Edebiyatı Yapıtlarında Bulunması Gereken Nitelikler

Çocuk edebiyatı, bütünsel olarak temeli çocuk olan; çocuğun farklı ilgilerini yansıtan; dil ve anlatımı çocuğa göre olan; çocuğun sosyal, sanatsal, dilsel vb. yönlerden gelişmesine katkıda bulunan önemli bir yaşam alanıdır. Yetişkin edebiyatından farkı "*çocuğa görelilik*" ve "*çocuk gerçekliği*" ilkeleriyle oluşturulmasıdır.

"Çocuk gerçekliği' kavramı gelişimsel özellikleri ve öğrenme gereksinmelerini bilmeyi ve nitelikli uyaranlarla yanıtlamayı işaret eden bir kavramdır (Canlı,2015:112)." Bu doğrultuda, çocuğun kendine özgü bir doğası olduğu bilinmeli; onun ilgileri, düşünceleri, algılama farklılıkları dikkate alınmalıdır.

Çocuğun içinde yaşadığı çevresel, kültürel ve sosyal(toplumsal) öğeler çocuğun yaşam alanına etki etse de çocuğun kendi doğasına ilişkin gerçekliği göz ardı edilemez. "Çocuk gerçekliği çocuklaşmak demek değildir. Çocuk gerçekliği çocukların gerçekmiş gibi alılmadıkları, fakat hiç de nesnel olmayan alımama farklarının yaratılmasıdır"(Dilidüzgün,1996:83). Nesnellik, yetişkinlerin dünyasına özgü bir niteliktir. Çocukların dünyası, onların devinim dolu dünyalarını anlatan öznel bir niteliğe sahiptir. Her çocuk, kendi dünyasına ilişkin öznel bir gerçeklik oluşturur ve onu yansıtır. Bu gerçeklik bağlamında yapıtların biçimsel, içerik ve eğitsel özellikleri düzenlenebilir. Çünkü çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran başat öge seslenen yaş düzeyinin özellikleridir (Çer, 2016;3).

Şirin (1994:19)'e göre, çocuk edebiyatı kültürü içerisinde en duyarlı yaklaşımları çocuğa görelilik ilkesi belirler. Çocuğa göre deyince, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun bir duyarlılık anlaşılmalıdır. Hangi yaş grubu dikkate alınarak edebiyat yapılıyorsa çizgi-resimden edebiyata çocuk dünyasının yansıtılması gerekir.

Peter Hartling'e göre çocuk gerçekliği ise, farklı olan yaşamın içerdiği olanakların taslaklar biçiminde çocuğa sunulmasıdır. Örneğin, bir çocuk babasını yitirdiğinde neler duyar, nasıl acı çeker, bu arada başkalarıyla ilişkisi nasıldır (Hartling'den Akt. Dilidüzgün, 1996: 84). Başka bir deyişle, çocuk gerçekliğini, farklı yaşam kesimlerinden gelen çocukların alımlama biçimleri de değiştirebilir. Çocukların yaşadıkları çevre, bildirişim (iletişim) kurdukları insanlar farklı olduğu için gerçeklikleri de farklı olabilir. Bu gerçekliği, yaşadığı toplumun çocuk algısı da etkileyebilir. Kültürlerin ve toplumun çocukları istedikleri doğrultuda yetiştirmek için biçimlendirdikleri "çocuk" betisi (figürü) çocuk için bir karmaşadan öteye gidemez (Çer,2016:3).

Çocuk gerçekliği, dil ve anlam evreni ile çocuğun öznelliğini dolayısıyla da bakış açısını ifade eder. Bu gerçekliği oluşturan değişkenler, erken çocukluk döneminden itibaren oluşmaya başlar ve çocuğun ilgilerini belirler. Çocuğun öğrenme gereksinmelerini bilmeyi ve nitelikli uyaranlarla yanıtlanmasını ortaya çıkarır. Aynı zamanda çocuğun düş dünyasını, beklentilerini, duygularını dikkate alarak yazılan yapıtlar; çocuklar için yeni bir gerçeklik, yetişkinler için de onları anlayabilmelerine olanak sunan bir rehberdir.

Kitaplar çocuğun yaşına, ilgi ve gereksinmelerine uygun olarak insan ve yaşam gerçekliğini anlamasına katkı sağlamalıdır. Her şeyden önemlisi de çocuk ile yaşam arasında güçlü bir bağ oluşturmalıdır. Kitaplarda yazar tarafından kurgulanan gerçeklik, çocuklar tarafından okuma eylemi sonrası kendi gerçekliklerine dönüştürebilmeli; başka bir söyleyişle yazarın paylaşmak istedikleri çocukların yaşam – anlam gerçeğinden kopuk olmamalıdır (Sever,2012:198-199). Çocuğun yaşama ilişkin deneyimlerini varsıllaştırabilmesi ve duyarlılık kazanabilmesi için karşılaştığı uyaranların serüvenlerine

ortak olabilmesi gerekir. Bu etkileşim sürecinde yazar, bilgi öğretme ve iletme amacından çok çocuğun iletiyi sezinlemesine olanak sunmalıdır.

Çocukların erken yaşlardan başlayarak karşılaştığı her yapıt, çocuğa göre değildir. Onların gereksinmelerine seslenmeyen dilsel ve görsel uyaranlar, çocukların kitapla olan ilk etkileşimlerinde engeller oluşturabilir. Çocuğun sonraki okumalarına karşı olumsuz bakış açıları edinmesine neden olabilir. Bu nedenle, her kitabın çocuğa göre olmadığı söylenebilir (Çer, 2016:84).

Sever (2012)'e göre, çocuğa göre olan yapıtlar vermek isteyen her sanatçı, kendisini anlatmak, anlatılacak olanı ve onu nasıl anlatacağını bulmak için öncelikle çocuk gerçekliğine inanmalı; böyle bir gerçeklik adına yazmanın büyük bir sorumluluğu olduğunu duyumsamalıdır.

Çocuklara, yazınsal metinlerle karşılaştıkları ilk dönemlerde daha çok ilgi ve gereksinmelerine yanıt veren; dil bilinci ve duyarlılığı kazandırabilecek; konuşma, yazma, dinleme, okuma becerilerine katkıda bulunabilecek kısa metinlerle seslenilmelidir. Çocuk gerçekliğini anlamış bir yazarın, çocukluk kavramının sadece mutluluğu içermediğini onların da kendi dünyalarına ilişkin sorunları ve kaygılarının olabileceğini bilmelidir. Bu bakış açısıyla hazırlanan yapıtlar, çocuğun ve çocukluğun tüm gerçekliklerini yansıtmalıdır (İpşiroğlu,1994:34; Sever,2012: 34; Çer,2016: 85).

“Çocuğa görelilik, onun ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metnini bunlarla örtüştürmeyi zorlar (Sever,2012:17).” Çocuğun karşılaştacağı yapıtlar ile çocuğun dünyası arasında bir koşutluk olmalıdır. Çünkü kendi doğasının gerçeklikleriyle karşılaşan çocuğun okumaya karşı edineceği ilgi, güdülenmeyi de beraberinde getirir.

Çocuğa görelilik genel bir açıklamayla, konusu çocuğun düş gücüne seslenen; kahramanı özdeşim kurmasına olanak sunabilecek özelliklere sahip; iletisi çeşitli yaşam durumlarını sezdirebilecek biçimde kurgulanmış; dil ve anlatım özellikleri okura dil bilinci ve duyarlılığını edindirebilecek; görsel uyaranlarıyla sanat duyumu (zevki) oluşturmasına katkıda bulunabilecek; yazar ve çizerin sanatçı duyarlılığını yansıtabilecek tüm değişkenlerin toplamıdır (Çer, 2016:86).

Belirtilen söylemler çerçevesinde “çocuğa görelik” ve “çocuk gerçekliğı” ilkeleri çocuk edebiyatının niteliğı bakımından büyük önem taşımaktadır. Çocuğun tüm yönleriyle gelişimsel özelliklerini bilme ve ona uygun yapıtlar verme, iki ilkenin açıklayıcısı durumundadır. Hangi yaş düzeyinde dilsel, bilişsel, sosyal (toplumsal) ve kişilik gelişimi bağlamında, ne tür özellikler ortaya çıktığı bilinmelidir. Bu özellikler doğrultusunda yanıtlanması gereken soruların yazar ve çizerler tarafından bilinmesinin çocuk edebiyatının niteliğı için önemli bir yeri bulunmaktadır.

Çocuk edebiyatının işlevi ve sınırları göz önünde bulundurulduğunda, “çocuklar için edebiyat” bağlamında “çocuğa göre” eserlerde bulunması gereken özellikler; çocuk edebiyatının temel öğeleri içerisinde içerik ve biçim özellikleri olarak incelenebilir.

2.3.Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri

Bu bölümde, çocuk edebiyatı yapıtlarının temel öğeleri olan; karakterler, konu, ileti, dil ve anlatım, görsel bir uyarıcı olarak resimle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Çocuk edebiyatı yapıtları, çocuk okuru nitelikli metinlere yönlendirmeyi başarmış, okuma kültürü edinmelerini sağlayabilen, düşünen, duyarlı bireyler olarak yetişmesine katkı sağlayan bir sorumluluk üstlenmektedir.

Kitaplarda, çocuğun kendine özgü içtenliğı ile anlatım dilinin doğallığı buluşturulmalıdır. Kitaplar dilsel ve görsel özellikleriyle çocuğun hem sanat hem de düşünme eğitimi sürecini desteklemelidir (Sever, 2012:198).

Çocuk edebiyatı yapıtlarında sanatçı tarafından kurgulanan gerçeklik, çocuk okurun okuma eylemi sürecinde kendi yaşam gerçekliklerine dönüştürebileceğı biçimde olmalıdır. Başka bir söyleyişle, yazarın çocuklarla buluşturmak istediğı yaşam ve anlam gerçeğinden kopuk olmamalıdır. Sever (2013:37), bu konuda şunları söylemektedir: “Edebiyat yapıtlarının temel sorumluluğı çocuğu dil ve çizginin olanaklarıyla öbür insanlara ulaştırmak, çocuğun onlarla iletişim kurmasını sağlamaktır. Edebiyat yapıtlarıyla iletişime girmeyi alışkanlık edinmiş bir çocuk, insan ve yaşam gerçekliğinin sanatçı duyarlılığı ile biçimlendirilmiş yeni bir gerçekliği ile buluşur, tanışır.”

Şirin (1994:13-14), çocuk edebiyatını çocuk edebiyatı yapan öncelikler konusunda şunları vurgulamaktadır:

Çocuk edebiyatı çocuksu fantezinin şölenidir. Oyun, masal ve serüven çağı çocuğunun eğilimleri anlatıma yansıdığı oranda çocukların ihtiyacını karşılayan edebiyattan söz edilebilir. Derin ruh çözümlerinin çocuk edebiyatında yeri yoktur. Sadeliğin egemen olduğu anlatım şiir, hikaye, masal ve romanı çocuğa göre olana yaklaştırır. Konunun gerektirdiği durumlarda anlatım ve biçim oyunları çocuk edebiyatı yazarının vazgeçemediği yönelişlerdir. Böyle durumlarda amaç anlatım ve biçimin öne çıkması değil etkili anlatımın gereğine uygun hareketin bilinçli olarak kullanılmasıdır. Çocuk bakışını sanatçı bakışıyla bütünleştirebilen yazar ve çizerler gerçek çocuk kitabı yazar ve çizerlerdir. Çocuk edebiyatının yerini ve önemini bu yazar ve çizerler belirler.”

Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri:

1. Karakter
2. Konu
3. İleti
4. Dil ve Anlatım
5. Görsel Bir Uyarı Olarak Resim

Bu öğelerden yola çıkarak, çocuk edebiyatı yapıtları aşağıdaki ilkeler bağlamında incelenmiştir.

2.3.1. Karakter

Yazınsal türlerin (roman, öykü, tiyatro vb.) içeriğinin okurla buluşturulmasında en önemli öğenin karakter olduğu söylenebilir. Çünkü çocuk okur, kendine yakın duyumsadığı kahramana öykünerek özdeşlik kurma olanağı bulabilirken kendinden farklı olan kahraman veya kahramanlar için doğal bir eleştiri ortamı oluşturabilir (Doğan,2014; Akyüz,2014; Lüle,2007). Bu belirlemeler, kitaplarda yer alan karakterlerin ayrıntılı olarak incelenmesinin önemini ortaya çıkartmaktadır.

Karakter, genel söylemiyle yazınsal türlerdeki kişidir. Karakter, roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi (TDK,2005:1035); roman, öykü, oyun gibi yazınsal yapıtlarda olayı etkileyen ya da yaşayan, öyküsü anlatılan, olay örgüsünün üzerinde döndüğü kişi (TÜBA, 2011:128).

Sever (2012:75), karakter için “Sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişiliktir.” tanımlamasını yapmaktadır.

Demirel (2010:62) ise karakteri “ayırt edici nitelik; bir kimsenin ya da bir insan grubunun tutumu, duyusu ya da tepki biçimi; genel olarak “bir nesnenin, bir bireyin kendine özgün yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti; bireyin davranış biçimlerinin tümünü belirleyen ana özellik” biçiminde tanımlamıştır.

Çocuk, yaş düzeyi fark etmeksizin okuduğu kitapların kahramanlarıyla özdeşlik kurar. Yazar, kurguladığı yapıttaki karakterlerini seçerken bunu bilerek karakterlerini oluşturmalıdır. Çocuk edebiyatı yapıtlarında gereğinden fazla kahraman bulunmamalı, yan kişiler de baş kişiyle ilişkilendirilerek anlatılmalıdır. Çünkü çocuk, fazla karakterlerle oluşturulmuş karmaşık ilişkileri anlayıp yorumlayamaz (Yalçın ve Aytaş,2005:47).

Karakter kavramı doğrultusunda, yazında söz konusu olan tip ve karakter ayrımının yapılması, aralarındaki farkların belirlenmesine yardımcı olacaktır.

“Tip, yalın bir tanımla benzerlerinin ortak yönlerini kendisinde toplayan, onları simgeleyen kişilere denir. İnsana özgü niteliklerden birini anlatma ve yansıtmada araç olarak seçilen, bu niteliği büyüteç altına konarak doruk noktasına çıkarılan kişidir tip (Özdemir,1994:109).” Bu bağlamda, karakter toplumsal bir yapıdan daha çok kendini, tekili simgelerken; tip, toplumsal yapıda aynı niteliklere sahip kişileri, yani çoğulu simgelemektedir.

Sever (2012;104), çocuk edebiyatı yapıtlarındaki karakterleri açık, kapalı, devingen ve durağan olarak sınıflamıştır.

Açık karakter, okura bütün özellikleriyle tanıtılan karakterlerdir. Birçok yönüyle tanıtılan açık karakterler geliştirilmiş karakter olarak da adlandırılır. Doğan (2014:16)'a göre açık karakterlerin, çocuğa yaşam gerçekliğini anlatma ve kurgudaki örtük iletileri duyumsatma sürecinde önemli katkılarının olduğu bilinmektedir.

Kapalı karakterler, okura sınırlı özellikleriyle tanıtılan karakterlerdir. Kurgunun okur tarafından alımlanmasında çok az etkisi olduğu için geliştirilmemiş karakter olarak da adlandırılır.

Devingen karakterler, kurgunun başından sonuna değin ya da herhangi bir kesitinde bir yönüyle değişime uğrayan karakterlerdir. Sever (2012:114)'e göre, devingen karakterler yeni kişisel davranışlar edinir, yeni değerler geliştirebilir.

Durağan karakterler, kurgu boyunca herhangi bir yönüyle değişim yaşamayan karakterlerdir. Devingen karakterlerin kurgu boyunca yaşadıkları değişimler belirgin olmadığı için okur tarafından dikkate alınmaz.

Yapılan belirlemeler tanıklığında, açık ve devingen karakterlerle yapılandırılmış çocuk edebiyatı yapıtlarındaki kahramanların okurun düş kurmasında ve belleğine yeni yaşam durumları katmasında önemli katkıları bulunduğu düşünülmektedir.

Yazınsal yapıtlarda, sunulan kurgu ve karakterler arasında bir bütünlük olmalıdır. Bu bütünlük, okurun kahramana öykünerek özdeşim kurmasında etkilidir. Sanatçı, yapıtın kahramanlarını ya fiziksel özellikleriyle veya eylemleriyle ya da kendi yorumlarıyla yapılandırır. “Daha yalınlaştırarak diyebiliriz ki: Kişileri anlatırken yazar, ya anlatma ya da gösterme yoluna başvurur. Ancak şunu da hemen belirtelim ki bir başına bunlar yeterli olmaz; mutlaka birlikte kullanılır” (Özdemir,1995:132).

Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki karakterlerin belirlenmesinde yukarıda da söz edildiği gibi çeşitli yollar bulunmaktadır: Bunlardan ilki, karakterlerin davranış ve eylemleriyle geliştirilmesidir. Kurgu içinde karakterlerin olaylar karşısında sergiledikleri davranış ve eylemleri onların kişiliğine ilişkin ipucu edinmemizi sağlar. Sever (2012:95), bu konuda “Çünkü davranışlar ve eylemler kişinin karakter özelliğinin dışavurumu olarak değerlendirilir.” demektedir.

Karakter özelliklerini saptarken yazarların kullandığı diğer bir yol, karakterlerin konuşma yoluyla geliştirilmesidir. Bu yol, okurun özdeşim kurma sürecinde sıklıkla kullanılır. Böylece hangi karakterin yanında olup hangi karakterin karşısında duracağına karar verir. Karakterler, fiziksel özellikleriyle geliştirilerek de okurla buluşturulabilir. Yapılan betimlemeler, karakterlerin tanınmasına yardımcı olur.

Diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilen karakterler de yapıtlarda sıklıkla kullanılır. Okur, karakterleri tanırken diğer karakterlerinin yaptıkları yorumları dikkate alır. Yazarın yorumuyla geliştirilen karakterler için Doğan (2014:15), şunları dile getirmektedir: “Karakterlerin geliştirilmesi sürecinde yazarın yorumunun da etkili olduğu bilinmektedir ve kitaplarda yazarın “anlatıcı” konumunda olması ile bu yolun kullanıldığı görülmektedir.”

Öykü, roman vb. anlatılarda sıralanan karakter geliştirme yollarından biri ya da birkaçı bir arada kullanılabilir. Bu yazarın kurgulama tekniği ile ilgilidir. Ancak sanatçının oluşturduğu karakterlerin ve olayların arasındaki inandırıcılık ögesi iyi yapılandırılmış olmalıdır (Sever,2012:103).

Çocuklara seslenen yapıtlardaki karakter sayısı da özdeşim kurma sürecinde önem taşımaktadır. Karakter sayısının çok olduğu yapıtlarda okur, öykünme sürecinde kararsızlık yaşayabilir.

Okura iyiyi ve doğru olanı göstermek amacıyla yapıtlarda yer alan kahramanları “ideal karakter” olarak kurgulamak okuru, okuma eyleminden uzaklaştırabilir. Hep iyiyi ve güzeli anlatmak yanlış bir tutumdur. Bunun yerine okura, yaşamda karşılaşılabilecekleri istenmeyen durumların da var olduğu sanatçı tarafından sezinletilmelidir. Geliştirilen karakterlerin okurdaki duygusallık ögesini dengede tutması gerekir. Çünkü abartılmış duygusallık, okurda acıma duygusunu oluşturarak istenilen öykünmeye olanak tanımayabilir. Özlü bir belirlemeyle, çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan karakterlerin kişilik gelişimini tamamlamış olmaları gerekir (Sever,2012:76-77;2002:36; Dilidüzgün,1994:155).

Alanyazında yapılan tüm bu taramalarla birlikte Sever (2012:118)’in çocuk edebiyatındaki karakterlere ilişkin belirlemeleri şu biçimdedir: “Kahramanın, çocuğun

özdeşim kurabileceği, öykünebileceği özellikleri azaldıkça, çocuk- kitap etkileşimindeki verimin de düşme olasılığı yükselir. Okurlarını okuma-yazma becerisinden okuma alışkanlığı ve eleştirel okuma becerisine taşıma sorumluluğu olan bir edebiyatın, bu amacını gerçekleştirmesinde iyi geliştirilmiş devingen karakterlere gereksinimi olduğu açıktır.”

Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki karakterler, hayvan, insan, bitkiler diğer bir deyişle canlı ya da cansız her şey olabilir. Ancak dikkat edilmesi gereken en önemli öge, karakterlerin nasıl ve sayıca ne kadar olduğudur. Oğuzkan (2000: 369), bu konuda şunları belirtmektedir: “Çocuk yayınlarda çok sayıda kahraman yerine az sayıda kahraman bulunması uygun olur. Hele ki küçük çocuklar için yazılan eserlerde bir iki kahraman yetebilir. Çünkü, çocukların kendi yaşlarındaki kimselerin başlarından geçenleri dinlemekten ve okumaktan zevk aldıkları bellidir.”

Yapılan belirlemelerle, nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarındaki karakterlerin çocuğun özdeşim kurmasına olanak sunabilecek açık ve devingen karakterler olması gerekmektedir.

Yazarın oluşturduğu karakterlerin, çocuk edebiyatı yapıtlarının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulacak karakter özelliklerine uygun yapılandırılıp yapılandırılmadığını belirlemek için aşağıdaki sorulara yanıt aranması gerekmektedir:

1. Metindeki kahraman (baş kişi) kimdir?
2. Karakterler nasıl geliştirilmiştir (davranış ve eylemleriyle, konuşmalarıyla, fiziksel özellikleriyle, diğer karakterlerin yorumlarıyla, yazarın yorumuyla)?
3. Karakter, açık (geliştirilmiş) ya da kapalı (geliştirilmemiş) özelliklerden hangisini taşıyor?
4. Kahraman kişilik özelliği olarak devingen mi, durağan mı? Diğer bir söyleyişle, kahraman, öykünün başından sonuna değin bir değişim yaşıyor mu, yaşamıyor mu?
5. Karakter, devingen bir özellik gösteriyorsa, yaşadığı değişim ya da değişimler inandırıcı mı? Yazar, kahramanın kişiliği ve yaşadığı olaylar ile değişim olgusu arasında kabul edilebilir, inandırıcı bir ilişki kurabilmiş mi?

6. *Karakter bir bütün olarak çocuğun özdeşim kurabileceği özellikler taşıyor mu?*(Sever, 2006: 49)

2.3.2. Konu

Özdemir (1995:53), “Yalın bir tanımla yazıda ya da yapıtta ve yaratıda ele alınan, üzerinde durup söz söylenen, işlenip getirilen şey.” olarak tanımlamış ve şunları eklemiştir: “Konu, olaydır, olgudur, düşür, özlemdir, duygudur, düşüncedir. Daha kapsamlı bir deyişle, yaşamın içinde var olan ya da düşlenen şeydir. Bir bakıma yazının ve yazınsal yaratının dışındadır.” Sever (2012:119), çocuk edebiyatında konuyu “Çocuğu metnin anlam evrenine çeken, kitapla ilişkisini sağlayan bir öğedir.” olarak tanımlamaktadır.

Çocuk edebiyatı yapıtlarında ele alınan düşünce, olay ve durumların çocuğun kavrama ve ilgi düzeyine uygun olması gerekir. Sever (2012:119) de bu konudaki düşüncelerini “Yazar metni oluştururken, ‘Ben ne hakkında söz söyleyeceğim?, Yazımda neyin üzerinde duracağım?’ sorularına vereceği yanıtlar, metnin yaratılması süreci için bir çıkış noktası olmalı; çocuğa özgü bir yaşam durumunun kurgulanmasına yön vermelidir.” olarak belirtmektedir.

Skuzman “Dünyada olup biten her şey, çocuk kitaplarının konusu olmaya elverişlidir.” demektedir. Bu doğrultuda, çocuk edebiyatı yapıtlarında konunun *çocuk gerçekliği* ve *çocuğa görelik* ilkeleri göz önünde bulundurularak yapılandırılması önem kazanmaktadır.

Oğuzkan (2006: 375 – 376)’a göre, çocuk yapıtlarında ele alınacak konu çok önemlidir. Konu seçiminde, çocukların gelişimsel özellikleri iyi bilinmelidir. Onlara katkı sağlayabilecek kültür değerlerinin ve toplumsal yapı özelliklerinin göz önünde tutulması gerekmektedir. Şirin (1998:91)’e göre, çocuk oyundan nasıl hoş bir duyum (zevk) alıyorsa edebiyattan da aynı duyumu (zevki) almalıdır. Böylelikle, çocuk edebiyatının çocuklara daha kolay erişebileceğini vurgulamaktadır. Ayrıca sözü edilen oyun ilişkisinin çocuğa sunduğu hoş duyumun (zevkin) kitaba olan ilgisini arttıracığını belirtmektedir.

Çocuklara seslenen edebiyat yapıtlarında konu, çocuğun belleğine ve yüreğine seslenmeli; gelişimsel olarak da gereksinmelerine yanıt verebilmelidir. Sever (2012:120), çocuk edebiyatının konu alanı için çocukların gelişim düzeylerine göre zenginleşebileceğini belirtir. Sever (2012:122), konuların gelişim evrelerini de gözleterek gittikçe çeşitlenen bir konu yelpazesıyla oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca konuların basit olandan karmaşık olana, somut olandan soyuta doğru kurgulanmasının önemli olduğunu dile getirmektedir.

Sevgi, ölüm, aile sorunları, yardımlaşma, güç savaşımları, çevre sorunları gibi konular işlenebilir. Ancak bu konuların işleniş biçiminin çocuğun anlam evrenine uygun olarak kurgulanması gerekir. Başka bir deyişle, yaşamda var olan gerçeklikler ve çatışmalar, çocuk gerçekliğine özgü bir biçimde ele alınmalıdır. Çatışmaların ele alınışında çözümün sevgi ve saygıya dayalı olarak çözümlenmesi sezdirilmelidir. Konular yapılandırılırken olay ve çatışmalarda baskı, şiddet yoluyla çözüm olumlanmamalı; ırk, din, dil gibi ayrımcılığa düşürecek konulara yer verilmemelidir.

Konunun içeriği kadar konuyu yapılandıran öğeler olan olay ve çatışmaların da iyi yapılandırılması gerekir. Sever (2012:128), konuyu yapılandıran çatışmaları şu biçimde sınıflandırmaktadır:

1. *Kişi – kişi çatışması*
2. *Kişinin kendisiyle olan çatışması*
3. *Kişi – doğa çatışması*
4. *Kişi – toplum çatışması*

Çatışmalar, okuma eylemini devingen bir duruma getirerek okurun ilgisini sürekli kılar. Böylece kurgu içindeki gerilim, okurda okuma isteği uyandırır.

Sever (2006:48)'e göre “Konunun, çocukla paylaşılabilmesi için, sanatçının çocuğa göre olan çeşitli olaylardan yararlanması gerekir. Edebiyat yapıtında her olay kaçınılmaz olarak çatışma ya da çatışmalarla kurgulanır. Bu çatışmaların niteliği, çocuk okurun kitaba olan ilgisini belirleyen temel bir etkidir.”

Konunun yapılandırılması kadar konuyu zayıflatan öğelere de dikkat edilmesi gerekmektedir. Konunun yapılandırılmasını zayıflatan *abartılmış merak, rastlantısallık, duygusallık* gibi öğelerden kaçınılmalıdır.

Yapılan belirlemeler tanıklığında, çocuk edebiyatı yapıtlarını konu bakımından yapılandıran ve zayıflatan öğelerin incelenebilmesi için aşağıdaki soruların yanıtlanması gerekmektedir:

1. *Kitapta hangi konu ele alınmıştır / işlenmiştir? Yazarın konuyu ele alış, yorumlayış biçimi nasıldır?*
2. *Konuyu yapılandıran öğe olarak olay, hangi çatışmayla / çatışmalarla (kişi – kişi çatışması, kişinin kendisiyle olan çatışması, kişi – doğa çatışması, kişi – toplum çatışması) kurgulanmıştır?*
3. *Kitaptaki çatışma / çatışmalar çocukların anlama ve anlamlandırma düzeylerine uygun mu?*
4. *Çatışma / çatışmalar çocukların sevgi ve özgürlük gereksinmelerine uygun mu?*
5. *Çatışma / çatışmalarda merak öğesi zayıf mı, abartılmış mı? Çatışma / çatışmalar çocuklarda okuma ilgisi ve isteği uyandırabilecek özellikler taşıyor mu? vb.*
6. *Çatışma / çatışmalar bir rastlantı ya da şansa bağlanarak mı sonuçlandırılmış?*
7. *Çatışmada / çatışmalarda üzücü ve acıklı olaylar aşırı bir duygusallık yaratıyor mu?*
8. *Kitaptaki olay ya da olaylar dizisi çocukların, gülmesine / heyecanlanmasına / düş kurmasına / düşünmesine olanak sağlıyor mu? (Sever, 2006: 48)*

2.3.3. İleti

İleti, Türkçe Sözlük'te “Bir kaynaktan alıcıya ulaştırılmak istenen duygu, düşünce ve becerileri içeren şeyler, yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj (TDK, 2005:954)” olarak tanımlanır.

Sever (2012:140) ileti için “Yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşüncedir.” tanımını yapmaktadır. Özdemir (1994:22) ise “Bir yönüyle yazarın konuya yüklediği anlamdır. Yazarı yazmaya iten etkidir. Başka bir deyişle okuyucusuna vermek istediği anadüşünce, anaduygudur.” tanımını yapmaktadır.

Sanatçının yapıtı oluşturmasında etkili olan, metnin dokusuna sindirerek okura iletmek istediği asıl düşünce ve duyarlık olarak adlandırabiliriz iletiyi.

Çocuk edebiyatı yapıtlarından beklenen temel niteliklerden biri de okura duyarlıklar kazandırmasıdır. Sanatçı duyarlığı ile kurgulanan yapıtlar, yazınsal yapıyla çocukların topluma, doğaya, çevreye, bütünsel bir deyişle, yaşamla ilgili düşünceler oluşturabilmesine olanak sağlar. Okurun belleğinde oluşturulan duygu ve düşünceler, yazar ve çizer tarafından biçimlendirerek metnin yapısına işlenen iletiyi oluşturur.

Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki iletiler, okurun düş kurmasına olanak sunarak insana özgü duyarlıklar kazandıracak biçimde metnin dokusuna yerleştirilmelidir. Bu nedenle yazınsal niteliğe sahip yapıtlardaki iletiler, kesin yargılarla aktarılmaz. Öğretici niteliğe sahip çocuk edebiyatı yapıtlarındaki iletiler ise amaç öğretmek, bilgi aktarmak olduğu için önerme biçiminde sunulabilir (Sever, 2006: 51; Sever,2012:140; Melanlıoğlu, 2011: 435).

Yazınsal metinlerde ileti, önerme biçiminde ya da kesin bir yargıya dönüştürülmüş olarak verilmez. Metnin dokusuna sindirildiği için yazınsal metinlerdeki ileti örtüktür ve yazarla okurun paylaştığı okurun kendi yaşantısına kattığı bir durum, bir sorunun aydınlatılmasına yöneliktir (Özdemir, 1995: 115).

Sever (2006:51), yazınsal metinlerde sunulan iletileri şöyle açıklamaktadır: “Sanatçılar, paylaşmak istediği duygu ve düşünceleri bu kurmaca anlam evreninin içinde, yazınsal ipuçlarıyla sunarlar. Okurun, ipuçlarından yararlanarak kendi duygu ve düşünce gücünün birikimiyle iletiye ya da iletilere ulaşması beklenir.”

Dilidüzgün (2002:6), yazınsal metinlerde sunulan iletilerle çocuk okurun buluşmasını açıklarken çağdaş yazın biliminin yazınsal metinlerde boşluklar bıraktığını; ancak bu boşlukların metnin stratejik yapısıyla ilgili olduğunu söyler. Yazarın bu

boşlukları bilinçli bırakıp okurun kendi dünya bilgisiyle bütünleştirerek bir alılmama oluşturabilmesine olanak sağladığını belirtir. Dilidüzgün (2000:6)'e göre yazınsal metinler, tek bir amacı aktarmaya yönelik kurgulanmamasından dolayı, iletilerin örtük olarak kurgulanmasını, yazınsallığın bir ölçütü olarak kabul eder. Başka bir deyişle, okurda edebi duyumu (zevki) oluşturarak onun bilişsel gelişimine de katkı sağlayacağını vurgular.

Bezirci ise, yapıtlardaki ileti ögesinin ölçütlerini şöyle dile getirir:

“Gerçeği göstererek okurları bilgilendirirken duygu, tasarım, özgünlük (orijinallik), güzellik ve teknikten yoksun, salt öğretici kuru bir ahlak ya da siyaset kitabı, bir reçete durumuna düşmeye değil, ideolojiyi eserde –elmadaki şeker gibi- iyice eritmeye, yaşamı imgesel bir kurgu, estetik bir yapı, kişisel bir anlatım ve duyarlıklılı yaklaşım ile vermek gerekir (Bezirci, 1996:52'den akt. Sivri, 2006:652).

Okuma eylemine yeni başlayan çocuklar, kitaplarda anlatılan dünyanın gerçekliğine inanarak özdeşim kurabilir. Bu nedenle, belli bir toplumsal kesime yönelik düşüncelerin yer almaması gerekmektedir. Yazınsal yapıtlarda sunulmak istenen ileti, öğüt verici olmaktan çok, çocuğun sorgulayarak sezmesine olanak tanınmalıdır. Böylece okurun bir olaya tek yönlü değil, farklı yanlarıyla bakma, tartışma, sezme yetisi oluşturmasını sağlamalıdır (Cebi, 2006:220; İpşiroğlu, 1993: 48). Bu konuda Aslan (2006: 189), çocuk edebiyatı yapıtlarındaki kahramanlarla özdeşim kuran okurun, yazarın sezdirmeyi amaçladığı iletilerle duyuşsal, bilişsel ve dilsel olarak gelişim göstererek ulusal ve evrensel olarak uyum sağlamayı öğrenebileceğini belirtmektedir.

Bu bağlamda, nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken iletilerin taşınması gereken özelliklerin belirlenebilmesi için aşağıdaki soruların yanıtlanması gerekmektedir:

1. *İncelenen metin hangi özellikler taşıyor; öğretici mi, yazınsal mı?*
2. *Yazınsal nitelikli bir metin ise, çocukla paylaşılacak istenen iletiler yazınsal bir kurgu içinde sunulmuş mu? Çocuğun duymasına, düşünmesine, düş kurmasına olanak sağlıyor mu?*

3. *Yazınsal iletiler, kitabın seslendiği yaş grubunun anlam evrenine (çocuğun yaşamı ve insanı anlama yetisine ve duyarlılığına) uygun mu?*
4. *Yazınsal ileti ya da iletiler çocuklarda insana ve yaşama ilişkin duyarlık oluşturabilecek nitelikte mi?*
5. *Yazınsal iletiler, kurgulanan olayın içine sindirilmiş mi? Okura sezdiriliyor mu? Yoksa birer yargı ya da önerme biçiminde mi aktarılıyor?*
6. *İletiler, yazarın kendi düşüncesini ya da ideolojisini, çocuğa kabul ettirme amacı taşıyor mu?(Sever, 2006: 51)*

2.3.4. Dil ve Anlatım

Çocuk edebiyatı yapıtlarının okurla buluşabilmesi için yapıtların, çocuk okurun anlamlandırabileceği biçimde kurgulanması gerekmektedir. Çünkü her kitabın dil ve anlatım özellikleri çocuğa göre değildir. Çocuk okurun gelişimsel özelliklerine göre biçimlendirilen dil ve anlatım özelliklerine sahip bir yapıt, okurun anlamlandırma sürecine katkıda bulunabilir. Bu bakımdan “dil” ve “anlatım” sözcüklerini tanımlamak gerekir.

Alaylıoğlu ve Oğuzkan (1976:72), dil için “İnsanların düşünce ve duygularını anlatmaya yarayan yazılı sembollerden oluşan araç.” tanımlamasını yapmaktadır. Sever (2011:5) ise “Dil düşünme aracıdır, düşüncenin yaratıcısıdır.” diyerek dil ve düşünce arasında ilişki kurmaktadır.

Anlatım ise, “Zihinde tasarlanan konunun sözlü veya yazılı olarak bildirilmesi. Okuyuş veya anlatış tarzı, ifade (Alaylıoğlu ve Oğuzkan,1976:12).” olarak tanımlanmaktadır.

Yazınsal metinler, dil ile okura aktarılan ürünlerdir. Dilin en yetkin kullanımlarıyla çocuk okura aktarılan yapıtlar, çocukların dil bilinci ve duyarlılığını edinmesinde en önemli araçlardır. Bu metinler, dili kullanırken öğretme amacı gütmeyen, sezdirir. Yazar, yaşam gerçekliklerini kendi düş ve düşünce gücüyle yeni bir bileşim oluşturarak yeni ve kendine özgü bir gerçeklik üretir. Oluşturulan yeni gerçeklik, kurgusal dünyaya aittir. Okuma eylemi süresince ve okuma eyleminin sonunda okur,

belleğinde kendine özgü bir gerçeklik yaratır. Bu süreç ise yazarın dili kullanma becerisi ve bağlantılı olarak da yazınsal metinlerin niteliği ile ilgilidir (Sever,2000:50).

Sartre ise, yazınsal metinlerdeki dil kullanımının okur üzerindeki etkisini “Her sözcük bir alışkanlık yoludur, duygularımızı alevlendirir, adlandırır, düşsel bir kişiye yükler, bu kişi de onları bizim yerimize yaşar ve onun bu ödünç alınmış tutkularından başka özü yoktur; sözcük bu tutkulara birer amaç, birer görüğe, bir ufuk kazandırır.” biçiminde açıklamaktadır (Sartre’den (1995) Akt. Aslan,2006:60).

Çocuk edebiyatı yapıtlarının kurgulanmasında dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biridir, dil ve anlatım. Okur, gerek kendi yaşantısıyla gerekse çevresindeki kişilerce okunan, anlatılan yazınsal türler sayesinde anadilinin varsıllığı ile karşılaşır ve sözvarlığını genişletir. Bunun için çocuğun, anadilinin anlatım gücü ve olanaklarını sunan en yetkin örnekleriyle karşılaşması gerekir.

Sever (2012:145) çocuk kitaplarındaki dil ve anlatım özellikleri için “Çocuk kitaplarının, çocuğa göre olmasını belirleyen en önemli özelliği dili ve anlatımıdır.” belirlemesini yapmaktadır. Bu belirleme ile yazarın biçiminin önemi de ortaya çıkmaktadır. Vardar (2002:40), biçimi “ Bir bireyin, dilsel gereç ve olanakları kendine özgü ölçütlerle seçip kullanması sonucu söyleme kattığı kişisel nitelikli özelliklerin tümüne biçim denir.” olarak tanımlamıştır. Çocuk edebiyatı yazarlarının biçimi, okuru kitabın içine çekerek çepeçevre sarmalı; onun düş ve düşünce dünyasına seslenmelidir.

Çocuk yazını, yetişkin yazınından ayıran en başat öge anlatımın seslenecek kesime göre oluşturulmasıdır. Anlatımda yalınlık, akıcılık, sadelik, açıklık gibi öğeler göz önünde bulundurularak; çocuk okur için ele alınan temel öğeler (konu, karakter, olay) daha anlaşılır olmalıdır. Çocuğun bildiği sözcüklerden bilmediklerine doğru bir sıra izlenmelidir. Anlamını bilmediği sözvarlığı öğelerini bağlamdan ve anlatım tekniğinden kestirebilmelidir (Yalçın ve Aytaş, 2008:48).

Çocuk edebiyatı yapıtlarının “dil ve anlatım” öğelerinin aşağıdaki soruların tanıklığında incelenmesi gerekmektedir:

1. *Kitapta Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilmiş mi?*
2. *Anlatım kısa, duru ve içten tümcelerle yapılandırılmış mı?*
3. *Türkçenin yazım ve noktalama kurallarına özenle uyulmuş mu?*
4. *Türkçe sözcükler, genel olarak anlatıma egemen mi? Eskimiş, dilin çevriminden çıkmış sözcüklerin kullanılmasına dönük bir duyarlılık yaşama geçirilmiş mi?*
5. *Kitap, Türkçenin sözvarlığını, dilsel düzeyine uygun olarak çocuğun kavramsal gelişimini destekleyecek biçimde yansıtıyor mu?(Sever,2006:50)*

2.3.5. Görsel Bir Uyarın Olarak Resim

Resim, Sever (2012:166)'e göre “Sanatçının dünyasında yarattığı içeriği, görünür kılan bir ögedir.” Çocuk yazınında resim, hem tek başına görsel açıdan önemli bir işleve sahip hem de metnin anlaşılmasını sağlayan ve okurun yeni anlamlar kurabilmesine olanak sunan estetik bir uyarandır (Sever,2012:166).

Kaya (2003:35), kitap resmini “Metni açıklamak ya da bezemek amacıyla kitaplara konan resim, çizim ya da baskı.” olarak tanımlamaktadır.

İnsanlığın geçmişten günümüze geçirdiği değişimler incelendiğinde ilk uyarınların resimler olduğu görülmektedir. Bildirişim kurmada, bir durumu dile getirmede yazıdan önce kullanılan resimler, insanlığın dili olmuştur. Bu dili kullanırken de en güzelini kullanmaya çalışmışlardır. Güzeli arama çabası yetişkinlerin olduğu gibi çocukların da evrensel dili durumuna gelmiştir. Dünyanın neresinde olursa olsun bir çocuk için gülen bir güneşin, gökkuşağının ve daha birçok varlığın biçimi aynı olmuştur.

Çocuk edebiyatı yapıtlarını okurla buluşturan iki düzlem vardır. Bunlardan ilki, yazı dilini kurgulayan yazarların oluşturduğu düzlem; diğeri ise çizerlerin oluşturduğu görsel metinler. Bu iki ayrı dil, bir araya gelerek yazar ve çizerin anlatımlarını güçlendirirken okurun da alılmama gücünü devindirerek algı varsıllığı oluşturmaktadır (Akyüz, 2014:14).

Yazı dili ve görsel dilin birlikte oluşturduğu etki için Sever (2012:176), “Denk güçler olarak yazar ve çizerin becerilerinin, duyarlıklarının ortaklığı, ortaya çocuğa göre olan kitapların çıkmasını sağlamaktadır. İki sanatçının işbirliği sonucunda, içerikle ilgili resimler öyküyü görünür kılmakta, metnin anlamını genişletmektedir.” açıklamasını yapmaktadır.

Çocuk edebiyatı ürünlerindeki görsel metinlerin işlevi, yalnızca metni açıklamak değildir. Okulöncesi dönemde aile ile çocuk arasında fiziksel ve duyuşsal bir yakınlık kurmada da büyük bir öneme sahiptir. Bu dönemde okuma bilmeyen çocukların düşünmesine ve düşünce becerisinin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. “Bu bir anlamda resimlerin çocukla konuşması demektir. Resimli kitaplardaki anlamı, sözel ve görsel anlatımın birleştirilmesi tanımlar.” (Tuğrul ve Feyman, 2006: 388)”

Çocuklar, resimli kitaplar ile gerçek yaşam arasında bağ kurmaya çalışırlar. Kurulan bağ, çocuğun belleğinde yeni öyküler kurmasına, oyunlar oluşturmasına olanak sağlar. “Çocuk, çevresinde gördüğü nesne ve varlıkları görsel imgeleriyle belleğine yerleştirir. Resimler, yazısız kitaplardan başlayarak çocukların belleklerinde nesne ve varlıkların imgelerini oluşturur, kavramsal gelişimini destekler (Sever,2012:189).”

Alpay (1985:73), resimli kitapların çocuğun gelişimine katkıda bulunmasının önemini şu biçimde vurgulamaktadır: “Resimli kitaplar okulöncesi dönemde dil gelişimini desteklediği gibi, çocuğun kendisini tanımasına, kendini bulmasına olanak sağlar, toplumsallaşmasına yardımcı olur; yalnızlığı, kimsesizliği azaltır, sanatsal ve kültürel deneyimler kazandırır; sevinç, neşe, kısaca haz verir.”

Resimli çocuk edebiyatı yapıtları, yazılı dil ve görsel metnin birleşimiyle sadece okulöncesi döneme değil, okul dönemi öğrenmelere de katkı sağlamaktadır. Güteryüz (2014:82), okulöncesi ve okul dönemi için resimli kitapların metnin veya işlenen konunun çocuğun belleğinde canlandırmasına olanak sağlayacağını, işlenen konu ile ilgili ön bilgileri devindirerek gerektiğinde bilgilerini kolayca yeniden anımsayabileceğini dile getirmektedir.

Okuma kültürü edindirme ve öğrenme sürecinde de çocuğun anlamlandırmada güçlük çektiği birçok kavram, resimli kitaplarla anlamlı duruma getirilebilir. Çünkü

“Resim sadece bakılan bir sanat objesi değildir. Resim, önce bakılan sonra görülen ve duyumsanan daha sonra ise iletisini izleyiciye taşıyan ve bu ileti üzerine düşündüren bir sanat formudur (Özer,2006:427).”

Yapılan belirlenmelerle birlikte bu konuda yapılan kimi araştırmacılara ait çalışmalar (Yükselen ve Kangal,2011; Samur,2011; Alper ve Gül,2011) da nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarında çocuk gerçekliği göz önüne alınarak çizilen resimlerin çocukların duyuşsal, bilişsel, dilsel ve toplumsal becerilerini geliştirerek benlik kavramını edinmelerine olanak sağladığını ortaya koymaktadır.

İpşiroğlu (2000:15), nitelikli çocuk yapıtlarında bulunan resimleri iyi alımlayan çocuğun, okuduğu metne bütüncül olarak yaklaşabileceğini, yapıtın dilini, iletisini ve diğer öğelerinin özünü daha iyi kavrayabileceğini belirtmektedir. Duyu algılarının gelişmesi ile ilgili olan kavrama yeteneği ise etkili bir uyaran olan resimli çocuk kitaplarının varlığı ile oluşmaktadır.

Okulöncesi dönemde sayı ve harflerin yerini alan resimler, okul dönemi ile birlikte yerini resim ve yazının oluşturduğu bir yapıya bırakmaktadır. Sever (2006:46), çocuk edebiyatı yapıtlarında olması gereken resimleme oranını okulöncesi dönemde üçte iki olarak, ilköğretimle birlikte resim- metin arasındaki denge oluşumundan sonra görsel metnin yerini yazılı metine bırakması gerektiğini belirtmektedir.

Yörükoğlu (1976:292), çocuk kitaplarındaki resimler ve olması gereken resim oranıyla ilgili şunları dile getirmektedir: “Çocuk kitapları yalnız resimli, çok resimli az yazılı, az resimli çok yazılı olabilirler. Fakat resimsiz olamazlar. Okuma çağından önceki çocuklara yalnız resimli kitaplar verilir. Okuma devresinden sonra büyüdükçe resim sayısı azalır.”

Çocuk gerçekliği dikkate alınarak hazırlanmış kitaplarda çocuğa göreliliği oluşturan öğelerin başında resim gelmektedir. Çocuk edebiyatı kitaplarında bulunan resimler bir varlık ya da nesneye ilişkin, gerçek ya da gerçek dışı olabilir. Bir karikatür, çizge, fotoğraf ya da resim gibi farklı görsellere yer verilebilir. Söz konusu olan görsel öğelerin her biri çocuğun algısını farklı biçimlerde devindirebilir (Akyüz,2014:14). Önemli olan çocuğa göre ve yaş düzeyine uygun olmasıdır. Çünkü “çocuk

kitaplarındaki resimlerin asıl amacı çocuğun görsel algısını geliştirmektir.” (İlhan, 2000:402)

Sever (2012:140), çocuklar için hazırlanan yazınsal yapıtlarla öğretici yapıtların içerik, dil ve anlatım gibi yönlerden farklılık göstererek yazınsal metinlerin duyumsatılması ve öğretici metinlerin öğretilmesi sürecinde resimlerin başat bir öge olduğunu vurgular. Sever (2012:180), resimli kitapların çocukların bütün gelişim alanlarını destekleyen ve gelişmesine katkıda bulunan estetik bir araç olduğunu belirtir.

Alanyazında resimli kitaplar ve önemine ilişkin yapılan çalışmaların tanıklığında, çocuk yazınında önemli bir öge olan resimlerin niteliğinin sınanması için aşağıdaki sorulara yanıt aranması gerekmektedir:

1.Çizgilerin biçemi, bilinen ya da kanıksanan bir özellikte mi, yoksa özgün mü? Çizgilerin yarattığı etki çocukların ilgisini çekebilecek özellikler taşıyor mu?

2.Resimler, sözlü metnin anlamını tamamlıyor mu? Sözcüklerle anlatılamayanları ya da anlatılmayanları çizginin anlatım gücüyle tamamlayıp çocuklara sezdirebiliyor mu?

3. Resimler, sözcüklerle anlatılanları çocuğun belleğinde canlandırmasına katkı sağlıyor mu?

4.Resimler, metne, görsel dilin anlatım olanaklarıyla yeni zenginlikler katıyor mu? Başka bir söyleyişle, metne görsel bir yorum katıyor mu? Anlatılanlara, çizer yeni anlamlar, yorumlar katabilmiş mi?

5. Resimler, bir uyaran olarak çocuğa duyma, düşünme, düş kurma sorumluluğu veriyor mu? Çocukların, duyma ve düşünme yetilerini devindirebilecek özellikler taşıyor mu?

6. Resimler, çocuğu düşündürebilecek / eğlendirebilecek / güldürebilecek özellikler taşıyor mu?

7. Okulöncesi ve ilköğretimin ilk yıllarındaki çocuklar için hazırlanan kitaplardaki resimler, yazılı metnin desteği olmaksızın, çocukların izleyerek kendilerince öyküler oluşturmalarına olanak sağlıyor mu? Başka bir söyleyişle, görsel metinler (resimler), çocukların kavramsal birikimlerini kullanarak öyküler oluşturabilmeleri için uyarıcı özellikler taşıyor mu?

8. Kitaptaki resimler bir bütün olarak, çocukta resim diliyle iletişimi isteklendirecek estetik özellikler taşıyor mu, çocukta resim yapma isteği uyandırıyor mu? (Sever,2006:46-47)

Yapılan alanyazın taraması sonucunda, nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları için temel öğelerin çocuğa göre kurgulanmasının önemi ve gerekliliği belirtilmektedir. Alanda bu konunun nasıl ele alındığı ise “İlgili Araştırmalar” bölümünde çeşitli araştırma örnekleriyle açıklanmaya çalışılmıştır.

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çocuk edebiyatı yapıtlarının temel öğeler bakımından değerlendirilmesi ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalara zamandizinsel olarak yer verilmiştir.

Uzmen (2001), “**Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Prososyal Davranışlarının Resimli Çocuk Kitapları İle Desteklenmesi**” adlı doktora tezinde, prososyal davranışlardan (gönüllü davranış) yardım etme ve paylaşma davranışlarının, bu davranışları içeren resimli çocuk kitapları ile desteklenip desteklenmediğini incelemiştir. Araştırma sonucunda, kitaplar okunmadan önce ve kitap okunduktan sonra çocukların yardım etme ve paylaşma davranışlarında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Kız çocukları, yardım etme davranışlarında; erkek çocukları ise paylaşma davranışlarında ilerleme kaydetmiştir.

Sever (2002), “**Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet**” adlı çalışmasında, *Milli Eğitim Temel Yasası* ve *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme* hükümleri doğrultusunda çocukların topluma duyarlı, bilinçli, insan haklarına saygılı, bilimsel ve özgür düşüncüyü benliğine katmış bireyler olarak yetiştirmenin önemini vurgulamıştır. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için çocuklarla buluşturulan yazınsal yapıtların, çocukların eğitimlerine katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Sever (2006), “**Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?**” adlı bildirisinde, çocuk yazınının ne olduğuna ve işlevine değinerek nasıl yapılandırılması gerektiğinden söz etmiştir. Ayrıca çocuk yazınının temel öğelerine örneklerle açıklama getirmiştir. Araştırmada çocuk yazınının geliştirilmesi için, öğretmen adaylarının uygulamalı çalışmalarda bilinçli duruma getirilmesi vurgulanmıştır.

Karagöz (2006), “**Ayla Çınaroğlu’nun Çocuk Kitaplarının Çocuk Yazınının Temel Öğeleri Yönünden İncelenmesi**” adlı yüksek lisans tezinde, 1. – 5. sınıf öğrencilerinin düzeylerine uygun olan yapıtları karakter, konu, çevre, ileti, resim, dil ve anlatım öğeleri bakımından incelemiştir. İncelenen bütün yapıtların ayrı ayrı temel öğelerine ilişkin bulgularına yer verilerek Çınaroğlu’nun yapıtlarının nitelikli çocuk yazını ürünü olduğu belirtilmiştir.

Aslan (2006), “**Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi**” adlı doktora tezinde, yazınsal nitelikli çocuk yazını yapıtlarının anadili gelişimindeki yerini ortaya koymaya çalışarak yazın ve yazınsal yapıtlara ilişkin alanyazın taraması yapmıştır. Başka bir bölümde ise eğitim durumlarında kullanılan yapıtlar, çocuğa görelilik bakımından irdelenerek yazınsal özellikleri belirlenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre; sadece bilgi düzeyindeki davranışların kazanılmasında yazınsal nitelikli çocuk yazını yapıtlarıyla bütünleşen Türkçe Öğretimi Programı ile geleneksel yöntemin benzer düzeyde etkili olduğuna ulaşılmıştır. Diğer davranış basamakları için yazınsal nitelikli çocuk yazını yapıtlarıyla oluşturulan Türkçe Öğretimi Programının daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lüle (2007), “**Yedi Farklı Çocuk Kitabının Çocuk Yazını İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi**” adlı makalesinde, çocuk yazınının farklı yazarlarına ait yedi çocuk yazını yapıtını çocuk yazınının temel ilkelerine uygun olarak incelemiştir. Çalışma sonucunda yedi kitabın temel ilkelere uygun olarak yapılandırıldığını belirtmiştir.

İnce (2008), “**‘100 Temel Eser’in Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Bağlamında İncelenmesi**” adlı yüksek lisans tezinde, ilköğretim öğrencileri için hazırlanan “100 Temel Eser” dizelgesinde (listesinde) yer alan çocuk kitaplarını çocuk yazınının temel ilkeleri bağlamında incelemiştir. Seçilen 20 kitabın 15’inin çocuk yazınının temel ilkeleriyle örtüşmediği belirlenmiştir. Yapıtların güncelliğini yitirmiş olması, çevirilerin farklı kişilerin görüşlerini yansıtır duruma gelmesi, çeviren kişi ve yayınevlerinin adlarının kitaplarda yer almaması, dizelgeyi oluşturan kişilerin çocuk yazını ile ilişkilerinin olmaması, Türkçenin sözcük varlığını güncel biçimiyle sunmamasından kaynaklanan öğrencilerin anlama sorunları, dizelgenin çocuk yazınının temel ilkelerine uymadığını belirten nedenler olarak gösterilmiştir

Demirkaya (2009), “**Bilgin Adalı’nın Çocuk Romanlarının, Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Alanlarına Etkileri Açısından İncelenmesi**” adlı yüksek lisans tezinde, Adalı’nın kitapları kapsamında, çocuk kitaplarının çocukların dilsel, bilişsel, kişilik ve sosyal yönden gelişimlerine etkilerini incelemiştir. Yapıtlarda yaşam gerçekliklerine ve sanata ilişkin durumlara yer verilerek okurun kişisel ve bilişsel yönden gelişmesine olanak sunduğu belirlenmiştir. Geliştirilen karakterler, savaşım

(mücadele) verme, yeniliklere açık olma gibi özelliklere sahip olduğundan çocuğun özdeşim kurabileceği kahramanlar oldukları; olayların ve çatışmaların kurgulanmasında yer verilen neden sonuç, sınıflama gibi öğelerle de okurun bilişsel gelişimine katkıda bulunduğu saptanmıştır.

Özmen (2010), “**Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk ve Gençlik Yapıtlarında Karakter İncelemeleri**” adlı yüksek lisans tezinde, çocuk yazını için önemli olan Dayıoğlu’nun düşlemsel (fantastik) çocuk edebiyatı yapıtları, çocuk yazınının dayandığı temel ilkeler bağlamında incelemiştir. Araştırmacı, Dayıoğlu’nun yapıtlarındaki karakterlerin devingen ve açık karakterler olduğunu belirlemiştir. Bu yönüyle yapıtların, çocukların özdeşim kurmasına olanak sağlayabileceği düşünülmektedir.

Sever (2011), “**Okuma Kültürü Edindirme Sürecinde Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri**” adlı makalesinde, okuma kültürünün tanımından söz ederek okuma kültürü edindirme sürecini açıklamıştır. Sever’e göre, okuma kültürü edindirme, birbiriyle bağlantılı olan bir süreçtir. Diğer bir deyişle, okulöncesi dönemden başlayarak okul dönemi ve sonraki yılları kapsamaktadır. Sever, okuma kültürü edindirmek için aile bireyleri ve öğretmenler tarafından “Hangi yaş aralığında neler yapılmalı?” sorusuna yanıtlar vermiştir.

Tüfekçi Can (2012), “**Çocuk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma: Tanımlar, Türler ve Teoriler**” adlı doktora tezinde, çocuk, çocuk yazını, kuramlar, çocukluğun tarihçesi gibi tezin adında da geçen tanım, tür ve teorileri açıklamıştır. Araştırmanın önemi, çocuk yazınına ilişkin yapılan ilk kuramsal çalışma olmasıdır.

Yaşar (2013), “**Erich Kastner’in Hayvanlar Toplantısı Adlı Eserinin Çocuğa Göreliği ve Çocuk Edebiyatı İlkelerine Uygunluğu**” adlı yüksek lisans tezinde, Alman çocuk edebiyatından bir yapıtı, çocuk yazınının temel öğeleri bakımından incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ciltleme ve kapak özelliklerinin çocuğun uzun süreli kullanımına uygun olmaması dışında, biçim ve içerik olarak nitelikli olduğu belirtilmiştir. Yaşar, Alman yazınına ait bir yapıtın incelenerek özelliklerinin ortaya çıkarılmasının kendi yazınımız için de önemli olduğunu vurgulamıştır.

Akyüz (2014), “**Muzaffer İzgü’nün Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi**” adlı doktora tezinde, İzgü’nün yapıtlarını çocuk edebiyatının temel ilkeleri bakımından incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, İzgü’nün yapıtlarının tasarım özellikleri bakımından yayıncılık politikasına bağlı olarak çocuk gerçekliğini barındırmadığı ancak içerik özellikleri bakımından, özellikle de dil ve anlatım ile eğitsel ilkelerinin çocuğa göre kurgulandığını belirtmiştir.

Karagöz (2014), “**Çocuk Romanlarındaki Başkışilerin Yaşadıkları Çatışma Çözme Yöntemlerinin İncelenmesi**” adlı doktora tezinde, 2000 -2010 yılları arasında 9 -12 yaş çocuklara seslenen 42 romandaki karakterlerin çatışma çözme yöntemlerini incelemiştir. Çatışma çözme yöntemi olarak kahramanların iş birliği ve akıl yürütmeye başvurdukları belirlenmiştir. Yapılan belirlemeyle baş kişilerin çatışma çözmede kullandıkları yöntemlerin, okurun anlam evrenine uygun olduğuna ulaşılmıştır.

Güler (2014), “**Çocuk Edebiyatı Kapsamında Mehmet Güler’in Eserleri Üzerine Bir İnceleme**” adlı yüksek lisans tezinde, öncelikli olarak Güler’in çocuklar için yazdığı yapıtlarda çocuk eğitimi ile ilgili öğeler belirlemeye çalışmıştır. Yazarın yaşamı, yazınsal kişiliği incelenmiş ve çocuk yazını içindeki yeri ortaya çıkarılmıştır. Araştırma sonucunda, Güler’in yapıtlarının dil ve anlatım özellikleri, karakter, ileti bakımından çocuk yazınının temel ilkelerine uygun olarak yapılandırıldığı belirlenmiştir.

Başegmez Tıgılı (2014), “**Miyase Sertbarut’un Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Öğelerine Göre İncelenmesi**” adlı yüksek lisans tezinde, Sertbarut’un 25 çocuk yazını yapıtını (7 masal kitabı, 9 öykü kitabı, 9 roman) çocuk edebiyatının temel öğeleri olan konu, ileti, kişiler, dil ve anlatım ile çevre öğeleri bakımından incelemiştir. İncelenen yapıtların çocukların bilişsel gelişimine katkıda bulunacağı, dil ve anlatım bakımından dil duyarlığı oluşturabileceği saptanmıştır.

Doğan (2014), “**Çocuk Romanlarındaki Kadın Karakter Çerçevesinin İncelenmesi**” adlı yüksek lisans tezinde, üç dönem içinde 42 çocuk romanında yer alan kadın ve kız karakter çerçevelerini incelemiştir. Doğan, çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakterleri incelerken kişisel, mesleki, sosyal, eğitim süreçleri, ilgileri bakımından ele almış, üç dönem için ayrı ayrı genellenebilir söylemlere ulaşmaya çalışmıştır.

Yapılan belirlemelerle, 1980 – 2012 arası dönemde karakterler davranış ve konuşma yoluyla geliştirilmiş ve araştırmacı tarafından çocukların anlam evrenine uygun olarak yapılandırıldığı ortaya çıkarılmıştır. Yapıtlardaki karakterlerin genel özellikler bağlamında incelenmesiyle durağan ve az devingen olan karakterler olduğu belirlenmiştir.

Canlı (2015), “**Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelik İlkesi**” adlı makalesinde, Türkçe ders kitaplarındaki metinler çocuk gerçekliği ve çocuğa görelik, metinsellik ölçütleri, öğrenme – öğretme ilkeleri bağlamında incelemiştir. Araştırma sonucunda Türkçe ders kitapları birçok yönden eksik bulunmuştur. Ayrıca, çocuğa görelik ilkesinin gözetilmesi gerektiği vurgulanmış, ancak bu ilkeye yer verilmediği belirlenmiştir. Çalışma, çocuğa görelik ilkesini ve bu ilkeyi oluşturan öğeleri ele alması bakımından önemli görölmüştür.

BÖLÜM 3

ÖDÜLLÜ ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL İLKELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde, ödül almış on yedi çocuk öykü ve romanı, çocuk edebiyatı temel öğeleri olan karakter, konu, ileti, dil ve anlatım, görsel bir uyarıcı olarak resim özellikleri bakımından incelenmiştir.

3.1.PARKTAKİ GERGEDANLAR

Türkiye İş Bankası Yayınları

1. Basım Ağustos / 2010

Yazarı: Mehmet ATILLA

Sayfa Sayısı: 149

3.1.1.Karakterler

Kitaptaki kurgunun baş kişisi Hırçın Kemal; yan kişileri ise Şenay, Dilek ve Okan'dır. Hırçın Kemal, yaşamını insanlardan uzaklaşarak geçiren, mutsuz bir insan tipini okura yansıtırken; Şenay, Dilek ve Okan'ın oyunları, konuşmaları, birbirlerine yardımları olumlu insan tipini yansıtmaktadır.

Kitaptaki karakterler, düşünceleriyle ve çevrelerindeki insanlarla olan bildirişimleriyle (iletişimleriyle) geliştirilmiştir. Karakterler, gelişimini tamamlamış olarak yapılandırıldığı için kurgunun başından sonuna değin kahramanlarda bir değişim söz konusu değildir. Bu nedenle devingen bir özellik göstermedikleri belirtilebilir.

Hırçın Kemal, romanda tip olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Günümüz insanının yaşamdan uzaklaşma sorununu sergilemektedir. Şenay, Dilek ve Okan mutluluğu arkadaşlıklarıyla yakalayan, çocukların özdeşim kurabileceği kahramanlardır. Yalnızlığı nedeniyle mutsuzluğu anlatılan Hırçın Kemal ise çocuklara bu duygu durumunu duyumsatabilecek özellikler taşımaktadır.

Genel olarak çocuk okur, yetişkin ve çocuk karakterler arasında yaşanan karşıt durumlardan hareketle bir yaşam sorununu sezinleyebilir. Böylece incelenen kitaptaki karakterlerin, okurun gelişim özelliklerine uygun biçimde yapılandırıldığı söylenebilir. Kurguda yer alan duygu durumlarının sezinletilmesiyle de okura yaşama özgü duyarlıklar kazandırabileceği düşünülmektedir.

3.1.2. Konu

Parktaki Gergedanlar adlı kitapta, insanlardan, yaşamdan uzaklaşma ve yalnızlığın insanlarda oluşturduğu sorunlar karşısında beliren mutsuzluk, kurmaca ve iç içe geçmiş bir kurguyla anlatılmaktadır. Yaşanılan bu mutsuzluklar, üç çocuğun şimdiki anlarından yıllar sonrasına uzanan bir zaman diliminde hem bir çocuk hem de bir yetişkin bakış açısıyla aktarılmaktadır.

Anlatıdaki kahramanlar ve kahramanların düşlemleri çocukların kolayca öykünebileceği biçimdedir. Çocukların günlük yaşamda sıklıkla karşılaşılabilecekleri bir parka gelişleriyle başlayan olaylar, okurun düzeyine uygundur. Parka gelen üç çocuğun ve bir yaşlı adamın birbirlerinin yaşamlarını düşlemesi okuru da düş kurmaya isteklendirebilir. Kurguda anlatılan “yaşamdan uzaklaşma ve yalnızlık sorunu” düşsel bir oyunla okura duyumsatılabilir.

Roman, alışılmamış bir kurgu biçimini okurla buluşturmaktadır. Kahramanlar kendi aralarında oynayıp konuşurken kendilerine bakmakta olan bir adamın farkına varırlar ve Hırçın Kemal ile ilgili tahminlerde bulunarak bir kurgu oluşturmaya başlarlar. Bu üç arkadaş, tahminlerle ayrı ayrı karakterlerini oluştururken yaşamını en yakınlarından bile uzakta geçiren Hırçın Kemal de çocukların yıllar sonraki durumları için ayrı ayrı kimlikler yaratarak bir kurgu oluşturmaktadır. Roman bu yönüyle kurgu içinde kurgu sunarak zaman içinde zaman kavramını da okura yansıtmaktadır.

Romanda olaylar tarafsız bir bakış açısıyla kurgulanarak doğal bir eleştiri ortamı sunmaktadır. İnsanların yaşamdan, birbirlerinden uzaklaşması ve yalnızlaşmaları okura sezdirilmektedir.

Romanda mantıksal bir tutarsızlık bulunmamaktadır. Olaylar, yaşanan ve kurgusal dünyaya uygun olarak yapılandırılmıştır. Anlatılan olaylarda abartılmış merak, rastlantısallık ve duygusallık öğelerine yer verilmemiştir. Kurgu, çocukların düzeylerine uygun biçimde sunulduğundan konuyu zayıflatan herhangi bir öğe bulunmamaktadır.

3.1.3. İleti

Romanın yazarı, yaşam içinde birbirlerinden uzaklaşan ve paylaşımında bulunmayan insanların yalnızlaşmalarını vurgulamaktadır. Bunu da kitabın sonunda yer alan gergedan öyküsü benzetmesiyle somutlamaya çalışmaktadır.

Kitapta iletiler, hem açık hem de kapalı olarak sunulmuştur. Açık olarak sunulan iletiler bir öğreti niteliğinde değil, kahramanların davranış ve konuşmalarıyla sezdirilmeye çalışılmıştır: “Adamın hoşuna giden bir şey vardı bu üç arkadaşın arasında. Sallanırken bile kendi aralarında bir konuyu konuşmakta oluşları... (s. 24)”. İnsanların bildirişim içinde olmalarının güzel bir davranış olduğu vurgulanmaktadır.

Yaşama ilişkin bir duyarlık somutlama ve benzetme yoluyla şu iletiyle sunulur: “Fokurdayan bir tencere gibiydi yaşam. Dokunsa yanacak, uzaklaşsa üşüyecekti sanki (s.27).”

“Kocaman kentlerde böyle mi yaşıyor acaba?” diye geçirdi içinden. Her taraf insan dolu, fakat herkes yapayalnız. Hayret edilecek bir şey doğrusu (s.51).” “Koskoca evde koyu bir ıssızlık başlamıştı şimdi. Herkes bir odaya girmiş, orada kendine küçük bir evren kurmuş bir başına soluk alıp vermeye başlamıştı (s.43).”

Romanın ana iletisi olan yalnızlaşma, çeşitli yer ve durumlarda okura aktarılmıştır. Açık iletiler bu şekilde okura duyumsatılırken kitabın sonuna gelindiğinde bir gergedan öyküsü ile kapalı iletiler okurla buluşturulmuştur. Sunulan iletilerle farkındalık oluşturmak istenmiş ve ana iletiye göndermeler yapılmıştır: “Günde kaç saati bilgisayar başında geçiriyorsun? (s.104)”, “Bir kişide parmak izinin çok olması iyi bir şey ona göre. Üzerinde parmak izi çok olanların başka insanlarla iç

içe olduğunu, sevip sevildiğini, başkalarına dokunabildiğini ve başkalarının da onlara dokunduğunu iddia ediyor (s.119).”

İletiler, deyimler ve atasözleri gibi Türkçenin zengin anlatım olanaklarını da içeren sanatsal bir dille sunulmuştur. Yazar, iletilerinde insana ve yaşama ilişkin önemli bir duyarlık olan bildirişimi, yaşlı bir adam ve üç çocuğun yaşamlarından oluşturduğu bir kurguyla vurgulamaktadır.

3.1.4.Dil ve Anlatım

İncelenen kitabın dil ve anlatım özelliklerine bakıldığında, öncelikle romanın adının okurda bir merak uyandırabileceği düşünülmektedir. *Parktaki Gergedanlar* adı; okura düşlemsel (fantastik) bir kurguyla karşılaşacağını sezinetmektedir.

Yazar, metinsel dokuyu oluştururken kısa ve yalın tümcelere yer vermiştir. Kahramanların duygularını aktarırken de “benzetme, deyim, atasözü” gibi sözvarlığı öğelerinden yararlanmıştı: “Armutun sapı, üzümün çöpü derken sağında solunda kimse kalmadı. Oldun şimdi bir beton direk...(s.26)” tümcesinde olduğu gibi deyim kullanarak Hırçın Kemal kendine ait yalnızlığını somutlamıştır. “Dilek burnuyla güldü bu söze. Ağzıyla gülseydi Şenay kadar bozulmayacaktı belki... (s.22)” tümcesiyle alışılmamış bir bağdaştırma yaparak gülmesinin derecesini okura aktarmıştır.

Romanda kurulan tümcelerde sıklıkla Türkçe sözcükler yeğlenmiştir: “Aralarındaki *söyleşi* birdenbire yön değiştirdi (s.113).”, “Yapılacak tek bir iş kalmıştı geriye; bu adrese bir *ileti* göndermek (114).”, “Öylesine sert bir tonla verilmiş *yanıttı* ki bu,...(s.122)”, “... öğrenilen sürücünün *cankurtarana* alınırken sürekli Patiska adlı kedisinden söz etmesi ...(s.127).” Bu belirlemelerle birlikte, romanda yabancı sözcüklere de yer verilmiştir: “periskop (s.3), spiral (s.7), dinamik (s.113).”

Romandaki iletilerin sunulmasında deyimlerin de sıklıkla kullanıldığı belirlenmiştir. Bu kullanım, çocuk okurun sözvarlığının zenginleşmesini sağlayabilir. İletilerde yer alan deyimler, kurgunun içinde anamlanabildiği için okurun keşfetme güdüsünü de devindirebilir: “Fakat işler hiç de umduğu gibi gitmemiş deyim

yerindeyse baltayı taşa vurmuydu (s.120).” “Haklısın bir tanem. Haklısın ama onun da yoğurt yiyişi öyle, ne yapalım (s.124).” Bu örneklemelere ek olarak Türkçenin anlatım gücü ve olanaklarından ikilemelerden, “ağır ağır (s.9)”, “uslu uslu (s.12)”, “mırıl mırıl (s.26),” ;farklı tümce türlerinden,“Sonra gelenler gidenler derken...(s.40), Hırçın Kemal? (s.46), Uzaktan bir yerden bir cankurtaran sesi geldi, ondan hemen sonra da arka arkaya patlamalar... (s.55)” yararlanılmıştır. Bu da okura doğal bir Türkçe öğretim ortamı sunmaktadır.

Kitapta bağlaçlarla noktalama imlerinin kullanımı ile ilgili dizgi hataları bulunmaktadır.

Örnekler:

Kitaptaki biçimi

“Hem düzen, hem düzensizlik” (s.7)

“ Öyle bir an geldi ki, ...”(s.41)

Düzenlenmiş biçimi

“Hem düzen hem düzensizlik”

“Öyle bir an geldi ki ...”.

Romanın anlatımında bölümler kullanılmıştır. Bazı bölümlerin bitiminde kullanılan merak uyandırıcı tümceler ve yarıda kesilen olaylar kurgunun devingenliğini sağlamaktadır. “Kim bilir daha neler olacaktı?” (İkinci bölümün sonu). Ayrılan bölümler okurun bir sonraki bölüm için düşünmesine ve merak duygusunu canlı tutmasına yardımcı olabilir.

Kurgunun içinde bir gazete haberine de yer verilmiştir. Kurgu içinde verilen gazete haberi, çocuk okuru farklı bir türle karşılaştırarak onun yazınsal türlere ilişkin bilgisine katkıda bulunabilir. Tüm bu belirlemeler sonucunda, yapının dil ve anlatım özelliklerinin okurun düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir

3.1.5. Genel Değerlendirme

Parktaki Gergedanlar, on yaş ve üstü çocuklara seslenen bir romandır. Karakterler, kurgunun okur tarafından anlamlandırılmasında önemli görevler

üstlenmektedirler. Bu nedenle, kitaptaki yaşamdan ve insanlardan uzaklaşma sorunu üç çocuk ve bir yetişkin karakterin düşünce ve eylemleriyle yapılandırılarak okurun anlayabileceği bir kurguyla sunulmaktadır. Okur, insan ve toplum yaşamını anlamlı kılan erdemleri sezebilir. Düşsel kurgu yoluyla sunulan iletiler, okurun yaratıcılığını destekleyebilir.

Romanın sonu, açık yapıt özelliği göstermektedir. Okurun düş ve yorum gücüne bırakılarak belleğinde yeni kurgulara olanak verecek biçimde sonlandırılmıştır.

Yazar, yapıtta kurguyu ele alırken geçmiş, şimdi ve gelecek üçgeninde kurgusal bir yapıya yer vermiştir. Çocuk okurun bir yetişkin gözünden ve kendi yaşatlarının gözünden dünyayı alımlama biçimini iç içe geçen bir öyküyle okurla buluşturmuştur. Bu belirleme ile yazarın yeni bir kurgusal gerçeklik sunarak okura düş dünyalarının kapılarını açmada olanak sunduğu belirtilebilir.

Yapıt, temel öğeler bakımından değerlendirildiğinde çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik kavramlarını göz önünde tutarak yaşama ilişkin bir konuyu okurla buluşturmuştur. Kitabın, belirlenen ilkelere uygun olduğu söylenebilir.

3.2. MEZARLIKTAKİ GÖLGE

Altın Kitaplar Yayınevi

1.Basım Kasım / 2014

Yazar: Miyase SERTBARUT

Sayfa Sayısı: 147

3.2.1. Karakterler

Romanın baş kişisi Kemik Aziz'dir. Yan kişiler ise Balık Oya, Mumcu Nuran ve Kasap Haşmet'tir. Kitabın karakter çizgisi üzerinde Oya ve Aziz'in fiziksel özellikleri belirleyici olmuştur. Kemik Aziz'in zayıflığından, Balık Oya'nın ise tombulluğundan dolayı bu unvanları aldığı kitapta verilen açıklamalardan öğrenilmektedir: "Öyle zayıftı ki tıp fakültesinde anatomi dersinde canlı manken olarak kullanılabilirdi. Elmacık kemikleri çıkık, çene kemiği fırlak, dirsekleri mızrak, dizleri horoz mahmuzu gibi ilerideydi (s.6).", "Oya'nın balıklığı tombulluğundandı. Aziz nasıl doğdu doğalı kemikse, Oya da doğdu doğalı balıktı (s.8)."

Kemik Aziz, okulun yaramaz ve uysal öğrencileri arasında bir yerdedir. Babası Kasap Haşmet, etrafında kabadayılığı ve aylıklığı ile tanınmaktadır. Aziz'i de böyle yetiştirmek istemesine karşın Aziz, babası gibi kaba ve katı yürekli bir karakter değildir. Aziz'in uyumlu yapısı Balık Oya'ya karşı olan duygularından ileri gelmektedir. Derslerinde çok başarılı değildir. Ancak, mahalleye taşınan Mumcu Nuran'ın gizemini çözmek istemesiyle araştırmacı yapısı öne çıkmaktadır.

Balık Oya, doğduğundan beri hafif kiloludur. Aziz'in ona karşı olan duygularının farkındadır. Aziz gibi okulda çok başarılı olmasa da çevresindeki olaylara karşı kayıtsız kalamayan, araştırmayı seven bir karakterdir. Oya'nın babası, internet kafesi işlettiği için bilgisayarlarla arası çok iyidir. Mahalleye gelen Nuran Hanım'ın gizemini çözmek için de bu bilgisini kullanır.

Mumcu Nuran, kızıyla yaşayan, seramik sanatına oldukça düşkün bir karakterdir. Nuran Hanım, halasının ölümü için gittiği İncirli Mahallesiindeki mezarlıkta, halasının üzerine toprak attığı sırada, bu toprakların yapacağı seramikler

için aradığı topraklar olduğunu keşfeder. Bu durum, evi tutma isteğini daha da arttırır. Mezarlıktan alacağı kumları yaptıracağı ocakta istediği gibi seramiğe dönüştürüp tasarlayacak ve pişirecektir. Böylece düşlerini rahatlıkla gerçekleştirebilecektir.

Mumcu Nuran'ın romanın başından sonuna değin değışim içinde olduğu için devingen bir karakter olduğu belirtilebilir. Mumcu Nuran, kitabın başında hırçın, tek başına iş yapmaktan hoşlanan, insanlarla paylaşım içinde bulunmayan bir karakter olarak kurgulanmıştır: “Kadın biraz gülümsese, birkaç kişiyle sohbet etse hakkındaki o kötü düşünceleri silecekti, ama Nuran Hanım o yapıda biri değildi. Baykuş gibi bakıyordu yolda karşılaştığı insanlara; uzak ve soğuk (s.35).” Anlatının sonunda ise mahalleli ile iyi anlaşılan, yaptıklarını paylaşmaktan hoşlanan, sanatını yaparken hayvanlara karşı daha duyarlı bir duruma gelen, iyimser bir kişiliğe dönüşmektedir: “Sonraki günleri tahmin edebilirsiniz. Eve kapanan, perdelerini açmayan, kimseyle konuşmayan Mumcu Nuran gitti, bir başkası geldi (s.145).” “Gördüğü sokak kedilerini bir parça mamayla çağırıyor, yaklaşan hayvanı okşayarak sakinleştiriyor, sonra tarıyor tarıyordu... Sonra dostlar edindi Nuran Hanım. Evinde beş altı kedisi olan dostlar... Birkaç hafta içinde “Mumcu Nuran” adı unutuldu. Çünkü “Kedi berberi Nuran” adı artık ona daha çok yakışıyordu (s.146).”

Romanın anlatımında olayları devingenleştiren Oya ve Aziz, arkadaşlıkları, olumlu bakış açıları, araştırmayı sevmeleri gibi düşünce ve eylemleriyle okurun özdeşim kurabileceği kahramanlar olarak belirtilebilir. Yazar, önyargılı olma ögesini karakterlerin davranışlarıyla ortaya koymaktadır. Bu da okurun doğru - yanlış ayırımına kendisinin ulaşmasını sağlayabilir.

Sonuç olarak çocuk okur, karakterleri kişilik özellikleriyle ayrıntılı biçimde tanıma olanağı bulabilir ve özdeşim kurabileceği kahramanları belirleyebilir. Ayrıca önyargı ögesinin özellikle vurgulandığı karakterler olan Oya ve Aziz'in karşılaştıkları durumları çözmedeki isteklilikleri, yaş düzeyi benzer olan okurun öykünmesine ortam hazırlayabilecek özellikte olduğu söylenebilir.

3.2.2.Konu

Aziz'in Oya'ya karşı hissettiklerini düşünmesiyle roman başlar. Aziz ve Oya'nın, ilkokuldayken öğretmenlerinin onları yan yana oturtmasıyla birbirlerine karşı ilgileri oluşmaya başlar. Aziz, birkaç kez duygularını Oya'ya söylemek istese de başarılı olamaz.

Mahallelinin yeni taşınan Nuran Hanım'la ilgili oluşan önyargıları ve Nuran Hanım'ın gizemli yaşamını araştırmaya başlamaları ile olaylar düğümlenir. Aziz, Oya'ya olan duygularını dile getirmek için doğum gününde bir armağan almak ister. O – Y – A harflerini hazırlaması için Mumcu Nuran'ın evine gider. Bundan sonra gelişen olaylarla roman da devingenleşmeye başlar.

Aziz, eve girdiğinde gizemli durumlarla karşılaşarak farklı kokular alır ve bu kokular bütün mahalleye yayılır. Mahalleli, Mumcu Nuran'ın mezarlıktan ölü külü topladığını düşünür. Oysa Mumcu Nuran, geceleri mezarlığa giderek aldığı killi toprakları tasarlayıp pişirerek Türkiye'de bir ilk olan sergiyi açmayı düşler. Bir ocak ustası bularak fırını genişletmek ve bacayı yükseltmek ister. Böylece daha fazla seramik üretebilecek ve yükselen bacayla mahalleye yayılan kokuyu azaltacaktı. Bu sırada Aziz ve diğer çocuklar, notlarının zayıf gelmemesi için Oya'nın babasının internet kafesinde gizlice sistemin şifresini çözüp notlarını değiştirirler. Ancak sistemin çökmesiyle notların eskisi gibi kalması romanda ayrı bir heyecan ögesi oluşturur.

Mumcu Nuran'ın mahalledeki kedileri toplayıp tıraş ederek atkı, bere örmesi ve kedilerin mahalleden kaybolmasıyla Kasap Haşmet'in kedi eti sattığı suçlaması ortaya çıkar. Herkesin farklı bir sav (tez) öne sürmesiyle Oya, Aziz, Kendal ve diğer çocuklar bunu çözmeye çalışarak Mumcu Nuran'ı komisere şikayet ederler. Komiser Zeynel, gelen şikâyetlerin artmasıyla Mumcu Nuran'ın evine baskın düzenleyerek Mumcu Nuran'ı gözaltına alır. Ayrıca çocuklar, kedilerin durumları için Hayvan Severler Derneğine mektup yazarak Mumcu Nuran'ın kedi tüylerini tıraş ettiğini söyler. Hayvan Severler Derneği de Mumcu Nuran'ın evine giderek bunun yanlış bir uygulama olduğunu, bunun için bir furminatör kullanması gerektiğini söyler. Bundan sonra Mumcu Nuran, furminatör kullanarak siparişler alır ve seramikleri için düşlediği sergiyi açar.

Mahallelinin önyargılarıyla dolu merakı son bulurken Kasap Haşmet'in suçsuzluğu da ortaya çıkar. Mumcu Nuran ise isteklerini gerçekleştirdiği ve insanlarla paylaşımında olduğu bir yaşama başlar.

Romanda ele alınan konu, insanların önyargılarıyla olaylara yaklaşımları sonucunda birbirlerini haksız yere suçlayıp birbirlerinden uzaklaşarak yaşadıkları çatışmaları ele almaktadır.

Çocukların devingen dünyalarına seslenebilecek olan kitaptaki gizem, araştırma duygusu ve merak ögesi okurda okuma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Ayrıca kendisini insanlardan uzaklaştıran bir karakter olarak geliştirilen Mumcu Nuran ile sürekli bildirişim (iletişim) içerisinde olan Oya ve Aziz, iyi – kötü savaşımında iyinin üstün gelmesini okura duyumsatabilir.

Konuyu yapılandıran öğeler, olaylar ve çatışmalardır. Romanda sunulan olaylar ile çatışmaları, Mumcu Nuran'ın mahalleye taşınmasıyla seramik sanatını gerçekleştirmek için yaptığı gizli çalışmaları ve bunun sonucunda mahallelinin yaşadığı önyargıları oluşturmaktadır.

Kişi – kişi çatışmasına örnek, Mumcu Nuran'ın başta kızı, Aziz, Oya ve ocak ustası ile yaşadıklarıdır. Ocak ustası ile yaşadığı çatışma okura şu biçimde yansıtılmaktadır:

- “Gerçekten abla, hani bilirim ne iş için olacağını ona göre ölçer biçirim.”
- “Bilmen gerekmiyor, ocağı genişlet o kadar (s.53).”

Kızıyla yaşadığı çatışma ise;

- “Kim alır onları anne? Yazık hayvanlara, kediler sıcaklığı sever bilmiyor musun?”
- “Aahhh! Yeter ama, her şeye bir kulp buluyorsun (s.134).” tümceleriyle sunulmuştur.

Kişinin kendisiyle olan çatışması ise Mumcu Nuran'ın sürekli bir şeyler tasarlayıp gerçekleştirmek istemesiyle ortaya çıkmaktadır. Ancak bunu yaparken kimseyi düşünmemektedir :“Yerleşsin, hele bir yerleşsin, işte o zaman hayallerini rahat rahat gerçekleştirebilecekti (s.32).”

Çocukların duygu eğitimi sürecinde olumlu bir etki oluşturabilecek merak ve duygusallık öğelerine gereken düzeyde yer verilmiştir. Söz edilen öğeler, olayların devamlılığını sağlayıp devingenliği canlı tutacak biçimde sunulmuştur. Romanda kurgulanan olaylar, dizisel bir biçimde okurla buluşturulduğundan rastlantısallık öğesine de yer verilmemiştir. Ele alınan konu, verilen ipuçlarıyla ve duygusal sığığa düşmeden sunulduğu için çocukların okuma eğitimi sürecine katkı sağlayabilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

3.2.3. İleti

İletiler, örtük ve açık olarak sunulmuştur. Romanın başından sonuna değin yaşanan bütün olaylar önyargı üzerine kurgulanmıştır. Yazar sevgi, korku, yardımlaşma, önyargı gibi soyut kavramları öğrendiği onlu yaşların başındaki okur için özeleştirilerini yapacak durumlar oluşturmaktadır.

Kitapta verilen en önemli ileti; insanların diğer insanlara olan yaklaşımlarında önyargılı olmamalarıdır. *Sertbarut*, kitabın bütününde yer verilen önyargı öğesini öğreti niteliğinde değil de karakterlerin çatışmaları üzerinden okura sezdirmektedir: “Ama Nuran Hanım hakkında bir şeyler öğrenmek istiyordu. Bir düşman yaratmış gibi hissediyordu kendisini ve düşmanına karşı güçlü olabilmek için onun hakkında daha fazlasını bilmesi gerekirdi (s.26).”

-“Şu yeni taşınan teyze nasıl biri baba (s.26)”

-... “Oğlunun sorusunu ya duymadı ya da umursamadı. Annesi yanıtladı.”

-“Mumyacıymış oğlum.”

- “...” “Sen az önce ne sordun? Dedi oğluna dönerek.”

- “Hıı, öyleymiş, kendisi söyledi.”

-... “Artık mumya yapılmıyor ki baba, firavunlar zamanında kalmadı mı o iş?”

-...“Git ona sor oğlum, mumla ilgili bir şeyler söyledi işte (s.27 – 28).”

Yazar, anlatıda mahallenin kedilerine ve köpeklerine karşı bütün mahallelinin duyarlık sahibi olduğunu kedilerin kaybolmasından duyulan endişe, onları beslemeleri ve Mumcu Nuran'ın kedilerin tüylerini can yakmadan toplamasını sağlamaları aracılığıyla okura duyumsatabilir: “Şanslısın, kediler yok, hepsini sen ye bakalım (s.60).”

Anlatıda yer verilen kahramanların ailelerinde annelerin durumları belirtilmezken babaların yaptıkları işler daha çok vurgulanmıştır. Ayrıca, çocukların aile içinde baba ile kurdukları bildirişim ile anne ve baba arasında geçen konuşmalar çekimser ve baskıcı bir tutumla yansıtılmıştır: “Babası bir yandan çorbasını kaşıkıyor, bir yandan da televizyon izliyordu. Oğlunun sorusunu ya duymadı ya da umursamadı (s.27).” Bu durum çağcıl (modern) bir aile anlayışını ortaya koymamaktadır. Aile içindeki paylaşım olması gerektiği gibi değildir.

Açık iletiler, öğretici niteliğinde değil de okurun öykünebileceği durumlar üzerinden sunulmuştur. Sanat ve sanatçıya ait durumlar, Mumcu Nuran'ın ilgilerini gerçekleştirmek istemesiyle aktarılmaktadır: “Sanatın amacı da bir şey için araç olmak değildi. Neden kendisi de bir Füreya Koral olmasın (s.55)?” Bu tümcelerle sanat ve sanatçıya ait bir duyarlılık oluşturulurken okuru da verilen sanatçı adıyla bir araştırmaya yönlendirebilir.

Önyargıların yerini paylaşım, araştırma ve birlik ile olumlu duygulara bırakması, anlatının sonunda çocuğun kendi yaşamına ilişkin kazanımlar elde etmesinin yanında başkalarının yaşamına ilişkin duyarlılık kazanmasını da sağlayabilir.

3.2.4. Dil ve Anlatım

Anlatım kısa ve yalın tümcelerle kurulmuştur. Çocuk okurun anlamasını kolaylaştıracak bir sözvarlığı kullanılmıştır. Anlatım gereği yabancı sözcüklere de yer verilmiştir: “şömine (s.132)”, “parafin (s.21)”, “klavye (s.60)”, “Krematoryum (s.132)”, “furminatör (s.143).”

Anlatıda yazım kurallarına uyulmuştur. Olayların anlatımında gereksiz ayrıntılara yer verilmemiş; dizisel bir anlatım yeğlenmiştir.

Romanda Türkçenin sözvarlığı öğelerinden “*yansıma sözcüklere, ikilemelere, deyimlere, atasözlerine, terime*” yer verilmiştir: “şıkırtılar (s.23)”, “fısıldadı (s.31)”; “hoplaya zıplaya (s.23)”, “gürül gürül (s.31)”; “ateş olmayan yerden duman çıkmaz (s.34)”; “her telden çalmak (s.31)”, “suçüstü yakalamak (s.76)”; “dümen (s.25)”. Sözvarlığı öğelerinin kullanımı anlatımı canlı hale getirmiştir.

Mumcu Nuran’ın mahalleye gelmesi anlatının ilk merak öğesini oluşturmaktadır. Mahallenin kedilerinin kaybolması, Kasap Haşmet’in kedi eti sattığı suçlamaları ikinci merak öğesini oluşturmuş ve yan olaylarla desteklenmiştir. Anlatının sonunda Hayvan Severler Derneğinin Mumcu Nuran’ın evine gelmesiyle düğümler çözülür ve merak öğeleri açığa kavuşarak anlatı sonlanır.

Roman bölümler halinde okura sunulmuştur. Bölümlerin adlarının ve her bölümün iç içe geçmiş bir öykü gibi kurgulanması merak öğesini ve okuma isteğini canlı tutmaya olanak sağlayabilir: “Tatile Az Kaldı, Ama...(s.111)”, “Uyarı (s.122)”, “Ölü Külleri Nerede? (s.125)”

Krematoryum adlı bölümün sonunda, Kasap Haşmet’e atılan iftiranın ortaya çıkmasıyla bir afiş örneğine de yer verilmiştir. Böylece yapıt, okurun bir duyuru türüyle karşılaşmasına da olanak sunmaktadır. Oya’nın Aziz’e yazdığı Facebook gönderimi de okurun yaşamında sıkça karşılaştığı bir durum olduğu için güncellik öğesini de canlı tutmaktadır.

Anlatıyı oluşturan dil ve anlatım, okunabilirlik özellikleri bakımından çocuk okurun düzeyine uygun olarak kurgulanmıştır.

3.2.5. Görsel Bir Uyarı Olarak Resim

Romanın bölüm başlarında görsellere yer verilmektedir. Karakalem çalışmasını andıran görseller, olayları ve kahramanları somutlayacak biçimde olduğundan resimler ve metin arasında mantıksal tutarlılık sağlanmıştır. Bazı bölümlerde yer alan

görseller yabancı bir sözcüğün resimlemesi olduğu için dilsel metni açıklaması yönüyle anlama katkıda bulunabilir: “Furminatör (s.143)”, “Krematoryum (s.132).”

Bölüm başlarında okurla buluşturulan görsel metin, okurun bölümle ilgili düşünerek içeriği kestirmesine olanak sağlayabilir. Bunun sonucunda okur, bölüm başlarında verilen resimleri eklemleyerek belleğinde kendi kurgusunu oluşturabilir.

Mezarlıktaki Gölge'deki görsellerin, çocuklara dilsel metinde arkadaşlık ederek onların duygu ve düşüncelerini devindirecek özellikler taşıdığı belirtilebilir. Resimler, okura romanda anlatılanları görme ve düşünme olanağı sağladığı için çocukların estetik duyarlık geliştirmelerine katkı sağlayabilir.

3.2.6. Genel Değerlendirme

Roman, temel öğeler bakımından değerlendirildiğinde çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik kavramlarını göz önünde tutarak soyut bir kavram olan “önyargı” ögesini okura sunmaktadır. Çocuk kitaplarının taşıması gereken temel ilkelere sahip olan bu yapıt, çocuğun okuma kültürü edinme sürecinde olumlu bir uyaran olabilir.

Yapıtta ele alınan kurgusal gerçeklik çocuk karakterlerin ve yetişkin karakter olan Mumcu Nuran arasındaki önyargılarla oluşan ilişkidir. Okur, kendi yaşıtındaki karakterler için önyargı kavramına onların görüşüyle bakabilirken kendisinden farklı bakış açılarına sahip olan yetişkin karakter Mumcu Nuran'ın yaşamına ilişkin belirlemelerini yapabilir. Bu farklılık, yetişkin ve çocuk karakterlerin kişilik özellikleri, savundukları düşünceler, söylem biçimleri ve çizerin resimlediği duygu biçimlerine ilişkin görsellerle okurla buluşturulmuştur. Bu belirleme ile kitapta yeni bir kurgusal gerçekliğin oluşturulduğu söylenebilir.

Kitapta yardımlaşma, hayvanlara karşı duyarlı olma, çevreyle kurulan ilişkilerde iyimser olma, sevgi, arkadaşlık gibi iletilere yer verilmiştir. Sonuç olarak incelenen kitabın, çocuğun sağlıklı bir değerler sistemi oluşturmasında yardımcı olabilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

3.3. ANKARALI

Günüşiği Kitaplığı

3. Basım Ekim / 2011

Yazarı: Zeynep Cemali

Sayfa Sayısı: 197

3.3.1.Karakterler

Romanın baş kişisi “Doğa” dır. Doğa meraklı, yardımsever, ailesi ve büyük küçük etrafındaki herkesle iyi anlaşabilen, doğaya karşı duyarlı sekiz yaşında bir karakter olarak kurgulanmıştır. Doğa, gözlemci kişiliği ile ailesinde olanların peşine düşerek bir aile sırrını ortaya çıkartmaya çalışmaktadır. Anlatı boyunca bu gözlemci yapısı doğrultusunda devingen bir özellik taşımadığı için karakterinde bir değişim söz konusu değildir. Gelişimini tamamlamış bir karakter olarak okuyucuya sunulmuştur. Doğa'nın söz edilen özelliklerinden dolayı çocukların özdeşim kurabileceği nitelikler taşıdığı söylenebilir.

Doğa, kalıplaştırılmış çocuk betisinden (figüründen) oldukça uzak tutularak geliştirilmiştir. Aksine yaşamın gerçekleri ile iç içe yaşayan, aynı zamanda da çocuk imgesinden kopmayan bir karakterdir. Çocukluğun masum, heyecan ve merak dolu dünyası ustaca bir anlatımla yansıtılmaktadır.

Doğa'nın annesi Jale Hanım ve babası Cavit Bey, ideal yetişkini simgelemektedir. Devingen özellik göstermemektedirler. Ancak büyükbabası Ahmet Bey, amcası Vahit Bey, kuzenleri Sude, Buse ve Tuna gibi yan kişiler devingendirler. Anlatının başından sonuna değin değişim göstermektedirler. Değişimleri, aile içindeki birbirlerine karşı olan tutumlarındadır. Romanın kişileri açık bir şekilde okura sunulmamıştır. Özelliklerinin, yaşam ve insan gerçekliği içinde davranış ve eylemleriyle okura sezdirildiği belirtilebilir.

Anlatının gizemli karakteri olan Fatma Gürgen - Ankaralı - baskıcı bir ailenin içinde büyümüş, hemşire olmuştur. Bir hastası olan Ahmet Bey ile tedavisi sırasında tanışarak evlenmiş, iki çocuk sahibi olmuştur. Eşinin kısıtlamalarından dolayı

mesleğini özgürce yapamadığı için eşi tarafından terk edilen, yardımsever bir karakter olarak geliştirilmiştir. Kendi seçimleriyle olmasa da yaşam koşullarından dolayı okurun karşısına devingen bir karakter olarak çıkmaktadır.

Okurun özdeşim kurabileceğinin düşünüldüğü çocuk kahramanların özellikleri farklı farklı verilmiştir. Örneğin Doğa, ailesiyle iyi bir paylaşım içerisindeyken ve istekle onlara yardım ederken kuzenleri Sude, Buse ve Tuna ailelerine karşı uzak tutumlarıyla, anne ve babasına zorla yardım etmeleriyle, aile içindeki durumlara duyarsız kalmaları yönüyle farklılık göstermektedirler. Aynı durum, Vahit ve Cavit arasında da yaşanmaktadır. Böylece çocuk okur, birçok duygu ve karakteri tanıyabilir; karakterlerin kişilik özelliklerinin ayırımına kendi seçimleriyle karar verebilir.

Yapıt, Doğa isimli kahramanın gözünden anlatılmaktadır. Bu nedenle, çocuk okur, Doğa'nın gözlemci, sorumluluk sahibi ve araştırmacı yapısına öykünerek özdeşim kurabilir.

3.3.2. Konu

Doğa'nın büyükbabası, yıllar önce yaptığı evliliğinden olan iki çocuğunu alarak başka bir evlilik yapar ve ilk evliliği bir sır olarak kalır. Bu sırrın ortaya çıkmasıyla aile içinde bazı gerginlikler yaşanır. Sonunda ise aile olmanın gücüyle bütün gerginlikler son bulur. Doğa'nın gerçek babaannesiyle amcası ve babasını yetiştiren babaannesinin yani Hasibe ve Fatma Gürgen'in, karşılıklı kahve içebildiği dostlukları başlar.

Doğa, annesi ve babasıyla bir televizyon programına katılır. Programda botanik bahçesinin tanıtımı yapılır ve ertesi gün bahçe ziyaretçi akınına uğrar. Doğa, bu sırada bahçede gezerken bir kadınla tanışır ve ona botanik bahçesini gezdirir. Konuşmaları sırasında birbirlerinin adlarını öğrenirler. Bir süre sonra gelen gizemli bir zarfla babasında ve ailesinde değişiklikler oluşmaya başlar. Doğa, zarfta gelen adı anımsar ve olayları çözmeye başlar. Anlatıda da bu süreçte yaşanan aile içi dostluklar anlatılmaktadır.

Anlatıda, konuyu yapılandıran olay ve çatışmalara rastlanmaktadır. Kişi – kişi çatışmasına bütün kahramanlar arasında tanık olunur. En belirgin örneği, büyükbaba

Ahmet Bey ve diğerkahramanlar arasında geçen çatışmalardır. Ahmet Bey, gençliğinde yaptığı evlilikten dolayı ailedeki sırrı en iyi bilen kişidir. Bu yüzden, bütün kahramanlar onunla ilgili düşünceler üretmekte ve yanıtlar bulmaya çalışmaktadır.

Ankaralının mektubuyla Vahit, Cavit ve Cavit'in eşi Jale Hanım arasındaki çatışma da kişi – kişi çatışmasını örneklemektedir. Cavit, Ankaralının ortaya çıkmasına daha olumlu yaklaşırken, Vahit “Bu zamana kadar yaşamımızda yer almadı. Bundan sonra da olmasın.” görüşünde olduğu için sürekli gergin davranışlar sergilemektedir: “... Yetmemiş, ardından babamı aramış amcam. Kendi çatısı altında o kadının adının bile geçmesine izin vermeyeceğini, bizi uyarmasını söylemiş. Yengem dahil çocukların, öz annesi olarak babaannelerini bildiğini; kulaklarına kar suyu kaırırsak, bizimle tüm ilişkisini keseceğini söylemiş(s.168- 169).”

Kişinin kendisiyle çatışmasına örnek olarak da Doğa'nın aile sırrını öğrenmeye çalışmasında görmekteyiz: “İçimdeki ses, her şeyin o sarı zarfta dğmlendiğini söylüyor. Bela şeyi, evde, ofiste aramadığım yer kalmadı. Yok, yok (s.91)!”

Kişi – toplum atışması ise Ankaralının yurdunda büyüyen bir kızın babası tarafından okula gönderilmek istenmemesinde ortaya çıkmaktadır: “Gızlarımı ilkohula yolladım. Sıra Asya'ya geldiğinde, ilkohul sekiz yıla çıkmış, eyvallah dedik. Amma, türeme bağlıyım. Lise yok gayrı. Anasının dizinin dibinde çeyizini hazırlayacağ (s.150).”

Konunun ele alınışında gerçekçi yaklaşıma yer verilmiştir. Bir aile sırrının ortaya çıkışı ve doğa sevgisi, töreler, eğitim gibi birçok konu ocuk gerçekliği ile sunulmuştur.

Ankaralıda olaylar sıralı bir şekilde verilmiştir. Aile ilişkileriyle i içe geçen diğer konular, kk düğümler oluşturarak okurun merakı canlı tutulmaya çalışılmıştır. Neden sonuç içerisinde sunulan konuyla herhangi bir mantık yanlışlığına düşülmemiştir. Anlatıda kurgulanan konuların çocuğun ilgi ve gereksinmelerine uygun olduğu söylenebilir. Her ocuğun benzer ya da farklı biçimde yaşayabileceği aile içi sorunlar, sosyal bir sorun olan tre ve kız çocuklarının eğitim hakkı, doğa sevgisi gibi

birçok konunun rastlantısallık, abartılmış merak ve duygusallık gibi konuyu zayıflatan öğelere yer verilmeden okura sezdirildiği belirtilebilir.

3.3.3. İleti

Anlatı içerisinde açık iletilere yer verilmiştir. Açık iletiler öğretici niteliğinde değil, kahramanların konuşmaları yoluyla kurgulanmıştır. “Başımız piknikçilerle dertte. Sorun, yanlarında getirdikleri yiyecekler değil, arkalarında bıraktıkları pislik (s.68).” Çöplerin doğaya bırakılmaması gerektiği vurgulanmaktadır. İnsanların yaşadıkları sorunlara karşı güçlü durup kendilerine bir ders çıkarması gerektiği ise şu iletiyle sunulmuştur: “Her sıkıntının bir öğretisi vardır. İş, o dersi almakta (s.111).” Sosyal bir sorun olan eğitim hakkı ile ilgili ileti de sunulmuştur: “Allah’tan babam, ‘Cahil ana, cahil toplum demektir!’ diye onu susturuverdi (s.138).”

Kitapta, kötüyü simgeleyen Ankaralının babasının kız çocuklarının eğitimi ile ilgili olumsuz düşünceleri şu söylemlerle okurla buluşturulmuştur. “Kız çocuğu, erkek çocuğu gibi değil, oğlum! – Hoppala!?!- ‘Dizginleri sıkı tutmazsan, ne gece dinler, ne gündüz: çeker çeker gider (s.47).” Ancak Ankaralının babasının olumsuz tutumlarına karşın okuması ve okuyan kız çocuklarına destek olması bu düşünceleri çürütmektedir. Okur, bu karşıtlık doğrultusunda iyi ve kötünün ayrımına varabilir.

Doğa’nın anne ve babası çalışan bir ailedir. “O ziraatçı. Geçen kış profesör oldu. Annem çevre mühendisi (s.21)”. Bununla birlikte çağcıl (modern) aile yapısı ve gündelik yaşamlarını dayanışma içinde sürdürebilen bir aile yapısı da örneklenmektedir: “Annem yalanarak, ‘Canım kocam, balık nefis olmuş, roka salatası da!’ dedi (s.78).” “Babam bulaşık makinesini boşaltıyordu, eskisi gibi (s.106).”

Anlatının başında yer alan “5 Haziran Dünya Çevre Günü (s.10).” tümcesiyle yaşama ait bir gerçeklik de okura duyumsatılmaktadır.

İletiler, Doğa’nın yaşadıkları üzerinden ikilem içinde sunulmaktadır: Töreyle bağlı olanlar ve bunu sonlandırmak isteyenler, aile bütünlüğüne duyarlı olanlar ve olmayanlar, doğaya duyarlı olanlar ve olmayanlar, eğitime önem verenler ve vermeyenler. Yazar, bu ikilem içerisinde tarafını Doğa’nın yaşadıkları ve bölüm

sonlarındaki değerlendirmeleri ile belirlemektedir. Yazarın tutumu bir öğüt olarak değil; kahramanın yanında yer alma biçiminde belirtilmektedir. Bu nedenle okur, kitaba ilişkin iletilerde kendi seçimlerini kullanma sorumluluğu edinebilir

3.3.4. Dil ve Anlatım

Olaylar, Doğa'nın ve yazarın bakış açısından anlatılmaktadır. Anlatıda, botanik bahçesinin betimlenmesi ve bahçeyle ilgili yapılan televizyon programı tanıtımından sonra Ankaralının gelmesiyle başlayan aile sırrının çözülmesi anlatılmaktadır. Gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir.

Olaylar, geçmişte yaşanan olayların şimdiyle birbirini tamamlayacak nitelikte, dizisel olarak sunulmuştur. Olayların canlılığını çeşitli düğümlerle atılan merak öğeleri oluşturmaktadır. Anlatının ilk merak öğesi olan ve aslında bütün anlatıyı oluşturacak düğümler, botanik bahçesinin halka açık hale gelmesiyle başlar: “5 Haziran, Dünya Çevre Günü. Aynı zamanda, ailemin üstünü örten kalın sır perdesinin aralandığı tarih (s.10).” “Hiç birine pas vermeden aralarından süzüldüm. Manolyanın altında oturan yaşlı kadını görüncüye dek (s.15).” Bu tümce, okura yeni bir olayın başlayacağını sezdiren merak öğesi durumundadır.

Ankaralının başında, anlatının baş kişisi olan Doğa'nın içeriğe ilişkin açıklamaları yer almaktadır. Bu açıklamaya benzer nitelikte bölüm aralarında metnin konusu hakkında açıklamalara da yer verilmeye devam edilmiştir. Okur, sanatçının sunduğu bölüm arası anlatımlarla kendi imgelem gücüne özgü anlamlar oluşturarak kitaba ilişkin düşler oluşturabilir.

Anlatım, deyimler ve benzetmelerle canlı tutulmuştur: “Annemle babamın arasına *beşlik simit gibi* kurulmuşum (s.10).” “İkisi de *pişmiş kelle gibi* sırtıyor (s.16).” “*Çarşamba pazarı gibi* (s.64).” “*Arpacı kumrusu gibi* düşünmektense... (s.93)” Okurun davranışlarını biçimlendirmesinde olumsuz yansımaları olabilecek ad takma durumu da sıklıkla kullanılmıştır: “Aptal Safiye (s.28)”, “gıcık (s.46)”, “sulu zırlak (s.50)”, “yeniyetme (s.152).” Eserde yerel dil özelliklerine de yer verilmiştir. Bu sayede inandırıcılık öğesi de pekiştirilmiştir.

Ankaralıda *ikilemelere, yansıma* sözcüklere sık yer verilerek işitsel bir etki oluşturulmuştur. Dil duyarlılığını geliştirecek kullanımlara yer verilerek de yabancı sözcüklerden kaçınılmış, Türkçe sözcükler yeğlenmiştir: “ünlemek (s.23)”, “anımsamak (s.56)”, “yadsımak (s.143)”, “almaç (s.158)”, “kanıksamak (s.175)”, “armağan (s.186)”, “buyruk (s.186).”

3.3.5. Görsel Bir Uyarı Olarak Resim

Kitapta, anlatının başı ve bölüm aralarında sunulan yorumların olduğu sayfalarda karartma ve yaprak resimlemelerine yer verilmiştir. Bu resimlemeler, okura anlatıda yer alan olaylara dönük bir açıklamaya yer verildiğini duyumsatarak kurguya ilişkin algısını destekleyebilir.

Kitabın “Eskici Dede” ve “Korkunç Gözdağı” bölümlerinde mektup türüne yer verilen sayfalarında da karartma uygulanmıştır. Okurun, bu farklılıktan dolayı mektup türünün ayırımına daha kolay ulaşımını bütünleyebileceği belirtilebilir.

Ankaralının sonunda yer alan soy ağacı görseli açık yapıt özelliği gösteren kitabın somutlanmasına katkı sağlayabilir. Okur, soy ağacı ve kitapta anlatılanlar arasında bağ kurarak düşünme gücünü devindirebilir.

3.3.6. Genel Değerlendirme

Ankaralı, baş kişisi olan çocuk kahramanın anlatımlarıyla okurla buluşturulmuştur. Doğa, ailesine ilişkin bir sırrı kendi gözlemleriyle ve çocuğun kendine özgü içtenliği ile okura sunmaktadır. Aile sırrının açığa kavuşmasını konu edinen yapıtın, çocuk gerçekliği ile yaşam arasında güçlü bir bağ kurabileceği söylenebilir. Kitabın karakterlerinin farklı özelliklerle geliştirilmiş olması okura karşılaştırma olanağı sunmaktadır.

Anlatımda, Türkçenin zengin sözcük varlığı öğelerinden sıklıkla yararlanılmıştır. Okura ikilemeler ve yansıma sözcüklerle şiirsel bir okuma duyumu (zevki) sunan kitabın; deyimler, benzetmeler, farklı tümce türleri ve Türkçe sözcüklerle de doğal bir anadili öğrenme ortamı oluşturabilecek nitelikte olduğu söylenebilir. Kitabın dil ve

anlatım özelliklerinde çocuk okur için olumsuzluk oluşturabilecek tek öge ad takma durumudur.

Kurgunun yapısına uygun olarak kitabın başında ve bölüm aralarında sunulan karartma görselinin üzerine yapılan yorumlar, okurun yapıta ilişkin düşüncelerini bütünleyebilir.

Yazar, bir çocuk karakter ve yetişkin karakterler çerçevesinde aile sorununa ilişkin bir kurguyu okurla buluşturmaktadır. Ele alınan konu, karakterlerin düşünceleri gibi anlatımsal özellikler, okurun gerçek yaşamla ilişki kurmasına olanak sunmaktadır. Ancak bu doğrudan yansıtılma biçiminde değildir. Doğa adlı çocuk karakter ve ailesindeki kişiler kendi seçimleriyle ve yaşadıklarıyla yeni bir yaşam gerçekliği sunmaktadır. Bu yönüyle kitapta yeni bir kurgusal gerçekliğin ele alındığı söylenebilir.

Yapılan belirlemelerle, *Ankaralı* kitabının okuma kültürü kazanma ve sanatçı duyarlılığı ile buluşturma noktasında çocuk okur için uygun nitelikleri barındırdığı söylenebilir.

3.4. İŞILDAYAN

Bu Yayınevi

1. Baskı Kasım / 2012

Yazarı: Aydın ARİF

Sayfa Sayısı: 216

3.4.1. Karakterler

Kitabın baş kişisi Sülüman; yan kişileri ise Sümüklü Zarife, Karşıların Hüsnü, Feyzi Hoca (Deli Hasan), Satı Hala, Enişte, Ebe Naciye ve diğer köylülerdir. Sülüman, bir bilim adamıdır. Ofisinde otururken iş yoğunluğundan ve gerginliğinden arkasına yaslanır ve çocukluğunu anımsar. Okur, Sülüman'ı anımsadıklarıyla tanır. Anlatımına göre Sülüman, on üç yaşlarında anne ve babasıyla yaşayan bir çocuktur. Oyun oynamaya düşkün olduğu kadar derslerinde de başarılı ve ailesine karşı yardımseverdir. “Takdirle sınıfımı geçmişim. Kendimi her şeye haklı gördüğümünden, sabahtan akşama kadar oyun peşindeydim. Ayrıca sadece haydamalık yapmıyordum. Okulda bana ‘Bay Matematik’ derlerdi. Bunun hakkını veriyor haftada iki gün babamın manifaturacı dükkanında hesaplarına yardımcı oluyordum. Bitmedi; evin hayvanları da benden sorulurdu: Koyunlarımız Benekli, kara, sütbeyaz ve köpeğimiz Sarı’yla çok yakındım. Hangisinin kuzulayacağını bile hesaplamış ve inanır mısınız, tutturmuştum (s.9).”

Sülüman, kitapta iki biçimde okura tanıtılmıştır: Geçmişteki çocuk hali ve şimdiki bilim adamı hali. Çocukluğundaki belirtilen özellikleri değişmemiş, aynı araştırmacı ve duyarlı yapısını sürdürmüştür. Bilim adamı olan şimdiki halleri çocukluğunun yansımaları olarak aktarılmıştır. Serüven merakını kahraman şu biçimde aktarmaktadır: “Koruda dolaşmamın asıl nedeni ise macera merakımdı. En azından feleğimi şaşırtacak bir tanesini yaşayacağımı umuyordum (s.12).”

Romanın yan kişilerini de baş kişi olan Sülüman'ın anlatımları okura tanıtmaktadır. Sülüman'ın annesi ev hanımı, babası ise manifaturacıdır. İkinci çocuklarını bekleyen aile, Ebe Naciye'nin doğuma kadar sürekli yatması gerektiğini söylemesiyle Sülüman'ı Akhisar yakınlarındaki Güzelköy'de yaşayan akrabalarının yanına gönderirler.

Satı hala, annesinin büyük halasının kızıdır. Satı hala ve eşi, çocuğu olmayan bir çift olduğu için Sülüman'ı annesinin hamilelik sürecinde bakmaları için yanlarına gönderirler. Çift, Sülüman'a kendi çocuklarıymış gibi yaklaşır. “Benim gelmemi Tanrı'nın bir hediyesi olarak karşılamışlar (s.11).”

Sümüklü Zarife ve Karşılının Hüsnu, Sülüman'ın Güzelköy'de edindiği arkadaşlarıdır. Zarife'nin anne ve babası ölmüş, iki kardeşi ve ninesiyle yaşamaktadır. Sümüklü lakabı, nenesinin gözlerinin tam görmeyişi ve kulaklarının duymayışıyla ilgiliydi. Çünkü ninesi, bu yetmez haliyle torunlarına o kadar bakabiliyordu. Zarife, kendisine söylenen “sümüklü” lakabını önemsemiyor; hatta hoşuna bile gidiyordu. Bu özellikleriyle birlikte cesur, araştırmacı ve zeki bir karakter olarak okuyucuya sunulduğu söylenebilir.

Karşılının Hüsnu, Zarife'ye göre daha iyi olanaklara sahiptir. Anne ve babasıyla yaşamaktadır. Lakabının nedeni ise Sülüman'ın anlatımıyla okuyucuya aktarılmaktadır: “Neden ‘Karşılının’ olduğu konusundaki en yaygın söylenti, çocuğun doğuştan karşıt bir tip olmasıydı. Bundan zevk alıyor gibiydi. Bazen o kadar ileri götürüyordu ki, ‘ak’ dediğine bir kişi daha katılsa hemen saf değiştirir ve ‘kara’ derdi (s.14).”

Romanın diğere yan kişisi, aslında baş kişi olan Sülüman karakterinin ortaya çıkmasında önemli bir etkisi olan Feyzi Hoca'dır. Feyzi Hoca, köyün çevresinde kalan tarlalara yakın bir yerde, ağaç kovuğunda yaşayan bilge bir karakterdir. Özellikle kuantum bilimi ve paralel evrene yolculuk gibi konularda bilim adamı kişiliği öne çıkmaktadır. Romanın sonunda Sülüman'ın, Zarife ve Hüsnu'nün merakla araştırdıkları, üzerine varsayımlar oluşturdukları Deli Hasan olduğu gerçeği ortaya çıkar. Bu nedenle devingen bir karakter olduğu belirtilebilir.

Sülüman ve Zarife çevrelerindeki olaylara kayıtsız kalmayan, meraklı ve araştırmacı karakterler olarak geliştirilmiştir. Okur, kahramanların meraklı ve araştırmacı yapıları sonucunda onlarla özdeşim kurabilir ve bu konulara olan merakını devingen tutabilir.

3.4.2. Konu

Işıldayan adlı kitapta, şimdilerde bir bilim adamı olan Sülüman'ın, on üç yaşındayken annesinin zor geçen hamileliğinden dolayı akrabalarının yanına gönderilmesini ve burada yaşadığı sıradışı bir serüveni anlatmaktadır. Yaşanılan olaylar, geçmişini anımsama biçiminde masallarla iç içe geçerek okura sunulmaktadır.

Sülüman annesi ve babasıyla yaşamaktadır. Ebe Naciye, annesine doğuma kadar yatmasını söyler. Anne ve babası da ortalarda dolaşmasını diye Sülüman'ı Akhisar yakınlarındaki Güzelköy'de yaşayan akrabalarının yanına gönderir. Satı hala ve eniştenin çocukları olmadığından Sülüman'a çok iyi bakarlar. Bu sırada köyde arkadaş edinemeyeceğini düşünen Sülüman, Sümüklü Zarife ve Karşılının Hüsnü ile tanışır. Eniştesi, köyde gezerken dikkat etmesi gerektiğini ve Deli Hasan adında birinin olduğunu, ondan uzak durması gerektiğini söyler. Sülüman, Zarife ve Hüsnü buluşmalarında sürekli olarak Deli Hasan konusunu konuşurlar. Söylenilenlere göre Deli Hasan, aynı anda birden fazla yerde görünmektedir. Sülüman, araştırmacı ve meraklı yapısıyla bu konuyu halasına ve eniştesine de sorar; ama istediği yanıtı alamaz.

Söylenilenlerin etkisiyle bir gece düşünürken rüyasında koruda dolaştığı bir çınar ağacının altında olduğunu görür. Rüyasında bilinmez bir yerden gelen sesle konuşur ve ter içinde uyanır. Sabah olduğunda arkadaşlarıyla kararlaştırarak koru yoluna giderler. Aramalarını kolaylaştırmak için hepsi ayrı yerlere yönelirler. Bir süre sonra rüyasında gördüğü çınarı bulur ve birinin ona "Evlat!" diye seslendiğini duyar. Kısa bir sohbetten sonra seslenen kişinin adının Feyzi olduğunu öğrenir ve Deli Hasan konusunu ona anlatır. Bu konu üzerine sohbet ederler. Bu sırada günler geçmektedir ve Sülüman, Feyzi Hoca'nın yanına giderek "Bir anda iki yerde olmak" , "Delilik" , "Kuantum Fiziği" ile ilgili sohbetler eder. Bir süre sonra Sülüman, yanında Zarife'yi de götürmeye başlar. Feyzi Hoca onları, onlar da Feyzi Hoca'yı ve onlarla yaptığı bilimsel söyleşileri çok sever.

Bir gün Feyzi Hoca onlara aynı anda iki yerde olmayı deneyimlemek isteyip istemediklerini sorar. Onlar da kabul eder. Bu arada Sülüman, başka evrene geçişle ilgili birçok soru sorarak Feyzi Hoca'ya son olarak şu soruyu yöneltir:

- "Ustam senin Feyzi'den başka ismin var mı?"

- ... “Ha Şu mesele, var tabii. Ön adım Hasan?... Bazıları bana Deli Hasan da der. (s.213).”

Böylece başka bir evrene gitmeden önce aslında Feyzi Hoca'nın Deli Hasan olduğunu anlar. Bunu duyduktan sonra Zarife'ye bir Şey diyemez ve yolculuktan da vazgeçemez. Çünkü merakına engel olamamaktadır.

Yolculukları sırasındaki görevleri Ezop ve Nasrettin Hoca'ya ulaşarak onların kişiliklerine dokunmak olacaktır. Ezop için duyumsadıklarını dile getirmesini, Nasrettin Hoca için de söylemlerini düşünerek dile getirmesini sağlayacaklardı. Yoğun duygulara sahip olan Ezop'a, Zarife kadın ruhuyla yaklaşacak; devingen ruha sahip Sülüman'da Nasrettin Hoca'ya yaklaşacaktı.

Güzelköy'de Zarife ile yaşadığı bu yolculuk sonrasında ikisi de aynı okullara giderek okumuşlar ve evlenmişlerdir. Şimdilerde ikisi de aynı evi ve işi paylaşıyorlardı. Yakında bir de çocukları olacaktı. Sülüman artık çeşitli ülkelerden teklifler alan bir bilim adamıydı ve Mr. Sülüman, The Scintillant (Işıldayan) olarak anılıyordu.

Yıllar sonrasında yoğunluğundan dolayı arkasına yaslanıp çocukluğunu anımsayan Sülüman, Feyzi Hoca ile yaşadığı bu yolcuğun bugünün temelleri olduğunu düşünür.

Roman alışılmamış bir kurgu biçiminde okura sunulmaktadır. Şimdiden geçmişe uzanan ve bugün temellerini atan Feyzi Hoca ile söyleşileri geri dönüşlerle anlatılmaktadır.

Kitap, Şimdiki zamana ilişkin olarak yetişkin bir insan olan Sülüman ile geçmişe ait olan çocuk Sülüman'ın bakış açılarıyla anlatılmaktadır. Düşlemsel (fantastik) bir kurgu üzerinden anlatılan konunun hem düşsel hem de gerçekçi bir çizgi çizdiği söylenebilir.

Romanın kurgusu, düşlemsel (fantastik) ve gerçekçi olmak üzere iki ayrı kurgunun iç içe geçmesiyle oluşturulmuştur. İki ayrı yapıya ait kurgunun, kendi niteliklerine uygun olarak yapılandırıldığı belirtilebilir. Bu nedenle, romanda mantıksal

bir tutarsızlık bulunmamaktadır. Anlatılanlarda abartılmış merak, rastlantısallık ve duygusallık öğelerine yer verilmemiştir. Başka bir deyişle, hem çocukların dünyasına seslenebilecek nitelikte hem de imgesel zenginliğiyle yapılandırılan konunun, çocuk gerçekliğine uygun olarak kurgulandığı söylenebilir.

Kitapta konuyu yapılandıracak olan çatışmalara da yer verilmiştir. Kişinin kendisiyle olan çatışmasına anne babasının Sülüman'ı köye göndermek istemelerinde ve doğacak kardeşine karşı olan duygularında görmekteyiz: “Fakat içim almıyordu bir türlü. Ben varım ya! Bu rezili getirmelerinin nedenini anlayamıyordum. ...Aklımda tek sıkıntı vardı; arkadaşım Memo'dan, Nöriye'den (kıza karşı duygumu kimseye itiraf edemiyor, nedenini de bilmiyordum) ve ufak sürümüzden ayrılmayı hazmedemiyordum (s.9).”

Kişi – kişi çatışmasını Sülüman'ın arkadaşları ve halası ile Deli Hasan'ı bulma çabasında konuştukları örneklemektedir:

- “Öffff, tuhaf oğlum bu adam!”
- “Nasıl ya? Hem zararı yok diyorsun, hem yanına varma diyorsun! Anlamadım ya!”
- “Anlamayacak ne var ki? Herif deli. Neden deli? Senin benim gibi değil de ondan.”
- “Allallah! Herkes senin benim gibi olaksa neden olsunlar ki? (s.24)”

Kuantum fiziği, başka bir ana gidiş gibi hem gerçekçi hem de soyut konuların anlatıldığı Feyzi Hoca ile Sülüman ve Zarife arasında geçen konuşmalar soru yanıt biçiminde sunularak kurgusal yapıda gerçeklik ögesiyle verilmiştir:

- “Zarife atıldı: ‘Simyacı mı?’ O ne hocam?”
- “ Çocuklar, bu konu hem tarihi hem de bilimsel... Biraz, az sonra önereceğim macerayla da ilgili. Onunçün dikkatle dinlemenizi öneririm.”
- ‘ Tamam’ anlamında başımızı sallayınca devam etti: “Arapça Alşimi'den gelir.”
- “ Ne demek ki bu?”
- Canım Zarifem, sabır! Harflerin, sayıların ve şekillerin birtakım gizli güçler taşıdığı inancını betimler.(s.76)”

Roman düşlemsel (fantastik) ve gerçekçi yapıyla okura sunulmuştur. Bilimsel bir konunun çocuk gerçekliği ile anlatıldığı kitap, çocuklara sıradışı bir serüveni anlatmaktadır.

3.4.3. İleti

Yapıt içinde açık iletilere yer verilmiştir. Yazar yaşama, insanların birbirlerine karşı olan davranışlarına ait olan iletilerle düşlemsel (fantastik) kurgulanan Ezop ve Nasrettin Hoca'ya ilişkin masalların bulunduğu bölümlere yer vermiştir. Olayların anlatımından sonra ortaya çıkan iletileri kıssadan hisse biçiminde okura sunmuştur.

Aydın Arif, ilk iletiyi Sülüman ve Feyzi Hoca arasında geçen bir konuşmada vermektedir: “Halbuki bilimsel düşünce yılmadan, usanmadan tekrarı gerektirir. Nasılsa yaptım diye bakmayı ihmal edersen asla amaçladığın sonuca ulaşamazsın (s.31).” Yazar, bilimsel düşünceye ulaşmak için insanların araştırma isteğinden vazgeçmemesini ve sürekli olarak çabalamasını vurgulamaktadır.

İnsanların kendilerinden farklı olan kişileri etiketleyerek “deli” olarak adlandırmasını ve aslında onlarda olan farklılığın diğer insanlar için de başvuru bir duygu durumu olduğunu şu iletiyle okura sunmaktadır: “Her güçlük karşısında başvuru delilikler olmasa ne evlilikler devam eder ne savaşlar kahraman çıkarır, ne yaşlılık çekilir, ne de aşklar ve dostluklar yaşanır. ... Aklın avantajlarıyla mertebe alanlar neşe ve mutluluk veren delilikten mahrum kalır (s.33).” Bununla birlikte, çocuk okur şimdiye değin “deli” kavramına ilişkin sahip olduğu düşüncelerine yeni bir bakış açısı katabilir. Çevresinde bu farklılıkta olan insanlara karşı bir duyarlık geliştirebilir.

Romana ilişkin iletiler, Ezop masallarında yoğunluk kazanmaktadır. Ezop, çevresindeki durumlara karşı fazlasıyla duyarlık sahibidir. Ancak yüreğinde ve belleğinde oluşanları dışarıya aktaramamaktadır. Zarife'nin Ezop'a yardımıyla Ezop'un içinde oluşan söylemler dile dökülmeye başlar. Bu durumdan sonra, bir Efendi tarafından köle olarak alınır ve yardımcılığa yükseltilir. Bundan sonra, Efendi, her olan durum karşısında Ezop'tan bir deyiş ister. Her Ezop Masalından sonra açık iletiye yer verilmiştir. Bu iletiler, insanlar arasında yaşanan durumlardan sonra Ezop Masallarının özelliği olarak hayvanlara yansıtılmıştır. Sonunda masal içinde yer alan Ezop veya

Efendi tarafından çıkarılan kıssadan hisse biçimindeki özlü deyişlere dönüştürülerek aktarılmıştır.

“E’si şu ki cancazım, yalnız diline, bağırsına güvenenler, bir gün gelir, kandırdım sandıklarına karşı fena ezilirler (s.135).” Yalan söyleyenlerin yalanlarının bir gün açığa çıkıp ve bu kişilerin küçük düşeceklerini duyumsatmaktadır. (Ezop Masalları - Tek Gözlü Alageyik)

İnsanların emin olup doğru bildiklerinin yanlış; yanlış bildiklerinin doğru olabileceği şu iletiyle aktarılmaktadır: “Her zaman beklenen olmaz. Bir şeyin doğru olduğunu sanırsız, bize öyle gelir. Oysa yanlıştır. Emin olduğumuz, yalan çıkar (s.138).” Ayrıca önyargılı olmamak ögesi de bu iletiyle okurla buluşturulmuştur. (Ezop Masalları - İyilik ve Kötülük)

“İnsanlar, ancak önlerine çıkan zorluklarla mücadele ederek olgunlaşır, gelişir ve güçlenir. Eğer arzularına kolayca ulaşırlarsa karakterleri zayıflar, adeta, içlerinde bir şeyin ölmüş olduğunu hissederler(Ezop Masalları – Sivrisinek Aslanı Nasıl Yendi?, s.154).” İnsanları güçlü tutan şeyin onların savaşım içinde olarak hayatta kalmaları olduğuna dikkat çekmektedir. Okur bu iletiyle, içinde bulunduğu yaş döneminin (ergenlik) özelliklerinden kaynaklanan zorluklara karşı bir desteği duyumsayabilir.

İletilerin bir kısmı, Ezop ve Efendisinin yaşamış olduğu durumlardan sonra Ezop’un ezgisini söyleyerek bir sonuca ulaştırmaları yoluyla aktarılmıştır: “Çok haklısın Ezop, şu düştüğümüz duruma bak! Laf ebeliğinden öteye gitmeyen, zora geldi mi bahanelere sığınanlara asla güvenilmezmiş (Ezop Masalları – Paylaşılmayan Pınar, s.166).” , “İnsanoğlu da öyledir. Övgüye dayanamaz! Biraz yüceltin mi, bir kabarırlar, bir şişinirler; gözleri hiçbir şeyi görmez. Kör kör tehlikeye atılıp canlarını kolaycacak harcarlar (Ezop Masalları – Yaralı Aslanın Canı ne Çeker? , s.169).” , “ Kulağından her gireni ağzından çıkartan iş bozar. Bir kulağından gireni diğer kulağından çıkaran anlatılana önem vermez. Ama en değerlisi, kulağından gireni yüreğine gömendir... Sıkı incelemeyle görünenin altında yatan hakikati bulmak mümkündür. (Ezop Masalları – Hastalık Numarası Yapan Aslan, s.173).” , “Dövüşmek ne ki barış içinde yaşamak varken... Kavganın sonu her iki taraf için de kötü sonuç verir, bir kazanç getirmez (Ezop Masalları – Kavgacı Aslan, s.177).” , “İnatla aslında en büyük kötülüğü kendinize

yapmış olursunuz (Ezop Masalları – Aferin Sansar Sana, s.181).”, “İnsan için dil, yeri geldi mi keskin, vurucu bir silahtan beter olur (Ezop Masalları – Altın Yumurtlayan Kaz, s.193).”

İletilerin bazıları ise atasözleri kullanılarak okura duyumsatılmaya çalışılmıştır: “Azıcığın kıymetini bilemeyen çoğu hiç anlayamaz. Eldeki bir komşudaki ikiden daha değerlidir, diye söylenerek yürüdü (Ezop Masalları – Meşe Dalında Öten Bülbül, s.146)”, “Üzümü bol işittiğin yere sepeti ufak götür (Ezop Masalları – Paylaşılmayan Pınar, s.162).”, “Az tamah çok ziyan getirir, efendimiz! (Ezop Masalları – Altın Yumurtlayan Kaz, s.189).”

İnsanların birbirlerine karşı çeşitli durumlarda gösterdikleri davranışlar ve sonuçları Ezop’un ezgileri söylemesinin ardından, sözü edilen iletilerle sunulmuştur. Açık iletiler aracılığıyla düşsel olarak fabl türünün özelliklerinden yararlanılmıştır. Böylece okuru gerçeklerden koparmadan ona görmekte zorlandığı gerçekleri, belirtilen örneklerle farklı ve düzeyine uygun bakış açısıyla sunduğu söylenebilir.

Romanda farklı bilim, edebiyat insanlarına ve din adamına ilişkin isimler de yer almaktadır: “Alber Aynştayn (s.31)”, “Fransız Şairi Nicholas Boileau (s.32)”, “Erasmus (s.32)”, “Musa Peygamber (s. 84).” Bu kişiler, çocuk okurun belleğinde farklı alanlara yönelik duyarlık oluşturabilir ve araştırma güdülerini devindirebilir.

İletilerde tüm canlılarla ve farklılıklarla yaşama kültürü üzerinde de durulmuştur. Düşlemsel (fantastik) çocuk kitaplarının bir özelliği olarak düşsel imgelerle desteklenen iletiler, gerçek dünyaya köprüler kurularak verildiğinden *Işıldayan* kitabının çocuklar için yaşama ve insanlara ait duyarlılıklar oluşturabilecek nitelikler taşıdığı belirtilebilir.

3.4.4. Dil ve Anlatım

Olaylar şimdi – geçmiş – şimdi zaman üçgeninde anlatılmaktadır. Sülüman, işyerinde otururken çocukluğuna döner. Bugünlere gelmesinde, bilim adamı olmasında etkili olan, çocukluğunu ve yaşadığı sıradışı serüveni anımsamaya başlar. Ancak bunu anlatırken kimi zaman çocuk Sülüman’ın ağzından kimi zaman da

şimdiki yetişkin Sülüman'ın ağzından anlatır. Romanın sonunda, bugünkü yaşamında etkisi olan Deli Hasan'ı düşünür.

Işıldayan romanında gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir. Kitabın adının, okura düşlemsel (fantastik) öğelerle karşılaşılabileceğinin ipucunu verebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

Yazar, romanı kurgularken kısa ve anlaşılabilir tümcelere yer vermiştir. Kurguda bahsedilen Akhisar yakınlarındaki Güzelköy'e ilişkin yöresel söylemler yer almaktadır. Bu kullanım okurun gerçeklik algısını bütünleyebilir:

- “Nassın be ya?”
- “İyi be ya!”
- “Daha nassın be ya?”
- “İyi be ya! (s.27)”

Okura duyumsatılmak istenen iletiler ve durumlar atasözleri, deyimler kullanılarak zenginleştirilmiştir. Deyimler: “...toz kondurmuyordum tabii (s.9)”, “...ant içmişti (s.10)”, “... defterini düverdim (s.57)”, “... birden yüreklerimiz ağzımıza geldi (s.64)”, “... kabıma sığamıyordum (s.86)”, “Sus pus olup... (s.89)” ; atasözleri: “Kör bir göz isterken Allah'ın ona iki göz vermesi... (s.105)”, “Anlayana sivrisinek saz (s.118)”, “... selam vermiş adeta borçlu çıkmış (s.152)”, “... bal tutan parmağını yalar (s.209)” örnekleriyle sunulmuştur.

Anlatımda Türkçenin diğer sözvarlığı öğelerinden de sıklıkla yararlanılmıştır. İkilemeler, “tingır mıngır(s.13)”, “aval aval (s.16)”, “abuk sabuk (s.29)”, “bön bön (s. 46)”; yansıma sözcükler, “hışırta (s.62)”, “parıltı (s.213)”; eksilteli tümceler, “Onu bir kere daha yaşamak için neler vermezdim ki... (s.8)”, “Çünkü... Çünkü sanki... (s.100)”; soru tümceleri, “Biz şimdiye kadar hayal mi görmüştük? (s.64)”, “Bre köftehorlar, kendi hatalı biri başkasının hatasını düzeltmeye kalkar mı? (s.131).” Kullanılan sözvarlığı öğeleri etkili ve şiirsel bir anlatım kurarak ilgiyi devingen tutmaya olanak sağlayabilir.

Anlatımda yeni kavramlar kullanılmıştır. Kavramların bazıları tümce içinde bazıları ise dipnotlarla okura aktarılmıştır: “termit → karınca (s. 20)”, “kuçara → kaşık (s. 22)”, “mertaval → yalan haber (s.105)”, “zapturapt → sıkı düzen (s.107)”, “şehir emini → belediye başkanı (s.124)”, “hempa → omuzdaş (s.125)”, “arp → müzik aleti” (s.126), “patalya → küçük bot (s. 147)”.

Ezop Masallarının yer aldığı bölümlerde şiirsel bir anlatımla ezgiler okurla buluşturulmuştur. Bu bölümlerde yer alan ezgilerde uyaklı yapılar kullanılarak şiir dilinin incelikleri de sunulmuştur:

“Köylünün birinin semiz bir kazı varmış
Bu kaz, her gün düzenle, yumurtlamış,
Bir gün altın yumurta vermeye başlamış
... (s.189)”

Kitapta büyük harf, eksik veya yanlış harf kullanımı ile ilgili dizgi hataları bulunmaktadır.

Örnekler:

Kitaptaki biçimi

Düzenlenmiş biçimi

“... benden adeta esir salmıştı.”(s.7)	“... benden adeta esir almıştı.”
“Her yıl birlerce yaratılır,...” (s.36)	“Her yıl binlerce yaratılır,...”
“... hem de keni ölümü pahasına.”(s.141)	“... hem de kendi ölümü pahasına”
“...oluşmakta, atina hedefiyle...”(s.142)	“... oluşmakta, Atina hedefiyle...”
“Ticaret, ege’ye mal almaya...” (s.143)	“Ticaret, Ege’ye mal almaya...”
“... Efendi’nin yakında olmaya...” (s.167)	“...Efendi’nin yanında olmaya...”
“...bulunmuş, türkiye de kendi ...”(s.200)	“...bulunmuş, Türkiye de kendi ...”
“...Birleşmiş milletlerden ...”(s.201)	“Birleşmiş Milletlerden...”

İşıldayan romanında yer alan dizgi hataları, okur için doğal bir Türkçe öğretim ortamı bakımından olumsuzluklar oluşturabilir. Okur, yer alan dizgi hatalarıyla özellikle de büyük harf kullanımında yapılan yanlışlıklarla belleğinde daha önce edindiği bilgileriyle çelişki yaşayabilir.

Romanın anlatımı bölümlerle okura sunulmuştur. İlk beş bölüm ve son iki bölüm romanın kurgusuna ait anlatımlardan oluşmaktadır. Arada kalan bölümler ise Ezop Masallarıyla bir Nasrettin Hoca masalına aittir. Çocuk okur, kurgusal anlatımın içinde masal ve fabl türüyle de karşılaşmaktadır. Bu da, farklı bir türün ayrımına varmasına ve romanın sonuna ilişkin merak öğelerini devingen tutmasına olanak sağlayabilir. Ezop Masallarının yer aldığı bölümler, masalların özgün isimleriyle adlandırıldığı için okurun belleğinde farklı bir yazınsal türe ilişkin farkındalık da oluşturabilir.

Işıldayan romanında kurulan tümcelerde sıklıkla yabancı sözcüklere yer verilmiştir: “tempo (s.7)”, “modern (s.7)”, “ultra (s.7)”, “e – posta (s.8)”, “pratik (s.9)”, “girizgah (s.44)”, “hakikat (s. 44)”, “melun (s.51)”, “müteşekkil (s. 53)”, “teşne (s.55)”, “muhalefet (s. 56)”, “zekkak (s.57)”, “paye (s.57)”, “sıklet (s. 125)”, “mütebessim (s. 144)”, “maiyet (s.167)”, “muktedir (s.200)”. Ancak Türkçe sözcük kullanımı aynı sıklıkta değildir: “yadsımak (s.32), yanıt (s.45), anımsak (s.45)”. Bu doğrultuda okura doğal bir anadili öğretme sürecinde etkili olan çocuk edebiyatı yapıtlarından biri olan *Işıldayan* romanının çocukların anlamasını kolaylaştıracak bir sözcük varlığı ile kurgulanmadığı söylenebilir. Yabancı sözcüklerin Türkçe sözcüklerden daha çok yeğlenmesi okurun dil duyarlılığı kazanmasında engeller oluşturabilir.

Yazar *Aydın Arif*, “Ezop’tan Sülü’ye Bir Tüyo” başlığı altında kurgu bittikten sonra bir bulmacaya yer vermiştir. Ezop Masallarına ilişkin bilgilerin yanıtlarını bulmalarını isteyerek okurun belleğinde kurguya ilişkin düşüncelerini sağlayabilir. Bununla birlikte okur, geri dönüşler yaparak belleğindeki kurguyu yeniden devindirip romanın kalıcılığına katkı sağlayabilir. Bulmaca ile düşlemsel (fantastik) kurgunun içine okuru şöyle çekmektedir:

“Sevgili okurlar, Ezop’un yolcuğundan çıkarılacak bir sonuç Mr. Sülü ve Zarife’nin çalışmalarına destek olabilir. Bunu da sizler yapacaksınız. Her bir adımda bulunacak anahtarla kapıyı açıp oradan antik yıllardan kalan yazıtı oluşturacaksınız. Bunun nasıl yardımcı olacağını anahtarı da o yazıt aslında. Hadi bakalım!

1. Tilki ve kirpinin ezgisiyle kurtarılan kişinin işi .İ.A...Ç. A
...(s.215)”

Roman ve masal türünün kurgusal özellikleri içinde öğretici türlere özgü olan bilgilendirici kısımlara da yer verilmiştir. Bilgilendirmeler gerek kurgu içinde soru yanıt biçiminde gerekse dipnotlarla okura aktarılmıştır:

- “Pekiii, delilik konusunda başka tarif var mı?”
- “Bir Fransız şairi¹ ‘Hayat, deliliklerle doludur. Bunlardan birine... (s.32)’
- “Yaa, atom diye bir şey var, duydun mu?”
- “Yine göğsümü kabartıp tarifi verdim: “Duymaz mıyım? Tarifi de şöyle: Maddenin en küçük yapı taşı... (s.38)’”

Romanın karakterlerinin arasında geçen konuşmalarda bazı olumsuz içeriğe sahip olabilecek seslenişler kullanılmıştır. Çocuk okurun öykünme ve özdeşim kurma sürecinde etkili olamayacağı düşünülmektedir. “Aferin lan! (s.11)”, “ Onu piç ettiler (s.12).”, ...,ama bu namussuz Karşı Hüsnü... (s.15)”, ... bokum demiş (s. 104).”

Olay akışında mantıksal bir karmaşaya neden olabilecek bir kurguya yer verilmediği belirtilebilir. Söz konusu olan dil ve anlatım özellikleri bakımından *Işıldayan* romanının olumsuz seslenişler, yabancı sözcük kullanımı ve dizgi hataları dışında okurun Türkçenin sözvarlığını tanınmasında, anlam evrenine yeni kazanımlar eklemesinde olumlu etkiler sağlayabileceği belirtilebilir.

3.4.5. Genel Değerlendirme

Işıldayan kitabı, 214 sayfalık düşlemsel (fantastik) bir romandır. Romanın kurgusu içinde düş gücüne önem verilmesiyle çocuk ve düş dünyası arasındaki önemli bağ ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan kitabın konusuyla düş ve gerçeklik arasında gerçekçi bir çizgi oluşturarak iki düzlemde kurgulandığı söylenebilir. Sülüman ve Zarife'nin yaşamlarına olan etkisiyle gerçekçi yönünü çizerken yaşanan geçmiş bir zamana yolculukları ise düşlemsel (fantastik) yönünü oluşturmaktadır. Söz konusu olan kurgusal yapıyla okur, hem toplumda var olan “delilik” kavramına farklı bir bakış açısı

¹ Fransız Şairi Nicholas Boileau:1636 – 1711, klasik şiir akımının kurucularındandır.

getirebilir hem de fizikle ilgili sunulan konularda dünya bilgilerine katkıda bulunabilirler.

Kitabın anlatımında yazınsal ve öğretici metinlerin içe içe geçerek çocuk gerçekliği ile birlikte okura sezinletildiği söylenebilir. Bu yönüyle romanın bilgilendirici ve eğlendirici işleve sahip olduğu belirtilebilir.

Kullanılan yabancı sözcük ve dizgi hatalarının sıklığı, olumsuz etki oluşturabilecek dil kullanımlarının yeğlenmesi dil ve anlatım özellikleri bakımından kitabı okur için etkili bir uyarıcı duruma getirememektedir.

Roman, soyut olan bir bilim dalına ilişkin “Kuantum Fiziği” ni çocuk gerçekliği ve çocuk kahramanlar aracılığıyla çocuğa göre bir anlatımla sunmuştur. Böylece okur, zorlandığı gerçekleri farklı bakış açılarıyla edinme olanağı bulabilir.

Yazar, kurgusal ve gerçek yaşamla kurgulayarak sunduğu “delilik” kavramını okurla buluşturmaktadır. Bu kavram okurla buluşturulurken alışılmışın dışında durumlar ve konuşmalar oluşturularak okurun sunulan konuya farklı yönlerden bakabilmesine olanak sunmaktadır. Feyzi Hoca adlı kahramanın aranılan ve merak edilen “Deli Hasan” kişisi çıkması, onunla birlikte geleceklerini olumlu bir biçimde etkileyecek olağandışı bir serüvene çıkmaları ve bu serüvende olağandışı kişilerle birleşen anlatım, okurun alışılmışın dışında bir kurguyla karşılaşmasına olanak sunmaktadır.

Yapılan belirlemelerle, “Delilik” kavramı, “Kuantum Fiziği”, merak, araştırma gibi öğelerle yapılandırılan kitabın, düşlemsel (fantastik) öğelerle destekleyerek devindirdiği heyecan ögesi ile okurun duygu ve düşünce dünyasına seslenebilecek bir çocuk edebiyatı yapıtı olduğu söylenebilir.

3.5. KARAYILAN

Bu Yayınevi

1. Basım Kasım / 2012

Yazarı: Onur GÜRLEYEN

Sayfa Sayısı: 183

3.5.1. Karakterler

Kitabın baş kişisi Karayılan'dır. "Evet, o bir yıldı. Derisi sık dokunmuş, kara kehribar gibi kan kıızılı olan çatal dilini etrafını kolaçan edencesine tıslayarak çıkarıyordu. İnsanların sihirli dediği bir diyardan geldiği için o topraklarda görülmüş tüm yılanlardan büyüktü. Aynı zamanda insanlardan bile zeki ve kurnazdı. Bu sayede seslerle konuşulan pek çok dili öğrenmişti. Ne yazık ki pulları gibi kara bir kalbi vardı. Her zaman hak ettiğinden fazlasını isterdi (s.11)." Karayılan, yaşadığı ormandan diğer yılanlara karşı kötü davrandığı için kovulan, hırslı ve katı yürekli bir karakter olarak okura sunulmaktadır. Kendi isteklerini elde edebilmek için hiç kimsenin durumunu umursamayan, bencil bir karakterdir.

Kurgunun yan kişilerini ise büyücü halkı, insan halkı ve cüce halkı oluşturmaktadır. Burada öne çıkan kişiler, büyücü halkından liderleri olan Tarantil ve kızı Elannur; insan halkından liderleri Malo Ağa ve büyük oğlu Grendolan ile küçük oğlu Gredo; cüce halkından ise ağabey Karatir ile kardeşi Karmat'tır. Üç halk, Bartholia denilen topraklarda mutlu ve dostça yaşayan insan topluluklarıdır. Yılda bir kez şölen düzenleyerek eğlenceler yaparlar ve dostça sohbetler ederek zaman geçirirler.

Yaşlı Kem ise, kurgunun diğer yan kişisidir. Büyücü halkının atası olarak tanıtılan Yaşlı Kem, üç halkın yanında olan, onları kötülüklerden koruyan ve büyücülerin de güçlerinin üstünde olağanüstü güçlere sahip olan bir kahramandır. Yaşlı Kem, üç halktan ayrı olarak yaşamaktadır. Zaman zaman üç halkı ziyaret eder, şölenlerine katılarak onlara öyküler anlatır ve zor zamanlarında yanlarında olur. Bu yönleriyle Yaşlı Kem, yardımsever ve bilge bir kişilik olarak okur karşısına çıkmaktadır.

Karayılan'ın Bartholia topraklarına gelip Koca Kaya denilen yerde yaşamaya başlamasıyla büyücülerin değerli eşyaları eksilir; insanların hayvanları azalır; cücelerin ise Kadabrant adını verdikleri hazineleri kaybolur. Çünkü Karayılan, bu üç halkın yerine kendi geçerek oradaki topraklara egemen olmak istemektedir.

Kurgunun başında birbirleriyle yıllardır dostça yaşayan üç halk, Karayılan'ın gelip her birine kendilerini yüceltip diğerlerini aşağılayan sözler söylemesiyle birbirlerine düşman kesilir. Bu yönüyle Karayılan arabozucu, hırslı, bencil başka bir söyleyişle olumsuz özelliklere sahip bir karakteri simgelerken üç halk ve aralarındaki dostluk olumlu karakterleri simgelemektedir.

Kitaptaki karakterler, davranış ve eylemleriyle okura tanıtılmaktadır. Karayılan, kurgunun başından sonuna değin bir değişime sahip olmadığından devingen bir özellik göstermemektedir. Ancak büyücü halkının lideri Tarantil, insan halkının lideri Malo Ağa, cüce halkının lideri Karatir kurgunun başında birbirleriyle dost geçinen ve birbirlerine karşı olumlu düşüncelere sahip kişilerken kurgunun ilerleyen bölümlerinde birbirlerine karşı olumsuz düşünceler besleyen ve suçlayan kişilere dönüşmektedir. Kurgunun sonuç bölümünde olayların açığa çıkmasıyla bu kişiler yeniden birbirlerine karşı olumlu düşüncelere sahip kahramanlar olarak okura sunulmaktadır. Bu yönüyle, sözü edilen kahramanların devingen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Yan kişilerden Elannur, Karmat, Gredo ve Yaşlı Kem romanın başından sonuna değin devingenlik göstermemektedir. Karayılan'ın diğer halklara yönelik suçlamalarına inanmazlar ve bunu açığa çıkarmaya çalışırlar. Elannur, babasının tek çocuğudur ve güzelliği ile kurgulanmıştır. Karmat ve Gredot da sezgileri güçlü birer kahraman olarak kurgulanmıştır.

Elannur, Karmat ve Gredo Karayılan'a inanmayarak liderlerinin onlara kızmasını göze alıp Karayılan'ın yalanlarını ortaya çıkarmaya çalışırlar. Bu araştırmalarına Yaşlı Kem de katılır. Araştırma, merak ve sorumluluk alma öğelerinin öne çıktığı bu durum, okur için özdeşim kurma olanağı sağlayabilir.

Kahramanlar okura iyi - kötü karşıtlığında kurgulanarak sunulmuştur. Karayılan'ın düşünce ve davranışlarıyla üç halkın düşünce ve davranışları okurun iyi kötü ayırımını yapmasına olanak sağlayabilir.

Karayılan: “ ‘Bu toprakların sefil yaratıklarından kurtulacağım yakında, diye tısladı. ‘O aptal insanlar, kibirli büyücüler, çirkin cüceler, kendi sonunu hazırladı sadece.’ ... ‘Bu topraklar benim olacak! Ben efendi olacağım bundan sonra! Hele bir güçlü olanları, bana karşı birlik olması muhtemel olanları birbirine kırdırırım! Daha işlerim bitmedi. Bartholia için çok uzun vadeli planlarım var.’ (s.162 – 163)”

Yaşlı Kem: “ ‘Durun, durun dedim,’ diye gürlledi Yaşlı Kem. Sesi gök gürlemesi gibi ovada yankılandı. ‘Nedir bu safsata, nasıl bu hale geldiğinizi hala anlamıyor musunuz? Şimdi derhal ağalar bir araya gelecek ve bu işi konuşarak halledeceğiz ki konuşmak kılıçlar savurmaktan çok daha kolay ve etkili’(s.175).”

Okur, baş kişi ve yan kişilerin farklı kurgulanan özellikleriyle birçok duygu ve karakteri tanıyabilme, iyi - kötü savaşımında kendi seçimleriyle özdeşim kurma olanağı bulabilir.

3.5.2. Konu

Roman, Karayılan adında bir yılanın meranların şahı tarafından kovulduktan sonra kendine Bartholia denilen bir bölgede yer bulup burada büyücü, insan ve cüce halkını birbirine düşürerek kendi krallığını oluşturmak istemesini anlatmaktadır.

Karayılan, Kader ormanında yaşarken küçük yılanları yemesi ve zekâsıyla herkesi aldedebildiği için meranların şahı tarafından kovulmuştur. Karayılan kendine yeni bir yer bulmak için dolaşırken Bartholia'ya gelir. Burada Koca Kaya adında bir yeri kendine ev yapar ve çevredeki diğer yılanları da hizmetine sokar. Bartholia'da yaşayan cüce, büyücü ve insan halkı Karayılan'la tanışana kadar mutluluk ve barış içinde bir yaşam sürmektedirler. Karayılan, bu üç halkı kendilerine karşı yüceltip birbirlerine karşı da aşağılamaktadır. Zamanla üç halkın belleğinde artık, birbirlerine ilişkin olumsuz düşünceler oluşmaya başlamıştır.

Karayılan cücelerin Kadabrant adını verdiği değerli, yüce taşlarını çalar ve evi olan Koca Kaya'ya saklar. İnsanların koyunlarını çalarak açlığını giderir ve böylece hayvanlar eksilmeye başlar. Büyücülerin mücevherlerinden çalar ve yine evi olan Koca Kaya'ya saklar. Bunları yaparken üç halkın liderleriyle onları öven çeşitli sohbetlerde bulunur. Büyücüler, cüceler ve insanlar eşyalarının ve hayvanlarının kaybolmasından dolayı huzursuzdur. Üç halk, Karayılan'ın anlattıklarıyla diğer halklara karşı olumsuz düşünceler oluşturmaya başlamıştır. Her yıl düzenledikleri şöenler, artık huzursuz ve mutsuz geçmektedir. Bu sırada büyücü halkının lideri olan Tarantil'in kızı Elannur ve insan halkının lideri Malo Ağa'nın küçük oğlu Gredo, Karayılan'ın yalan söylediğini düşünüp ona inanmazlar.

Cüce halkının lideri olan ağabey Karatir'in kardeşi Karmat, çalınan Kadabrant taşından sorumlu olduğu için kimseye haber vermeden onu aramaya farklı bölgelere doğru yola çıkar. Elannur, babasının Karayılan'a inanmasından ve diğer halkları düşman görmeye başlamasından rahatsız olur ve atası olan Yaşlı Kem'i bulup onları anlatmak için yola çıkar. Gredo ise kaybolan mücevherlerini bulmak için kimseye haber vermeden yola çıkar. Gredo ve Karmat kaybolan eşyalarını farklı yönlere gitseler de bulamazlar. Bir yerde dinlenirken tesadüfen Elannur'la yolları kesişir. Elannur açık yüreklilikle derdini anlattıktan sonra aradığını bulamayan Karmat ve Gredo da çaresiz kaldıkları için asıl amaçlarını söylerler ve Yaşlı Kem'i bulmak için tekrar yollara düşerler.

Uzun arayışlarının sonunda, dinlenmek için mola verdikleri sırada Yaşlı Kem karşılıklarına çıkar. Daha sonra Kem'in evine giderler ve dinlenip yemek yedikten sonra da Koca Kaya'ya Karayılan'ın yanına giderler. Koca Kaya'ya girdiklerinde kaybolan eşyalarının orada olduğunu görürler ve Karayılan'a inanmamakta haklı olduklarını anlarlar. Kem, kaçmaya çalışan Karayılan'a Kadabrant taşını yutturarak Karayılan'ın gerçekleri söylemesini sağlar. Tekrar görüşeceklerini söyleyerek ayrılırlar ve Bartholia halkına anlatmak için yola koyulurlar.

Birbiriyle savaşmaya başlayan büyücü, cüce ve insan halkı kayıplar vermeye başlamıştır. O sırada Yaşlı Kem ve üç ortak savaşa yetişmiştir. Yaşlı Kem, tepeden savaşı izleyen Karayılan'ı göstererek onu konuşturmaya başlar.

Boğazındaki Kadabrant taşının etkisiyle söylememek istediklerini söylemeye başlayan Karayılan'ın oyununu herkes anlar. Liderler ve diğerleri yaptıklarından ve düşündüklerinden pişman olurlar. O sırada babasını korkak olarak gördüğü için öldüren Grendolan, Karayılan'a saldırır. Ancak Karayılan Grendolan'ı zehirler ve öldürür. Karayılan, boğazındaki Kadabrant ile uzaklaşarak kaybolur. Gredo, zehirlenerek ölen ağabeyinin yerine geçerek insanların liderleri olur.

Aradan zaman geçtikten sonra Koca Kaya'ya gidenler görürler ki Karayılan'ın sadece pulları kalmıştır. Çünkü boğazındaki Kadabrant taşı onu yakıp kül etmiştir. Yolculukları sırasında birbirlerine aşık olan ve bunu itiraf eden Gredo ve Elannur o seneki şölende evlenir. O zamandan sonra üç halk artık eskisi gibi mutluluk ve barış içinde yaşamaya devam eder.

Romanın kurgusu tarafsız bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Yazar anlatıcılı olarak aktarılan kurgu iki düzlemde ilerlemektedir: Birincisi Karayılan'ın Bartholia topraklarına sahip olabilmek için yaptığı kurnaz planlar, ikincisi ise Batholia'da yaşayan üç halkın yaşamına Karayılan'ın girmesiyle yaşadığı değişimler. Romanda kişinin kendisiyle, kişi – kişi ve insan – doğa çatışmalarına yer verilmektedir. Kişinin kendisiyle olan çatışmasını Karayılan'ın sinsice yaptığı planlar oluşturmaktadır: *“Burası tam bana göre, diye düşündü. Hem zirvesinden etraftı gözlemleyebilirim hem dibine inimi oyabilirim hem de yakınlardaki yeşil topraklarda avlanabilirim (s.12).”*

İnsan – doğa çatışmalarını ise Elannur, Karmat ve Gredo'nun şehirlerinden çıkarak Karayılan'ın yalanlarını ortaya çıkarmak için yaptıkları yolculukları sırasında yaşadıkları oluşturmaktadır: *“Ormanın en sık yerlerini de aştıktan sonra örümceklerin ağaçtan ağaca uzattıkları ince, parlak ağları ellerinde ve yüzlerinde hissetmekten kurtulmuşlardı (s.92).”* *“Bir buçuk saat sonra Karmat eli boş döndü, çünkü aslında ormanda birkaç tavşan görse de elinde avlanmaya uygun pek bir silah yoktu... Ateşi tazeleyip çimenlere uzandı ve beklemeye başladı (94 – 95).”*

Romanın kurgusunu düşlemsel (fantastik) öğeler oluşturmaktadır. Karayılan'ın konuşması ve olağanüstü planlarını oluşturabildiği zekası; insan, büyücü ve cüce olmak üzere üç ayrı halkın aynı topraklarda yaşamaları ve yaşam biçimleri; Kadabrant adlı

cücelere ait değerli taşın Karayılan'ın söylemek istediklerinin tersini söyletirmesi ve sonunda onu yakarak öldürmesi düşlemsel (fantastik) merak öğelerini oluşturmaktadır.

Elannur, Karmat ve Gredo'nun yolculukları sırasında birbirlerine aşık olmaları ve Gredo'nun Elannur'a şiir okuması romanın duygusallık öğesini oluşturmaktadır. Üç halkın Karayılan'ın yalanlarını anlaması ve birbirlerine karşı yeniden dostça duygular beslemeye başlamaları; iki gencin evlenmesi duygusallık öğesini olması gerektiği gibi okura sunduğu söylenebilir.

Düşlemsel (fantastik) bir kurguya sahip olan *Karayılan* kitabının başından sonuna değin olayların neden ve sonuçları dizisel bir şekilde verilmiştir. Bu belirlemelerle kitapta rastlantısallık, abartılmış merak ve duygusallık öğelerine yer verilmediği söylenebilir.

Olaylar, kahramanların kişiliklerine uygun biçimde eylemleri ve sözleriyle birlikte verilerek tarafsız bir anlatımın yeğlendiği söylenebilir. Bu tarafsız anlatım biçimi, okurun belleğinde iyi kötü ayırımına kendi seçimleriyle vararak doğal bir eleştiri ortamı oluşturmasına olanak sunabilir.

Yapılan belirlemelerle *Karayılan* romanı, okurun düş ve düşünme gücüne etki ederek yazar – kitap – okur etkileşimine olanak sağlayabilecek niteliklere sahiptir denilebilir.

3.5.3. İleti

Kitabın ana iletisini, yalan söyleyen insanların er ya da geç yalanlarının ortaya çıkması ve bunun sonucunda kendilerine zarar vereceği oluşturmaktadır. Yazar bunu, *Karayılan* isimli zeki ve katı yürekli bir kahraman üzerinden okura sunmaktadır.

Yan iletiler ise açık ve kapalı olarak okurla buluşturulmuştur. Açık iletiler, kahramanların bir olay karşısında söylediği sözlerle sezdirilmeye çalışılmıştır. Yaşlı Kem, üç ortakla *Karayılan*'ın evine gitmek için yola çıkmaya hazırlanmaktadır. Nefes nefesdir; ama bir an önce yola çıkarak işlerini bitirmeleri gerektiğini belirterek

zamanın önemini şöyle vurgulamaktadır: “Zamanında yapılmayan işten hayır gelmez zaman tüm işlerin aslıdır çünkü (s.142).”

Cücelerin ağası Karatir, atalarından miras kalan ve kaybolan Kadabrant taşını kardeşinin çaldığı düşüncesine kapılmak istememektedir. Çünkü kardeşinin her şeyden daha önemli olduğunu ve belki de kaybolmuş olabileceğini düşünmektedir. Bir süredir emrindekilere ve çevresindeki diğer kişilere karşı sinirli ve mutsuz olan Karatir düşüncesini değiştirir. Bunun sonucunda da mutlu ve olumlu düşüncelere sahip olmak gerektiğini şu tümcelerle vurgulamaktadır: “İşte mutlu olmak için bir tek gülümseme görmek ve ona karşılık vermek yeterliydi aslında (s.152).” Okur bu iletiyle önyargılı olmamak ve kaybolan ne olursa olsun kardeşlikten daha önemli olamayacağı düşüncesine ulaşabilir.

Yazar, savaşın kiminle ne için yapılırsa yapılsın kötü bir şey olduğunu sunulan şu tümcelerle okurla buluşturmaktadır: “Artık sadece cesetleri toplaması için görevlendirilen askerlerin sessiz uğraşı kalmıştı. Yaralılar elden geldiğince tedavi ediliyor, savaşamayacak durumda olanlar geriye, evine gönderiliyordu, ama arabalar daha çok cesetle dolmuştu (s.171).” “Bu savaş, tıpkı diğer her savaş gibi, hazineden ve iktidardan önce gözü yaşlı kadınlar ve babalarının nereye gittiğini bilmeyen yetim çocuklar doğurmuştu (s.172).” Günümüzde de yakınında veya uzağında bu biçimde olaylarla karşı karşıya gelen okur için kurgulanan bu ileti bir duyarlık oluşturabilir.

Romanın örtük olarak verilen iletileri kitabın bütününde ortaya çıkmaktadır. İmgesel bir anlatıma başvurulmuştur. Bu imgeselliğin de okura çok katmanlı bir anlamsal yapıyı sunduğu söylenebilir. Yazar, yüzeysel yapıda kötü bir karaktere sahip Karayılan’ın iyi karakterlere sahip Bartholia’nın üç halkını kandırarak birbirlerine düşürmesini anlatırken derin yapıda da toplumsal ilişkilerde iktidar savaşımının insanların yaşamlarına etkilerini anlatmaktadır. Okuma eylemini bitiren okur, iyinin ve kötünün savaşımı sonucunda iyinin üstün gelmesiyle yalan söylemenin ve kötülüğün hiçbir zaman başarılı olamayacağı düşüncesine ulaşarak yaşamına yansıtabilir.

3.5.4. Dil ve Anlatım

Baş kişisi yılan olan yazar anlatıcılı bir anlatım kullanılmıştır. Anlatımda karmaşık olmayan dizisel anlatım yeğlenmiştir. Anlatıcı, yer yer olay ve durumlarla ilgili kendi düşüncelerini dile getiren söylemler kullanmıştır: “O mücadeleyi belki başka zaman anlatırım, çünkü buraya sığdıramayacağım kadar çok şey yaşanmıştır(s.15)”, “Bunun onları neden bu kadar etkilediğini açıklamak zor. Her toplumun garip inançları vardır, bazıları gece olduktan sonra tırnakların kesilmesini katiyen doğru bulmazlar mesela (s.149).”

Anlatımda sıklıkla benzetmelerden ve betimleyici anlatımlardan yararlanılarak yazınsal bir etki yaratılmıştır: “Sağa sola bakıp düşündü ve başını kaldırıp bir kule gibi yükseldi (s.19).”, “İşte o berrak gecede uzaklardan tepelerin zirvelerine dikilmiş inci gibi...(s.23).”, “Tamamıyla kusursuz gibiydi. Küçük bir tabureye oturmuştu; uzun, düz bir asaya dayanıyor, tekerleme gibi bir şeyler sayıyordu (s.32).”, “Üzerinde tek bir renksiz taş olan gümüş bir taç giymişti. Kara saçları ince ince örülmüştü. Altın düğmeleri olan ak kaftanı kumaş pabuçlarına kadar uzanıyordu (s.45).”, “Kısa süre sonra yürüyebilecekleri kıyı ancak bir metre genişliğindeydi ve hemen ardında tırmanılması imkansız dev kayalardan bir duvar yükseliyordu (s. 110).”

Anlatının başında kurguyla ilişkili olarak bir giriş eklenmiştir. Metin hakkında açıklamalar yer almaktadır. Bu açıklamalar, yazarın anlatıyı yazmasıyla ve anlatının konusuyla ilgilidir. Okur, sunulan girişle birlikte yazar anlatıcılı bir kurguyla karşılaşacağını düşünerek anlatının içeriğine ilişkin algılarını devindirebilir.

Olaylar birbirini tamamlayacak biçimde verilmiştir. Olayların devingenliğini de çeşitli soru tümceleriyle atılan merak düğümleri oluşturmuştur: “Yakınlarda gözetlenecek ne olabilir ki (s. 12)?”, “Ne gelecekmış başımıza (s.131)?”

Sözvarlığı çocuğun anlam evrenini yansıtacak biçimde oluşturulmuştur. İkişemelerin, yansıma ve pekiştirme sözcüklerin sıklıkla kullanımı görsel ve işitsel bir etki uyandırmaya olanak sağlayabilir: “sık sık (s.9)”, “yavaş yavaş (s.18)”, “sıra sıra (s.23)”, “bukle bukle (s.24)”, “tıslayan (s.25)”, “acı acı (s.25)”, “fısıldaşma (s.28)”, “pıtırdayarak (s.33)”, “kıvır kıvır (s.35)”, “dalgın dalgın (s.37)”, “nazlı nazlı (s.44)”,

“simsiyah (s.45)”, “bembeyaz (s.46)”, “mırıldandı (s.47)”, “kıvır kıvır (s.51)”, “fısıltı (s.53)”, “uzun uzun (s.60)”, “ara sıra (s.61)”, “çakmak çakmak (s.65)”, “sıra sıra (s.75)”, “açık açık (s.79)”, “pırıltılar (s.84)”, “tek tek (s.90)”, tepe tepe (s.93)”, “parıltısı (s.93)”, “şırıldamaya (s.97)”, “gürüldeyen (s.97)”, “adım adım (s.97)”, “yer yer (s.98)”, “art arda (s.98)”, “homurdanmadan (s.102)”, “höpürdeterek (s.103)”, “derin derin (s.110)”, “teker teker (s.112)”, “sakin sakın (s.114)”, “birer birer (s.116)”, “ılık ılık (s.116)”, “kıvrıla kıvrıla (s.120)”, “bambaşka (s.128)”, “salına salına (s.129)”, “çatırdayarak (s.130)”, “tıkır tıkır (s.132)”, “şaşkın şaşkın (s.135)”, “güm güm (s.139)”, “diken diken (s. 144)”, “ışıldarken (s.145)”, “büsbütün (s.149)”, “gıcırtilar (s.151)”, “deli dolu(s.154)”, “dosdoğru (s.159)”, “çarçabuk (s.166)”, “kıp kırmızı (s.167)”, “kapkara (s.169)”, “sımsıkı (s.172)”, “sürü sürü (s.174).”

Romanda duygu ve düşüncelerin sunulmasında deyimlerin ve atasözlerin de sıklıkla kullanıldığı belirlenmiştir. Bu kullanımlar, okurun sözvarlığının gelişmesini sağlayabilir. Atasözleri ve deyimler kurgunun içinde anamlanabildiği için okurun keşfetme güdüsüne ve sözvarlığını geliştirmesine katkıda bulunabilir:“... şaşırtıcı şeylerin merakına kapılarak uzun süre *kulak kabarttılar* (s.20).” “O zaman hepsinin *canını okuyabilirim* (s. 49).”, “Ağanın casusları her köşede konuşulanlara *kulak kabartıyor* (s.60).”, “*Çivi çivi söker* (s.60).”, “Pek konuşkan bir cüce değildi ama *kulağı delik* biriydi (s.67).”, “Çantaları kaldırıp bir iz arar gibi *göz gezdiren* cüce...(s.116).”, “*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır* (s.121).”, “...kuruntu duymaktan *akıllarını başlarına toplayamıyorlardı* (s.125).”, “Büyücüler *buz kesmişlerdi* adeta (s.167).”, “Hızlı bir darbeyle *gözleri fal taşı gibi açılmış...*(s.173).”

Romanın baş kişisi olan Karayılan karakteri geliştirilirken konuşma, mücevherlere önem verme, akıl gibi öğelerle geliştirilerek kişileştirmeye başvurulmuştur. Bu durumun inandırıcılık öğesini pekiştirdiği söylenebilir.

Bölümlerle ayrılan kurgunun okur için kolaylık sağlayabileceği düşünülebilir. Ancak bölüm isimlerinin doğrudan içeriği yansıtan söylemler olması, okurun merak ve keşfetme güdüsünü devindirici nitelikte olmadığı belirtilebilir.

Kitapta dizgi hatalarına rastlanmamaktadır. Ancak Türkçe sözcükler yerine sıklıkla Arapça ve Farsça sözcükler yeğlenmesi okurun doğal bir Türkçe öğretim ortamı

ile buluşmasına engel oluşturabilir:“irfan, cenk (s.16)”, “habis (s.17)”, “maiyet (s.46)”, “itimad (s.56)”, “ihtimam (s.58)”, “mahmuzlayıp (s.63)”, “vuku bulmuştu (s.64)”, “umumi(s.67)”, “ebediyet (s.68)”, “muazzam (s.71)”, “tasavvur, kafi (s.84)”, “mecali (s.86)”, “muntazam (s.92)”, “techizat (s.95)”, “müşfik (s.96)”, “vakıf (s.100)”, “emare (s.101)”, “adab-ı muaşeret (s.103)”, “hakiki (s.104)”, “müsamaha, melun (s.105)”, “ihtar, ihtiyat (s.106)”, “kabil (s.108)”, “kudret (s.120)”, “tebessüm, müşkül (s.121)”, “nida (s.123)”, “zan (s.124)”, “haleti ruhiyesi (s.125)”, “tebaası (s.127)”, “mektebe (s.130)”, “muhafaza (s.131)”, “ekseriyetle (s.149)”, “namüsaıt (s.165).”

Yapılan belirlemelerle *Karayılan* kitabında yeğlenen Arapça ve Farsça sözcük kullanımlarının sıklığı dışında dil ve anlatım özelliklerinin okurun düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

3.5.5. Görsel Bir Uyarın Olarak Resim

Karayılan, on yaş ve üstü çocuklara seslenen düşlemsel (fantastik) bir romandır. Bu dönemdeki çocukların yaş grubu özelliklerine göre resimlerin yerini dilsel ifadeler almaktadır. Çocuklar, kitapta geçen dilsel ifadeleri belleklerinde canlandırarak bilişsel ve duyuşsal algılarını harekete geçirebilirler. Bu nedenle, sadece kitabın başında bir haritaya yer verilmiştir. Bu harita, kitabın kurgusunun oluşturulduğu kurmaca bir bölge olan Bartholia bölgesidir. Gerçekte var olmayan bir yer olan Bartholia ve adı geçen diğer yerlere (Ansula, Yurdahu, Neroa, Yaradlum, Kara Irmak, Yörük Toprakları) ilişkin okurun kurmaca bir gerçekliği düşleminde kurmasında yardımcı olabilir.

3.5.6. Genel Değerlendirme

Karayılan romanı, düşlemsel (fantastik) bir gençlik romanıdır. Kurgunun konusunu yalan söylemenin, söyleyen ve kandırılan insanların başına neler açabileceği oluşturmaktadır. Soyut kavramlar olan başta yalan söylemek ve zamanın önemi, dostluk, barış gibi diğer öğelerle desteklenen kurgu, okura baş kişi olan Karayılan ve üç halkın yaşadıkları üzerinden sunulmuştur. Soyut gerçekliğe sahip iletiler, çocukların ilgisini çekebileceği bir hayvanın konuşması, büyüler ve yolculukta geçen serüvenlerle somutlaştırılmıştır.

İnsanların ve toplumların güç savaşımında çocuklara anlatılmakta güçlük çekilebilen konuların anlatımı ne basit ne de baskıcı bir anlatımla sunulmuştur denilebilir. Sorgulamadan kendi çıkarlarını yücelttiği için Karayılan'a inananlar ve sorgulayarak gerçeğin peşine düşenler olarak iki ayrı bakış açısı sunmaktadır. Kitabın sonunda ise, sorgulamadan barış içinde yaşadığı insanlarla yaşadığı kötü olaylar sonrasında baskıcı yaklaşımın ve sorgulamanın önemini okura sezdirdiği ve bu yönüyle okura eleştirel bakış açısı kazandırabileceği söylenebilir.

Roman, güç savaşımında ikiyüzlülük ve çıkar ilişkilerini de gözler önüne sermektedir. Okura, yaşananlardan ve kayıplardan sonra Yaşlı Kem'in de yardımıyla kandırıldıklarının bilincine varan insanların, yalanın insanı nasıl değiştirdiğini, onu nasıl çıkarıcı ve tuhaf bir varlığa dönüştürdüğünü yakından görmesine olanak sağlayabilir.

Kurmaca bir evrene ilişkin Karayılan ve üç halkın yine kurmaca olan bir bölgede yaşadıkları okuru alışılmışın dışında bir kurguyla buluşturmaktadır. Değerleri edinme sürecinde olan okur için kötülük ve insanları birbirlerine düşürerek kazanım elde etme durumları okurun gerçek yaşamda karşılaşamayacağı karakter ve anlatımla sunulmaktadır. Bu nedenle yazarın yeni bir kurgusal gerçeklik oluşturduğu söylenebilir.

Amacı okura insanı ve yaşamı tanıma olanağı sunan çocuk edebiyatı yapıtlarının dil ve anlatım özellikleri de özenle seçilmelidir. Bu yönüyle, kitabın Türkçe sözcüklerin kullanımından çok, farklı kökenli sözcükleri sıklıkla yeğlemesi bu amacın gerçekleşmesine katkıda bulunmadığı belirtilebilir. Sözvarlığı öğelerinin kurgu içinde anlamlandırabilecek biçimde kullanılması ise bu amacın gerçekleşmesini sağlayabilecek nitelikte olduğu belirtilebilir. Çatışmalarla uyandırılan merak, düşlemsel (fantastik) öğelerle iç içe geçerek okur için okuma isteği uyandırabilir ve gelişim sürecine katkıda bulunabilir.

3.6. ÖLÜM BUGÜN HASTA

Kurgu – 1 Gıda Basın Yayıncılık

1.Basım Kasım / 2012

Yazarı: Hande BABA

Sayfa Sayısı: 159

3.6.1.Karakterler

Bir Avuç Çikolata'da baş kişi, genç bir kızdır. İyimserliği ve çocuk saflığıyla okura tanıtılan kız çocuğu, bakkalın ona her seferinde verdiği renkli çikolata kağıtları gibi sahip olabileceğini sandığı yaşama kavuşmamaktadır. Değişim göstermediği için devingen bir karakter değildir. Genç kızı çikolatalarla kandırarak iyimser olduğuna inandıran bakkal ise, öykünün başında iyi iken sonunda yalan söylediği ortaya çıktığı için devingen bir karakter olduğu söylenebilir. Kız, masumluğun simgesiyken; adamın ve kızın ailesinin çıkarıcılığın simgesi olduğu söylenebilir.

Kırmızı Balıklar'da çocukluğunda küçük yerlerin güzelliği ile yaşayan bir kadının büyükşehirde yaşamasına karşın doğal güzelliklere karşı duyarlılığını kaybetmemesi anlatılmaktadır. Küçük yerlerin yaşamını ve doğallığını okura anlatan bir kahraman olarak öne çıkar. Yeni ve eski ikilemi içerisinde duygularını okura yansıtarak daha çok mal sahibi olmak isteyen insanların yaşamlarının sığılığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu durum, okurda doğal güzelliklere ilişkin bir duyarlık oluşturabilir.

Uzun Bir Gece'de baş kişi, Zeynep'tir. Zeynep sevgisi ve gururu arasında kalarak gururuna yenik düşen ve sevmediği biriyle evlenecek olan bir kahramandır. Öykünün yan kişileri olan ayrıldığı sevgilisi Kerem, evleneceği kişi olan Ali ve Zeynep'in babası Aydın Bey duygu durumlarıyla geliştirildikleri için kişinin kendisiyle olan çatışmalarını oluşturmaktadırlar: “‘Evinin gömüldüğü karanlığın içinde ‘Vazgeçtim, vermiyorum kızımı’ dedirtecek cesareti arıyor(s.25)!.”

Öyküde kişinin kendisiyle olan çatışmalarını oluşturan diğer bir öge ise toplum baskısı yüzünden düşündükleridir: “Annesi de, babası da farklı sözcüklerle aynı şeyi anlatmıştı: ‘Olmaz, ayıp olur! Ne deriz insanlara (s.24).’”

Ölüm Bugün Hasta'da baş kişi olan kadın, babasına karşı beslediği büyük sevgisi ve onu kaybedecek olmanın verdiği korkuyla geliştirilmiştir. Babası ise, deniz sevgisiyle öne çıkmaktadır. Bu durumun kişi – doğa çatışmasını örneklediği belirtilebilir: “ ‘Onun gücü karşısında öyle zavallıyız ki... Ne yazık ki bu güce saygı göstermeyecek kadar da ukala ve benciliz. Deniz, kenarındaki kayaları çarpa çarpa eritir. O heybetli kayalardan kum yapar kendine’ derdi (s.35).” Ayrıca insanların ölüm karşısında duydukları soğukluk ve çaresizlik de baş kişi aracılığıyla okurla buluşturulmuştur: “Sabah onu gördüğümdeyse alt dudağı her zamanki gibi değildi; işte o an bir şeylerin bitimine yaklaştığımızı anlamıştım (s.29).”

Çeyiz Sandığı adlı öykünün baş kişisi Gülay, evliliğe yaşının verdiği çocukluk masumiyetiyle, neşesiyle hazırlanır. Evlendikten sonra gittikçe tüm yaşama sevincini kaybeden bir karakter olarak okura tanıtılmaktadır. Bu nedenle, Gülay için devingen bir karakterdir denilebilir. Yan kişiler ise Gülay’ın annesi Aynur ve Gülay’ın arkadaşıdır. Annesi Aynur Hanım, kızının yaşını önemsemeden onu evlilik yaşına gelmiş bir genç kız gibi görerek evlenmesine destek olmasıyla küçük yaşta yapılan yanlış evliliklerin sebebini simgelerken arkadaşı bu duruma karşı olmasıyla çözümü simgelemektedir. Çeyiz sandığı ise Gülay’ın sevinçlerini, umutlarını ve gençliğini alan bir öge olarak okura tanıtılmaktadır: “... bir yandan da elimdeki keserle çeyiz sandığını parçalamaya başlamıştım. Sandık paramparça olunca gözlerimden akan yaşlar dinmese de, nisan yağmuru gibi, altında olmaya doyulmaz bir hal aldı, içimdeki sıkıntı dağıldı, yok oldu (s.44).”

Ciğer Kokusu adlı öykünün baş kişisi Münevver Teyze’dir. Münevver Teyze, yaşadıkları zorluklar, ölüm ya da terk etmeyle kaybettiği yakınlarına karşın torunu Ayşegül’le birlikte mutlu olmayı bilen, umudun simgesi durumundadır. Öykünün anlatıcısı olan Ayşegül’ün arkadaşı, evin durumu, Münevver Teyze’nin Ayşegül’e bakıp okutabilmek için ciğer kesmesi ve onun kokusuyla yaşadığı duygularını anlatarak okura yaşanan durumu betimlemektedir: “Ayşegül’e bakmıştım; yıpranmış tertemiz giysilerine, neredeyse dibine gelmiş kurşun kalemine... Kalem, ancak sımsıkı

kavrayan parmaklara sadakat göstereceğini o anda fark etmiştim. Ciğer kokusu kaybolup gitmişti... Yetmiş yaşındaki kadının çizgilerinin derinliği kokuyu emip sindirmişti (s.51).”

Sadece Yüzmek İstiyorum adlı öyküde baş kişi olan kadın kahraman, bir otel odasının balkonunda yaşamına ve babasının ölümüne ilişkin duyumsadığı duygularla geliştirilmiştir. Kişinin kendisiyle olan çatışmalarına örnek olarak şu tümceler verilebilir: “Ufukla öpüşen maviliğin, geceyle buluşup laciverde döndüğü noktada, babamın olmayacağını fısıldayan içimdeki sesi duymazlığa geliyorum. Bundan sonra kimin omzunda ağlayacağım? diye düşünüyorum (s.63).”

Çantamdaki Kuvars adlı öykünün baş kişisi aynı zamanda anlatıcı olan genç mühendis bir kadındır. Kadın kendini ve kendi gibi mühendis olan arkadaşı Gül’ün işverenlerinin eşleri tarafından “dost” olarak nitelendirilmelerine karşın işlerini en iyi biçimde yapmaya devam ederek güçlü kadını simgelemektedirler.

Kirli Beyaz’da baş kişi olan anne, çocuğunun okul kaydını yaptırabilmek için kendini satarak parayı bulmaktadır. Bu durumla, anne fedakarlığını, kadınların yaşadıkları zorlukları ve insanların önyargılı olmasını okura anlatan bir simge durumundadır.

Beyaz Ekmek’de baş kişi olan küçük çocuk o gün kuyrukta beyaz ekmek alabildiği için mutlu olmasıyla küçük şeylerle mutlu olabilme ögesini okura sezdirebildiği söylenebilir.

Görünmez Gece’de yaşamının son günlerini yaşayan baş kişi olan bir adamın, tesadüfen karşılaştığı bir ilanla birlikte karamsar olan duygu durumunun yerini huzur ve umut almaktadır. Bu yönüyle kahramanın değişim gösterdiği için devingen olduğu söylenebilir. Ayrıca evini, organlarını satan çaresiz birine bağışlamasıyla yardımseverlik ögesini de okura sunabileceği söylenebilir.

...Ve Perde Kapandı öyküsünde eşinin, başka bir evlilikten iki kızının olduğunu öğrenen bir kadın karakter baş kişiyi oluşturmaktadır. Kadının kendi evliliği ve eşinin iki kızının babasız büyümesi arasında kaldığı ikilem ana çatışmayı oluşturmaktadır.

Cılız Örgü adlı öyküde fedakar bir anne baş kişiyi oluşturmaktadır. Kahraman fiziksel özellikleriyle okura sunulmaktadır: “Onca ağırlığın altında dimdik duran boynundan omza doğru süzülür cılız örgü. ... Memenin şişkin ucunu bulduğunda fark eder, kadının göbeğine ulaşmasına milimler kaldığını (s101 -102).”

Boş Tabak adlı öykünün kahramanı genç bir kadındır. Kadının çocukluğunda yaşadığı ‘tabağı komşuya boş vermemek’ ögesi ise geleneği simgelemektedir.

Çakır Gözlü Misafir adlı öykünün baş kişisi geçmişte yaşadığı tecavüz olayından bir çocuğu olan ve başkasıyla evlendirilen, şimdilerde ise evliliğinden sekiz çocuğu olan Gülbahar’dır. Gülbahar, yaşadığı tecavüz olayının geçmiş ve gelecekte bu olayı yaşayan kişilerin ve onların etrafında bulunan kişilerin yaşadığı olumsuzlukları okura sunmaktadır.

Rüzgar Almayan Liman öyküsünün baş kişisi bir anne, yan kişisi ise oğludur. Anne, öyküde yardımseverlik ve iyiliği simgelerken; oğlu da bu öğelerin okurla buluşmasına olanak sağlamaktadır. Öykünün adı ise soyut olan iyimserlik ögesini soyutlaştıracak biçimde okura sunmaktadır.

Sır adlı öykünün baş kişisi bir anne, yan kişileri ise oğlu ve onun arkadaşıdır. Anne, doğaya ilişkin bir duyarlık olan kağıtların geri dönüşümünü düşünce ve eylemleriyle okura yansıtmaktadır.

12 Eylül’de Bıraktığım Elin Sahibine ve *12 Eylül’de Kaybolan Mavi Bisiklete* öykülerinde ise yaşanan rehin alınma olayı ve çok isteyip binemediği mavi bisikleti anlatan, o zamanlar çocuk olan ama şimdilerde yetişkin bir kadın olan karakter baş kişiyi oluşturmaktadır. Olaylar kahramanın duygu ve düşünceleriyle geliştirilmiştir.

Kitaptaki öykülerin karakterleri incelendiğinde sıklıkla kadın, çocuk – kadın kahramanlar yer almaktadır. Kahramanlar, duygu ve düşünceleriyle geliştirilerek okurla buluşturulmuştur. Kadın kahramanlar günümüzde de devam eden geçmişten geleceğe kız çocuklarının ve kadınların yaşadıkları sorunları durağan karakterler çerçevesinde sunmaktadır. Yazarın öykülerde yer alan baş kişileri bayan olarak kurgulamıştır. Baş kişi olan kız / kadın karakterlerin sürekli olumsuz olaylar

yaşamaktadırlar. Bu seçim, okurun cinsiyet ayrımcılığına ilişkin düşüncelere sahip olmasına neden olabilir.

Öykülerde yer alan bayan karakterler, sıklıkla güçsüz olarak kurgulanmıştır. Bu da, okurun belleğinde kadın ögesinin olumsuz yapılanmasına neden olabilir. Karakterlerin bayan olması ve mağdur olmaları merak ögesinin oluşmasına olanak sağlamayabilir. Ayrıca yapılandırılan kurgu ve kurguyu yansıtan karakterler olan bayanların kendileriyle ve kişilerle olan çatışmalarının uzun ve soyut tümcelerle kurgulanması okurun yaş özellikleri düşünülüğünde yaşama ait duyarlık oluşturmasına olanak sağlamayabilir.

3.6.2.Konu

Ölüm Bugün Hasta adlı öykü kitabında Bir Avuç Çikolata, Kırmızı Balıklar, Uzun Bir Gece, Ölüm Bugün Hasta, Çeyiz Sandığı, Ciğer Kokusu, Karanfil Oyalı Yazma, Sadece Yüzmek İstiyorum, Çantamdaki Kuvars, Kirli Beyaz, Beyaz Ekmek, Görünmez Gece, ...Ve Perde Kapandı, Cılız Örgü, Boş Tabak, Çakır Gözlü Misafir, Rüzgar Almayan Liman, Sır, 12 Eylül'de Bıraktığım Elin Sahibine, 12 Eylül'de Kaybolan Mavi Bisiklete adlı yirmi öykü yer almaktadır.

Bir Avuç Çikolata'da, ailesi tarafından gerektiği değeri göremeyen ve okutulmayan bir kız çocuğu ara sıra da olsa gittiği bakkaldan renkli kâğıtlara sarılan çikolatalar alır. Adamın iyi biri olduğunu düşünse de adam ona farklı bir gözle bakmaktadır. Bir gün kek götürmek için gittiği bakkal "Gönlüm var sende, kaçır mısın benimle (s.10)?" diye sorar ve adamla kaçır. Adam evli olduğunu söylemeden onu bir akrabasının yanına, sonra da evine kuma olarak götür. Kızın ailesi olanlara karşılık bir miktar süt parasıyla adamın işlettiği bakkalı devralır. Renkli kâğıtlara sarılı çikolatalara aldanarak iyi sandığı adam farklı bir kişiliğe dönüşürken hayal ettiği yaşam gerçekleşmez. Kaçırırken adamın büyükşehirde yaşatacağım sözleri gerçek olur ama bir kuma ve kayıvalidesiyle...

Ailesinden beklediği ilgiyi göremeyen ve baskı altında yetişen bir kız çocuğunun renkli çikolataların büyüyle evinden kaçışını ve mutsuz geçirilen bir yaşamı anlatmaktadır.

Kırmızı Balıklar'da, büyükşehirden teyzesini ziyarete giden kadın, otobüste çocukluğundaki gibi yemyeşil ağaçları ve bahçesi olan, masmavi gökyüzüne sahip, insanı dinlendiren kasabaya ulaşma heyecanıdadır. Çocukluğunda okulların kapanmasına bir hafta kala gün sayarken şimdi de yolculuğun bitmesi için dakikaları saymaktadır. Otobüsten inmesiyle eskiden toprak olan garaj şimdi betonlaşmış haliyle onu karşılar. Eve gitmeden önce derin derin nefes alarak havasını içine çeker ve teyzesinin evine doğru eskiden bildiği kestirme yola doğru gider. Ancak çocukluğundaki sokağı bulamaz. Yaşlı bir adama sorar; ama adam da o sokağın epeydir olmadığını, oradaki evleri aynı müteahhidin alarak yolun yeni yapılan evlerin altında kaldığını söyler. Teyzesinin evine varıp sohbet ettikten sonra yemek için limon lazım olunca bahçeden koparıp geleceğini söyler. Ancak teyzesi bahçenin artık olmadığını, toprağı verdiklerini ve otel yapıldığını söyler. Bunun üzerine eniştesinin bahçeye gözü gibi baktığını, bahçede olan ağaçları, ekilen sebzeleri, bahçedeki havuzun içinde besledikleri kırmızı balıkları ve geçirdikleri o güzel günleri anımsar. Teyzesi çocuklarının isteği üzerine yaptıklarını, kendine de bir daire vererek dayayıp döşediklerini, böylesinin daha iyi olduğunu söylese de sonunda tutamaz kendini ve gerçek düşüncelerini açıklar: “İyi ki yaşlandım, iyi ki daha çok yaşamayacağım. Torunlarımın dört bir yana dağılışını, iş bulmak için oradan oraya koşuşturmalarını, toprağımın üstünde başkalarının yaşadığını göremeyeceğim (s.22).” Geçmişte yaşadıkları o güzel günleri tekrar anımsayarak hemen bir ağaç dikmek ister. Çünkü o ağacın büyüyüp derinlere kök saldıkça yaşama daha iyi tutunabileceğini düşünür.

Öykü, günümüzde yapılan yüksek ve taş yığını olan evlerin, otellerin eskiden insanların yaşamlarında büyük yeri olan güzel bahçelere, evlere ait olduğunu ve o eski güzelliklerin insanların daha çok mal sahibi olabilmek için yok edilmesini anlatmaktadır.

Uzun Bir Gece adlı öyküde, Zeynep ve Kerem birbirlerini sevmektedirler. Ancak Kerem evli olduğunu Zeynep'e söylememiştir. Gerçeği öğrenen Zeynep, Kerem'e olan kızgınlığından dolayı kendisini isteyen Ali ile evlenmeye karar verir. Düğünden önceki gece Kerem, Zeynep'e verdikleri sözü tutmayarak başkasıyla evlenmesinin; babası Aydın Bey, kızını istemediği biriyle evlendirecek olmasının; Ali, gerçeği bilerek Zeynep'in yaşamına girecek olmasının; Zeynep ise, istemediği biriyle evlenecek olmasının verdiği çaresizlik içinde düşünmektedir. Hiç kimsenin razı

olmamasına karşın Zeynep, Ali ve çevresine verdiği sözden dolayı istemeyerek de olsa evlenir.

Öykünün konusunu, sevdiği tarafından kandırılmış olan bir genç kızın istemeyerek de olsa çevresinin tepkisinden çekinerek sevmediği bir adamla evlenme kararı alması ve bu karardan geri dönememesini anlatmaktadır.

Ölüm Bugün Hasta 'da, babası hasta olan bir kadının babasının son günlerinde, onun telefonuyla birlikte denize olan özlemini gidermek için sahile giderek geçirdikleri bir günü anlatmaktadır. Babasının ölümünden iki yıl sonra mezarının karşı tepesinden o günü anımsayarak anlatmaktadır.

Öyküde babasına oldukça düşkün olan bir kadının babasının son isteğini ve en büyük tutkusunu yerine getirmesini ona olan sevgi ve düşünceleriyle anlatarak hala yaşamımızda olan insanların değerine dikkat çekmektedir.

Çeyiz Sandığı adlı öyküde, Gülay adında on beş yaşlarındaki bir kızın kendi isteğiyle evlenmesi ve ailesinin de ona bu konuda hiçbir uyarı yapmaması anlatılmaktadır. Gülay neşeli, içi içine sığmayan, şakacı ve hala çocukluğunun verdiği saflıkla çeyiz alışverişi yapmaktadır. Arkadaşı ise onun bu kararına karşı çıkmakla birlikte annesinin onaylaması yüzünden bir şey yapamamış ve Gülay evlenmiştir. Çeyiz sandığına kadar her şeyi alınmıştır. Arkadaşı evlendikten sonra evini, birinci ve ikinci çocuğunu görmeye gittiğinde Gülay'ın her seferinde biraz daha mutsuzlaştığını görerek eski hallerinden eser kalmadığını düşünmektedir.

Bir gün Gülay'ın annesi Aynur, arkadaşını arayarak Gülay'ın onunla konuşmak istediğini söyler. Kocasının Gülay'ı evlendikleri günden itibaren şiddet göstererek aldattığını öğrenir. Arkadaşı, Gülay'ın yaşamındaki her şeye yeniden başlayabilmesi için Gülay'ı lise ve ehliyet sınavlarına yazdırır. Sonra da üniversiteye giderek yaşlılarıyla arasındaki farkı kapatabileceğini söyler; ama bir süre sonra Gülay yine çocukları için eşine döner. Aradan sekiz ay geçtikten sonra bir gün arkadaşının içi daralır ve Gülay'ın evine gider. Bahçede bulunan evden atılmış çuvalları, çeyiz sandığını görür ve kapıyı çalar. İçeriden Gülay'ın çocukları "Babamdır, açmayın

kapıyı, ne olur açmayın, içeri girerse annemi döver (s.44)!” dediklerini duyar. Arkadaşı eline bahçede gözüne ilişen keseri alır ve çeyiz sandığını parçalar...

On beş yaşlarındaki bir çocuğun verdiği kararın doğruluğunu ve yanlışlığını görmezden gelerek evlendiren bir annenin, kızının ve torunlarının yaşamlarını nasıl etkilediği anlatılmaktadır.

Ciğer Kokusu'nda, Münevver Teyze ve Ayşegül adında birlikte yaşayan babaanne ve torunun yaşamlarında karşılaştıkları zorluklara karşın şükür ve umutla yaşamalarını ve kurtuluşun okumakta olduğunu düşünmelerini anlatılmaktadır. Münevver Teyze eşi, iki oğlu ve gelinleriyle kalabalık ve mutlu bir yaşam sürerken torunu Ayşegül'ün annesinin ölmesiyle oğlu da Almanya'ya çalışmaya gider. Orada bir kadınla yaşamaya başlayarak onları terk eder. Diğer oğlunun da hayırsız çıkması ve eşinin ölmesiyle Münevver Teyze, torunu Ayşegül'le yaşamaya başlar. Geçimlerini bir lokantaya ev yemekleri yaparak ve ciğer doğrayarak sağlarlar. Tüm bu zorluklara karşın Münevver Teyze, torunu Ayşegül'ün giysilerine, yemeğine ve özellikle de okumasına büyük önem verir. Evine ders çalışmaya gelen arkadaşı evin eskiliği, yaşadıkları zorluklar ve evi saran ciğer kokusuna karşın Ayşegül'ün sürekli ders çalışmasına tanık olur. İlk geldiğinde evdeki ciğer kokusundan rahatsız olan arkadaşı yaşadıklarını görüp dinledikten sonra Münevver Teyze'nin ter kokusunu ve eve sinen ciğer kokusunu asla unutmaz.

Önceden kalabalık olarak yaşayan bir ailenin ölüm ve terk edilmiş gibi sebeplerden dolayı yalnızlaşmasına karşın Münevver Teyze'nin şükür ve umutla torununu okutmak için yaşadıklarını, onlara ders çalışmaya giden bir arkadaşının gözünden anlatılmaktadır.

Karanfil Oyalı Yazma'da, Dilnaz adında bir kadın tarlada çalışırken bir adamın tecavüzüne uğrar. İki oğlu ve kocasının eli kana bulanmasın diye olayı saklamak istese de tarlaya gelenler durumu anlar ve olay herkes tarafından duyulur. Köyün ağası bu olayın kan davasına dönüşmemesi için tecavüz eden adamın kızı Asuman'ın, Dilnaz'ın kocasına verilmesine karar vererek olayı çözmeyi teklif eder. Asuman, babasının yaptıklarının karşılığı olarak Dilnaz'ın kocasına verilir.

Öyküde kadınların yaşadıkları olaylar ve tecavüz sonucu oluşan kan davasının insanların yaşamlarına etkisi anlatılmaktadır.

Sadece Yüzmek İstiyorum adlı öyküde, babasına oldukça düşkün olan bir kadının, babasının ölüm haberini almadan içeride kocası uyurken denize karşı otel odasının balkonunda düşündüklerini anlatmaktadır. Babasının ölmemesi için binbir türlü durumu belleğinden geçiren kadın bir telefonla babasının öldüğü haberini alarak yola çıkar.

Çantamdaki Kuvars'da iki mühendis kadın bir kasabanın madeninde çalışmaktadır. İşlerine oldukça düşkün olan iki kadından Gül, arkadaşını arar ve dışarıya çağırır. Dışarıda buluştuklarında Gül, işten istifa ederek ayrılacağını söyler. Arkadaşı işine bu kadar bağlı olan, kendini bu işe alıştıran sevdiren Gül'ün bu söylediği karşısında şaşırır. Sebebinin ise, işverenleri olan iki ortağın eşlerinden birinin diğerini arayarak: “Kocalarımıza dikkat etmemiz lazım. Kendilerine dost tutmuşlar. Üstelik ortalık yerlerde birlikte geziyorlarmış (s.72).” olduğunu öğrenir. İşini oldukça iyi yapan ve bu erkek işidir diyen kasaba halkına bile aldırmadan çalışan iki kadın istifa eder. Gül'ün arkadaşına önceden verdiği kuvarsa bakarak söylediklerini anımsar: “Bunaldığın anlarda güneşe tut. İçinde gördüğün renkler, saçtığı ışığı doğru yerden bakarsan sana kendini küçücük hissettirir. Küçük ama yeniden başlayabilecek kadar güçlü(s.76)!”

Kirli Beyaz, kızının kaydı için okula giden bir annenin istenilen kayıt parasını veremeyince kendini satarak parayı ödemesini anlatır. Kadın, kendisiyle yatan adama gerçeği söylemez ve etrafındaki beyaz olan eşyaların arkasındaki kirliliğe bakar. Öykü, insanların karşısındaki insanlara bazı şeyler için hiç olanak vermemesi sonunda yaşanmak zorunda kalınan acı gerçeklerden birini anlatmaktadır.

Beyaz Ekmek'de, misafirliliğe gittiği evden ekmek almak için kuyruğa giren bir kadının gözlemediği Ahmet adındaki bir çocuğun, bütün yokluklara karşın beyaz ekmek alabildiği için mutlu olması anlatılmaktadır.

Kadının dikkatini ekmek almak için girdiği kuyrukta bir çocuk çeker. Sıradaki diğer kadınla konuşmalarından sonra onun bir kardeşi olduğunu, babası olmadığını ve

annesinin onlara bakabilmek için çalışırken onun da kardeşine baktığını öğrenir. Konuştuğu kadının bir iş için annesini sorması üzerine Ahmet, evde olduğunu söyler. Ahmet'in annesi o gün işe Ahmet'in doğum günü olduğu için gitmemiştir. Ahmet de o gün beyaz ekmek alabildikleri için çok mutludur.

Görünmez Gece'de, ölümü bekleyen hasta bir adamın otobüs durağındaki ilanda organlarını satarak ihtiyacı olan parayı bulmak isteyen kişiyi arayıp bularak evini bağışlaması ve organlarını bağışlamaktan kurtarıp kendi organlarını bağışlamaya karar vermesini anlatır.

...Ve Perde Kapandı adlı öyküde, mutlu bir evliliği olan kadının nüfus işlemleri için gittiği sırada kocasının nüfusunda iki kızının olduğunu öğrenir. Kendinin de bir çocuğu olan kadının, iki çocuğun babasız kalmaması için her şeyi göze alarak evden ayrılması anlatılır.

Cıltız Örgü'de iki evladını askere yollayan kadının ikisini de kaybetmesi ve yaşadıkları anlatılır.

Boş Tabak adlı öyküde, işten gelen bir kadın televizyon izlerken kapısı çalınır ve komşusu olan Artvinli genç kızın ona sarma getirdiğini görür. Bununla birlikte çocukluğunda yaşadığı Artvinli komşusunun onlara gönderdiği sarma tabağını annesinin boş göndermediğini anımsar. Tabağı komşuya vermeye gittiğinde çok beğendiğini söyleyince komşuları tabağı tekrar sarmayla doldurur. Onu gizlice merdivenlerde yer ve boş vermemek için bisküvilerinden koyarak geri verir. Şimdi ise, yine aynı duyguları yaşayan kadın, tabağı boş vermemek için bir kek yapmaya karar verir. Bu öyküyle geleneklerimize vurgu yapılmıştır.

Çakır Gözlü Misafir'de, Gülbahar adında bir kadın gençken tecavüze uğrar ve bir oğlu olur. Ancak ailesi bu olayı gizlemek için çocuğu başkasına verir. Yıllar sonra evlenir ve sekiz çocuğu daha olur. Kızını istemeye gelen damadın babasını tanır ve yıllar önce oğlunu almaya gelen çakır gözlü adam olduğunu anımsar. Oğlunun ve kızının evleneceği düşüncesiyle mutfakta silahla kendini vurur ve ölür. Tecavüz ve sonuçlarının neler olabileceğinin anlatıldığı bu öykü Gülbahar'ın yaşadıkları üzerinden okura aktarılmıştır.

Rüzgar Almayan Liman'da, annesi hastanede yatan bir adamın annesinin başını beklerken gelen insanlarla konuşarak her birinin, annesinin yardımının dokunduğu insanlar olduğunu görmesi anlatılmaktadır.

Sır'da, oğlunun arkadaşının evinde yakacağı olmadığından evdeki birikmiş kağıtları isteyen çocuğun sözleri karşısında kadının aklına seneler öncesinde kendi yaşadıkları gelir. Çocukluğunda evlerinde yakacakları olmadığından anne ve babası kitapları yakarak onu ısıtmaya çalışırlardı. Bu nedenle iş yerinin ahşap işlerini yapan adamı arayarak artanları biriktirmesini söyler. Birikenleri alarak oğlunun arkadaşına götürürler. Evindeki gazeteleri de geri dönüşüme göndererek onları yanmaktan kurtarır.

12 Eylül'de Bıraktığım Elin Sahibine adlı öykü, 12 Eylül siyasi olaylarını yaşayan o zamanlar küçük bir kız şimdilerde ise bir anne olan kadının gözünden annesini ve kendisini esir alan gence yazdıklarını anlatmaktadır.

12 Eylül'de Kaybolan Mavi Bisiklete adlı öyküde ise, 12 Eylül siyasi olaylarından dolayı küçük bir kız çocuğunun çok istediği mavi bisiklete binememesi, sokakta istediği gibi oynayamaması ve yıllar sonrasında bile o bisiklete binememenin içinde oluşturduğu boşluk anlatılmaktadır.

Öykülerin konusunu kadınların çocuklukta ve yetişkinlikte yaşadığı çeşitli sorunlar ve toplum baskısı yüzünden yaşananlar oluşturmaktadır. Kadınların tecavüze uğraması, babalarının ölümleri ve ardından yaşadıkları boşluklar, küçük yaşta evlendirilmeleri, aile içinde söz haklarının olmaması, çocuklarıyla yalnız kalarak onlara bakmaya çalışmaları ve bu süreçte yaşadıkları sorunlar karşısında sıklıkla güçsüz ve acı çeken bir kadın görünümü oluşturulmuştur.

Öykülerin ve karakterlerin devingenliğinin olmaması sonucu kız / kadın karakterlerinin yaşadıkları olumsuzluklar abartılmış merak ögesini; her öyküde kadının zayıflığı, yaşadığı zorluklar rastlantısallık ögesini; karakterlerin ve konunun karamsar duygu durumları ve düşünceleri ile öykülerin sıklıkla kötü sonla bitmesi duygusallık ögesini oluşturarak konuyu zayıflatmıştır.

Öykülerde yer alan olaylar tek tek ele alındığında tarafsız bir bakış açısıyla veriliyormuş gibi kurgulansa da kitabın konularına bütün olarak bakıldığında yazarın kadınları güçsüz olarak kurgulayarak taraf tutma biçiminde onları yüceltip erkek karakterleri zayıflatan bir kurgu sunduğu söylenebilir. Bu durumun, okuru özgür bir eleştiri ve seçim ortamı ile buluşturmadığı belirtilebilir.

Boş Tabak, Beyaz Ekmek, Ciğer Kokusu, Kırmızı Balıklar gibi öykülerde insanların aralarındaki ilişkilerin önemine, umudunu ve yaşama sevincini kaybetmeme, betonlaşmaya karşı duyarlık gibi konuları okura sezdirildiği söylenebilir. Bu kurgularla okur, yaşama ilişkin gerçek durumların farkına kendi düşleriyle varabilir.

Öykülerin sonunun açık yapıt özelliği göstermesi okurun kendine özgü yeni düş ve düşlemler oluşturmasını devindirebilir.

3.6.3. İleti

Kitapta yer alan öykülerde açık iletilere yer verilmemiştir. Kurguların bütününden ulaşılabilen örtük iletiler yer almaktadır.

Bir Avuç Çikolata, Uzun Bir Gece, Çeyiz Sandığı, Karanfil Oyalı Yazma, Kirli Beyaz, Çakır Gözlü Misafir öykülerinde tecavüz ve küçük yaşta evlendirilme vurgulanmaktadır. Öykülerin iletilerinin ortak noktası bir kadının küçük yaşta uğradığı tecavüz, evlendirilme ve toplum baskısı yüzünden silikleşmesi ve çeşitli yönlerden yaşadıkları olumsuzluklardır. Geçmişte daha çok yaşanan ancak günümüzde de devam eden bu öğeler okur için bir duyarlık oluşturabilir. Ancak konuların tamamen soyut olması, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği göz önünde bulundurulmadan kurgulanması iletilerle okurun buluşabilmesi için yeterli değildir. Daha çok yetişkinlere yönelik olarak kurgulan konu ve kahramanlarla okur özdeşim kurmakta zorlanabilir.

Kırmızı Balıklar öyküsünde insanların daha çok mal sahibi olabilmek için doğayı katlederek yapılan evlere ve otellere daha çok önem vermesi vurgulanmaktadır. Söz konusu olan öyküyle okur, çevresinde de tanık olabileceği betonlaşmadan dolayı doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturabilir.

Ölüm Bugün Hasta, Sadece Yüzmek İstiyorum, Rüzgar Almayan Liman öykülerinde hasta olan ve kaybetmek üzere olduğu anne babaya karşı sevgi dile getirilmektedir. Okur, anne baba sevgisine ilişkin yeni bir farkındalık oluşturabilir; yaşamında benzer durumlar varsa duygudaşlık yaşayabilir.

Çiğer Kokusu, Beyaz Ekmek öykülerinde ise vurgulanmak istenen umut, savaşım ve okumanın önemidir. Okurun özdeşim kurabileceği düşünülen çocuk kahramanlar üzerinden iletinin sunulması okuma sürecinde belleğinde anlamlandırmasına katkıda bulunabilir.

Çantamdaki Kuvars ve Kirli Beyaz öykülerinde kadınların çalışma ve evlilik yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar vurgulanmaktadır.

12 Eylül'de Bıraktığım Elin Sahibine ve 12 Eylül'de Kaybolan Mavi Bisiklete öykülerinde siyasi olaylar ve sonucunda yaşananların yetişkinlere özellikle de çocuklara olumsuz yansımaları vurgulanmaktadır. Okur, güncel olarak da olumsuzluklarına tanık olduğu siyasi olayların ne zaman olursa olsun kötü bir yaşam gerçekliği olduğunun farkına varabilir.

Kitabın iletleri yaşam gerçeklikleri üzerine kurgulanmıştır. Alışılmış gençlik öykülerinin dışında olduğu söylenebilir. İletiler doğaya, insan ilişkilerine, kadınların sorunlarına dikkat çekerek yaşama dair bir uyarı konumundadır. Ancak iletler okurla buluşturulurken sıklıkla olumsuz ve soyut öğelerle yapılandırılması okuma eyleminin devamlılığını sağlamada yetersiz kalabilir.

3.6.4. Dil ve Anlatım

Öyküler, kahraman ve yazar olmak üzere iki anlatıcılı olarak sunulmuştur. Yaşama ait gerçeklikler üzerinden anlatılan çeşitli sorunlar betimleme ve benzetmeler kullanılarak okurla buluşturulmuştur: “Kısa bir süre sonra da ayaklı kesme tahtası, büyükçe bir plastik leğen ve iri bir bıçakla dönmüştü. Ahşap zeminle muşamba kaplama giriş çıkışında aynı ritimle kıpırdanmıştı(s.46).” “Geldiğindeki gibi; tek örgü halinde, ensesinden kuyruk sokumuna doğru uzuyordu mısır püskülünü andıran saçları (s.78).”

Olayların devingenliğini sağlayacak merak düğümleri sıklıkla kullanıldığı için olaylar, abartılmış meraka dönüşmüştür. Bu nedenle, öykülerin okurun okuma eylemine katkı sağlayabilecek bir anlatımla kurgulanmadığı belirlenebilir.

Öykülerde yalın, karmaşık olmayan bir anlatım biçimine yer verilmiştir. Dil duyarlılığını geliştirebilecek tümceler kullanılmıştır. Birkaç yabancı sözcük dışında yabancı sözcüklerden kaçınılmıştır: “koordinatörlük(s.69)”, “departman(s.70)”, “fizibilite(s.70)”.

Anlatımda işitsel bir etki oluşturabilecek ikileme, pekiştirme ve yansıma sözcüklerden sıklıkla yararlanılmıştır: “zar zor (s.8)”, “basbayağı (s.9)”, “gizli gizli (s.9)”, “pırıltılarının (s.9)”, “homurtudan(s.10)”, “çabuk çabuk (s.10)”, “sımsıkı (s.11)”, “yemyeşildi (s.12)”, “yan yan (s.12)”, “gerine gerine (s.12)”, “afra tafra (s.12)”, “derin derin (s.17)”, “buram buram (s.17)”, “kana kana (s.18)”, “tek tek (s.24)”, “bile bile (s.30)”, “tuzlu tuzlu (s.31)”, “kopa kopa (s.31)”, “kıpırdadı (s.40)”, “yavaş yavaş (s.43)”, “gıcirtısı (s.45)”, “dümdüz (s.46)”, “yer yer (s.47)”, “yapış yapış (s.50)”, “fısıldıyorum (s.63)”, “masmavi (s.64)”, “cızır cızır (s.68)”, “apaçık (s.69)”, “çırılçiplak (s.95).”

Bu örneklemelere ek olarak öykülerin anlatımında sözvarlığı öğelerimizden deyim ve atasözü de kullanılmıştır: “...kulak kabarttı (s. 7)”, “... sular durulmuş(s.11)”, “Gözler çakmak çakmaktı (s.14).”, “Onunla göz göze gelmemeye...(s.40).”, “... donup kaldım (s.43).”, “... anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan gelmişti (s.76).”, “Nuh deyip peygamber demeyen...(s.112).” Bu kullanımlar okurun sözvarlığının gelişmesini sağlayarak doğal bir Türkçe öğretim ortamı sunabilir.

Kitapta Çantamdaki Kuvars adlı öyküde büyük harf kullanımı ile ilgili bir dizgi hatası bulunmaktadır:

Kitaptaki biçimi

“bu maden elime doğmuş...” (s.71)

Düzenlenmiş biçimi

“ Bu maden elime doğmuş...”

Kitapla aynı adı taşıyan *Ölüm Bugün Hasta* adlı öyküde bir şair ve şiirinin adına yer verilmiştir: “Nazım beliriyor gözümün önünde. En çok Mavi Gözlü Dev’i okumamı istediğini düşünür, tekrar tekrar okurdum (s.32).” Okur, bu ad ile yazın dünyamıza ilişkin bir tanışma veya anımsama yaşayarak araştırma güdüsünü devindirebilir.

Öykülerin sonu açık yapıt özelliği göstermektedir. Bu yönüyle okurun kendine özgü düş ve düşlem oluşturmasına olanak yaratabilir.

Öykülerin anlatımlarında farklı tümce türlerine de yer verilmiştir: “ ‘Her işi ben yaparım. Yeter ki senin odanda hiç kalmasın’ demeyi nasıl istemişti de...(s.8)”, “Pasta mı yapacaksın(s. 9)?”, “Homurtudan eser kalmamıştı sesinde (s.15).”, “ Babamdır, açmayın kapıyı, ne olur açmayın, içeri girerse annemi döver (s.44)!”

3.6.5.Genel Değerlendirme

Kitaptaki öykülerin konularını kadınların yaşadığı zorluklar, yaşam savaşımı, çeşitli nedenlerle çevresindekileri kaybeden insanlar, okumanın önemi ve doğaya karşı duyarlıklar oluşturmaktadır. Kadınların tecavüz, kan davaları ve toplum baskısı yüzünden çektiği zorluklar yaşam gerçeklikleri üzerinden okurda bir duyarlık oluşturabilirken kullanılan dilin çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğini göz ardı edebilecek anlatımlarla sunulmasının çocuk edebiyatı yapıtlarında aranılan niteliklerle örtüşmediği söylenebilir.

Okurun yaş seviyesi düşünüldüğünde *Ölüm Bugün Hasta* adlı yirmi öyküden oluşan kitapta, okurun özdeşim kurma sürecinde yanlış öykünmelere neden olabilecek anlatımlara rastlanmaktadır. Bunlar kadınların tecavüzü yaşamaları ve sonrasında yaşadıklarıyla ilgili anlatımlardır: “Şalvarı aşağı sıyrılırken kimsenin duyamayacağını bile bile bağırır, yardım istemişti. Son çare yalvarmıştı adama: “Etme, Dokunma namusuma. Çocuklarımın, erimin yüzüne bakamam. Kızıymış köpek misali adamın kadına kulak verecek, onun yalvarışlarıyla oyalanacak zamanı yoktu; bir an önce işini bitirip gözden kaybolmaktan başka bir şey düşünmüyordu (s.53).”, “Belki ilk kez para karşılığı biriyle yatağa giriyordu (s.78)”, “Sen fahişe değilsin, neden buradasın (s.79)?” Zararlı alışkanlıklar ile ilgili anlatımların açıklığı da yanlış öykünmelere neden olabilir: “Sigaramı yakarken ‘Bir tane de bana versene’ diyor (s. 69).” Örneklendirilen

anlatımlar çocuk ve gençlik edebiyatı yapıtlarında bulunmaması gereken kullanımlar olarak söylenebilir.

Konuların yaşam gerçekliğini sunması ve toplumdaki yaşanan bazı olumsuzluklara okurun dikkatini çekmesi yönüyle olumlu olarak değerlendirilebilirken; konuların sıklıkla karamsar ve olumsuzluklarla kurgulanması okuma eyleminin sürekliliğine katkıda bulunamayabilir.

Öykülerin, dil ve anlatım yönünden Türkçenin sözvarlığını öğelerini okura duyumsatabilecek zenginliğe sahip olduğu belirlenebilir.

Okurun yaşamında karşılaşılabileceği ve güncel sorunları ele alan öykülerin iletileri öğreti biçiminde sunulmadığı; sıklıkla kullanılan kadın kahramanların söz ve eylemleriyle okura sezdirildiği söylenebilir.

Beyaz Ekmek, Sır, 12 Eylül'de Bıraktığım Elin Sahibine ve 12 Eylül'de Kaybolan Mavi Bisiklete adlı öyküler çocuk kahramanlar aracılığıyla okurla buluşturulmuştur. Ancak kitabın diğer öyküleri yetişkinler üzerinden kurgulandığından okurun özdeşim ve öykünme sürecinde etkili bir uyarıcı olamayacağı düşünülmektedir.

Yapılan belirlemelerle, *Ölüm Bugün Hasta* adlı öykü kitabının okurun yaş düzeyine uzak olabilecek sıklıkla yeğlenen soyut konuları, karamsar anlatımları ve yetişkinlere seslenebilecek dil kullanımlarıyla yapılandırılmıştır. Bu nedenle, çocuk ve gençlik edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkelerine uygunluk göstermediği söylenebilir.

Yaşam gerçekliklerini edindirmede önemli roller üstlenen çocuk edebiyatı yapıtları bu gerçeklikleri, yeni bir kurgusal evren oluşturarak okura sezinletme yoluna gitmelidir. *Ölüm Bugün Hasta* yapıtındaki öyküler de yaşam gerçekliklerine yer veren ancak bunları doğrudan, başka bir deyişle gösterme biçimiyle okurla buluşturmuştur. Ele alınan konular, karakterlerin söylem biçimleri ve eylemleri, sunulmak istenen iletiler gerçek durumları birebir okura yansıtmaktadır. Oysa bu öğelerin yazarın kurgusal evreninden geçerek çocuk gerçekliği ile buluşturulması gerekmektedir. Bu

nedenle, yer verilen öykülerde yeni bir kurgusal gerçekliğe yer verilmemiştir denilebilir.

Ölüm Bugün Hasta yapıtının okuma alışkanlığı ve kültürü edindirme sürecinde etkili bir uyarıcı olmadığı belirtilebilir.

3.7. YOKLUK BAHÇESİNDEKİ KAYIP MELODİ

Bu Yayınevi

1.Basım Kasım / 2012

Yazarı: Ümit İHSAN

Sayfa Sayısı: 144

3.7.1. Karakterler

Kitaptaki kurgunun baş kişisi Yunus (Çınar)'dır. Yan kişileri ise Ezgi, Akel, Koca Çınar ve Ezgi'nin ailesidir. Yan kişiler, Çınar'ın yaşadığı çevre ve Yokluk Bahçe'siyle bağlantısını kuran karakterler olarak yer almaktadır.

Çınar, on altı yaşında çevresindekilere ve özellikle de Ezgi'ye karşı sevgi dolu bir karakterdir. Çınar'ın insan ilişkilerine, doğaya ve ailesine karşı bağlılığıyla romantik bir karakter özelliği gösterdiği söylenebilir.

Çınar, olaylar karşısında yaşadığı duygusal tepkileriyle geliştirilmiş bir karakterdir: “Yalnızca yolculuğumuza ara vermemizden ve şu ormanın içinde bir yerlerde beni bekleyen sevgilimi biraz daha beklettiğimiz için canım sıkılıyor(s.76).”, “Ama bir acı var sende, yanmış kavrulmuşsun. Senden insanlar için özür dilemek istedim(s.134).”

Yunus'un ikinci adı Çınar'dır. Sevdiği kız olan Ezgi, ona Çınar olarak seslenmektedir. Çınar da ona, adının eş anlamlısı olan “Melodi” olarak seslenmektedir.

Ezgi, on altı yaşında anne ve babasıyla Çınarlı Sokak Tebessüm Apartmanında yaşayan bir karakterdir. Ezgi'nin fiziksel özellikleri Çınar'ın anlatımlarıyla okura aktarılmaktadır: “Evin geniş kapı boşluğunda ona ait güzel bir iz karşılıyor beni: Yasemin kokusu... Sevdiğimin kestane renkli saçları, sürekli gülümseyen yüzü, bembeyaz elleri yasemin kokardı hep(s.27).” Ezgi ve Çınar'ın birbirlerine ve çevrelerine karşı eylem ve düşünceleri ile olumlu insan tipini okura yansıttıkları söylenebilir.

Akel, Çınar'ın Ezgi'yi bulmasında ona yardım eden, Yokluk Bahçesi'nde yaşayan, yardımsever bir cücedir. Çınar'ın Ezgi'yi bulma sürecinde ona karşı olan düşünce ve eylemleriyle yardımseverlik ögesini okura yansıtmaktadır.

Koca Çınar, Yokluk Bahçesi'nde kaybolan Melodi ve ailesini saklayan, bütün zorluklardan sonra kavuşulan yerdir. Koca Çınar, yıllar önce olduğu yerden bir inşaat için kesilip yaşamdan koparılan bir ağaçtır. Onun yaşamdan koparılmasına neden olan kişi de Ezgi'nin annesinin babası, Mimar Şükrü Poyraz'dır. Koca Çınar, kendisini yaşamdan koparan Mimar Şükrü Poyraz'a ders vermek için kızını bir süreliğine yaşamdan koparmak ister. Bu düşünceleri, şu tümcelerle okura aktarılır: “O beni hayattan etti, ben de onun kızının hayatına bir süre kısıtlama getirecektim(s.138).”

Koca Çınar, doğaya karşı yapılan kötülüğün sözcüsü olarak kişileştirmeye başvurularak oluşturulmuş bir karakterdir. Okurun, kişileştirme ile daha da somut duruma gelen doğa duyarlılığı, Koca Çınar ile pekişebilir.

Kitapta, Çınar ve Ezgi'nin birbirlerine karşı olan bağlılığı ve sevgisi ile Akel'in yardımsever yapısı okurun özdeşim kurma sürecine olumlu katkıları olabilecek karakterler olarak kurgulandığı söylenebilir.

3.7.2. Konu

Yokluk Bahçesindeki Kayıp Melodi, adlı kitapta doğaya karşı zarar veren bir dedenin Koca Çınar ağacı tarafından cezalandırılması sürecinde, Ezgi ve Çınar'ın birbirlerine kavuşmaları için yaşadıkları zorlukları anlatılmaktadır. İnsanların daha çok mal sahibi olmak ve para kazanmak amacıyla doğayı görmezden gelmeleri sonucu kendisine ve ailelerine zarar gelmesi düşlemsel (fantastik) bir kurguyla okura anlatılmaktadır.

Ezgi, sınıf arkadaşı olan Çınar ile duygusal bir arkadaşlık etmektedir. Bir akşam Çınar, Ezgi'yi evine bırakıp gider. O akşam Ezgi, annesi, babası, anneannesi, babaannesi ve iki dedesiyle birlikte akşam yemeği için masaya oturur. Annesi, mutfağa yemekleri koymaya gider ve geri gelmez. Merak eden Ezgi, annesinin arkasından gider ve o da geri gelmez. Diğerleri de peşlerinden giderler ve kaybolurlar. Yokluk

Bahçesi'nin hayaletleri, onları aynanın içinden çekip Yokluk Bahçesi'ne götürerek hapsederler. Çınar, birkaç gündür ulaşamadığı Ezgi'yi merak ederek evlerine gider ve çeşitli tuhaf olaylardan sonra kendisini Yokluk Bahçesi'nde bulur. Sevdiğinin ve ailesinin buraya hapsedildiğini öğrenir. Ancak neden olduğunu bir türlü öğrenemez. Burada, kendisine yardımcı olacak Akel adında yardımsever bir cüce ile karşılaşır. Akel, Çınar'a burada geçmesi gereken sınavları gösterir ve yolculuğu boyunca yanında olur. Akel, bu durumu şu tümcelerle okura aktarmaktadır: “Ama bilesin, ben senin rehberimim, ne yoluna çıkanla mücadele ederim ne de cevap veririm sorulara. Ben senin yol rehberimim, kalbin de senin doğruluk rehberindir (s.49).”

Yolda çeşitli görevleri geçerek ve Yokluk Bahçesi'ndeki Aç Doymazlar gibi düşmanlara karşı savaşım vererek Koca Çınar'ın yanına ulaşır. Koca Çınar, durumu anlatarak Çınar'ın aklındaki sorulara yanıt vermiş olur. Ezgi'nin dedesi, okulunu bitirip mimar olduğunda yüz yıllık çınarın olduğu yere bir ev yapabilmek için çınarı kestirir ve çınar kaybolur. Koca Çınar, kendisini ve doğayı görmezlikten gelen bu kişinin adını unutmaz. Kendisini yaşamdan koparan Ezgi'nin dedesi Mimar Şükrü Poyraz'a yaptığı duyarsızlığın dersini vermek için kızını yaşamdan bir süreliğine almayı tasarlar. Ancak, sadece Ezgi'nin annesini alacaklarken herkesi alırlar ve böylece olayın içine Çınar da karışmış olur. Koca Çınar:“Evet, ne yazık ki o taş kalplinin güzel yürekli torunu senin sevdiğin. Ben hesabımı bitirdim, onlar hayatlarındaki bir haftayı tutsaklıkla tamamlayarak benim hesabımı verdiler(s.138).” diyerek Çınar'ın Ezgi'yle kavuşmasına izin verir.

Çınar, Ezgi ve ailesini süre dolmadan Yokluk Bahçesi'nden çıkarır ve eski yaşamlarına geri dönerler. Ezgi'nin dedesi de Koca Çınar'dan özür diler.

Düşlemsel olarak kurgulanan kitapta düş ve gerçek arasında geçen olaylar gerçekçi bir biçimde sonlandırılmıştır. Doğaya karşı duyarlı olmamanın cezasını özgürlükleriyle ödeyen insanlar, Çınar ve Ezgi'nin sevgileri üzerinden okura sunulmuştur. Ayrıca Çınar'ın Yokluk Bahçesi'ndeki yolculuğu sırasında yaşadığı zorluklar da okura doğa duyarlığını sezinletebilir.

Konunun, okurun düzeyine uygun olarak yapılandırabildiği söylenebilir. Konu yapılandırılırken Çınar'ın vazgeçmeyen ve yardımsever kişiliğinden yararlanılmıştır:

“Bugün yarın olmadan önce alıp götürmeliyim sevgilimi ve sevdiklerini. Hırsla yere vuruyorum ayaklarımı, kızıl damlalar beliriyor son sınavımı vereceğim ağacın önünde (s.115).”

Gerçekçi bir kurguyla başlayıp düşlemsel ve gerçekçi bir kurgunun iç içe geçmesiyle biten kitabın iki ayrı kurguya ait özelliklere uygun olarak yapılandırıldığı belirtilebilir. Bu nedenle, mantıksal bir tutarsızlık bulunmamaktadır. Kurguda düşsel imgelerden sıklıkla yararlanılarak gerçek dünyaya köprüler kurulmuştur. Bu yönüyle konunun zayıflatılmasına neden olabilecek abartılmış merak ve duygusallık ile rastlantısallık öğelerine yer verilmediği belirtilebilir.

Kurguyu yapılandıran öğeler olarak, kişinin kendisiyle olan ve kişi – doğa çatışmalarına yer verilmiştir. Çınar, bir yandan Yokluk Bahçesindeki zorluklarla savaşım halindeyken bir yandan da sevgilisi Ezgi'ye kavuşmak için düşünceler içindedir: “Karanlığın dönüm noktasına varmadan evvel varıp ulaşmak sevgilime ve onu alıp Yokluk Bahçesi'nden Varlık Dünyası'na, yani gerçek dünyaya geri dönmek istiyorum. Bunu yalnız başıma nasıl yapacağım(s.101)?”, “Ayaklarım yere sağlam basıyor, nefes alabiliyorum, gölün tabanı dışarıdan daha aydınlık ve galiba dışarıdan daha güvenli. Yavaş adımlarla yürüyorum, etrafta dolaşıp taşımızı, Toprağın Kalbi'ni görmeye çalışıyorum (s.99).”

Gerçekçi ve düşlemsel kurgunun iç içe geçerek anlatıldığı iki gencin birbirine olan sevgisi üzerinden doğaya ilişkin bir duyarlılığı okura sezinletebilir.

3.7.3. İleti

Romanın ana iletisi, doğa - insan çatışması üzerinden okura sunulmuştur. İnsanların doğaya karşı olan yıkıcı eylemleri sonucu doğanın insanlardan hesap sorması düşlemsel ve imgesel bir anlatımla aktarılmıştır. Bu ileti, anlatı içinde de açıkça belirtilmiştir:“Bu yolculukta o kadar çok şey öğrendim ki, bunları hem anlatacağım, hem de doğanın kurallarını koruyacağım(s.138).”

Yan iletiler ise açık biçimde verilmiştir. İnsanların istediklerine ulaşmaları için yapmaları gerekenleri, yaptıklarında istediklerine ulaşabilecekleri şu iletiyle okurla buluşturulmuştur: “Kaybolan bulur seni, sen doğru yolda gidersen(s.21).”

Yaşama ilişkin diğer yan iletiler ise, Çınar’ın yolculuğu sırasında karşılaştığı zorluklar ve Ezgi’ye kavuşma isteği karşısında okurla buluşturulmuştur:“Geçmiş mi önemli, gelecek mi? Geçmişinden vazgeçmeden bulamazsın geleceğini(s.45).” “İnsan olduğu gibi olmalı, içinde yer alanla, geçmiş hayatından miras kalanla yetinmeyi bilmeli; Dünya ancak bu şekilde yaşanır bir yer olur...(s.63)” , “Aç Doymazları gördün işte, istemenin sonu yoktur evladım, elinde olanla yetin ve başkalarının sahip olduklarına göz dikme (s.127).”, “Çünkü hayattaki en büyük hazine hayattır evladım (s.128).”

Yazar, sevgiye ve doğaya ilişkin düşlemsel kurgu içinde gerçekçi iletileri Çınar’ın yaşadıkları üzerinden okurla buluşturmuştur. İletiler, eylemler üzerinden verildiğinden öğretici niteliğinde değildir. Sezinletilerek okurun düş ve düşlemine katmasına olanak sağlayabilir.

3.7.4. Dil ve Anlatım

İncelenen kitabın dil ve anlatım özelliklerine bakıldığında, öncelikle romanın adının okurda bir merak uyandırabileceği düşünülmektedir. *Yokluk Bahçesindeki Kayıp Melodi* adı; okura düşlemsel bir kurguyla karşılaşacağını sezinletmektedir.

Çınar, Ezgi ve ailesini bulmak için gittiğinde gerçek yaşamlarındaki zaman durmuş ve düşlemsel kurgudaki zaman başlamıştır. Ezgi’nin ailesini kurtardıktan sonra gerçek yaşamlarındaki zaman kaldığı yerden devam etmiştir. Bu durumun, Koca Çınar’ın Ezgi’nin dedesine vermek istediği dersi, zaman ögesi durdurularak belirgin duruma getirildiği söylenebilir.

Kahraman anlatıcılı bir anlatım kullanılmıştır. Anlatımda kişileştirici ve betimleyici anlatımlardan yararlanılarak yazınsal bir etki oluşturulmuştur: “Karanlığın içinde ateş böcekleri kıpırdanıyor uzak şehirler gibi, tatlı bir yel bilinmedik diyarlardan kopup zayıf bedenimi yalıyor, saçlarım uçuşuyor rüzgarla(s.72).”, “Bembeyaz bir ışık

ayın cömert bağrından kopup çukura ucunda görünen külçede kızıl bir hal alarak karanlığa doğru kırılıyor (s.77).”

Romanda anlatım yalın bir dille kurulmuştur. Anlatımda ikilemelere, pekiştirme ve yansıma sözcüklere sıklıkla yer verilmiştir: “yan yana(s.8)”, “kapkaranlık(s.19)”, “ince ince(s.19)”, “bembeyaz(s.20)”, “kıpırdamadan(s.20)”, “nefes nefese(s.21)”, “pişkin pişkin(s.24)”, “uzun uzun(s.32)”, “çısırtılar(s.39)”, “birer birer(s.39)”, “hışırtılar(s.40)”, “simsiyah(s.48)”, “çakmak çakmak(s.55)”, “taze taze(s.58)”, “sapsarı(s.58)”, “kesik kesik(s.60)”, “derin deri (s.61)”, “sımsıkı(s.93)”, “kıpırcızıl(s.102)”, “irili ufaklı(s.105)”, “hırıltıları(s.117).”

Anlatımda kullanılan deyimlerin anlamın somutlaşmasına olanak sağladığı söylenebilir: “...tuzla buz oldu (s.12).”, “...tüylerimi dikenleştiriyor(s.25).”, “kulak kesilip...(s. 36)”, “...dört gözle beklediği...(s.41)”, “Kafamı allak bullak eden...(s.43)”, “...kuyusunu kazmaya...(s.62)”, “...aklımı başıma getiriyor (s.79).”

Anlatımda yabancı kökenli sözcüklere anlatımlarda yer verilerek Türkçe karşılıkları yeğlenmemiştir: “neon(s.11)”, “mazeret(s.13)”, “mahzun(s.14)”, “sükunetine(s.15)”, “mahrem (s.27)”, “arz-ı endam (s.33)”, “siluet (s.37)”, “sual (s.79).” Bu doğrultuda romanın, okura doğal bir ana dili öğretim ortamı sunmada yetersiz kaldığı söylenebilir.

Kitabın anlatımı, Roma rakamlarıyla bölümlere ayrılmıştır. Bölümlerin başındaki üç dört sözcük büyük harflerle yazılarak okurun, okuma eylemi sürecinde bölümlere ilişkin bilgilerini kolayca anımsamasına olanak sağlayabilir. Ayrıca büyük harflerle yazılan üç dört sözcüğün başlık niteliğinde okura sunulmasının da merak ögesini devindirebileceği düşünülmektedir.

Anlatımda düşlemsel ve eksilteli tümceler kullanılarak merak öğeleri oluşturulmuştur. İlk merak ögesi, Ezgi ve ailesinin bir aynanın içine girip kaybolmasıyla okura sunulmuştur: “Genç kızın annesi salonun kapısından çıkıp mutfığa yönelirken ayna yan dönüp yutuyor kadını. Ayna kapanıyor...(s.9)” Diğer merak öğelerini Çınar’ın Ezgi’yi bulmak için geçmesi gerektiği zorlukları anlatan tümceler oluşturmaktadır: “ ‘Bulmak istiyorsan beni, çözmelisin şifreyi,’(s.16).” , “Ben

mermer tabletteki yazıyı okumak için öylesine çaba gösterirken kapının otomatığı canlanıveriyor birdenbire(s.18).”, “Toprağın Kalbi’ni düşünmek yok, saklanman gerektiğini söylediğimde hemen saklan, yolun sonrası tam bir savaş meydanı (s.94)..”

Anlatım, baş kişi olan Çınar tarafından okura sunulmaktadır. Çınar karakteri, anlatımın bazı yerlerinde çocuk söyleminden daha çok yetişkin söylemini andıran anlatımlar kullandığı için okuma eylemini okurun düzeyinden çok daha üst düzeye taşıdığı belirtilebilir: “Sessiz sözsüz bir şey vardı aramızda: Ben yanıyordum, oysa gülümsemesiyle harlıyordu ateşimi. Derslerde onu izliyor, ders aralarında peşine takılıyordum. Adı güzeldi, kendi güzeldi sevdiğim (s.34).”, “Yok olanla yok olmak değilse sevmek, ya nedir (s.44)?”

Kitapta sözcüklerin bitişik yazılması, harf eksikliği ve fazlalığı ile ilgili dizgi hataları bulunmaktadır:

Örnekler:

Kitaptaki biçimi

Düzenlenmiş biçimi

“YETTMEDİ Mİ OYALADIĞIN,(s.36)”

“YETMEDİ Mİ OYALADIĞIN”

“Gök kubbenin...(s.56)”

“ Gök kubbenin...”

“... benden yarımalarını ...(s. 133)”

“...benden yardımlarını...”

Olay akışında mantıksal bir karmaşaya neden olabilecek bir kurguya yer verilmediği belirtilebilir. Tüm bu belirlemeler sonucunda, yapıtın dil ve anlatım özelliklerinin yabancı sözcük kullanımı ve dizgi hataları dışında okurun düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

3.7.5. Genel Değerlendirme

Yokluk Bahçesindeki Kayıp Melodi, düşlemsel bir gençlik romanıdır. Roman, bu yaşlarda okurun ilgi duyabileceği karşı cinse ilgi duyma, başka bir dünyaya geçiş, yaşama ve doğaya ilişkin duyarlık oluşturma gibi konuları okurun öykünebileceği bir anlatımla sunmaktadır.

Baş kişi olan ınar karakteri, romanın başından sonuna değin iyiyi savunan kişilik özellikleriyle pes etmemeyi, sevgi ve doğa duyarlığını okura yansıtan bir karakter olarak yapılandırılmıştır. Bu yönleriyle okurun öykünüp özdeşim kurabileceği düşünülebilir. Ezgi karakterinin de ınar karakterinin oluşmasında, okurun sözü edilen konuları belleğinde anlamlandırmasında pekiştirici bir görev üstlendiği söylenebilir. Ezgi'nin dedesinin romanın sonunda doğaya karşı yaptığı kötülük karşısında pişman olması, anlatıma devingenlik katarak sunulmak istenen iletiyi okurun belleğinde belirginleştirmesine olanak sunduğu belirtilebilir.

Dil ve anlatım özellikleri bakımından *Yokluk Bahçesindeki Kayıp Melodi* kitabı, bazı anlatımlarımda yetişkin söylemine yer vermesi ve yeğlenen bazı yabancı kökenli sözcükler dışında Türkçenin antlım gücü ve olanaklarıyla okuru buluşturmasında etkili bir uyarıcı olarak düşünülebilir.

Ana ileti olan doğaya karşı duyarlılık ve yan iletiler olan sevgi, savaşım gibi öğeleri okurun ykünmesine olanak sunabilecek biçimde kurgulandığından okur, yaşamını anlamlı kılabilecek erdemleri sezdirebilir.

Anlatımda okurla buluşturulmak istenen doğa duyarlığı gerçek yaşama ilişkin bir kurguyla başlayarak düşlemsel bir dünyaya geçiş yapılan bir anlatımla sürmektedir. Doğa duyarlığı ile bütünleştirilen ınar ve Ezgi'nin arasında yaşanan duygusal arkadaşlık ile okur, birden çok kurgu ile karşılaşma olanağı bulabilmektedir. Bu belirleme ile yazarın yeni bir kurgusal gerçekliğe yer verdiği söylenebilir.

Yapılan belirlemelerle kitabın, okuma kültürü edindirme sürecinde okurun duygu ve düşünce dünyasına seslenebilecek bir ocuk edebiyatı yapıtı olduğu söylenebilir.

3.8.ARDA’NIN DERDİ NE?

Günışığı Kitaplığı

4. Basım Eylül / 2014

Yazarı: Necati TOSUNER

Sayfa Sayısı: 99

3.8.1.Karakterler

Kitabın baş kişisi Arda’dır. Yan kişileri, annesi Çiğdem Hanım, babası Caner Bey, dedesi Eşref Bey, kardeşi Ece, sevdiği kişi olan Aygül, sınıf arkadaşı Ceren ve Arda’nın diğer aile bireyleridir.

Arda, onlu yaşlarında ailesine ve çevresindeki diğer insanlara karşı duyarlı bir bireydir. Arda’nın duyarlı yapısı onun davranış ve eylemleriyle geliştirilmiştir: “... onu bir insan olarak seviyordum ben!(s.61)”, “Ece’nin resmini –daha da yırtılmasın diye özen göstererek- söktüm yerinden. Bir karton dosya arasına koydum onu. Okulun karşısında bir camcı var, çerçeveletirim. ‘Arda benim sanat eserimi çerçeve yapmış...’ der Ece. Sevindir(s.98).”

Baş kişi ile ilgili öne çıkan diğer özellikler, gözlemci ve araştırmacı bir karaktere sahip olmasıdır. Gözlemci yapısı en çok aile bireylerinin duygusal durumlarını okura aktarmak için kullanılmıştır. Eşref Bey’e karşı olan gözlemci yapısı okura şu biçimde yansıtılmaktadır: “İlk kez böyle bir şey oluyordu: Masada dedemin yeri boş duruyordu ve çok tuhaftı. İşte, tabakları –hep kullandığı- mavili su bardağı falan masaya konulmuştu, ama dedem gelmemişti(s.55).” Babasına karşı ise, “ İşe gider gibi giyimli, çantasını almış. Elindeki telefonu gösterir gibi yapıyor anneme. Demek istiyor ki telefon etti (s.95).”

Arda, kitabın baş kişisi olmasına karşın fiziksel özelliklerine, yaşına ve okulu ile ilgili anlatımlara yer verilmemiştir. Sadece çevresindekilere karşı eylem ve düşünceleriyle ilgili ayrıntılı betimlemelere yer verildiği için kapalı bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir. Bu da okurun baş kişiyi tanımasına olanak sunmayabilir.

Kitabın başından sonuna değin bir değişim göstermediği için baş kişinin durağan bir karakter olduğu belirtilebilir. İlgi duyduğu kişi olan Aygöl'ün kıskanç ve aceleci davranışlarına karşı da hoşgörü öğesini okura yansıttığı söylenebilir.

Kitabın yan kişileri de baş kişi gibi sadece duygularıyla ve eylemleriyle okura tanıtıldığı için açık karakter özelliği göstermektedir. Dedesi Eşref Bey, eşini kaybettikten sonra oğlu ve gelinin isteğiyle kendi evini tamir ederek onlarla birlikte yaşamaya başlayan, kuralcı olduğu kadar duyarlı yapısıyla da olumlu insan tipini okura yansıtmaktadır. Okur, bunu torunlarına ve çevresindeki insanlara gösterdiği tepkilerden duyumsayabilir. Arda'nın babası Caner Bey, babasına yanlarında kalmasını söyler. Bunun üzerine Eşref Bey, gelininin istemeyeceğini düşünerek Caner Bey'e :“Sen bunu bir de eşine danış! (s.15)” diyerek gelininin düşüncesini önemsemediğini okura sezdirebilir. Eşref Bey, Arda ile gezerken bir satıcıdan torununa cüzdan almak ister ve sonrasında satıcıya karşı duyarlılığını okura sezdiren için şu tümceleri söyler: “ ‘Alışveriş olsun işte...’ dedi. ‘O adam da akşam evine ekmek götürecektir (s.54)!”

Arda'nın annesi Çiğdem Hanım, ev hanımı olan, çocuklarına ve eşine olan duyarlı yapısını kayınpederi Eşref Bey'e karşı da gösterebilen bir karakterdir. Babası Caner Bey de ailesine karşı oldukça duyarlı yapıya sahip bir karakter olarak geliştirilmiştir.

Aygöl, Arda'nın ilgi duyduğu, okuldan yan sınıftaki arkadaşıdır. Aygöl de Arda'ya ilgi duymaktadır ve bu ilgisini kıskançlık ve paylaşamama biçiminde okura yansıtmaktadır.

Baş kişi ve yan kişilerin ortak özelliklerinin birbirlerine karşı olan duyarlı yapıları olduğu söylenebilir. Bütün karakterler, aile kavramının içindeki sevgi, saygı, yardımseverlik, doğaya ve çevresine karşı duyarlı olma öğesini yansıtarak okura sunulmuştur. Böylece okur, bu öğeleri yaşamına katarak anlamlandırma olanağı bulabilir.

3.8.2.Konu

Arda'nın Derdi Ne? adlı kitapta aile, arkadaşlık, sevgi ve yaşama karşı duyarlı olma bir çocuğun çevresini gözlemlemesiyle anlatılmaktadır. Bu öğeler, birkaç günlük

bir zaman dilimi içerisinde Arda'nın sıklıkla çevresini betimlemesi ve iç konuşmalarıyla okura yansıtılmıştır.

Arda'nın dedesi olan Eşref Bey, eşi Nezihe Hanımın yaşamını yitirmesiyle bir süre yalnız yaşadktan sonra oğlu, gelini ve torunlarıyla kendi evinde yaşamaya başlar. Eşref Bey, her gün Arda okula gidip gelirken camdan onu uğurlar ve gelmesini bekler. Arda ve servisteki arkadaşları buna alışmışlardır. Bir gün Arda, okul dönüşü servisten indiğinde camda dedesini göremez. Eve girer, bakar; ancak Eşref Bey evde yoktur. Akşam olduğunda da eve gelmeyen Eşref Bey'i bütün aile bireyleri merak etmeye başlar. Hastaneleri araştırırsalar da bir sonuç alamazlar. Ertesi gün aile, Eşref Bey için telaşlanmaya başlamıştır. Arda, dedesinin nerede olabileceğini düşünürken bir anda önceden gittikleri deniz kenarındaki dalyanı anımsar. Eşref Bey, o zaman gezerken torununa "Ölürsem beni buraya gömün." demiştir. Arda, babasına nerede olduğunu bildiğini söyleyerek dalyana bakmaya giderler. Dedesini orada kendini içine çekmiş biçimde otururken bulurlar. Hemen arabaya alırlar ve eve getirirler. Dedesini buldukları için çok sevinse de bir şeylerin önceki gibi olmadığını anlarlar. Bu olay yaşanmadan önceki kuralcı ama bir o kadar da sevecen, doğaya, çevreye oldukça duyarlı Eşref Bey artık yoktur. Söylenilenleri ve söylediklerini tekrar etmesiyle, donuk davranışlarıyla tepkisiz biri olmuştur.

Romanda bir dedenin oğluna, gelinine ve torunlarına olan sevgisiyle, düşünen, duyarlı bir yapıya sahip olan Eşref Bey ve onunla aynı yapıya sahip olan diğer aile bireylerinin Eşref Bey'in kaybolmasıyla yaşadığı olay anlatılmaktadır. Anlatıdaki karakterlerle geliştirilen kurgu, sevgi, saygı, aile olmanın bilinci, arkadaşlık gibi birden çok olumlu yaşam durumlarını okurun sezmesine olanak sağlayabilir.

Çocukların günlük yaşamlarında sıklıkla karşılaşabilecekleri aile ve arkadaşlık ilişkileri, okurun düzeyine uygundur. Arda ve ailesinin yaşadıkları, okurun belleğinde kendi yaşamlarını düşleyerek yaşam gerçekliğini de düşündürebilir. Kurguda anlatılan "aile olma bilinci" bir çocuğun düşünceleriyle okura duyumsatılabilir.

Roman, iki ayrı zaman kurgusu içinde okurla buluşmaktadır: Şimdi ve geçmişte yaşananlar. İki ayrı zaman içinde yaşanan olaylar şimdiyle ilişkilendirilerek

olayların belirginleşmesi sağlanmıştır. Böylece, okuma eyleminin devingen bir duruma getirildiği söylenebilir.

Olaylar yaşanan dünyaya uygun olarak tarafsız bir bakış açısıyla kurgulanmıştır. Arda'nın yaşadıklarını, belleğindeki soruları ve yanıtlarını okura aktarmasıyla merak düğümleri atılmıştır.

Anlatının devingenliğini sağlayan ilk merak ögesi, Arda'nın okuldan geldiğinde dedesini camda ve evde bulamayışı ile okura sunulmaktadır: “Dedemin pencerede olmayışı değil tuhaf olan. Yok, ona da elbet şaşmak gerekir ama, asıl tuhaf olan şu...(s.9)” Eşref Bey'in ortadan kaybolmasıyla ev halkının telaşlanması sonucunda Ece'nin söylemi diğer merak ögesini oluşturmaktadır:“Arda dedem öldü mü?..(s.26)”. Roman belirsizlik içeren şu tümceyle sonlanmaktadır: “İnsan ömrünün uzaması, iyi bir şey değil miydi yoksa?..(s.99)”

Dedesinin kayboluşu ile yaşadığı telaşı umursamayan Aygül'ün attığı iletiye karşı Arda'nın verdiği tepki “Güler misin, ağlar mısın?..(s.46)” kişinin kendisiyle olan çatışmasını örneklemektedir. Arda'nın olaylar karşısında yaşadığı iç çatışmalar, kişinin kendisiyle olan çatışmaları devam ettirmiştir: “ ‘Üf, ne geceydi be!’ ”, “ ‘Saçma...’ ”, “ ‘Ne saçması oğlum!..(s.86)’ ”

Yazarın anlatının adından başlayarak sonuna değin sürdürdüğü merak öğeleriyle ve yanıtlarıyla okurun sonuca ilişkin kestirimde bulunmasına olanak sağlayabileceği belirtilebilir. Bu nedenle okuma eylemi sonlandığında okur, belleğinde oluşan sorulara yanıt bulabilir. Bu belirlemeler ışığında, romanda abartılmış meraka ve duygusallığa, rastlantısallığa yer verilmediği belirtilebilir.

3.8.3. İleti

Romanın yazarı, ana iletiyle aileyi aile yapan öğelerin *sevgi*, *saygı*, *yardımlaşma* olduğunu vurgulamaktadır. Bu öğeler de Arda'nın ve ailesinin, dedesi Eşref Bey için duyarlı durumlarıyla okura yansıtılmaya çalışılmıştır.

Aile bireylerinin Eşref Bey'e olan duyarlıkları anlatı boyunca farklı davranış ve konuşmalarla okurla buluşturulmuştur: “Babamla koşup sarıldık ona(s.87)”, “Babamla onun kollarına girmiştik, getirmiştik salonun ortasına(s.91).”

Arda'nın, kardeşi Ece'ye olan sevgisi ve düşünceli yapısı ise şu tümcelerle okura sezdirilmiştir: “Ece'nin resmini – daha da yırtılmasın diye özen göstererek-söktüm yerinden. Bir karton dosya arasına koydum onu. Okulun karşısında bir camcı var, çerçeveletirim (s.98).”

Kitapta yan iletiler ise açık olarak sunulmuştur. Açık olarak sunulan iletiler, öğretici niteliğinde değil de karakterlerin davranış ve konuşmalarıyla sezdirilmiştir: “Köşelerde yerden aydınlatmalı lambalar var, hangileri gerekiyorsa onları yakarız. Gerektikçe hemen söndürürüz(s.17).” Elektriğimizi boşa harcamamız Arda'nın evi betimlemesi sırasında okurla buluşturulmuştur.

Günümüzde insanların yaşadığı önemli bir sorun olan yeşil alanların yapılanması nedeniyle yaşadıkları sıkıntılara karşın annesinin *doğaya olan duyarlılığı* ile bahçelerini yok etmemek istememesi Arda'nın tümceleriyle okura sunulmuştur: “Dedem bahçe duvarını yıkıp evin yan bahçesine bir arabalık yer açma önerdi, ama istemedi annem. Çünkü, ağaçları kesmek gerekiyordu (s.25).” İnsanların doğaya karşı duyarsızlığını, bu kez dedesinin *ağaçları korumak* ile ilgili Arda ile aralarında geçen tümcelerle okura sezdirilmektedir: “Yok, ağaç kesilmez, oğlum!” dedi. “Pencere önünde olsa bile kesilmez(s.70)!”

İnsan yaşamını değerli kılan erdemlerden biri olan *yalan söylememek* Arda'nın anne ve babası arasında geçen konuşmalarla okura aktarılmaktadır: “ ‘Yalan söylemek zorunda kaldım...’ dedi sıkıntılı bir sesle. ‘Hem de çocukların yanında...(s.57)’ ”

Yazar, kurguladığı ana ileti olan aile olma ögesini sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık, doğa gibi yan iletilerle zenginleştirerek Arda, ailesi ve arkadaşları üzerinden vurgulamaktadır.

3.8.4. Dil ve Anlatım

İncelenen romanın dil ve anlatım özelliklerine bakıldığında öncelikle romanın adının okurda bir merak uyandıracacağı düşünülmektedir. Okur, anlatı boyunca “Arda’nın Derdi Ne?” sorusuna yanıt bulmaya çalışabilir.

Yazar, metinsel dokuyu oluştururken kahraman anlatıcılı bir anlatım yeğlemiştir. Arda karakterinin yaş özelliklerine uygun yalın ve kısa tümcelere yer verilmiştir. Kahramanların davranışları ve duygu durumları anlatılırken benzetmelerden yararlanılmıştır: “... dizginleri çekilmiş bir at gibi zınc diye durdum(s.37)”, “Annemin yüzü – hani öyle denir ya- kireç gibi olmuştu (s.74).”

Baş kişi olan Arda’nın anlatımlarıyla okura aktarılan kurguda yer yer okurla sohbet edermişcesine olan tümcelere yer verilmiştir: “Bunun mantıklı bir yanı yok mu?.. Olsun. Ben öyle severim. Öyle de yaparım (s.15).”, “... çiçeği dimdik tutması da biraz gülünç mü oluyordu?.. Değil mi ama, rahat bırak kolunu şöyle...(s.34)” Okurdan yanıt beklemiş gibi kurulan bu tümcelerle okur, okuma eyleminin içinde daha çok yer alabilir.

Romanda kurulan tümcelerde Türkçe sözcükler yeğlenmiş; yabancı sözcüklere “dejavu (s.8)” dışında yer verilmemiştir. Sözcüklerimizin “deyim, atasözü; ikileme, yansıma ve pekiştirme sözcüklerin sıklıkla kullanıldığı belirlenmiştir. “sakin sakın, uzun uzun(s.7)”, “sesli sesli, aman aman(s.8)”, “kapkara, döne döne, yüksele yüksele(s.11)”, “ev ev üstüne olmaz(s.15)”, “renk renk, cins cins(s. 17)”, “ Ayıkla pirincin taşını(s. 18)”, “kara kara(s.22)”, “uzun uzun (s.23)”, “hışır hışır, sesli sesli(s.24)”, uykulu uykulu(s.25)”, “İki ayağın bir pabuca girmesi...(s. 29)”, “yola düşmek(s.31)”, “Gülü seven dikenine katlanır!, biraz biraz (s.37)”, “uysal uysal(s.51)”, “dilini tutmak, yola düşmek(s.54)”, “çan çan(s.56)”, “Üzümünü ye, bağını sorma!, Bakarsan bağ olur...(s.59)”, “yarım yarım(s.65)”, “pis pis(s.81)”, “ısıra ısıra(s.82)”, “yavaş yavaş(s.90)”, “tıp tıp, kıpkırmızı(s.94)” Bu kullanımlar, okurun sözcük kullanımını geliştirmesini sağlayabilir. Deyimler ve atasözleri tümce içinde anlamlandırıldığı için okuma güdüsünü de devindirebilir.

Yazarın, baş kişi Arda'nın anlatımlarında sıklıkla arasöze yer verdiği belirlenmiştir. Arasözler, genellikle Arda'nın ve diğer karakterlerin duygu durumlarını okura aktarmada, olayların ve durumların betimlenmesinde kullanılmıştır: "Dikiş makinesi benim kapının arkasındaki köşede –üstü örtülü olarak- hala durur (s.13).", "Ece –öyle alt dudacağımı sarkıtmış- dönüp ona baktı bir, ama babam onu görmedi (s.44)."

Romanın anlatımında bölümler kullanılmıştır. Bölümlerin ayırımında ise sayılar kullanılmış; sayıların yazımı rakamlar yerine harflerle oluşturulmuştur. Bölüm içlerinde ise, kendi içinde bölüm olarak nitelendirilebilecek üç yıldızla ayrımlar yapılmıştır. Sayfa sayıları ise sayfaların altında değil de sağ ve sol kenarlarda kullanılmıştır. Alışılmış kitap sayfası düzeninin dışında olan bu kullanımların okurun ilgisini çekebileceği düşünülmektedir. Ayrıca sayfalara yerleştirilen metinlerin sağ ve sol kenarlarında kalan büyük boşluklar, şiirsel bir yazım tekniği ile oluşturulan sayfa düzeni ve diğer düzenlemeler okuma eylemine yardımcı olabilir.

Bölümlerin anlatımında şimdi ve geçmiş olarak sıralı bir anlatım belirlenmiştir. Bu, genellikle tek ve çift sayılı bölümlerin eşleşmesiyle oluşturulmuştur. Romanın bazı bölümlerinin bitiminde kullanılan son tümce, bir sonraki bölümün başlangıç tümcesi olarak kullanılmıştır. Bu da yine tek ve çift bölümlerin eşleşmesiyle oluşturulmuştur. Bölüm altı son tümce: "Ay! İnsanın aklına her şey geliyor! (s.59)" / Bölüm sekiz ilk tümce: "Ay! İnsanın aklına her şey geliyor!(s. 64)" Bu şekilde tasarlanan sırasal anlatımla okurun geçmiş ve şimdi gelgitinde kolay bir okuma süreci yaşamasına olanak sağlayabilir.

Romanda bir tabela yazısına da yer verilmiştir: "BURADAKİ YÜZYILLIK IHLAMUR AĞACI KARŞI APARTMANDAKİLER TARAFINDAN DENİZİN GÖRÜNÜŞÜNÜ ENGELLİYOR DİYE KESİLDİ. YEŞİL YÜREK(s.69)." Ayrıca Aygül ve Arda'nın internet üzerinden bildirişimlerine de yer verilmiştir: "Okula gelmedin mi? Neler oluyor, Arda? (s.97)" Bu kullanımlarla farklı ortamlardaki metin türlerine karşı okurun farkındalık oluşturması sağlanabilir.

Tüm bu belirlemeler sonucunda, yapının dil ve anlatım özelliklerinin okurun düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

3.8.5. Genel Değerlendirme

Arda'nın Derdi Ne?, bir çocuk romanıdır. Kitapta aile, sevgi, saygı, arkadaşlık, yardımseverlik, doğaya ve tanıdık tanımadık herkese karşı duyarlı olma konuları okurun düzeyine uygun olarak yapılandırılmıştır. Kitabın adıyla başlayan merak duygusu, anlatı boyunca ve sonunda devam ederek yanıtlar bulunduğu için konunun yapılandırılmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Yan iletiler, ana iletiyi pekiştirecek biçimde yapılandırılmıştır. Aile ögesinin çevresinde gelişen sevgi, arkadaşlık, yardımseverlik, doğaya ve diğer insanlara duyarlı olma gibi yan iletilerin, çocuk kahraman olan Arda ve çevresindekiler üzerinden geliştirilmesi okurun anlamlandırmasını kolaylaştırabilir. Romanın sonunda çocuk okur, yer verilen iletilere ilişkin duyarlıklar elde ederek yaşamına katma olanağı bulabilir.

Romanın baş kişisi kapalı ve durağan karakter özelliği göstermektedir. Yan kişiler ise açık ancak durağan olarak geliştirilmiştir. Sadece Eşref Bey, romanın sonunda kaybolup evine döndüğünde kişilik özelliklerinde değişim yaşadığı için devingenlik göstermektedir. Bu nedenle, çocuk okurun karakterleri yeteri kadar tanıma olanağı bulamayarak özdeşlik kurma sürecinde zorluk yaşayabilir.

Baş kişi Arda'nın anlatımlarıyla okurla buluşturulan kitapta “deyim, atasözü; ikileme, yansıma ve pekiştirme sözcükler” in sıklıkla kullanılması okurun sözcüklerini geliştirmesini sağlayabilir. Farklı tümce türlerine yer verilmesi, Türkçe sözcüklerin yeğlenmesi okur için doğal bir anadili öğrenme ortamı oluşturabilir.

Yapıtta ele alınan kurgusal gerçekliği “yaşlılık” ögesini bir çocuğun alımlama sürecinde yaşadıkları oluşturmaktadır. Bu gerçeklik, zıtlıklar üzerinden verilmiştir. Dedesi Eşref Bey'in önceki ve sonraki durumlarının okura yansıtılmasıyla “yaşlılık” ögesi okura sezinletilmeye çalışılmıştır. Karakterlerin konuşmaları ve dedesinin eylemlerindeki farklılık sonucunda yaşananlar okurun yeni bir kurgusal gerçeklikle karşılaşmasına olanak sunmaktadır.

Yapılan belirlemelerle, romanın baş kişinin kapalı olarak geliştirilmesi çocuk edebiyatı yapıtlarında aranan niteliklere uygun karakter özelliği değildir. Ancak ileti,

dil ve anlatım özellikleri bakımından okurun düş kurmasına olanak sağlayarak yaşam ve dil duyarlılığını geliştirebilecek niteliklere uygun olarak yapılandırıldığı belirtilebilir.

3.9. YALANCI ŞAHİT

Günlüğü Kitaplığı

4. Basım Aralık / 2013

Yazarı: Müge İPLİKÇİ

Sayfa Sayısı: 132

3.9.1. Karakterler

Kitabın baş kişisi Yavuz'dur. Yan kişiler Yavuz'un annesi Güllü Hanım, babası Namık Boyacı, Birgül, Songül, Nurgül, Sevgül ablaları ve kendisiyle aynı adı taşıyan Yavuz amcası, okuldan ve koğuştan arkadaşı Yusuf, koğuştaki diğer arkadaşları, cezaevi müdürü Süha Bey (Köstebek), gazeteci Hümeysra Hanım, resim öğretmeni Selime Hanım ve diğerlerdir.

Yavuz on üç yaşında, ailesinin dördüncü çocuğu olan ortaokul öğrencisidir. Resim yapmayı çok sevdiği için resim öğretmeni Selime Hanım tarafından "Yalancı Şahit" olarak adlandırılır: " 'O nedir öğretmenim?' diye, dalgacı ama saflığı ağır basan bir tonda sormuştu Yavuz. 'Ressamlar bir tür yalancı şahittir,' demişti Selime Öğretmen. 'Gerçeği en iyi onlar görür!'(s.13). Yavuz, amcasını kot fabrikasında kaybetmiştir. Babası da amcası gibi kot fabrikasında çalışmaktadır. Yavuz, kot fabrikasının yaşamlarına olan olumsuz etkilerinin farkında olsa da yine de yaşama olumlu bakmaktadır. Ailesine ve çevresine düşkün, duyarlı yapısıyla okura yansıtılmaktadır.

Yavuz, romanda iyiliğin, haklılığın, özgürlüğün ve asla pes etmemenin simgesi olarak geliştirilmiş; romanda daha çok bir gözlemci gibi sunulmuştur.

Yavuz'un amcası Yavuz Bey, kot fabrikasının ağır koşullarından dolayı yaşamını kaybetmiştir. Annesi Güllü Hanım, ev hanımı; babası da kot fabrikasında çalışmaktadır. Bir gün fabrikasının ağır koşullarına dayanamayarak o da hastaneye kaldırılır.

Selime Öğretmen, İstanbul'dan tayin olarak gelmiştir. Yavuz'un resim yapabilme yeteneğini keşfetmiş ve onu desteklemiştir. Fabrika işçilerini desteklemektedir.

Songül ablası üniversiteye hazırlanmaktadır. Azimli ve haksızlığa dayanamayan bir karakter olarak geliştirilmiştir. Amcasını kaybetmesinden sonra babasının da rahatsızlanarak hastaneye kaldırılmasıyla kot fabrikasını taşıyanlar arasındadır.

Yavuz'un okuldan ve daha sonra da koğuştan arkadaşı olan Yusuf da kot fabrikasının, insanların yaşamlarına olumsuz etkilerine karşı tepkisiz kalmayan bir karakterdir. Kot fabrikasını taşılamasından dolayı hapisaneyeye atılmıştır.

Süha Bey, cezaevinin müdürüdür. Kot fabrikasını istemeyen insanların karşısında durmaktadır. Sebebi ise eskiden kot fabrikası olan cezaevinin müdürlüğünü yapıyor olmasıdır. Fabrikanın sahibi ile yakın ilişkide olduğu için haklı haksız kot fabrikasına karşı olanları içeri almaktadır ve kötü davranmaktadır. Romanda kötülüğün ve yıkıcılığın simgesi durumundadır.

Romanın karakterleri, baş kişi olan Yavuz dışında kapalı olarak geliştirilmiştir. Yan kişilerin kimileri sadece fiziksel, kimileri de sadece duygusal özellikleriyle geliştirildiği için okurun karakterleri yeteri kadar tanınmasına olanak sağlamadığı belirtilebilir.

Baş kişi Yavuz ise, açık karakter özelliği göstermektedir. İlgileri, yaşama bakışı, çevresindekilerle olan ilişkileri ve yaşamına ait özellikleri, davranış ve eylemleriyle okura tanıtılmaktadır. Anlatının başından sonuna değin haksızlığın karşısında duruşu ve saflığıyla davranışlar göstermektedir. Gelişimini tamamlamış bir karakter olarak kurgulandığı için okurun karakteri tanınmasında bir olumsuzluk oluşturmamaktadır.

Anlatının baş kişisi Yavuz ve yan kişilerden Süha Bey (Köstebek) tip özelliği göstermektedir. Haklılığın, insan yaşamının zorluklarına karşın savaşımların önemini sergileyen Yavuz, olumlu insan tipini okura yansıtırken; Süha Bey ise

haksızlığın, çıkarları için diğer insanların yaşamlarını görmezden gelmenin, kısacası olumsuz insan tipini okura yansıtarak karşıtlık oluşturmaktadır.

Genel olarak çocuk okur, özdeşim kurabileceği karakter olan Yavuz ile kitabın yetişkin yan karakteri olan Süha Bey arasında yaşanan karşıt durumlardan sosyal bir sorunu sezinleyebilir.

Yapılan belirlemelerle, karakterlerin ayırımına iyi – kötü, sömüren – sömürülen olarak gidilmiştir. İyi ve sömürülen kısmını geçimlerini sağlamak için yaşamlarından olan insanlar, Yavuz ve onu destekleyenler oluşturmaktadır. Kötü kısmını ise konumunu korumak ve yarar sağlamak amacıyla insanlara kötü davranan, Süha Bey ve kot fabrikasının sahibi oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, toplumcu gerçekçi yazının özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlatı boyunca durağan olan Yavuz, anlatının sonunda bir tünel kazarak hapisaneden kaçmasıyla yaşadıkları haksızlıklara karşı eyleme geçmektedir. Bu yönüyle devingen özellik gösterdiği söylenebilir.

3.9.2. Konu

Yalancı Şahit'te küçük bir kasabada geçimlerini sağlayabilmenin tek yolu olan, kot fabrikasında çalışan işçilerin hastalanarak yaşamlarını kaybetmeleri ve ailelerinin yaşadıkları bir çocuk gözüyle anlatılmaktadır.

Yavuz, amcasını kot fabrikasının ağır koşullarından dolayı kaybetmiştir. Ailenin dördüncü çocuğudur. On üç yaşında olan kahraman, resim yapmaya ilgi duymaktadır. Bu yeteneğini sezen resim öğretmenin de desteğiyle yeteneğini geliştirmek istemektedir. Okul kapanır ve yaz tatiline girerler.

Bir gün, babası da amcası gibi kot fabrikasının ağır koşullarına dayanamaz ve hastaneye kaldırılır. Yavuz o sırada ailesinin zor durumuna destek olmak için manavda çalışmaya başlar. Arkadaşı Yusuf, ona birçok kez kot fabrikasına karşı eylemlerde bulunması için ısrar etmiştir. Ancak Yavuz, bunu kabul etmemiştir. Bir gün, karpuzları kamyonun tezgahına boşaltırken vatandaşlar ve polisler arasında kovalamacayla birlikte kavga çıktığını görür. Karışmak istemese de ablası Songül'ün de içlerinde olduğunu görür. Onu kurtarmak için aralarına karışmak zorunda kalır. Polis, haklı haksız herkesi

toplara ve cezaevine atar. Hapishaneye girdiğinde suçsuz olduğunu taş atmadığını söylese de etkili olmaz. Kendi kendine nasılsa haksızım, çıkarım diye düşünür. Koğuşa girdiğinde onun gibi beş altı çocuğun daha orada, aynı suçtan tutuklandığını görür. Aralarında okuldan arkadaşı Yusuf da vardır. Koğuştaki çocuklar, kendilerince mahkeme oyunu oynayarak yaşam durumlarını canlandırır. Yavuz da bu durumları duvara resmeder. Yan koğuşta da aynı suçtan bir kız durmaktadır. Asıl adı Gönül olmasına karşın koğuşta yalnız kalıp geceleri korkusundan “evimevim” diye söylendiği için adını “Evimevim” takarlar. Bir de cezaevi müdürü vardır: Süha Bey. Süha Bey, kendi çıkarları yüzünden hapishanede olan hiç kimseyi sorgulamaz. Haklı haksız demeden içeri atar ve buradaki insanlara hak etmedikleri halde kötü davranır. Çocuklar, onu “Köstebek” olarak anmaktadır. Bir gün ziyaretine gelen Songül ablası, bir gazetecinin onunla görüşmek istediğini durumlarını kamuoyuna yansıtarak haklılıklarını ortaya çıkaracağını söyler.

Yavuz, bir gün koğuşta otururken gazeteci Hümeysra onu ziyarete gelir. Konuşurlar ve Yavuz’a her şeyi anlattırır. Ona, koğuşa dönerken bir fotoğraf makinesi verir ve her şeyin fotoğrafını çekmesini ister. Daha sonra Evimevim’den doğru Songül ablasına, oradan da gazeteci Hümeysra’ya makine ulaşır ve haber çıkar. Herkes, bu insanların haklılığını savunsa da bir değişiklik olmaz. Bir gün Köstebek koğuşa gelerek haberin duyulmasının oluşturduğu öfkeyle Yusuf’u döver. Yusuf, uzun süre koğuşa gelmez. Geldiğinde de bitkin bir haldedir. Daha sonra Köstebek, cezaevinin bakıma alınacağını ve koğuşların dağıtılacağını söyler. Arkadaşları giden Yavuz, koğuşta yalnız kalır. Birkaç gün sonra baktıklarında koğuşun duvarında açılmış bir delik görürler ve Yusuf ortada yoktur.

Romanda, yaşam koşullarından dolayı geçinmek için kot fabrikasında çalışmaktan başka çareleri olmayan insanların, yaşamlarını hiçe sayan güçler karşısında ezilmeleri anlatılmaktadır. Yaşanılan bu haksızlıklar, on üç yaşında bir çocuğun gözünden aktarılmaktadır.

Yapıtta ele alınan konunun, çocuğun ilgi ve gereksinmelerine uygun olduğu belirtilebilir. Sosyal (toplumsal) bir sorun olan sömüren ve sömürülen insanların yaşadıkları içinde çocukların masum olduğu gerçeği, anlatının başından sonuna değin okura duyumsatılmaya çalışılmıştır. İnsanlara değer verilmemesi, geçimlerini sağlamak

için yaşamlarını feda etmeleri, sömüren kesimin çıkarları, sömürülen kesimin kaybettikleri romanda anlatılan diğer konulardır. Söz konusu olan bütün sorunların genç okurun düzeyine uygun olarak yapılandırıldığı belirtilebilir. Yapıtta, çocuk gerçekliğinden çok toplumcu gerçekçi bakış açısıyla suçsuz olan çocukların yaşadıkları haksızlıklar anlatılmaktadır.

Romanda kişi - kişi çatışmalarına yer verilmektedir. Kot fabrikasına karşı olan işçiler ve onların yakınlarıyla cezaevi müdürü ve kot fabrikasının sahipleri arasında yaşanan çatışmalar buna örnek olarak gösterilebilir. Anlatının baş kişisi Yavuz, yaşanan çatışmalarda haksızlığa uğramış olsa da edilgen davranışlar sergilediği görülmektedir.

Anlatının başından sonuna değin yaşanan ağıltısal öğelerin, anlatıda aşırı duygusallığa yol açtığı belirtilebilir. Süha Bey'in hapisanede oluşturduğu sıkıdüzene karşı gazeteci Hümevra'nın Yavuz'a fotoğraf makinesi vererek koğuşa sokup fotoğraf çekmesini istemesi ve sonrasında da hapisane dışına çıkarılması, okurun mantıksal bir karmaşaya düşmesine neden olabilir. Rastlantısallık öğesini okurun belleğinde canlandırabilir. Fotoğraf makinesinin koğuşa girip gazeteciye ulaşması sürecinin okura yansıtılmaması abartılmış meraka dönüşebilir. Bu belirlemelerle, kurguda duygusallık, abartılmış merak ve rastlantısallık öğelerinin konuyu zayıflattığı belirtilebilir.

3.9.3. İleti

Yalancı Şahit'teki iletilerin çocuk okurun anlam evrenine uygun olduğu söylenebilir. Anlatıda çocuk kahramanlar üzerinden anlatılan sosyal (toplumsal) bir sorun, çocuk gerçekliği gözetilerek sunulmuştur. Sömüren insanlar tarafından sömürülen insanların yaşadıkları zorlu yaşam koşullarını anlatmaya çalışan yazar, toplumcu gerçekçi bir anlayışı yansıtmaktadır.

Romanın en başında yazarın yer verdiği "Taş atan bütün çocuklara" tümcesi karşılıksız kalmaktadır. Koğuştaki çocuklardan taş atanlar olsa da anlatı taş atmayan bir çocuk olan Yavuz'un yaşadıklarıyla anlatıldığı için bir karşıtlık oluşturmaktadır. Bu karşıtlık yetişkinlerin anlamlandırabileceği biçimdedir. Ancak okurun anlamlandırması için soyut kalabilecek nitelikler taşıdığı söylenebilir.

İletiler, örtük olarak kahramanın duygu ve eylemleriyle sunulmuştur. Yavuz, yaşadıklarının bir gün biteceğini, çünkü taş atmadığını sürekli yinelemektedir.

3.9.4. Dil ve Anlatım

Kitabın adı, okurun belleğindeki ilk merak düğümünü atarak okuma eyleminin başlangıcında devingen bir duruma getirebilir. Okuma eylemine devam eden okur, Yalancı Şahit Yavuz'un resim yapma yeteneğinden dolayı resim öğretmenin ona verdiği bir ad olduğunu duyumsayabilir.

Anlatım, yalın tümcelerle kurulmuştur. Okurun anlamasını kolaylaştıracak bir sözcüklük kullanılmıştır. Anlatıda yazım kurallarına uyulmuş; olayların anlatımında gereksiz ayrıntılara yer verilmemiş; dizisel bir anlatım biçimine yer verilmiştir.

Olay ve duyguların anlatımında “deyimler, ikilemeler, yansıma ve pekiştirme sözcüklere” yer verilerek Türkçenin varsıllığı ortaya konulmuştur: “üç beş, kesik kesik (s.11)”, “hayal meyal (s.13)”, “çingirtı (s.14)”, “apar topar, taş taş üstüne koymak, bağış çağrış (s.15)”, “itiş kakış, azar azar (s.16)”, “besbelli (s.18)”, “açık açık (s.20)”, “ağır aksak, patırtı, arada sırada (s.22)”, “göze göze geldiler, hızlı hızlı (s.23)”, “düşüp düşüp , aşağı aşağı (s.24)”, “dıngıl dıngıl, gözü gözü görmemek (s.27)”, “sapsarı (s.28)”, “sımsıkı (s.29)”, “dosdoğru (s.32)”, “sinirli sinirli (s.33)”, “uzun uzun, göz göze gelmek, gözü üstünde olmak (s.34)”, “fısıltı, usul usul (s.35)”, “burnundan kıl aldırmmamak, tek tek, büyük küçük (s.39)”, “kıkır kıkır (s.41)”, “şaşkın şaşkın (s.43)”, “tuhaf tuhaf (s.47)”, “daşga dalga (s.50)”, “kısa kısa (s.51)”, “yan yan, tıslayarak (s. 68)”, “suyu ısınmak, cayır cayır (s.69)”, “ağzı kulaklarına varmak (s.76)”, “hırıltılı, düpedüz (s. 80)”, “sapsarı (s.85)”, “zaman zaman (s. 96)”, “ciddi ciddi (s.101)”, “beti benzi atmak, dili damağı kurumak (s. 107)”, “gözlerin, dikmek (s.108)”, “usul usul (s. 109)”, “gıcır gıcır (s.117)”, “mırıl mırıl (s.119)”, “sert sert (s.121).”

Anlatımın daha içten ve ilgi çekici duruma getiren benzetme ve kişileştirmelerden de yararlanılmıştır: “..., dallarındaki beyaz çiçekleri dört bir yana çaresizce bırakıvermişlerdi. Bahçede, seyrek çiçekler gibi kalmıştı birkaç çocuk (s.11).”, “Dışarıda badem ağaçlarının bundan haberi yoktu (s.12).”, “Doğduğu o tan

anında, bir karpuzun yere düşüp göbeğinden yarılması gibi, ciğerlerini açmıştı dünyaya (s.14).”

Anlatımda sıklıkla Türkçe sözcükler yeğlenmiş; “pranga (s.32)”, “slogan(s.50)”, “santrfor(s.56)” sözcükleri dışında yabancı sözcük kullanılmamıştır. Bu dil kullanımlarının, okurun dil bilinci ve duyarlılığı edinmesinde olumlu etkiler oluşturabileceği düşünülmektedir.

Kahraman anlatıcılı olarak aktarılan romanda, baş kişi Yavuz’un betimlemelerle kurduğu tümceler, anlatımda görsel bir etki oluşturmuştur: “Yusuf’unsa, çevresini görececek hali yoktu. Uçak gitmişti, ama izleri hala oradaydı. O izleri tek tek çizdi Yusuf. Önce düz, keskin çizgiler olarak. Ardından, çizgiler yumuşadı, bölündü, birbirinden uzaklaştı, yer yer inceldi, yer yer hantallaştı (s.116).”

Roman bölümler halinde okurla buluşturulmuştur. Bölümlerin ayrılmasında alışılmamış bir kullanıma yer verilerek ilgi çekici duruma getirilmiştir:

“BAŞLANGIÇ.....	11(1. bölüm)
E.....	12(2. bölüm)
EN.....	13(3. bölüm)
ENA.....	14(4. bölüm)
ENAZ.....	15(5. bölüm)”

Bu arttırım “ENAZSİZİNKADARMASUMUZ” söylemini tamamlayana kadar devam etmiştir. Bu kullanım merak ve ilgi ögesini devingen tutarak okura bir ipucu sunabilir.

Romanın anlatımında sıklıkla başvuru başka bir kullanım da devrik tümcelecilerdir. Devrik tümce kullanımları anlatımda yazınsal bir etki oluşturarak okura yazınsal bir duyum (zevk) sunabilir: “Yalnızca taşlar değil, sıkılan suyun tayfi da gelip buldu ikiliyi (s.25).”

Yapılan belirlemelerle romanın dil ve anlatım özelliklerinin okurun anlam evrenine uygun olarak kurgulandığı söylenebilir.

3.9.4 Genel Değerlendirme

Yalancı Şahit, toplumcu gerçekçi bakış açısıyla kurgulanmış bir gençlik romanıdır. Romanın baş kişisi Yavuz, aynı zamanda romanın anlatıcısı durumundadır. Bir çocuğun zorlu yaşam koşulları dolayısıyla ailesinden kayıplar vermek zorunda kalması ve bunun sonucunda haksız yere özgürlüğünü kaybetmesi anlatılmaktadır.

Anlatının, okurun anlam ve bilgi evrenine yeni deneyimler katabilecek bir kurguya sahip olduğu söylenebilir. On üç yaşında ve çocuk bir kahramanın anlatımlarıyla örtüşmektedir. Yetişkin söylemlerini andıran anlatımlara yer verilese de genç okurun dünyasına seslenebilecek nitelikler ağırlık kazanmaktadır.

Ayrıca koğuşa bir fotoğraf makinesinin sokulması ve dışarıya çıkarılması sürecinde okurun belleğinde oluşabilecek “Nasıl?” ve “Kim?” gibi soruların yanıtlanmaması rastlantısallık ögesini belirginleştirerek konuyu zayıflatmaktadır.

Romanın dil ve anlatım özelliklerinin okurun sözvarlığını geliştirebilecek niteliklere sahip olduğu belirtilebilir. Bölümlerin ayrımında kullanılan arttırımlı harfler okurun merak ögesini sürekli tutmasına olanak sağlayabilir.

Yazar, toplumsal bir konu olan ezen ve ezilen insanların yaşamlarını Yavuz adlı bir çocuğun ailesine ve sonrasında da kendi yaşamına yansımalarıyla okurla buluşturmuştur. Okurun anlamakta güçlük çekebileceği soyut olan kurguyu çocukların yaşamlarıyla bütünleştirerek somut biçime getirmiştir. Bu belirleme ile yazarın yeni bir kurgusal gerçeklik oluşturduğu söylenebilir.

Romanın çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından belirlenen ilkelere uygun olduğu söylenebilir.

3.10. AYDEDE HER YERDE

Günışığı Kitaplığı

1. Basım Nisan / 2012

Yazarı: Hacer KILCIOĞLU

Sayfa Sayısı: 143

3.10.1. Karakterler

Bostan Bekçisi Fırat, isimli öyküde baş kişi Fırat'tır. Yan kişileri ise; babası, dedesi, ninesi ve bostan korkuluğu Veli'dir. Fırat, Diyarbakır'da yaşamaktadır. Tarlalarını çakallardan korumak için sırayla dedesi, babası ve kendisi nöbet tutmaktadır. Fırat, nöbet tutarken gösterdiği zaman zaman korkak zaman zaman da cesur davranışlarıyla okura yansıtılmaktadır. Öyküde Fırat'ın kişilik özellikleri, olaylar karşısındaki eylemleriyle ve konuşmalarıyla okura yansıtıldığı için okurun tanınmasına olanak sunabilir.

Derin Süvari'den Fırat'a adlı öyküde, baş kişi Derrin'dir. Yan kişiler ise kuzeni Fırat, babası ve annesidir. Derrin, babası Türk annesi İngiliz olan bir ailenin çocuğudur. Akraları Türkiye'de yaşamaktadır. Yazar, bu öyküyü ilk öykünün devamı niteliğinde okura sunmuştur. Derrin yeniliklere açık, araştırmacı, gezmeyi seven ve meraklı bir kişilik olarak geliştirilmiştir. Öykünün başından sonuna değin bir değişime uğramadığı için durağan; karakter özellikleri konuşma ve eylemleriyle okura yansıtıldığı için açık karakter özelliği gösterdiği söylenebilir.

İpek Kız adlı öyküde, baş kişi İpek Kız'dır. Yan kişiler ise anne ve babasıdır. İpek Kız, öyküde anne ve babasının ayrı yaşamasından dolayı karamsarlığı ile öne çıkmaktadır. Karakter özelliklerine ilişkin bir bilgi okurla paylaşılmadığı için durağan ve kapalı bir karakter olarak geliştirilmiştir.

Çinli Hong Chu ve Büyükannesi adlı öykünün baş kişisi Hong Chu'dur. Yan kişileri büyükannesi, babası ve annesidir. Hong Chu, ödev yapmak istememesiyle öne çıkan bir karakterdir. Büyükannesiyle zaman geçirmekten hoşlanır. Büyükannesinin

anlattığı masal ve öykülere de ilgi duymaktadır. Fiziksel ve kişisel özelliklerine ilişkin bir açıklamaya yer verilmediği için kapalı ve durağan bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir.

Sıcak Gecenin Ayıışığı, adlı öykünün baş kişisi öyküyle aynı adı taşıyan Sıcak Gecenin Ayıışığı adlı Kızıldereli küçük bir kızdır. Yan kişiler ise, Ağaçların Arkasını Gören Geyik, Bin Yıllık Şifa, Oturan Boğa'dır. Annesinin hamile olmasından dolayı yaşadığı sağlık sorunlarını hastalık olarak anlaması sonucu çocuk söylemiyle öyküde yer almaktadır. Sıcak Gecenin Ayıışığı adlı kahramanın kişiliğine ilişkin bir özelliğe yer verilmediği için kapalı ve durağan bir karakter özelliği gösterdiği söylenebilir.

Mısırlı Muhammet, adlı öykünün baş kişisi Muhammet'tir. Yan kişiler ise, Muhammet'in abisi ve abisinin arkadaşı Musa'dır. Muhammet, öyküde iyilik ve çalışmanın simgesi durumundadır. İyi olanın peşinden gitmeyi ve çalışarak bir şeyleri elde etmeyi, konuşma ve davranışlarıyla okura sezdirebileceğinden açık bir karakter olarak geliştirilmiştir.

İtalyan Massimo, adlı öykünün baş kişisi Massimo'dur. Öykünün yan kişileri ise, Massimo'nun babası Gondolcu Pierre ve gondolla gezen turistlerdir. Massimo, gondola binen insanları gözlemler. Onların davranış ve düşüncelerini yorumlar. Ayrıca babasının gondolu kullanımını hayranlıkla izler. Düşünce ve eylemleriyle okura yansıtılan Massimo'nun açık bir karakter olarak okura sunulduğu söylenebilir.

Vietnamlı Küçük Kız, adlı öykünün baş kişisi Lai Thi'dir. Yan kişi ise babasıdır. Lai Thi, anne ve babasıyla yaşayan bir kız çocuğudur. Babası, tuttuğu balıkları pazarda satarak geçimlerini sağlamaktadır. Lai Thi de babasına pazarda yardım etmektedir. Bu özelliğinden dolayı öyküde yardımseverliğin simgesi durumunda olduğu söylenebilir. Lai Thi'nin kişilik özelliklerine ilişkin başka bir duruma yer verilmediği için durağan ve kapalı bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir.

Mostarlı Mustafa'nın Korkusu, adlı öykünün baş kişisi Mustafa'dır. Yan kişiler ise İzzet, lokanta sahibi ve müşterilerdir. Mustafa, savaş yüzünden ailesindeki bireyleri kaybetmiş, sadece abisi kalmıştır. Abisi de savaşa asker olarak gitmiş, bir süre sonra geri dönmüştür. Ülkedeki bütün genç erkekler savaşa asker olarak gidip çocuk işçiler

çalıştırıldığından Mustafa da bir lokantada garsonluk yapmaya başlamıştır. Abisi döndükten sonra o da aynı lokantada gösteriler yapmaya başlamıştır. Mustafa, öyküde yaşamak için savaşımların, çocuk saflığının ve yaşama karşı duyarlı olmanın simgesi olarak geliştirildiği için açık karakter özelliği göstermektedir.

Gıvrıslı Salih, adlı öykünün baş kişisi Salih'tir. Yan kişiler ise babası Mehmet Bey ve Kıbrıs'a gezmeye gelen beş kadındır. Salih, uykuya düşkün ve gözlemci bir karakterdir. Gözlemediği durumlara ilişkin belleğinde sorular oluşturan ve yanıt arayan meraklı bir yapıya sahiptir. Sayılan özellikleri doğrultusunda Salih'in açık; ancak durağan bir karakter olduğu söylenebilir.

Prag'ın Köyünden Dzitka Milena, adlı öykünün baş kişisi Dzitka'dır. Yan kişiler ise babası ve büyükannesidir. Dzitka, annesini kaybetmiş, babasıyla yaşamaktadır. Büyükannesi birlikte yaşamayı teklif etse de babasını yalnız bırakmamak için babasıyla yaşamayı tercih etmiştir. Ancak babası sarhoş ve eve bakmayan bir adam olduğu için zorluklar içinde yaşamaktadır. Dzitka, yardımsever ve duyarlı bir karakter olarak geliştirilmiştir.

Yaman'ın Ödevi adlı öykünün baş kişisi Yaman'dır. Yan kişiler ise annesi, babası, kardeşi, leylekler ve lokanta sahibidir. Yaman, sorumluluklarını bilen, doğaya ve hayvanlara karşı duyarlı bir karakter olduğu için açık karakter olarak geliştirildiği söylenebilir. Ancak öykünün başından sonuna değin bir değişim içinde olmadığı için durağan bir karakterdir denilebilir.

Anne Frank'tan Kedicik'e, adlı öykünün baş kişisi Anne'dir. Yan kişiler Lea, anne ve babasıdır. Anne, Almanların bir dönem yaşadığı savaşın olumsuzluklarını çocuk gözüyle bir günlük defterine yazdıklarıyla anlatmaktadır. Kişilik özelliklerine yer verilmediği için kapalı, değişim içinde olmadığı için de durağan karakter özellikleri gösterdiği söylenebilir.

Jose ve Eski Matador, adlı öykünün baş kişisi Jose'dur. Yan kişileri, öğretmeni ve Sinyor Fernandez'dir. Jose, boğa güreşleri sonucunda hayvanlara yapılan haksızlığın sözcüsü durumundadır. Hayvan sevgisi ve duyarlılığını okura sezdirebilir. Karakter

özelliklerinden söz edilmediği ve öyküde bir değişim geçirmediği için Jose'un kapalı ve durağan bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir.

Maria'nın Haski Sevgisi, adlı öykünün baş kişisi Maria'dır. Babası Dimitri, babasının kız arkadaşı Lena ve Lena'nın kız kardeşi Paula ise yan kişileri oluşturmaktadır. Maria öyküde, hayvan sevgisi, Atatürk sevgi ve saygısını okura duyumsatmaktadır. Sözü edilen durumlar dışında, kişiliğine ve yaşamına ilişkin bir açıklamaya yer verilmediğinden ve değişim göstermediğinden kapalı ve durağan bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir.

7'de 77'ye adlı öykünün baş kişisi Maria'dır. Maria, bir önceki öyküde babasıyla çıktığı öykünün devamında ulusal değerlerimizi okura sezdirmektedir. Barış Manço'nun da karakter olarak yer aldığı öyküde okura sanatsal ve tarihi bir öykünün de kahramanları tanıtılmaktadır. Bu kişiler bir önceki öyküde yer aldığı gibi Atatürk ve Barış Manço'dur.

3.10.2. Konu

Aydede Her Yerde adlı kitapta, Bostan Bekçisi Fırat, Derrin Süvari'den Fırat'a, İpek Kız, Çinli Hong Chu ve Büyükannesi, Sıcak Gecenin Ayışığı, Mısırlı Muhammet, İtalyan Massimo, Vietnamlı Küçük Kız, Mostarlı Mustafa'nın Korkusu, Gıprıslı Salih, Prag'ın Köyünden Dzitka Milena, Yaman'ın Ödevi, Anne Frank'tan Kedicik'e, Jose ve Eski Matador, Maria'nın Haski Sevgisi ve 7'den 77'ye adlı on altı öykü bulunmaktadır.

Bostan Bekçisi Fırat, öyküsünün konusunu, çakalların tarlalarına saldırmaması için nöbet tutan Fırat'ın gece nöbeti sırasında yaşadıkları oluşturmaktadır. Fırat'ın gece nöbeti sırasında karnına bir sancı girer ve tuvalet gereksinimi olduğunu duyumsar. Ancak tuvalet başka bir yerde ve perdeyle örtülmüş bir yerden ibarettir. Tuvalete gidip gitmeme konusunda düşünürken bir yandan da gecenin soğuşunu, ailesini ve çakalların saldırmamasını düşünmektedir. İkilem arasında kalan Fırat, *Aydede*'yle konuşmaya devam eder: "Senin işin kolay tabii *Aydede*. Göğşe oturmuşsun gülümser durursun (s.13)." Daha sonra uykuya dalar ve *Aydede* onu sabaha kadar bekler.

Derrin Süvari'den Fırat'a, öykünün konusunu bir önceki öyküdeki Fırat'ın yurtdışındaki kuzeni Derrin'in yazdığı mektup oluşturmaktadır. Derrin, oradaki yaşamından, Türkiye'ye gelmek istemesinden, annesi ve babası ile yaşadığı bir gezideki anılarından bahsetmektedir. Öykünün sonunda, Derrin Fırat'a gelirken bir bilgisayar getireceğini de yazar. Bu durum Fırat'ı çok mutlu eder: “Bilgisayar geliyor, Aydede! Duydun mu, bilgisayar geliyor! Yaşasın! (s.25).”

İpek Kız öyküsü, annesi ve babasının ayrılacağını öğrenen bir kız çocuğunun kendi içinde yaşadığı sıkıntılarını ve düşüncelerini anlatmaktadır. İpek Kız'ı gece yarısı uyku tutmaz ve balkona çıkar. Aydede ile konuşur: “Aydede gülümsedi. Çocuk bir öpücük verdi ona. ‘Hadi sana iyi geceler, yarın akşam gene gel,’ dedi, odasına gidip uyudu (s.34).”

Çinli Hong Chu ve Büyükannesi öyküsünde, annesi ve babası çalıştıkları için okuldan kalan zamanlarda büyükannesine giden bir çocuğu anlatmaktadır. Hong Chu, ödev yapmayı sevmemektedir. Ayrıca büyükannesi ile kalmaktan mutlu olmaktadır. Ancak, anne ve babası buna karşı çıkmaktadır. Hong Chu, bir gün yine büyükannesi ile otururken ödev yapmayacağını söyler. Bunun üzerine büyükanne ona bir efsane anlatır ve sohbet ederler. Daha sonra ondan yemek ister ve büyükanne de ona yemek yapmaya gider, ödevlerini de yapmasını söyler. Hong Chu da Aydede ile konuşmak istediğini söyler: “Büyükanne gülümsedi. Aydede de...(s.40)”

Sıcak Gecenin Ayışığı öyküsünde, annesinin hamile olmasından kaynaklanan sağlık sorunlarını hastalık sanarak üzülen Kızıldereli bir kız çocuğunun yaşadıkları anlatılmaktadır. Sıcak Gecenin Ayışığı, Oturan Boğa ve Bin Yıllık Şifa'ya olanları anlatır. Onlar da gülerler ve annesinin hasta olmadığını, bir kardeşinin olacağını söylerler: “Küçük kızın gözleri kocaman oldu. Adımları da... O annesine ve kardeşine koşarken, ateşin başında iki adam kahkahalarla gülüyordu. Aydede gülümsüyordu (s.48).”

Mısırlı Muhammet adlı öyküde, Muhammet isimli küçük bir çocuğun abisinin ve arkadaşının para bulabilmek için ölmüş zengin insanların mezarlarını kazmasını ve bu sırada Muhammet'in yaşadıklarını anlatmaktadır. Muhammet, yine bir gece abisi ve arkadaşının mezar kazmasını beklerken uykuya dalar. Rüyasında bir gemide garsonluk

yaptıklarını ve karınlarını doyurduklarını görür. Uyandığında abisine de anlatır. Arkadaşı tarafından kandırılan abisini ikna ederek gemide garsonluk yapmak için konuşmaya giderler. Bu sırada abisi başından geçen bir olayı anlatırken gülmeye başlarlar: “Aydede, küçük Muhammet’le abisini teknenin merdivenlerine kadar izledi, gülümseyerek (s.55).”

İtalyan Massimo’da, babası gondol kullanarak insanları gezdiren Massimo adındaki bir çocuğun gezi sırasındaki gözlemlerini anlatmaktadır. Massimo, gondola binen bir kadının, babasının uyarılarına karşın dikkat etmemesi sonucunda düşmesine gülmeye başlar ve babasının söylediği bir şarkıdan esinlenerek Aydede ile konuşmaya başlar: “Şarkılar doğru söylüyor, ne olacaksa olacak, geleceği göremeyiz, değil mi Aydede! (s. 64)”

Vietnamlı Küçük Kız öyküsünde, küçük bir kızın babasıyla pazarda balık sattıktan sonra eve dönüş yolunda motosikletle giderken babasına merak ettiklerini sormasını ve sonra da Aydede ile konuşmasını anlatmaktadır: “Bakışlarını gökyüzüne çevirdi. Aydede! Aydede biliyor mudur? Aydede gülümsüyordu... (s.70).”

Mostarlı Mustafa'nın Korkusu, adlı öyküde Mustafa'nın savaşta kaybettiği aile bireylerinden sonra abisiyle yalnız kalıp yaşamlarını çalışarak kazanmaları anlatılmaktadır. Ülkede genç erkekler savaşa asker olarak gider. Çalışacak insan kalmadığı için küçük çocuklar çeşitli işlerde çalışır, çalıştırılır. Mustafa da bir lokantada garsonluk yapar. Abisi de savaştan döndüğünde aynı lokantada gösteri yaparak çalışmaya başlar. Bir gün Mustafa, lokantanın süpürgesini elinden kaçıır ve nehre düşürür. Akşam olmuştur. Abisi süpürgeyi almak için nehre dalar. Akşam olmasından dolayı Mustafa da çok korkmaktadır. Sonunda abisi süpürgeyi nehirden çıkarır. Mustafa bu habere sevinir ve Aydede’ye gülümser: “Çatal kaşıkları masaya dizerken gökyüzüne bir bakış attı... Aydede gülümsüyor. Çocuk gülümsedi (s.76).”

Gıprıslı Salih öyküsünde, babası Kıbrıs’ta turist şoförlüğü yapan Salih’in babasıyla birlikte beş kadın turisti gezdirmeleri anlatılmaktadır. Gezi boyunca uykuya yenik düşmesi ile tanıtılan Salih, gezinin sonunda gökyüzüne bakmakta ve yine uykuya yenik düşmek üzeredir: “Aaa Aydede! Gülümseyip duruyor gökyüzünde. Çocuk gülümsedi. Uyumadı (s.84).”

Prag'ın Köyünden Dzitka Milena'da annesini kaybeden Dzitka'nın babası da kızıyla ilgilenmemekte, parasını içkiye yatırmaktadır. Dzitka, ormana gider ve yiyecek bir şeyler bulmaya çalışır. Öğretmeninin öğrettiği zehirsiz olan mantarlardan toplayıp yemek ister. O sırada akşam olur ve topladığı mantarları alarak Mantar İnceleme Merkezine gider. Ertesi gün büyükannesine gitme kararı alır. Bunu da Aydede ile konuşur:“ ‘Biliyor musun, yarın büyükanneme gidiyorum ben. Bu akşam telefon edeceğim ona. Dönüşte.’ Aydede gülümsedi. ‘İyi olur, Dzitka Milena, iyi olur,’ dedi sanki. Ya da Dzitka’ya öyle geldi (s.92).”

Yaman'ın Ödevi öyküsünde anne, baba ve kardeşiyle yemek yemeye giden Yaman'ın öğretmenin verdiği “Leylekleri İnceleme” ödevi için tesadüfen leyleklerin olduğu bir lokantaya gitmeleri anlatılır. Gittikleri lokantanın sahibi leyleklerle ilgili bilgilerini anlatır. Yaman yürüyen leylekleri sorar. Lokanta sahibi de onların insanlar tarafından yara aldığı artık uçamadıklarını söyler. Yaman da diğer leyleklere ve sonra da gökyüzüne bakar ve şunları söyler: “ ‘İyi ki siz uçuyorsunuz,’ deyip gülümsedi. Taa yukarılarda gülümseyen başka birini fark etti o an. Aa, Aydede! Leyleklerin, hatta gökyüzündeki tüm kuşların dostu Aydede...(s.101).”

Anne Frank'tan Kedicik' e adlı öyküde, Nazi Kamplarında yaşayan iki çocuğun aralarında geçen konuşmayı ve günlüğüne yazdığı anılarından birkaçını anlatmaktadır. Arkadaşı Lena, ona tellerin diğer tarafından bir şeyler atar ve Anne de onu yakalamaya çalışır. Akşam olduğu için rastgele yakalanan nesneyi alan Anne, Aydede ile konuşur: “ ‘Teşekkürler Aydede. Yolu aydınlattın.’ Aydede gülümsedi. Anne gülümsedi de düşündü: Aydede yukarıdan şaşar durur mu acaba bu dünyada olan biten bunca acıya?.. (s.114).”

Jose ve Eski Matador adlı öyküde, bir çocuğun boğa güreşleri sonucunda boğaların ve insanların nasıl zarar gördüklerini anlatmaktadır. Jose'un öğretmeni boğa güreşlerine hayır demek ve hayvan haklarını korumak için savaşımlıdır. Bunun için de öğrencisi Jose'a bir araştırma ödevi verir. Jose eski matador olan Bay Fernandez'in yanına giderek onunla konuşur. Dönüşte vagona otururken gökyüzüne bakar: “Aa, Aydede! Aydede gülümsüyordu. Konuşabilseydi, ‘İyi iş başardın evlat,’ derdi (s.129).”

Maria'nın Haski Sevgisi adlı öyküde, gezmek için babasıyla Finlandiya'ya giden bir kız çocuğunun yaşadıkları anlatılmaktadır. Maria, orada Haski türünde bir köpeği sever. Onu alıp ülkesine götürmek istese de sonradan onun ülkesinin orası olduğunu düşünür ve vazgeçer: “Çocuk lokantaya koşar adımlarla giderken, gökyüzüne bir kez daha çevirdi bakışlarını. Aa! Aydede! Gülümsüyordu. Bembeyaz saçlı bir pamuk nine gibi... (s.137).”

7'den 77'ye adlı öyküde Barış Manço ve ekibinin Atatürk'ün doğduğu ev olan müzeye gelerek çekim yapmaları anlatılmaktadır. Önceki öykünün kahramanları üç çocuk da bu sırada müzeyi gezmektedir: “Aydede onlara gökyüzünden tatlı tatlı gülümsüyordu. Çocuklar onu da görmediler (s.143).”

Kitaptaki öyküler, dünyanın farklı ülkelerinden farklı çocukların yaşadıkları durumları okura aktarmaktadır. Anlatılan öykülerin karakterleri, ülkeleri, yaşadıkları, düşündükleri ayrı olsa da ortak noktalarını çocukların Aydede'ye bakış açıları oluşturmaktadır. Aydede, hayvanlara karşı sevgilerini belli eden, anne babası ayrılan, annesi ya da babası olamayan, ödev yapmak istemeyen, hastalık ve savaş gibi nedenlerden dolayı üzüntü yaşayan, çocuk olmasına karşın sorumlulukları büyük olan birçok farklı yaşam gerçekliğini yaşayan çocukların ortak noktası olarak okura sezdirilmektedir.

Okur, her öyküde farklı bir karakteri, farklı yaşam koşullarını ve farklı ülkelere ilişkin dünya bilgisine yenilerini katabilir. Çevresinde sınırlı olan olanaklara sahip olan çocuk okur, kitapta kurgulanan öykülerle farklı kültürlerle ve yaşam gerçekliklerine tanık olabilir. Kendisinin yaşadığı veya hiç tanık olmadığı yaşam durumlarını deneyimleyebilir.

Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle benzer duruma gelen yaşamlara karşılık çocuk okur, farklılıkları sezinleme olanağı bulabilir. Bu farklılıkların yanında okur, nerede yaşarsak yaşayalım ve ne yaşarsak yaşayalım dünyada ortak olan şeyin Aydede, yani gökyüzü olduğunu duyumsayabilir.

Kurgunun yapılandırılmasında sıklıkla kişinin kendisiyle olan çatışmasına yer verilmiştir. Öykülerin baş kişilerini çocuklar oluşturduğu için ve hepsinde Aydede ile yaşanan durum paylaşıldığı için baş kişiler iç konuşmalar yapmaktadır.

Öykülerin anlatımında mantıksal bir tutarsızlığa yer verilmemiştir. Konuyu zayıflatarak okuma eyleminin sürekliliğine engel olabilecek abartılmış merak, duygusallık ve rastlantısallık öğelerine yer verilmemiştir.

Kurgulanan öykülerde yer verilen farklılıklara karşın okur, dünyanın her yerinde, farklı yaşam koşulları altındaki farklı bireylerin de Aydede'ye yani gökyüzüne bakarak paylaşımda bulunduğunu düşünerek, sonucunda hepimizin insan olduğu gerçekliğini sezinleyebilir.

3.10.3. İleti

Bostan Bekçisi Fırat öyküsünde “Sorumluluklarımızı bilmeliyiz.” iletisini Fırat'ın korkularına ve yaşadıkları zor koşullara karşın tarlalarını çakallardan korumasından çocuk okur sezinleyebilir.

Derrin Süvari'den Fırat'a öyküsünde Fırat ve ABD'de yaşayan kuzeninin mektuplaşmalarından “Türkçemizin kullanımına nerede olursak olalım özen göstermeliyiz.” iletisini Derrin'in Fırat'a yazdığı mektuptan çocuk okur sezinleyebilir ve yanlışlıkların farkına varabilir. “Ne dersin Türkçe'm ilerlemiş mi? Mektubumda hata varsa şimdiden özür dilerim, çünkü bu kez babama kontrol ettiremedim, bu yıl Türkiye'ye gitmek istediğimi öğrenmesin diye (s.24).”

İpek Kız adlı öyküde okur, annesi ve babası ayrılan bir çocuğun durumunu sezinleyerek duyarlık geliştirebilir. Okurun kendi yaşamında böyle bir durum varsa bunu yaşayan tek çocuğun kendi olmadığını da duyumsayabilir.

Sıcak Gecenin Ayışığı adlı öyküde, annesinin hamilelik dolayısıyla yaşadığı sağlık sorunlarını hastalık olarak algılayan kız çocuğu ile okur, kardeş sahibi olmanın mutluluğunu sezinleyebilir.

Mısırlı Muhammet adlı öyküde abisinin para kazanmak için hırsızlık yapmasına karşı çıkan Muhammet “Hırsızlık kötü bir alışkanlıktır.” gerçekliğini okura sezdirebilir.

İtalyan Massimo adlı öyküde, babasına yardım eden çocuk karakterle okur, “yardımseverlik” ögesini yaşamına katabilir.

Vietnamlı Küçük Kız öyküsünde babasıyla yolculuk yaparken yoldaki trafik ışıkları hakkında konuşmaları, okura “Trafik kurallarına uymalıyız.” iletisini anımsatabilir.

Mostarlı Mustafa'nın Korkusu öyküsünde, savaş yüzünden yaşından çok daha büyük sorumluluklar alan ve yakınlarını kaybeden Mustafa ve abisi “Savaş kötü bir çözüm yöntemidir.” iletisini okura sezinelebilir.

Gıvrıslı Salih öyküsünde, babasıyla turistleri gezdiren Salih, gezileri boyunca uğradıkları şehitlikler ve okudukları yazılarla okura “Tarihimiz önemlidir.” iletisini duyumsatabilir.

Prag'ın Köyünden Dzitka Milena öyküsünde, annesini kaybetmiş, babası ise onunla ilgilenmeyen bir kızın yaşam savaşımı vermesinde takındığı olumlu tavır ile okura “Zorluklara karşı her zaman savaşmalıyız.” iletisi sunulmaktadır.

Yaman'ın Ödevi, öyküsünde yemeğe gittikleri lokantada ödevi olan leyleklere rastlaması ve onlarla ilgili bilgi alması sonucunda, insanların kendi duyuları (zevkleri) için hayvanlara zarar vermeleri anlatılmaktadır. Bununla birlikte okur, “Hayvanlara zarar vermemeliyiz.” duyarlılığını edinebilir.

Anne Frank'tan Kedicik'e adlı öyküde, Nazilerin esir kampındaki bir kız çocuğunun tellerden arkadaşıyla bir şeyler alıp vermesi ve günlüğüne yazdığı anıları anlatılmaktadır. Çocuk okur, “Savaş kötü bir çözümdür.” ve “İnsanlar eşittir.” gerçekliklerini sezerek geçmişte yaşanmış bu olaya karşı araştırma güdüsünü devindirebilir.

Jose ve Eski Matador adlı öyküde, Jose, boğa güreşleri sonucunda boğaların zarar görmesiyle ilgili ödevi için öğretmeninin yönlendirmesiyle eski bir matadorla görüşmeye gider. Matadorla yaptığı konuşmalarından “İnsanların duyumları için hayvanlara zarar verilmemeli.” gerçekliğini sezinleyerek hayvan sevgisini ve duyarlılığını pekiştirebilir.

Maria'nın Haksi Sevgisi öyküsünde, gittiği ülkede çok sevdiği köpeği alıp kendi ülkesine götürmek isteyen Maria'nın, ülkesinin köpeğin yaşam koşulları için uygun olmadığını anlamasını anlatmaktadır. Bununla birlikte okur, hayvanların yaşam koşulları ve hayvan sevgisine ilişkin duyarlılığını devindirebilir.

7'den 77'ye öyküsünde, Türkiye ve dünya için çok büyük değeri olan iki kişi için farkındalık oluşturulmak istenmiştir. Biri dünyanın tanıdığı en büyük liderlerden olan Atatürk; diğeri sanatı, müziği sevdiren adam Barış Manço. Okur Atatürk sevgisi ve Barış Manço'ya ilişkin sevgi ve duyarlıklarını devindirebilir. Özellikle de yaşı dolayısıyla çok fazla anlamlandıramadığı Barış Manço'ya ilişkin araştırma güdüsü oluşturabilir.

Kitap, çocukların yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri olaylar doğrultusunda yaşam, doğa, tarih bilinci ve hayvan sevgisi oluşturabilecek iletilerle kurgulanmıştır. Dünyanın farklı yerlerinde, farklı yaşam koşulları altında bulunan çocukların yaşadıkları durumlar, çocuk okur için farklı yaşam deneyimleri oluşturabilir. Kendi yaşamıyla özdeşlik kurarak paylaşımda bulunmasına olanak sağlayabilir.

İletiler, çocuk kahramanların bakış açılarıyla onların yaşamları üzerinden verildiği için okurun kolayca anlamlandırabileceği biçimde yapılandırılmıştır.

Öykülerin iletileri, örtük olarak yapılandırılmıştır. Her öykü hem farklı farklı iletilere sahipken hem de ortak bir ileti taşımaktadır. Öykülerdeki çocuk karakterlerin yaşadıkları durumlar sonucunda, en son Aydede ile konuşmaları ve gülmeleri okura “Hepimiz nerede olursak olalım, ne yaşarsak yaşayalım aynı gökyüzünde altında yaşayan insanlarız.” iletisini sunmaktadır.

Yapılan belirlenmelerle okur, öykülerde farklı farklı ve ortak kurgulanmış iletilerle yaşam gerçekliklerini tanıyıp anlamlandırabilir. Yaşamında karşılaştığı ya da karşılaşılabileceği durumlara ilişkin farkındalık oluşturarak deneyim yaşayabilir.

3.10.4. Dil ve Anlatım

Aydede Her Yerde kitabının dil ve anlatım özellikleri incelendiğinde, metinsel doku oluşturulurken yalın ve kısa tümcelere yer verildiği görülmektedir. Ancak devrik tümcenin sık kullanılışı, okuma eyleminde anlam bütünlüğü kurmada okurun belleğinde güçlükler oluşturabilir.

Olayların ve duygu durumlarının somutlanmasında “*benzetme, kişileştirme, betimleme*” gibi anlatım yollarından yararlanılmıştır: “Çocuk, dallı güllü yorganın altında kirpi gibi büzüldü (s.11).”, “Adam, sifonu çekilmiş klozet gibi foşurdayarak uyuyup durdu (s.22).”, “..., ilaçları lüp lüp yuttu ve ölü gibi yattı (s.23).”, “Aydede gülümsüyordu(s.25).”, “Bakışlarını yeryüzüne indirdiğinde, simsiyah saçlı, kıpkırmızı dudaklı, zeytin karası gözlü, çok ama çok güzel bir kız dans ederek geliyor, kollarını çocuğun boynuna doluyor...(s.52)”, “Sonra... öyle çok neşelendiler ki, Nil bile duydu onları, duydu da, şırıltısını kesip kıkırdamaya bile başladı (s.55).”, “Kız, ağzını bir tencere kapağı kadar açarak esnedi (s.67).”, “Çocuk, dayak yemiş köpek gibi keyifsiz, ateş gibi koşturamayacak kadar halsiz...(s.71)”, “..., öteki ağlıyor, ne ağlama, sifondan boşalan su gibi akıyor yaşlar yanaklarından...(s.72)”, “İstakoz gibi kızarmış gözlerini babasına çevirdi;...(s.77)”

Sözvarlığı öğelerinden “*ikileme, yansıma, pekiştirme sözcükler ve deyim*” lerden yararlanılarak işitsel ve devingen bir anlatım oluşturulmuştur: “zangır zungur, cırıldayıp (s.12)”, “inim inim inlemek (s.13)”, “vır vır (s.14)”, “bağrış çağrış (s.17)”, “uzun uzun (s.20)”, “burnundan gelmek (s.21)”, “dişini sıkmak (s.29)”, “gözden kaybolmak (s.30)”, “gümbür gümbür (s.31)”, “sıkı sıkı (s.32)”, “put gibi durmak (s.36)”, “sımsıkı, simsiyah (s.37)”, “huysuz huysuz (s.38)”, “kulak kabartmak, fisıldamak (s.41)”, “parıldamak (s.46)”, “içli içli (s.47)”, “koskocaman (s.48)”, “zıp zıp, hop hop, kıpkırmızı kıkır kıkır (s.52)”, “şırıltı (s.54)”, “ışıl ışıl (s.57)”, “mıdır mıdır (s.61)”, “fısır fısır (s.65)”, “lambır lumbur, gürül mürül (s.72)”, “mızıldanmak (s.78)”,

“kapkara, sapsarı, kıpkıvırcık (s.79)”, “yemyeşil, ıslıl ıslıl (s.80)”, “cır cır (s.83)”, “göz gözü görmemek (s.85)”, “upuzun (s.97)”, “gırç gırç (s.119).”

Öykülerde sıklıkla Türkçe sözcükler yeğlenmiştir. Ancak öykülerde farklı ülkelerin kültürlerine ilişkin tanınmış ünlem tümcelerine ve sözcüklerine yabancı karşılıklarıyla yer verilmiştir. Bu sözcükler, öykünün kurgusuna uygun olarak verilir ve kitabın başında da “Yabancı Sözcüklerin Okunuşu” bölümüyle sözcüğe, okunuşuna ve Türkçelerine yer verilerek kullanılmıştır. Ayrıca yabancı sözcüklerin kullanımlarının ardından sıklıkla Türkçeleri de sunulmuştur. Kullanılan yabancı sözcüklerin okurun dil duyarlılığını olumsuz biçimde etkileyecek kullanımlar olmadığı söylenebilir: “giant – dev şey! (s.19), Daddy (s.20), Mummy, impossible (s.21).”

İkinci öykü olan *Derrin Süvari'den Fırat'a* adlı öyküde Fırat'ın ABD'de yaşayan kuzeni Derrin bir mektup yazar. Mektubunda kullandığı “*Türkçe*” sözcüğü ile ilgili yapılan yanlışlar bulunmaktadır. Yapılan yanlışlar şu tümcelerle okura sunulmuştur: ... Türkçe'mi daha rahat geliştireceğimi söylüyor babam. ..., Türkçe'yi öğren Derrin...(s.21), Ne dersin Türkçe'm ilerlemiş mi? Mektubumda hata varsa şimdiden özür dilerim, çünkü bu kez babama kontrol ettiremedim... (s.24).” Yazarın bu yanlış kullanımları, okurda farkındalık oluşturmak için kullandığı düşünülmektedir.

Aydede Her Yerde adlı öykü kitabında, her öykünün adı baş kişinin adıyla bulunduğu ülkenin adından oluşmaktadır. Bu ayırım okurun baş kişiyi ve öykünün geçtiği ülkeyi tanıyıp okumaya başlamasını sağlayarak düş gücünü devindirebilir.

Öykülerin sonunda sıklıkla “Aydede gülümsüyor / gülümsedi.” biçimindeki kullanımlar, iletilerin ortak yönlerinin okur tarafından anlamlandırılmasını kolaylaştırabilir.

Öykülerde farklı yazınsal ve bildiri türlerine, şarkılara, tarihte büyük başarılar kazanmış kişilerin sözlerine yer verilmiştir. *Derrin Süvari'den Fırat'a* adlı öyküde mektup türüne; *Çinli Hong Chu ve Büyükannesi* adlı öyküde efsaneye; *İtalyan Massimo'da* şarkıya; *Gıprıslı Salih* adlı öyküde Cengiz Topel'in sözüne; *Anne Frank'tan Kedicik'e* adlı öyküde günlük türüne; *Jose ve Eski Matador* adlı öyküde duyurumluk (pankart) yazısına; *7'den 77'ye* adlı öyküde Barış Manço'nun Şakılarına

yer verilmiştir. Kurgu içinde verilen bu türler, çocuk okuru farklı yazı türleriyle karşılaştırarak onun yazınsal ve diğer türlere ilişkin bilgisine katkıda bulunabilir. Tüm bu belirlemeler sonucunda, yapıtın dil ve anlatım özelliklerinin okurun düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

3.10.5. Görsel Bir Uyarın Olarak Resim

Kitapta yer alan her öykünün başında resimlere yer verilmiştir. Bölüm başlarında yer alan resimler öykülerin baş kişilerine ve öykülerin geçtiği yerlere ilişkin resimlemelerdir. Baş kişiler ve öykünün geçtiği yerler karakalem çalışmasını andırırken, Aydede ve öykülerin adları mavi renk ile resmedilmiştir.

Öykü başlarında yer alan resimler, baş kişileri, okurun belleğinde somutlayacak biçimde çizilmiştir. Kullanılan resimlemeler, öykülerin kurgularına ilişkin çocuk okurun düşünerek içeriği kestirmesine olanak sunabilir.

Çizerin oluşturduğu resimlerin yeni ve özgün bir gerçekliği yansıttığı söylenebilir. Yalın çizgilerle oluşturulan görsel metin, okurun resim yapma isteğini devindirebilecek niteliklere sahiptir.

Yapıtta yer alan görsellerin öykülerin anlamlandırılmasında başka bir deyişle, dilsel metinde arkadaşlık edebilecek niteliklere sahip olduğu belirtilebilir. Okurun duygu ve düşün dünyasını devindirerek görme ve düşünme olanağı sağladığı için çocuk okurun gelişim ve okuma kültürü edinme sürecinde etkili bir uyarın olabileceği düşünülmektedir.

3.10.6. Genel Değerlendirme

Aydede Her Yerde adlı kitap, dokuz yaş ve üstü çocuklara seslenen bir yapıttır. Bu nedenle, okurun anlam evrenine katmaya başladığı insan, hayvan, doğa sevgisi, tarih bilinci, savaş ve barış gibi soyut kavramların okurun yaş düzeyine uygun olarak yapılandırıldığı söylenebilir. Okur, sözü edilen konu ve iletilerle insan yaşamına ilişkin erdemleri sezebilir ve bu değerleri kendi yaşamına katabilir.

Kitabın dil ve anlatım özelliklerinin, okurun Türkçenin dil ve anlatım özelliklerini sezmesinde ve kullanmasında önemli bir uyaran görevi üstlendiği söylenebilir.

Öykülerin baş kişileri; yaş, konuşma ve eylemleriyle okurun düzeyine uygunluk gösterdiği için öykünme sürecinde olumlu bir uyaran olarak düşünülmekte; ancak baş kişilerin sıklıkla kapalı ve durağan karakterler olması öykünme sürecinde okura olumsuz bir uyaran olarak yansımaktadır.

Yapıtın görsellerinin yeni ve özgün bir gerçeklik sunarak çocukların kurguyu anlamlandırmasına olanak sunabilecek özellikte olduğu düşünülmektedir. Öykülerin diğer bir ortak yanı ise açık yapıt özelliği göstermeleridir. Bununla birlikte okur, belleğinde düşün ve yorum gücünü kullanarak öyküyü devam ettirebilir, kendi öyküsünü oluşturabilir.

Öykülerdeki kurgusal gerçeklik, Aydede'nin çocukların yaşamlarına olan etkileridir. Başka bir deyişle, çocukların çeşitli yaşam durumlarında Aydede'de ile olan arkadaşlıklarıdır. Bu gerçeklik, çocukların Aydede ile öykü sonlarında yaptıkları konuşmalarla okurla buluşturulmuştur. Yapılan belirlemelerle kitabın çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olarak yapılandırıldığı söylenebilir.

3.11. KUUZU VE LUNAPARK AİLESİ

Günüşü Kitaplığı

2. Basım Ekim / 2013

Yazarı: İrem UŞAR

Sayfa Sayısı: 107

3.11.1. Karakterler

Anlatının baş kişisi Kuuzu'dur. Yan kişileri ise; annesi, babası, ablası, kardeşi, anneannesi ve eşi Ahmet Bey, babaannesi ve eşi, komşuları İzbandut Amca, Avukat Teyze, Huysuz Yaşlı Teyze, Ahmet Bey'in kardeşleri Mustafa Amca ve Salih Amca, teyzesi Tülin'dir.

Kuuzu, ailenin ortanca çocuğudur. Baş kişi, ailesiyle özellikle de anneanne, babaanne ve dedeleriyle vakit geçirmekten mutlu olan bir çocuktur. Kitabın anlatıcısı durumundadır. Gözlem gücü yüksek olduğu için okur, kendini ve anlatının yan kişilerini onun anlatımlarıyla tanımaktadır.

Anlatıda en çok geliştirilen yan kişi Kuuzu'nun anneannesinin eşi, komik dede Ahmet Bey'dir. Ahmet Bey şakacı, çocuk gözünden yaşama bakabilen, ailesine karşı sevgi dolu bir birey olarak geliştirilmiştir. Kitabın baş kişisi Kuuzu olmasına karşın anlattığı öykülerinin baş kişisi sıklıkla komik dedesi, Ahmet Bey'dir. Ahmet Bey, ailesine ve özellikle de torunlarına oldukça düşkün bir karakterdir.

Yan kişileri oluşturan karakterler aile bireyleri neşeli, yaşamı ve insanları seven, günlerini dolu dolu geçiren, aile birliğine ve mutluluğuna önem veren insanları yansıtmaktadır. Aile bireyleri, aile içindeki değerlerine önem verirken komşuları ve diğer akrabalarıyla olan ilişkilerinde de olumlu insan tipini okura yansıtmaktadır. Okur, çizilen bu insan tipiyle, yaşama ve insan ilişkilerine ilişkin olumlu değerleri yaşamına katabilme olanağı bulabilir.

Anlatının baş kişisi Kuuzu, öykünme sürecinde de okura bir duyarlık katabilir. Kuuzu'nun ailesine karşı kullandığı sevgi dolu sözcükler ve onlarla vakit geçirmeye istekli yaklaşımı okurda samimi duyular oluşturabilir. Aynı zamanda, anlatının yetişkin kişileri olan büyükler, komşular ve akrabalarının birbirleriyle ve çocuk karakterlerle olan ilişkileri, yaşama bağlılıkları ve sorunları çözmedeki kararlılıkları, okurun onlar gibi düşünmesini, duymasını ve hareket etmesini sağlamada istekli kılabilir.

Kitaptaki kişiler, baş kişi Kuzunun anlatımlarıyla ve davranışlarıyla anlatılmaktadır. Anlatının başından sonuna değin bir değişim göstermedikleri için durağan karakter özellikleri gösterdikleri söylenebilir. Ancak karakterlerin durağan olması kurgunun içinde anlamlı neden - sonuç ilişkisi içerisinde yer aldığından okurun özdeşim kurma sürecinde herhangi bir olumsuzluk oluşturmamaktadır.

Yapılan belirlemelerle, kitapta yer alan karakterlerin çocuğun yaşamı keşfetmesinde ve olumlu bakış açısı edinmesinde ve dolayısıyla da öykünme sürecinde etkili bir uyarıcı olarak okura yansıtıldığı söylenebilir.

3.11.2. Konu

Kuuzu ve Lunapark Ailesi, biri kendinden büyük diğeri küçük kardeşlere sahip, komik bir dedesi olan Kuuzu adlı bir çocuğun, çocukluğuna ilişkin anılarını anlattığı bir kitaptır.

Kitapta Kuuzu adlı çocuk karakterin, ailesine ve çevresine ilişkin anılarını anlattığı ayrı ayrı on üç öyküye yer verilmektedir. Öykülerin başlangıcında “Hoş Geldin!” ve “Güle Güle!” adlı iki bölüm de yer almaktadır. Bu bölümlere verilen adların, anlatılacak olan aile içi anılarla bütünleştiği söylenebilir.

Hoş Geldin! adlı bölümde Kuuzu kendisini ve ailesini tanıtır. Ailesine neşeli ve eğlenceli olduğu için “*Lunapark*” adını verdiğini açıklar.

Herkes Bize Çaya Geliyor! adlı bölümde Kuuzu'nun anneannesi, babaannesi ve dedeleri onlara yemeğe gelecektir. Annesi, onlar için çeşitli yemekler hazırlar. Herkes

gelir ve sofraya oturulur. Sofrada Ahmet Bey, eşine beyaz gömleğini sorar. Eşi gömleğin kirlide olduğunu söyleyince sinirlenerek önce kendi tabağını sonra masadaki diğer kişilerin tabaklarını alarak balkondan aşağıya atmaya başlar. Herkes şaşkınlık içerisinde. Ama işin içinde Ahmet Bey olduğunu bildikleri için bir durum olduğunu da düşünürler. Yine de korku, şaşkınlık ve gerginlik oluşmuştur. Sonunda Ahmet Bey, kızına armağan olarak getirdiği tabakları alırken kırılmaz olduğunu söylediklerini, onu denemek için böyle bir şey yaptığını açıklar. Sonra herkes gülmeye başlar ve çaylarını içmeye devam ederler.

Ev İşi mi? Çocuk Oyuncağı! adlı bölümde, Kuuzu ve ablası okuldan geldikten sonra ve diğer zamanlarda eşyalarını etrafa atarak evi dağıtırlar. Annesi de bu durumdan yakınmaktadır. Bir gün, artık dayanamayıp kızlarına yardım etmelerini söyler. Ardından mutfağa yemek hazırlamak için giderler. Yemeği yaparken annelerine malzemeleri vererek yardımcı olurlar. Akşam yemeğini yedikten sonra, hepsinin ağzından köpükler çıkmaya başlar. Sonrasında annesi mutfağı inceler ve tereyağı yerine kalıp sabun koydukları ortaya çıkar. Tereyağını kimin verdiğini sorduğunda ise suçlunun Kuuzu olduğu ortaya çıkar. Babası da yatarken kulağına eğilip “ ‘Aferin sana! Babasının kızı!’ diye fısıldadı. ‘Böylelikle ev işinden kurtuldun.’” der.

İş Dönüşü Başımıza Gelenler adlı bölümde Kuuzu, dedesi Ahmet Bey’le dedesinin iş yerine gider. Dönüşte arabaya binerler. O sırada bir adam da onlarla birlikte arabaya binmek ister. Kuuzu, bu durumdan korkar ve ne yapacağını şaşırır. En sonunda adamın, dedesinin kardeşi olduğunu, dedesinin şaka yaptığını anlar.

Karışık Tost adlı bölümde, dedesi ve anneannesinin yazlığına giderler. Anneanesi onlara tost yapar. Tostun kaşarları çok güzel görünür ve ısıtır. Tostun içindeki sucuğun baharatlarıyla dili yanmaya başlar. Anneanesi de gözlüğü olmadığı için dilini sucuk sanarak çekmeye başlar. Sonra anneanesi “Hiiii! O senin dilin miydi?” der ve gülmeye başlarlar.

Yangın Vaaar! adlı bölümde, Kuuzu’nun oturduğu apartmanın yanındaki binanın otoparkında yangın çıktığını öğrenirler. Evin içindeki herkes telaşa kapılır. Yangını duyan komşular da telaşla Kuuzuların kapısını çalar ve sırayla eve doluşmaya başlarlar.

Bu sırada evin koridoru dar olduğundan bir kapıya, bir cama koştururken koridorda sıkışırlar.

Atasözleri adlı bölümde, Kuuzu okulda atasözlerini öğrenir ve eve geldiğinde annesine de birkaç tanesini söyler. Annesi de babasının yaptığı yemekleri beğenmemesinden şikâyetçidir. Bunun için Kuuzu'ya akşam eve geldiğinde yemekte babasına ‘Eşek hoşaftan ne anlar.’ atasözünün anlamını sormasını ister. Yemek yenirken annesi, Kuuzu'nun bugün okulda atasözlerini öğrendiğini ve ona soracağı bir şeyler olup olmadığını anımsatır. Kuuzu, annesinin söylediği atasözünü babasına söyler ve babası da annesine dönerek çok nazik olduğunu söyler. Kuuzu'ya çok işlevsel gelmeyen atasözleri, annesi ve babasının konuşmasından sonra Kuuzu'ya işlevsel gelmeye başlar.

Sorumluluk Kime Ait? adlı bölümde dedesi Ahmet Bey, annesine, ailedeki adıyla dedeannesine kafasına elma koymasını, sonrasında da elmayı sapanla vurmak istediğini söyler. Annesi buna karşı çıkınca namaza duran annesinin etrafına sapanı koyarak onu huzursuz etmeye başlar. Dedeanne, namazı bitince yaptığı şakadan dolayı oğlu Ahmet Bey'i kovalamaya başlar. Hep birlikte gülerler.

Dedemin Kırmızı Ojeleri adlı bölümde, Kuuzu'nun teyzesi şehir dışından gelir. Ev halkı uyumaya gittiğinde odada dedesi, teyzesi ve Kuuzu kalır. Dedesi uykuya dalar. Teyzesi de kendi ojesini Kuuzu ile işbirliği yaparak dedesinin ayak tırnaklarına sürer ve çorabını giydirir. Ertesi gün cuma namazı için camiye gidip abdest almaya başlayan Ahmet Bey, şaşkınlığa uğrar. Yanındakiler de oldukça şaşırmıştır. Eve gelir ve Kuuzu'nun teyzesine ‘‘Aferin kızım, yaptığın hoşuma gitti,’’ diyerek söylenir.

Benim Annem Kül Yutmaz! adlı bölümde, Kuuzu ve annesi dışarıya çıkarlar, kırtasiyeye uğrarlar. Annesi kırtasiyeciden kartvizitlik kâğıt ister ve fiyatını sorar. Kırtasiyeci kartvizitleri verir ve beş kuruş olduğunu söyler. Annesi, beş kuruşu elli kuruş olarak anlayınca kırtasiyeciye çok pahalıya sattığını insanları kandırdığını söyleyerek çıkar. Eve girecekleri sırada yanlış anladığının farkına varır. Akşam eşi işten geldiğinde kırtasiyecinin ona kartvizitleri yolladığını söyler ve verir. Annesi yanlış anladığından dolayı dedikleri için ertesi gün kırtasiyeciye gider ve özür diler.

İyi Ahmet ile Kötü Mehmet adlı bölümde, dedesi Ahmet Bey yanına çalıştırmak için bir çocuk alır. Adı Şevki'dir. Daha sonra çocuğa, görünüm olarak aynı huy olarak tam tersi olan bir ikizinin olduğunu ve adının da Mehmet olduğunu söyler. İşe, bir gün o bir gün kendisinin geleceğini de söyler. Çocuk, Mehmet Bey'le hiç anlaşılmazken Ahmet Bey'le çok iyi anlaşır dertleşmektedir. Bu ikilemi bir süre devam ettirdikten sonra dayanamayan çocuğa her şeyi anlatır ve şaka yaptığını söyler. Sonra da çocuğu eve çağırarak bir gece onlarda kalmasını ister. Kuuzu da ilk önce çocuğu çözmeye çalışıp dedesinden kıskansa da sonradan dedesinin çocuğa şaka yaptığını anlar.

Elektrik Kaçakları adlı bölümde, Kuuzu, dedesi, anneannesi ve dedesinin kardeşi balkonda oturmaktadırlar. Aşağıda da elektrik memuru vardır. Memur, elektriklerinde kaçak olduğunu ödeme yapmazlarsa kesileceğini söyler. Şakacı Ahmet Bey, bu durumu değerlendirerek yabancı taklidi yapar. Memur da derdini anlatmaya çalışır. Bu sırada ev halkı gülmekten ölmek üzeredir.

Aniden İngilizce Konuşing! adlı bölümde, dedesi ve yabancı uyruklu iş arkadaşı George ile iş seyahatinden eve döner. Akşam yemek yerken evdekilere İngilizce konuşabileceklerini söyler. Onlar bunun mümkün olmadığını söyleseler de bir anda kendilerini İngilizce konuşurken bulurlar. Çünkü Ahmet Bey, onlara her tümcenin sonuna -ing ekini getirirlerse İngilizce konuşup anlayabileceklerini söyler. Bunun için de arkadaşı George'u önceden ayarlamıştır. Bu durumdan sonra evdeki herkes, -ing ekini getirerek İngilizce konuşmaya başladıklarını düşünürler. O sırada Kuuzu, dedesinin George'a göz kırptığını görür ve şaka yaptığını anlar.

Bir Kitap Sonunda Nasıl Biterse adlı bölümde, odalarında üç kardeş oyun oynarken anneleri gelir ve dedelerinin artık olmadığını, kaybettiklerini söyler. Daha sonra evde toplanan aile bireyleri ve tanıdıklar Ahmet Bey için hepsinde ayrı ayrı oluşan anılarını anlatmaya başlar. Bu durumla birlikte herkes gülerken ağlamaya dönüşen bir duygu durumu içine girer.

Güle Güle! adlı bölümde, Kuuzu, okura böyle bir ailesi olduğu için bunları paylaşmamasının haksızlık olacağından bahsederek anlatıyı sonlandırır.

Anlatıdaki kahraman ve olaylar, çocuk okurun kolayca anlamlandırıp öykünebileceği biçimdedir. Çocukların günlük yaşamlarında sıklıkla karşılaşılabileceği aile içi çeşitli komik durumlar yer almaktadır. Her bölümün ayrı bir öykü gibi kurgulanışı ve açık yapıt özelliği göstermesi, okurun kendi öyküsünü oluşturmasına da olanak sağlayabilir.

Kurguda konuyu yapılandıran olay ve çatışmalara rastlanmaktadır. Kişi – kişi çatışmasına bütün karakterler arasında tanık olunur. Babasıyla annesi yan apartmanda yangın çıkınca yaşadıkları telaşla kişi - kişi çatışmasını şu biçimde örnekler: “Babamın, ‘Ben gidip bizim arabayı başka bir yere çekeyim, dediğini duydum. Annem, ‘Hayır, sakın inme!’ dedi (s.43). Kitabın anlatıcısı Kuuzu olduğu için kişinin kendisiyle olan çatışmalarını ise, Kuuzu’nun iç konuşmaları oluşturmaktadır: “Ne işe yarar ki bunlar(s.52)?” diye düşünerek atasözlerinin işlevselliğini belleğinde tartışmaktadır. Temizlik yapmamasının bir yolunu bulduğunu belirten babasının söyledikleri karşısında Kuuzu “ ‘Eyvah! Ben annemin de kızı değil miyim yoksa?’ ” diye düşünerek kendini sorgular. Anlatıda kişi - doğa ve kişi - toplum çatışmalarına yer verilmemiştir.

Kitap, gerçekçi bir yaklaşımla okura sunulmuştur. İlk bölüm olan “*Hoş Geldin!*” bölümünde Kuuzu, bunu okurla şöyle paylaşmıştır: “Sana ailemin başından geçen komik hikayeleri anlatacağım. Üstelik hepsi gerçek!” Bu belirleme ile kitaptaki çatışmaların çocukların anlama ve anlamlandırma düzeylerine uygun olarak yapılandırıldığı söylenebilir.

Çatışmalar, genellikle komik dede Ahmet Bey’in çevresine yaptığı şakalardan oluşmaktadır. Kişilerin ve Kuuzu’nun yaşadığı çatışma düzeyleri çocukların günlük yaşamlarında kolayca karşılaşılabileceği olaylar üzerine yapılandırılmıştır. Karakterlerin olaylar karşısında yaşadığı kişi - kişi ve kişinin kendisiyle olan çatışmaları, okuma eyleminin sürekliliğini sağlayabilecek merak ve ilgi öğelerini barındırmaktadır. Okur, böylelikle çatışmalarla yapılandırılan kurgu ile gülüp eğlenme olanağı bulabilir.

Yapıtın anlatıcısı bir çocuk olduğu için konuyu ele alışı da çocuk bakış açısı ve içten söylemler içermektedir: “Nerelerde kaldın? Haftalardır seni bekliyorum, hikâyelerimi okumaya başla diye... Benim ailemdeki büyükler, televizyondan ya da

filmlerden ya da bilgisayardaki oyunlardan daha komik ve eğlencelidir. Çok da şakacıdırlar (s.10).”

Kuuzu ve Lunapark Ailesi adlı kitabın konu özellikleri incelendiğinde çocuğun gülmesine, eğlenmesine, düş kurmasına olanak sağlayabilecek özelliklere sahip, etkili bir uyaran olduğu söylenebilir.

3.11.3. İleti

Anlatı içinde iletiler, açık ve örtük olarak kurgulanmıştır. Örtük iletiler, kitabın bütününe ilişkin kurgu üzerinden okura sunulmuştur. Okur, aile olmanın önemini, neşesini; yaşamın güzelliği ve yaşamımızı güzel kılmanın bizim elimizde olan bir şey olduğunu kitabın bütününden kestirebilir.

Açık olarak verilen iletiler, kimi öykülerde kahramanların konuşma ve eylemleriyle okurla buluşturulduğu için öğretici niteliğinde olmadığı belirtilebilir. Okur, olay ve konuşmalardan yazarın sunmak istediği iletiyi sezinleyebilir.

Ev İşi mi? Çocuk Oyuncağı adlı bölümde, Kuuzu ve ablasının annesine yardım etmemesi anlatılmaktadır. Annesinin normalden farklı davranışlar göstermesi ve bunu dile getirmesiyle okurun “Ev işlerinde de ailemize yardımcı olmalıyız.” iletisini duyumsamasına olanak sunabilir.

Karışık Tost adlı bölümde anneannesinin hazırladığı tostu yediğinde dili yanan Kuuzu acı içinde bağırılmaktadır. Ancak anneanesi, Kuuzu için kötü olan bu durumu iyiye çevirmek için dilini sucuk sandığını söyleyerek çeker. Bunun üzerine komik anlar yaşanır. Sonrasında anneanesi gülmeye başlar ve Kuuzu da acısını unutup gülmeye başlar: “Anneannemin gülmesi bulaşıcı galiba!(s.40)” Yaşanan bu durumla okur, Kuuzu’nun söyledikleriyle birlikte “Mutluluk bulaşıcıdır.” ya da “Mutluluk paylaştıkça çoğalır.” iletisine ulaşabilir.

Benim Annem Kül Yutmaz! adlı bölümde, annesinin yanlış anlaması sonucu kırtasiyeciyeye kötü davranması ve sonunda gidip özür dilemesi anlatılmaktadır. Çocuk

okur, bu durumu yaşamında karşılaşılabileceği olaylara yansıtarak “Hatamızı anladığımızda özür dilemeliyiz.” iletisini duyumsayabilir.

Bir Kitap Nasıl Sonunda Biterse... adlı bölümde, dedesinin ölüm haberini almaları ve sonrasında tanıdıklarının onunla ilgili güzel anılardan söz etmesi anlatılmaktadır. Okur, insanların yaşamlarından sonra geride kalan en güzel şeyin, insanın kendi yaşamında güzel anılar biriktirmesi ve arkasından da güzel anılarla anılması olduğunun farkına varabilir.

İletiler, Kuuzu ve komik dedesi Ahmet Bey’in yaşadıkları ve yaşattıkları üzerinden okurla buluşturulmuştur. Bu nedenle iletiler, önerme biçiminde değil de okurun kendi çıkarımlarını yapabileceği yaşam durumları üzerinden sunulmuştur. Açık ve kapalı biçimde okurla buluşturulan iletilerin, okurun yaşamı anlama ve anlamlandırma yetisine uygun düzeyde yapılandırıldığı belirtilebilir.

3.11.4. Dil ve Anlatım

Olaylar, Kuuzu’nun bakış açısıyla anlatılmaktadır. Anlatıda, Kuuzu ve onun adlandırmasıyla *Lunapark Ailesi*’nin yaşadıkları komik dede Ahmet Bey’in şakaları ile anlatılmaktadır. Gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir.

Olaylar, Kuuzu’nun aile içinde farklı zamanlarda yaşadığı anıları anlatmasıyla okurla buluşturulmuştur. Olayların canlılığını Ahmet Bey’in yaptığı şakaların önce gerçek gibi sunulup ardından şaka olduğunun ortaya çıkmasını sağlayan merak duygümleri sağlamaktadır.

Kitabın bütününde, Kuuzu ve ailesine ilişkin durumlara yer verilse de her anısı ayrı bir öykü oluşturmaktadır. Okur, bu bölümlerle bir bütüne ilişkin parçaları birleştirerek tamamlanmış bir öykü oluşturabilir.

Kuuzu ve Lunapark Ailesi’nin başında ve sonunda okurla sohbet edercesine *Hoş Geldin!* ve *Güle Güle!* bölümleri yer almaktadır. Yazar, bu bölümlerle okuru

bilgilendirme ve merak öğelerini pekiştirme olanağı bulabilir. Okur, imgelem gücünü kullanarak kendine özgü kestirimler ve çıkarımlar oluşturabilir.

Her bölüm, öyküyü anlatan adlandırmalarla ayrılmıştır. Bu ayrımla birlikte hem her ayrı öyküye hem de kitabın bütününe ilişkin okuma eyleminin devingenliği sağlanmıştır.

Anlatım benzetmelerle canlı tutulmuştur: “Anneanneme sarılmak, kuştüyü yastığa sarılmak gibi (s.13).”, “Gürültü çıkararak, düştüğü yerde sudan çıkmış balık gibi çırpınmaya başladı (s.17).”, “Tam tepesinde, minik bir fiskiye gibi (s.22).”, “Bütün günü komik dedemin balina gibi kocaman masasında, müdürlük oynayarak geçirdim (s.30).”, “Beyaz balinanın göbeğinden çıkıp, kırmızı kaplumbağamıza bindik (s.31).”, “...ağaca tırnaklarıyla tutunan tekir kedi gibi tutundum (s.32).”, “Merdivenleri, birbirini kovalayan iki sincap gibi neşeyle çıktık (s.51).”

Anlatıda, Türkçenin varsıllığını okura sezdirebilecek “deyim, atasözü ve pekiştirme, yansıma, ikileme” sözcüklerine yer verilerek sözvarlığı öğeleri kullanılmıştır: “çeşit çeşit (s.13)”, “hızlı hızlı (s.14)”, “şangırtı (s.15)”, “gürültü patırtı, kaşlarını çatmak, gözlerini dikmek (s.16)”, “kana kana su içmek, teker teker, dalgın dalgın, itiş kakış (s.23)”, “zar zor (s.24)”, “koskoca (s.29)”, “dik dik bakmak (s.30)”, “ciddi ciddi, kibar kibar, kötü kötü (s.31)”, “sımsıkı (s.32)”, “Sakla samanı gelir zamanı., pespembe (s.51)”, “Bir elin nesi var, iki elin sesi var., Ev alma komşu al., Ne ekersen onu biçersin (s.52).”, “Eşek hoşaftan ne anlar (s.53).”, “kibar kibar (s. 54)”, “kıpkırmızı, ağır ağır (s.67)”, “göz kırpmak, mırıldanmak (s.68)”, “uzun uzun (s.69)”, “çeşit çeşit (s.73)”, “aklını peynir ekmekle yemek (s.75)”, “apayrı (s. 83)”, “şangırtı, tangırtı, ağzının payını almak (s. 84)”, “bembeyaz (s. 86)”, “ufak tefek, katıla katıla gülmek (s.90).” Bu kullanımlar, okura doğal bir Türkçe öğretim ortamı sunmaktadır.

Yapıtta Türkçe sözcükler yeğlenmiştir. Yazım kuralları ve noktalama imleri ile ilgili hataya rastlanmamaktadır. Tüm bu belirlemeler sonucunda, yapıtın dil ve anlatım özelliklerinin okurun düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

3.11.5. Görsel Bir Uyarın Olarak Resim

Kitabın içinde yer alan, bölüm niteliğindeki her öykünün başında görsellere yer verilmiştir. Sarı beneklerle oluşturulmuş çerçeve görünümünü andıran sayfa tasarımı içinde kimi bölümlerde fotoğraflara, kimi bölümlerde bölümün ana ögesi olan nesnelere resimlerine yer verilmiştir. Sarı beneklerle oluşturulmuş çerçeve görünümü, okurun algısını devindirecek okuma eyleminin sürekliliğine katkıda bulunabilir.

Öykü başlarında kullanılan fotoğraflar, Kuuzu ve ailesine ilişkin fotoğraflar olduğu için Kuuzu'nun kitabın başında okurla paylaştığı “Üstelik hepsi gerçek!” söylemini pekiştirerek gerçeklik ögesini okura duyumsatabilir.

Kimi öykü başlarında kullanılan resimlerin sanatçının özgün düş gücüyle oluşturulduğu söylenebilir. Yapıtta kullanılan fotoğraf ve resimlerin, yazı dilini tamamlayarak sözcüklerle anlatılamayanları görsel metnin anlatım gücüyle tamamlayıp okura sezdirebilir.

Fotoğraflar, kitabın baş kişi ve yan kişilerine ilişkin okurun düş gücünü devindirecek duyma ve düşünme yetilerini devindirebilir. Resimler, sanatçının özgün tasarımlarıyla ve yalın çizgilerle oluşturulduğu için okurda resim yapma isteği uyandırabilir. Yapıtta yer alan resimler ve fotoğraflar, okura romanda anlatılanları görme ve düşünme olanağı sağladığı için çocukların gelişim süreçlerine katkı sağlayabilecek nitelikte oldukları söylenebilir.

3.11.6. Genel Değerlendirilmesi

Yapıt temel öğeler bakımından değerlendirildiğinde çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik kavramları göz önünde bulundurularak “aile” ve “yaşama sevgisi” konuları ele alındığı belirtilebilir.

Aile olmanın önemi, aileye bağlılık, yardımsever olmak, mutluluğun paylaştıkça çoğalacağı gibi insan ilişkilerine ve yaşama ilişkin iletilere yer verilmiştir. Okurla buluşturulan iletiler, okurun yaş ve anlam düzeyine uygun olarak yapılandırıldığından yeni deneyimler edinmesinde katkı sağlayabilir.

Yapıtın dil ve anlatım özellikleri, gerek yabancı sözcük kullanılmaması gerekse de sözvarlığının varsılığını okura sezdirecek kullanımlara yer verilmesiyle okurun dil duyarlığı geliştirmesine olanak sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kitapta gerçek aile içi ilişkilere yer verilmiştir. Ancak yazar bunu küçük bir kızın dedesi ile yaşadıklarını anlatması sonucunda çeşitli merak düğümleriyle yeni bir kurgusal gerçekliğe dönüştürmüştür.

Sonuç olarak incelenen kitabın çocuğun sağlıklı bir değerler sistemi oluşturmasında yardımcı olabilecek nitelikte iletileri taşıdığı belirtilebilir.

3.12.ALMARPA’NIN GİZEMİ

Tudem Yayınları

4. Baskı Şubat / 2015

Yazarı: Koray Avcı ÇAKMAN

Sayfa Sayısı: 167

3.12.1. Karakterler

Anlatının baş kişisi Kaan’dır. Yan kişileri; Kaan’ın annesi Işıl Hanım, babası İlhan Bey, kardeşi Arda, Kuşcu (Ömer), Kuşcu’nun papağanı Çiko, Tolga, Aylin, Kerem, Eren, İlhan Bey’in ortağı Sıtkı Bey, Kuşcu’nun arkadaşı Sinan Bey, Aylin’in dedesi ve anneannesidir.

Kaan; İstanbul’da anne, baba ve kardeşiyle yaşayan, onlu yaşlarda bir çocuktur. Annesi Işıl Hanım, bankacılıktan ayrıldıktan sonra hayalini kurduğu yazarlığı ve çevirmenliği yapmaya devam etmiştir. Babası İlhan Bey, ziraat mühendisidir. Kardeşi Arda ise, henüz okula gitmeyen küçük bir çocuktur.

Kaan, İstanbul’da yaşarken bilgisayar oyunlarına ve elektronik aletlere oldukça düşkün bir çocuktur. Babasının işten kovulup Köyceğiz’e yerleşmeleriyle doğaya, yaşama ve arkadaşlık ilişkilerine duyarlı bir birey durumuna gelir. Bu nedenle, baş kişinin devingen bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir.

Yazarın anlatımları ve Kaan’ın olay ve durumlar karşısındaki konuşma ve davranışlarıyla okur, baş kişiyi ayrıntılı olarak tanıma olanağı bulmaktadır. Bu nedenle, baş kişinin açık karakter özellikleri gösterdiği söylenebilir.

Köyceğiz’e yerleşmeleriyle doğaya ve hayvanlara karşı duyarlılığı artan Kaan’ın Kuşcu hakkında şüphelenmeye başlamasıyla meraklı ve araştırmacı yönü de okurla buluşturulur: “İçinden, ‘Bunda bir iş var, ama ne?’ diye geçirdi (s.58).”, “Kuşcu’nun onları takip etmesi ve adamların tüm bu ilgisiz tavırları Kaan’ın dikkatinden kaçmamıştı (s.105).” Kaan, Kuşcu olayını ortaya çıkarırken ailesine ve arkadaşlarına

karşı da oldukça duyarlı bir kişiliğe sahip olarak geliştirildiğinden okurun kolayca öykünebileceği bir karakter oluşturulduğu belirtilebilir.

Kaan'ın İstanbul'daki arkadaşı Eren, bilgisayar oyunlarına oldukça düşkündür. Anlatıda, Eren'in farklı özelliklerine değinilmediği için durağan ve kapalı bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir. Kaan'ın Köyceğiz'deki okulunda edindiği arkadaşları Aylin, Kerem ve Tolga doğaya, hayvanlara ve çevrelerine karşı ilgili karakterler olarak geliştirilmiştir. Yazarın ve Kaan'ın anlatımlarından tanınan üç karakterin açık karakterler olarak okurla buluşturulduğu söylenebilir. Ayrıca Kaan'ın bütün arkadaşlarının Kaan'ın kişiliğini ve ilgilerini ortaya çıkararak baş kişiyi okurun ayrıntılı olarak tanınmasına olanak sağladıkları belirtilebilir.

Anlatının yetişkin yan kişileri olan diğer karakterler de aile yaşamlarında sergiledikleri duyarlı yapıları, çocukların araştırma ve keşfetme güdülerine önem vermeleri, doğaya ve hayvanlara duyarlı olmalarıyla okurun öykünebileceği olumlu model çerçevesi oluşturabilirler.

Anlatının öne çıkan yan kişisi olan Kuşçu (Ömer), küçüklüğünde dedesiyle birlikte geçirdiği zamanlarda doğaya ve hayvanlara, özellikle de kuşlara karşı duyarlılık kazanmıştır. Babasının isteğiyle mühendis olup çalışmaya başladığında patronunun doğal güzellikleri olan bir yere inşaat yapılmasını istemesi ve onun da bu isteği reddetmesiyle işten kovulmuştur. Arkadaşının ona armağan ettiği papağanı Çiko ile birlikte ayrıldığı işten aldığı tazminatıyla tekne alarak Köyceğiz'e gelmiştir. Kuşçu, yaşamdan çok beklentisi olmayan, yardımsever, doğaya ve hayvanlara oldukça duyarlı, teknede yaşayan bir kişidir. Küçükken dedesinden öğrendiği efsane ve öyküleri çocuklara anlatmaktadır. Okur, açık olarak geliştirilen Kuşçu karakteriyle insana, doğaya, hayvanlara ve yaşama ilişkin duyarlıklar edinebilir. Çocuk okurun model alma sürecinde etkili bir uyarıcı olabilir.

Yazarın anlatımlarıyla okura tanıtılan Kaan ve yan kişiler, düşünce ve tutumlarıyla geliştirilmiştir. Anlatının çocuk karakterleri yaşamın gerçeklikleri ile yaşarken aynı zamanda da çocuk imgesinden kopuk değildir.

Kaan'ın yaşadığı değişimler İstanbul'dan Köyceğiz'e taşınmaları sonucunda yeni bir yaşam içinde karşılaştığı durumlarla okura sunulmuştur. Bu nedenle, yaşadığı değişimler inandırıcı özellikler taşımaktadır. Yapılan belirlemelerle, baş kişi ve yan kişilerin okurun özdeşim kurma ve model alma sürecinde özdeşim kurabileceği özellikleri taşıdıkları düşünülmektedir.

3.12.2. Konu

Kitapta, İstanbul'dan Köyceğiz'e babasının işten atılmasıyla taşınan Kaan'ın orada edindiği üç arkadaşıyla birlikte doğa düşkünü ve hayvansever bir kişi olan Kuşçu'dan şüphelenmeleriyle yaşadıkları heyecan dolu olaylar anlatılmaktadır.

Kaan'ın babası İlhan Bey, işten atıldıktan sonra, Köyceğiz'de yaşayan Sıtkı adlı arkadaşının da çağrısıyla oraya yerleşerek organik tarım işini yapmaya başlar. Buna, eşi ve çocukları karşı çıksa da onları ikna ederek oradan bir ev kiralar ve yaşamaya başlarlar. Kaan, İstanbul'daki arkadaşları ve okulundan zorla ayrılmıştır ve buradaki okulunda bulunan çocukların onu dışlayacağını düşünür. Ancak hiç de düşündüğü gibi olmaz. Aylin, Tolga ve Kerem'le tanışır ve onları sevmeye başlar. Yeni edindiği arkadaşları Kaan'ı, Çiko adında bir papağanı olan Kuşçu ile tanıştırlar. Kaan zamanla Kuşçu'yu çok sever. Kuşçu onları tekneyle gezilere götürür, öyküler, efsaneler anlatır.

Günler geçerken Kaan ve ailesi de yeni yaşamlarına alışmıştır. Kuşçu oldukça kültürlü ve bilgili, yardımsever ama bir o kadar da gizemli bir yapıya sahiptir. Çocuklar, Kuşçu'nun bazı davranışlarından şüphelenerek onun kareta kaçakçılığı yaptığını düşünürler. Bunu çözmek için, işbirliği ve görev dağılımı yaparak Kuşçu'nun peşine düşerler. Aylin ve Kaan bir gece yarısı evden habersizce çıkarak Kuşçu'nun teknesine saklanırlar ve onunla Antik Kent'e giderler. Vardıklarında gözlemlemeye başlarlar. Ancak Kaan, hareket ettiği sırada oradaki diğer adamlara yakalanır. Aylin çaresizce beklerken Kuşçu ile karşılaşır. Diğer adamlar Kaan ve Aylin'i esir alarak Kuşçu'yu da döver. O sırada polisler gelir ve kurtarırlar.

Kuşçu ve çocuklar sonraki gün bir araya gelerek yüzleşir ve gerçekleri birbirlerine anlatırlar. Kuşçu'da sığla ağaçlarına zarar veren adamların peşine

düştüğünü, suçüstü yakalayarak polise haber vereceğini anlatır. Çocuklar onu suçladığı için çok utanır.

Anlatının sonunda Kuşçu, çocukların onun hakkındaki meraklarını gidermek için yaşamını anlatır ve roman sonlanır.

Romanın kurgusu iki düzlemde ilerlemektedir: Olaylar ve Kuşçu'nun çocuklara anlattığı efsaneler, öyküler. İki düzlem, birbiriyle ilişkili olarak kurgulanmıştır. Yaşanan olaylar ve çocukların merakları Kuşçu'nun anlattıklarının konusunu belirlemektedir.

Kitapta konuyu yapılandıracak çatışmalara da yer verilmiştir. Kişinin kendisiyle olan çatışmalarını Kaan'ın yeni bir yere uyum konusunda yaşadığı endişeleriyle Kuşçu'nun gizemli hareketlerine ilişkin düşünceleri oluşturmaktadır: “ ‘Ya birinci yazılıları olmuşlarsa? Üff yoksa beni peş peşe bir sürü yazılıya mı sokarlar (s.14)’”. “Kuşçu niye keçi sakal takıp kılık değiştirmişti ki? Üstelik Fransız turistlerin arasında ne arıyordu? ‘Mösyö kuşçu! Yok artık. Bu kadarı da fazla (s.104)’”.

Anlatıda kişi – kişi çatışmalarını çocuk karakterler olan Kaan, Tolga, Kerem ve Aslı arasında geçen Kuşçu'nun gizemini çözmeye çalıştıkları konuşmalar oluşturmaktadır:

-“ ‘Zaten başından beri bir gariplik olduğunu biliyordum Kuşçu’da...’ dedi Tolga.”

- “ ‘Bence haksızlık ediyorsunuz,’ dedi Aylin, “Sırf diğer insanlardan biraz farklı diye ondan şüphelenmemiz doğru mu (s.62)?”

- “ ‘Biraz mı dedi?’ Kerem, aynı fikirde olmadığını belli eden bir tavırla...(s.63)”

Kitabın doğa ve hayvan sevgisi duyarlığı en çok geliştirilmiş kahramanı Kuşçu'nun anlattıkları ve Kaan'ın doğaya ilişkin edindiği yeni deneyimler kişi – doğa çatışmasını oluşturmaktadır: “Kaan o gün okula giderken yanı başından geçtiği erik ağacına hayranlıkla bakıp daha önce hiç bu kadar çiçeklisini görmediğini düşündü (s.28).”, “Hiç kıpırdamadan duracaksın böyle. Sen kendini ağaç gibi hissetmelisin ki,

kuş da sana rahatlıkla yaklaşsın Gözlerini yum ve ormanın bir parçası olduğunu, ayaklarının yerinde köklerinin olduğunu düşün. Onlarla sınıksız bağlı olduğunu hayal et (s.154)!” “Denizin ortasında balıkçının küçücük sandalı sanki bir fındık kabuğu gibi bir sağa bir sola sallanıp durmuş. Deniz kabardıkça kabarmış; rüzgar kudurdukça kudurmuş. Balıkçı fırtınayla boğuşmaktan yorulmuş (s.163).” Anlatıda kişi – toplum çatışmasına yer verilmemiştir.

Karakterlerin yaşadığı çeşitli çatışma durumları Kuşçu’ya ilişkin yer verilen gözlemlerle oluşmuştur. Merak ögesinin devinim kazandırdığı olaylar, rastlantı ya da şansa bağlılık olarak sonuçlandırılmamış; karakterlerin yaşadığı çeşitli olaylar ve eylemleri sonucunda mantıksal bir tutarsızlığa düşmeden sonuçlandırılmıştır. Bu durum, okuma eyleminin sürekliliğini sağlayan inandırıcılık ögesini de pekiştirmiştir.

Kurgunun ilk merak ögesi, çocukların Kuşçu ile birlikte gittiği Antik Kent gezisinde çektiği fotoğraflara bakmasıyla oluşmaktadır: “Ama kafamı kurcalayan şey şu: Nasıl oluyor da bu dört farklı gözün çektiği fotoğraflarda, şu iki adam hep aynı yerde duruyor(s.47).” Sonraki merak ögeleri ise çocukların Kuşçu’ya ilişkin gizemi çözmelerinde yapılandırılmıştır. Anlatının sonunda, Kuşçu’nun da onların tarafında olduğu ortaya çıkmaktadır. Kuşçu’nun teknesinin adına neden *Almarpa* koyduğu da okura açıklanmaktadır: “ ‘Bir değil üç kuş adı!’ dedi Aylin. ‘Albatros’un ‘AL’ı, martının ‘MAR’ı, papağanın da ‘PA’sı... AL – MAR – PA... (s.166)’ Kurgunun yapılandırılmasında kullanılan merak ögeleri, okurun anlamlandırabileceği ve okuma eylemini devindirebileceği düzeyde sunulduğu için konuyu zayıflatmadığı söylenebilir.

Karakterlerin eylemleri ve konuşmaları neden - sonuç ilişkisi içinde yapılandırıldığı için konuyu zayıflatabilecek duygusallık ve rastlantısallık ögelerine yer verilmemiştir.

Anlatının içinde doğa duyarlılığı ve hayvan sevgisi oldukça fazla olan Kuşçu’nun çocukların merak ettiklerini yanıtlamasıyla çocuk okur, doğa ve hayvanlara ilişkin yeni bilgiler edinebilir: “ Sıgla ülkemizde yalnız Kaunos ve çevresinde yetişen bir ağaç türü... (s.46)”, “ Bak, ne yöne doğru uçuyorlar... Demek ki bıraktıkları taraftan yaklaşıyor fırtına...(s.154)”, “Kuşların tüyleri elektriği geçirmediği için onları yıldırım çarpmaz (s.164).”

Çocuk karakterlerin Kuşçu ile birlikte gittikleri geziler, gördükleri yerler ve Kuşçu'nun gizemini çözerken yaşadıkları, okurun da özdeş duyguları yaşamasına, yeni bilgiler edinmesine, gülmesine, eğlenmesine ve heyecan duymasına olanak sağlayabilir.

3.12.3. İleti

Romanın yazarı, kurgunun bütününde önyargı ögesini vurgularken; yaşanan olaylarda ve Kuşçu'nun anlattığı efsane ve öykülerde yaşama, insanlara ve doğaya ilişkin duyarlılıkla ilgili çeşitli iletileri okura sezdirmeye çalışmıştır. Kitabın iletileri, örtük biçimde sunulmuştur. Kuşçu'nun anlattığı efsane ve öyküler sonucunda okur, farklı yaşam durumlarına ilişkin iletileri sezinleyebilir.

Yelkovan Kuşlarının Efsanesi adlı bölümde eski zamanlarda Kral'ın mektubunu taşıyan bir kuş uçarken mektubunu denize düşürür ve durumu herkese anlatarak mektubu buldurmaya çalışır. Bütün kuş türleri, mektubu aramaya başlar; ancak bulamazlar. Bu sırada da insanların yeni bulduğu elektronik aygıtların aranan mektupları unuttuğu anlatılır. Bu mektuplar, haber taşımının yanında özlemleri de taşımaktadır. İnsanların mektuplaşmayı unutarak elektronik aygıtlarla yaşamlarına devam etmesi, özlem gibi duyguları da unutturmuştur. Bu ileti şu tümceyle okurla buluşturulur: “Ev telefonu, cep telefonu, intranet, internet derken mektuplar unutuldu. İşte böyle çocuklar! Şimdi artık sanal oldu özlemler. Artık arasa da özlenenleri bulamaz yelkovanlar! (s.23)”

Bu efsanenin anlatımından sonra Kaan, İstanbul'daki arkadaşı Eren'e el- mek yollamak yerine mektup yazmaya karar verir. Bu durum, iki arkadaşı da ailelerini de çok mutlu eder. Okurun öykünme sürecinde sözü edilen efsane ve Kaan'ın mektup yazması, eski iletişim yollarını anımsatmada önemli bir uyarı olabilir.

Kaan'a arkadaşından gelen mektupta çok istedikleri bilgisayar oyununun gelmediği, gelince hemen göndereceği yazmaktadır. Kaan, bu satırları okuduktan sonra şunları düşünür: “Kaan bu satırları okurken, bilgisayar oyunlarının haftalardır aklına hemen hemen hiç gelmediğini hatırladı. Hatta dışarıda keşfedilecek onca şey dururken bilgisayarın başına oturup saatlerce oyun oynamanın zaman kaybı olacağını bile

düşünüyordu (s.44).” Bu satırlarla buluşan okur “Doğadaki keşfedilecek şeyler, sanal ortamdan çok.” ya da “Sanal ortamlar, canlı olarak keşfedebileceğimiz birçok şey için zamanımızı öldürür.” iletisine belleğinde ulaşabilir, kendi yaşamında farkındalık oluşturabilir.

Kaan’ın babası ziraat mühendisidir. Köyceğiz’de ortağı Sıtkı Bey’le organik tarım ticareti yapmaya başlarlar. Ürünleri yetiştirirken de her şeyin artık hormona alıştığını hormonsuz bir şeyler üretebilmenin zorluğundan söz ederler: “Hele ki en zoru toprağı ıslah etmek. Şimdiki toprakların hepsi kimyasala, tohumun hormonlusuna alışmış (s.57).” Bu tümcelerle okur, doğal yaşama ilişkin bir duyarlık edinebilir. Çevresindeki benzer durumlara karşı daha dikkatli olabilir.

Meraklı Hubara Kuşu adlı öyküde, ufuk çizgisini merak eden iki kuş vardır. Çevrelerinin ufuk çizgisine ulaşılmaz, kötü durumlar yaşarsınız uyarılarına karşın dinlemezler ve açık denizlere doğru açılırlar. Zaman geçtikçe uzaklaşan ufuk çizgisine ulaşamaz ve ölürler. Bu olaydan sonra hubara kuşu ve yılanboyun kuşunun soyu tükenmiştir. “İnsanların meraklarının bir düzeyde olmalıdır.” iletisine okur, Kuşçu’nun şu tümceleriyle ulaşabilir: “ ‘Aslında onlara ne ufuk çizgisi oyun etmiş, ne de merakları... Merak dediğin istersen olur altından bir taş... Onu başına takıp bilinmez kapıları aç. Ama merak var ki gereksiz, merak var ki yersiz... Kim dedi, kime dedi? Ne dedi, ne yedi ?(s.79)’”

Mavi Gagalı Pelikan adlı öyküde, martının tepeli pelikanın gagasının altındaki torbayla alay etmesi ve sonucunda o torbanın tepeli pelikanın yaşamasını sağlarken martı ve diğerlerinin torbası olmamasından ölmesi anlatılmaktadır. Okur, “Küçümsenen şeyler aslında önemli şeylerdir.” iletisini Kuşçu’nun öykü sonundaki tümcelerinden kestirebilir: “İşte böyle çocuklar; hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Cam dediğin elmas gibi parlar ay ışığında. Kömürse, elmas olur çok yüksek ateş ve basınç altında. Mini mini cüceler kocaman devlere dönüşür; koca koca gölgeler geceleyin duvarlara yansınca...(s.120)”

“İnsanlar, doğaya ve hayvanlara çok şey borçludur.” iletisini Kuşçu’nun çocukluğunda dedesiyle yaşayıp öğrendiklerini özetleyen şu tümcelerle okur belleğine ve yüreğine katabilir: “Ormanın sesini dinlemeyi, yaşadığımız bu dünyanın yalnız

bizim olmadığımızı ve hayvanlara aslında çok şey borçlu olduğumuzu hep ondan öğrendim (s.153).”

“İnsanların bizimle paylaştıkları özel bilgi ve durumları, sorumluluk ister.” İletisi Kuşçu’nun “Sırrı taşımak, sır vermekten de önemli(s.165).” tümcesiyle okurda ilişkilerimizdeki sorumluluklarımıza ilişkin bir duyarlık oluşmasına olanak sağlayabilir.

Kaan’ın anne ve babası çalışan bir ailedir. Çağcıl (modern) ve gündelik yaşamlarını dayanışma içerisinde sürdürebilen bir aile yapısını örneklemektedirler: “‘Tarladan ilk mahsülleri topladık bugün Kaan. Gel bak mis gibi kokuyorlar,’ diye seslendi içeriden babası. Bahçeden getirdiği domates ve marulla koca bir tabak salata yapmıştı (s.166).”, “İlhan Bey’se ‘Anlaşılan bu gece yine kahveler benden!’ dedi karısının çalışma masasına oturduğunu görünce çok geçmeden kahveleri yapıp getirdi (s.167).”

3.12.4. Dil ve Anlatım

Almarpa'nın Gizemi romanının dil ve anlatım özelliklerine bakıldığında yalın bir anlatıma yer verildiği görülmektedir. Olaylar, neden ve sonuç ilişkisi içerisinde mantıksal tutarsızlığa yer verilmeden yapılandırılmıştır.

Roman, yazarın anlatımıyla okura sunulmuştur. Farklı tümce türleri kullanılarak okurda dil duyarlığı kazandırılmak istenmiştir. Kuşçu’nun anlatımlarıyla okurla buluşturulan efsane ve öykülerde şiirsel bir anlatım kullanılmıştır: “Yaşamın olduğu yerde elbet olmalı merak da. Merak ki insanı taa fezaya uçurmuş. Merak ki onun sayesinde insanoğlu dünyanın bir ucuyla buluşmuş (s.76).”

Anlatımın devingenliği ve işitsel bir etkiyle oluşturulması için sözvarlığı öğelerinden “*deyimler, pekiştirme, yansıma ve ikileme*” sözcüklerinden sıklıkla yararlanılmıştır: “koca koca (s.7)”, “upuzun, başka başka, sımsıkı (s.8)”, “mızıldanmak (s.10)”, “uzun uzun, kulak misafiri olmak (s.12)”, “ter ter tepinmek (s.13)”, “garip garip (s. 14)”, “koskocaman, şaşkın şaşkın (s.15)”, “yola koyulmak (s.16)”, “yavaş yavaş (s.17)”, “tor tor (s.22)”, “pır pır (s.23)”, “iple çekmek (s.28)”, “ağzı açık kalmak

(s.31)”, “çeşit çeşit (s.35)”, “tık tık, yepyeni (s.44)”, “üçer beşer, gıcırdamak (s.50)”, “harıl harıl (s.55)”, “gözdağı vermek (s.61)”, “yeni yeni (s.65)”, “hayal kırıklığına uğramak, göz göze gelmek (s.69)”, “ağır ağır (s.70)”, “boş bulunmak (s.73)”, “burnunu sokmak (s.81)”, “küçük küçük (s.90)”, “sapsarı (s.108)”, “gözünü dört açmak (s.112)”, “simsiyah (s.119)”, “aşağı yukarı, mırıldanmak (s.133)”, “horul horul (s.143)”, “iple çekmek (s.152)”, “martaval okumak, kül yutmamak (s.159)”, “pırıl pırıl, pasparlak çağıl çağıl (s.162)”, “masmavi, ıslıl ıslıl (s.163)”, “bembeyaz, zümrüt zümrüt (s.165).”

Durumların okurun belleğinde canlanmasını kolaylaştıracak benzetmelerle anlatımlar somutlanmıştır: “İş işten geçtikten sonra bir de bakarsın ki ıstakoz gibi kızarmışsın (s.34)!” , “Hep söylerim deniz ve açık hava insanı kurt gibi acıktırır diye (s.39)...”, “Peki ama Kuşçu tıpkı bir köpek gibi ağaçları koklayıp dibini eşeleyerek ne arıyordu ki... (s.88).”, “İki arkadaş, şimdi kumların üzerinde avına dikkatlice yaklaşan bir sürüngen gibi yavaşça sürünerek ilerliyorlardı (s.133).”

Kitapta yabancı sözcük yeğlenmemiştir. Okurun dil duyarlılığını olumsuz etkileyebilecek “Ama Aylın şu noktada haklı: Hiçbir yabancı Türkçe’yi o kadar güzel ve aksansız konuşamaz (s.113).” tümcesindeki “Türkçe’yi” sözcüğünün yazımında yanlışlık yapılmıştır.

Romanın anlatımında bölümler kullanılmıştır. Bölümlerde yaşanan olaylar sonucunda Kuşçu’nun “Ne dersiniz, bugün size meraklı hubara kuşunun öyküsünü anlatayım mı? (s.75)” biçimindeki söylemleri okurun belleğinde merak ögesini devindirerek okuma eyleminin sürekliliğini sağlayabileceği düşünülmektedir.

Yapıtın kurgulanmasında efsane, öykü gibi türlere de yer verilmiştir. Kurgu içinde yer verilen efsaneler ve öyküler, çocuk okuru farklı bir türle karşılaştırarak onun yazınsal türlere ilişkin bilgisine katkıda bulunabilir.

Yapılan yazım yanlışlığı dışında romanın dil ve anlatım özelliklerinin okur için etkili bir dilsel uyaran olacağı söylenebilir.

3.12.5. Genel Değerlendirme

Roman, on yaş ve üstü çocuklara seslenmektedir. Efsane ve öykülerle iç içe geçerek gerçekçi öğelerle kurgulanmıştır. Olay ve çatışmaların oluşmasında öne çıkan baş kişinin ve yan kişilerin çoğunlukla çocuk karakter olması, okurun özdeşim kurmasında katkı sağlayabilir. Karakterlerin doğa duyarlığı ve hayvan sevgileri ile araştırmacı, meraklı yapıları öykünme sürecinde olumlu insan tipini okurla buluşturabilir. Anlatının yetişkin karakterlerinin de aynı duyarlıklara sahip olmaları olumlu model olma sürecinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Kitabın konusu doğayı, insan ilişkilerini, hayvan sevgisini ve insan yaşamında unutulmuş kaybolan değerleri vurgulamaktadır. Okurun yaş düzeyi düşünüldüğünde, soyut kavramları edinmeye başladığı onlu yaşlarda yaşamın erdemlerini anlayabileceği öğeleri edinmesinde doğal bir etkileşim ortamı yaratabilir.

İletilerin, karakterlerin eylem ve konuşmalarıyla verilmesi, okurun kendine özgün yaşam deneyimleri edinmesine olanak sunabilir. Örtük olarak kurgulanan iletilerin öğreticilikten uzak, okurun sezerek yaşamına katabileceği biçimde olduğu söylenebilir.

Yapılan yazım yanlışları dışında yapıtın dil ve anlatım özellikleri okura doğal Bir Türkçe öğrenme ortamı sunmaktadır. Okur, yer verilen sözvarlığı öğeleri ve yazarın yalın anlatımıyla Türkçenin varlığını kanıksayabilir.

Yapıtta ele alınan kurgusal gerçeklik bir yetişkin karakter ve çocuk karakterlerin yaşadıkları serüvenler sonucunda son bulan “önyargı” ögesidir. Kurgusal gerçekliğin oluşmasında karakterlerin eylem ve düşünceleri etkili olmuştur.

Tüm bu belirlemeler sonucunda, yapıtın çocuk edebiyatını yapılandıran temel öğeler bakımından etkili bir uyaran olabileceği düşünülmektedir.

3.13. BAYAN PİMPİRİK

Tudem Yayınları

1. Basım / Ocak 2014

Yazarı: İclal K. DİKİCİ

Sayfa Sayısı: 110

3.13.1. Karakterler

Kurgunun baş kişisi Bayan Pimpirik; yan kişileri ise Bayan Pimpirik'in kedisi Pamuk, mahallenin çocukları Hasan, Savaş, Mete, Gürkan, Ceren ve Bediş; mahallenin esnafları Manav Mahmut Efendi, Kitapçı Ziya Efendi, Balıkçı Ahmet Efendi; Bayan Pimpirik'in öğrencisi Nihat'tır.

Bayan Pimpirik, emekli müzik öğretmenidir. Gerçek adı Kadriye Duyar'dır. Annesi ünlü bir piyano sanatçısı olan Bayan Pimpirik, annesini kaybettikten sonra ondan kalan evde kedisiyle birlikte yaşamaya başlar. Kitapta kedisi Pamuk ve diğer karakterlerin anlatımlarıyla okura tanıtılmaktadır: "O 'haaa, haaa' diye ağlar, 'hüüü, hüüü' diye ağlamaz diğer insanlar gibi. Belki de sesi çok kalın olduğu içindir ya da annesinden öyle öğrenmiştir, ne bileyim (s.7)."

Bayan Pimpirik'in fiziksel özellikleri yine kedisi Pamuk'un anlatımlarıyla okurla buluşturulmuştur: "Dümdüz, üstelik açık sarı ve seyrek saçları, ince uzun yüzünün üstünde mısır püskülü gibi duruyordu ve o bundan hiç mi hiç hoşlanmıyordu.... Diğer insanlara pek benzemiyor; çok zayıf ve çok uzun, özellikle bacakları. Gözleri çok büyük, iri bir kömür parçası gibi... Teni çok beyaz, öyle saydam bir görüntüsü var ki önünde dursanız arkasındakileri göreceksiniz sanki. Ne bileyim farklı işte, acaba bu yüzden mi hiç arkadaşı yok diye düşünüyorum bazen, oysa onu tanırsalar...(s.8)"

Bayan Pimpirik adını, kedisi Pamuk vermiştir ona. Çünkü her gün, her yeri defalarca silmekte ve evdeki her şeyi hiç atlamadan on beş kez silkelemektedir. Evine kimse gelmemesine karşın her gün aynı şeyleri tekrarlamaktadır.

Bayan Pimpirik bu özelliklerinin yanında, çocuklara, doğaya ve kitaplara oldukça düşkün bir karakterdir. Bayan Pimpirik, anlatı içinde bütün yönleriyle okura tanıtılmaktadır. Ayrıca kitabın başında temizlik hastası, kimseyle ilişkisi olmayan bir kadinken anlatının sonunda temizliği çok önemsemeyen, mahalledeki komşularla ve çocuklarla iyi ilişkiler kurmuş bir karaktere dönüşmektedir. Bu belirlemelerle, Bayan Pimpirik'in açık ve devingen karakter özelliklerine sahip olduğu söylenebilir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında istenilen karakter özellikleri olan açık ve devingen karakter özelliğine sahip Bayan Pimpirik, çocukların model alma sürecinde etkili bir uyarıcı olabilir.

Anlatının yer yer okurla buluşturulmasını sağlayan Pamuk, Bayan Pimpirik'in kedisidir. Pamuk, kendi anlatımlarıyla okura tanıtılmaktadır: “Benim adım Pamuk. Pimpirik'in kedisiyim. Bir konuda anlaşalım, yalnız kedisi değil, aynı zamanda en iyi arkadaşım (s.9).” Uykuya düşkün, yemek yemeyi seven, gözlem gücü yüksek, düş dünyası gelişmiş, sahibine karşı duyarlı bir kedir. Pamuk, Bayan Pimpirik'e “Pi” demektedir.

Mahallenin çocukları Savaş, Hasan, Ceren, Gürkan, Mete, Bediş ise araştırmacı ve meraklı yapılarıyla okura tanıtılmaktadır. Bayan Pimpirik'in cadı olduğunu düşünen çocuklar, gözlemleri sonucunda bunun doğru olmadığını, Bayan Pimpirik'in aslında iyi bir insan olduğunu anlarlar. Sonrasında da ondan piyano dersleri almaya başlarlar. Çocuklar, Bayan Pimpirik ile ilgili önyargılarının son bulmasıyla değişim göstermektedirler. Bu nedenle, devingen karakter özellikleri gösterdikleri söylenebilir.

Bayan Pimpirik'in, evini alıp yüksek yapılar oluşturmaya gelen inşaat şirketlerine karşı savaşıma vermesi, kedisi Pamuk'a gösterdiği hayvan sevgisi, öğrencilerine ve mesleğine karşı duyarlı bir karakter olması gibi özellikleriyle okurun model almasında olumlu insan tipini sunmaktadır. Çocuk karakterlerin önyargılı olma ögesini, sonrasında davranış değişikliği ile okura sunarak sezdirmesi, araştırma ve merak öğelerini okurla paylaşması yönüyle okurun özdeşim kurma sürecinde etkili birer uyarıcı oldukları söylenebilir.

3.13.2. Konu

Anlatıda, mahalle yaşamı içerisinde yer alan mahallelinin gözünde alışılmamış bir kadın olan Bayan Pimpirik ve kedisinin dört çocuk, mahallenin esnafları üçgeninde yaşanan gerçek ve sıradışı olaylar anlatılmaktadır.

Bayan Pimpirik, annesinden kalan evinde kediyle birlikte yaşamaktadır. Görüntüsü ve dışarıya yansıttığı izlenimiyle alışılmamış bir kadın olan Bayan Pimpirik temizlik hastasıdır. İnşaat şirketlerinden evi için gelen dönüşüm fikirlerine ve doğal güzelliklerin kaybolmasına karşı çıkmaktadır. Mahallenin meraklı çocukları olan Ceren, Hasan, Savaş, Mert ve Gürkan arasında, Bayan Pimpirik'e karşı farklı varsayımlar ortaya çıkar. Özellikle de dedektiflik ruhuyla öne çıkan Hasan, Bayan Pimpirik'in cadı olduğunu düşünmekte ve arkadaşlarından bu durumu ortaya çıkarabilmek için yardım istemektedir.

Bayan Pimpirik'in bacasının yaşattığı sorunu çözmek için çatıya çıkarak bacasını temizlemesi Hasan'ın dikkatini çeker. Ayrıca mahallede hırsızlık olaylarının artması, Hasan ve arkadaşlarının Bayan Pi'nin cadı olduğu varsayımlarını güçlendirmektedir. Bu olaylardan sonra, Hasan ve arkadaşları iz sürerek Bayan Pi'nin cadı olduğunu ortaya çıkarmak isterler. Araştırmaları ve gözlemleri sonucunda hırsızın bir kedi olduğu ortaya çıkar. Çocuklar, ikilem içinde düşünmektedir.

Bayan Pi, bir gün evini temizlemeye başlar. Kedisi, onun bu durumundan memnun değildir. Bunun için farklı komiklikler yapsa da işe yaramaz. Bir süre sonra Bayan Pi'nin sandığından fotoğraflar çıkararak onun normale dönmesini sağlar.

Bu sırada Bayan Pi'nin öğretmenlik yıllarından Nihat adlı öğrencisi müzik yarışması için yurtdışına gitmeye karar verir ve bu duruma gelmesinde en çok emeği olan Bayan Pi'yi yani Kadriye Duyar'ı bulmak ister. Araştırmaları sonucunda bulur. Bu olaydan sonra, Bayan Pi, mahalledeki çocuklara piyano dersleri vermeye, komşularla iyi ilişkiler içinde bulunmaya başlar. Eski temizlik hastalığından eser kalmamıştır.

Bir gün evde otururken eve gelen bir satıcı, süpürge ve yanındaki armağanı olan saç maşasını satmak ister. Bayan Pi, süpürgeyi önemsemese de bir türlü

kıvırcıklaştıramadığı saçları için saç maşasını duyduğunda ürünü almayı kabul eder. Satıcı, ürünü saçlarında denemek için Bayan Pi'nin saçlarını yaparken onu banyoya kilitler ve evdeki eşyaları çalmaya başlar. Bu duruma tanık olan Pamuk, piyanonun üstüne çıkarak tuhaf sesler çıkartır. Satıcı kadın, gürültülü seslere dayanamadığı için evden uzaklaşıp gider.

Kitapta anlatılan kurgu, çocuk okurun kolayca öykünebileceği biçimdedir. Çocukların mahallelerinde veya çevrelerinde yer alan alışılmamış insanlar ve insanların onlara bakış açıları, önyargıları okurun anlamlandırabileceği özellikleri taşımaktadır.

Gerçek ve çocukların düşleri ile birbirine geçen kurgu, çocukların imgelem gücünü devindirebilecek özelliklere sahiptir. Mahallede oluşan olay ve çatışmalarda kurgulanan gizem ve korku duyguları kişi kişi çatışmalarını örneklendirmektedir. Hasan'ın Bediş'e Bayan Pimpirik'in cadı olduğunu söylemesi ve Bediş'in de buna inanmak istememesi sonucunda okur, kişi- kişi çatışmasını sezinleyebilir: "Oh Hasan ya! Nereden uyduruyorsun bunları. Ayın yirmi biriymiş de, günlerden cumartesiymiş de, cadıların toplanma günüymüş de...Ne yapacağım ben seninle? (s.33)" Hasan'ın söylediklerine Bediş'in karşı çıkmasıyla Hasan, Bediş'i kıskandığı Harun'la ilişkilendirerek kızgınlığını yansıtmaktadır: "Doğru, ne işin var benim peşimde... Sen git Harun'un peşine takıl! (s.38)."

Kişinin kendisiyle olan çatışmalarını ise Bayan Pi'den şüphelenen çocukların olaylar ve düşleri karşısında belleğinde yaptığı iç konuşmaları oluşturmaktadır: "Yoksa çip mi yerleştirecek vücuduma? Bunun için uygun bir yer arıyor olabilir mi? Belki çipi yerleştirdikten sonra beni evime yollayacak, ben de farkında olmadan ona ajanlık yapacağım (s.42)."

Anlatıda gerçek ve düşsel bir kurguyla yapılandırılan olay ve çatışmalar çocukların anlamlandırabileceği biçimdedir. Anlatı boyunca önyargılı olmanın yarattığı yanlış varsayımlar vurgulanmaktadır. Yer yer abartılı yer yer komik durumlarda atılan düşümlerle, okurun merak duygusunu devingen tutabilir.

Çocukların duyu eğitimi sürecinde olumlu bir etki oluşturabilecek merak ve duygusallık öğelerine gereken düzeyde yer verilmiştir. Söz edilen öğeler, olayların

devamlılığını sağlayıp devingenliği canlı tutacak biçimde sunulmuştur. Romanda kurgulanan olaylar dizisel bir biçimde okurla buluşturulduğundan rastlantısallık ögesine de yer verilmemiştir. Ele alınan konunun, verilen ipuçlarıyla ve duygusal sığılğa düşmeden sunulduğu için çocukların okuma eğitimi sürecine katkı sağlayabilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

3.13.3. İleti

Romanın yazarı, günümüzde çoğu insan için geride kalmış mahalle yaşamını ve mahallenin alışılmamış kişisi olan Bayan Pimpirik'i anlatmaktadır.

Anlatının iletileri örtük olarak sunulmuştur. Alışılmamış bir kadın olan Bayan Pimpirik'in gerçek yüzünü bilmeyen mahallenin çocukları ve diğer oturan kişilerin üzerinden “önyargı” kavramı sevgi, doğaya duyarlık, yardımlaşma, arkadaşlık, korku gibi soyut öğelerle anlatılmıştır.

Bayan Pi'nin dış görünüşünün diğer insanlardan farklı olması ve temizlik takıntısıyla sergilediği bazı davranışları mahallede oturan insanlar üzerinde farklı bir etki yaratmaktadır. Dedektif kişiliği ile öne çıkan Hasan'ın, arkadaşlarına Bayan Pi'nin cadı olduğunu ispatlamaya çalışmasıyla diğer çocuklar ve kişilerde de Bayan Pi'ye karşı önyargılı bir durum ortaya çıkmaktadır: “Bize benzemiyor, bizden farklı diye mi uzak durmam gerekiyor? (s.20)” Ancak Pi'nin onlara yardım etmesi ve Nihat adlı öğrencisinin onunla görüşmeye gelmesiyle çocuklarda ve komşularda oluşan önyargı, yerini dostluk ve komşuluk ilişkilerine bırakmaktadır.

Yaşanılan olaylar, Pi'nin dış görünüşüyle oluşan önyargı ve sonunda ortaya çıkan yanlış varsayımlar, okurun “Önyargılı olmamalıyız.” , “Farklı olan insanlara karşı hoşgörülü olmalıyız.” iletilerini sezinlemesine olanak sunabilir.

Kitapta yer alan Bayan Pi'nin evi için farklı inşaat şirketlerinden gelen teklifler sonucunda Bayan Pi'nin evini onlara vermeyi kabul etmemesi şu tümceyle okurla buluşturulur: “O çirkin, ruhsuz apartmanlardan istemiyorum. Yıktırmam da yıktırtmam!..(s.10)” Okur, bu yaklaşımla günümüzde önemli bir sorun durumuna

gelmeye başlayan, yapılanma nedeniyle eski güzelliklerin yok edilmesine karşı bir duyarlık geliştirebilir.

Bayan Pi'nin öğrencisi Nihat'a yaptığı yardımlarla Nihat yurtdışına gidecektir. Gitmeden önce de kendisinde çok emeği bulunan öğretmeni Pi'yi yani Kadriye Duyar'ı ziyaret eder. Mahallenin kitapçısı olan Ziya Bey'in yardımlarıyla öğretmenini bulan Nihat, öğretmeni Pi'yi ziyaret eder. Konuşmaları sırasında Nihat, öğretmeni olmasa hiçbir şey yapamayacağını, her şeyin onun sayesinde olduğunu söyler. Bu sırada Ziya Bey: "İnanmak ve güvenmek, başarıya giden yolda iki sihirli sözcüktür (s.85)." der. Bu tümceyle okur, kendi başarıları için bir destek edinebilir.

Kurgunun sonunda, önyargının yerini paylaşım, komşuluk ilişkileri, dostluk alması, okurun olumlu değerler kazanmasını sağlayarak, başkalarının yaşamlarına ilişkin duyarlık ve hoşgörü kazanmasına olanak sunabilir.

3.13.4. Dil ve Anlatım

Anlatım kısa ve yalın tümcelerle oluşturulmuş; okurun anlamlandırmasını kolaylaştıracak bir sözcük kullanılmıştır. Yabancı sözcük kullanılmamasına özen gösterilerek Türkçe sözcükler yeğlenmiştir.

Anlatıda yazım kurallarına uyulmuştur. Kurgunun okurla buluşturulmasında gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir. Düş ve gerçeğin yer aldığı bölümlerde dizisel bir anlatım kullanılmıştır.

Kitabın anlatımında samimi bir dil kullanılarak okurun anlatının içine çekilmesi sağlanmıştır: "Bu arada ben masalları çok severim, ya siz?(s.10)", "İzin verirseniz bundan sonra Bayan Pimpirik'e yalnızca Pi demek istiyorum, çünkü ismi uzun geliyor, anlatırken hızım kesiliyor. Anlaştık mı?(s.11)"

Anlatım, farklı kişiler ile okurla buluşturulmuştur. Kitabın başında anlatıcı Bayan Pi'nin kedisi Pamuk iken; farklı öykülerde farklı karakterler ve yazar tarafından okura aktarılmıştır.

Kitap, bölümlerle ayrılmıştır. Bayan Pimpirik ve kedisiyle ilgili her bölüm ayrı bir öyküyü anlatmaktadır. Bu anlatım biçimiyle okur, bir bütüne ilişkin parçaları belleğinde bütünleştirip kendi öykülerini de katarak yeni bir yaşam gerçekliği oluşturabilir.

Öykülerde Türkçenin sözvarlığı öğelerinden “*deyim, pekiştirme, ikileme ve yansıma*” sözcüklere yer verilmiştir: “tek tek (s.8)”, “renk renk, desen desen (s.9)”, “koca koca (s.10)”, “yavaş yavaş (s.11)”, “Karadeniz’de gemileri batmak (s. 17)”, “tuhaf tuhaf (s.18)”, “fısıltı, koskoca (s.19)”, “sakin sakın (s.20)”, tüyleri diken diken olmak (s.22)”, “gözleri fal taşı gibi açılmak (s.23)”, “peşpeşe (s.24)”, “çıtır çıtır, simsiyah (s.28)”, “kıp kırmızı (s.33)”, “ters ters (s.34)”, “tertemiz, kapkara (s.37)”, “ağır ağır, gıcır gıcır (s.44)”, “yemyeşil (s.46)”, “gözlerini dört açmak (s.48)”, “bomboş (s.66)”, “kara kara (s.67)”, “iki ayağını bir pabuca sokmak (s.73)”, “taş kesilmek (s.74)”, “tıkırtı (s.76)”, “aklını peynir ekmekle yemek (s.78)”, “koltukları kabarmak (s. 81)”, “pabucu dama atılmak (s.88)”, “kapkaranlık (s.92)”.

Evini alıp yeniden yapmak isteyen şirket görevlilerine sinirlenen Pi’nin görüntüsünü okurla paylaşan Pamuk’un “Pi ayağa kalktı. Olduğundan daha uzun görünüyordu. Yo yo! Uzun görünmüyordu, gerçekten uzamıştı. Başı tavana değişiyordu. Cüceler ülkesindeki Gülliver’e benziyordu tıpkı (s.13).” tümcesiyle metinlerarasılık özelliği kurulmaya çalışılmıştır.

Mahallede artan hırsızlık olayları sonucunda çocuklar, aralarında varsayımlarda bulunurlar: “‘Belki kendisi için çalmıyor, ihtiyacı olan birine götürüyordur yiyecekleri,’ dedi Ceren. Robin Hood diyorsun yani!’ dedi Savaş (s.49).” Bu konuşmalarla metinlerarasılık özelliği kurulmaya çalışılmıştır.

Pamuk’un düşlerinden birinde bir devle Pi’nin savaşımı yer almaktadır. Pamuk Pi’ye yardım edebilmek için kendince düşünceler üretirken metinlerarasılık özelliği de kurulmaya çalışılmıştır: “Keşke Çizmeli Kedi olsaydım. O zaman dev yenebilirdim (s.94).” Yapıtta yer verilen metinlerarasılık özelliği taşıyan tümceler, okurun farklı yapıtlara ilgi duymasına ve okuma kültürü edinmesine olanak sağlayabilir.

Kurgu içinde müzik dünyasına ilişkin önemli bir değer olan, çocuk okurların ancak kayıtlardan erişebileceği “Münir Nurettin Selçuk” adına ve şarkısına yer verilerek okurun günümüzde de saygıyla anılan bir kişiliği tanınmasına ya da anımsamasına olanak sağlayabilir.

Anlatıyı oluşturan dil ve anlatım, okunabilirlik özellikleri bakımından incelendiğinde çocuk okurun düzeyine uygun olarak kurgulandığı düşünülmektedir.

3.13.5. Görsel Bir Uyarın Olarak Resim

Öykülerin bölüm başlarında ve aralarında resimlere yer verilmiştir. Siyah beyaz renklendirmeyle oluşturulan resimler, olayların ve karakterlerin somutlanmasında kullanılmıştır. Özellikle de merak ve heyecan öğelerinin üst düzeye çıktığı durumlarda, resimlerin canlandırma özelliğinden yararlanılması, okurun anlatılanları anlamlandırmasını kolaylaştırabilir.

Çizgilerin biçemi, çizerin özgün tasarımlarıyla oluşmaktadır. Okurun, kitabın konusunu ve iletilerini anlamlandırabilmesi için resimler bütüncül bir yaklaşımla resmedilmiştir. Karakterlerin duygu durumlarının yer aldığı resimler, ünlem söylemleri ile birleştirildiğinden, öykülerde okura aktarılmak istenen duygu durumlarını somutlaştırmaktadır. Yansıtılmak istenen duygu durumları, yazar ve çizerin ortaklığı ile okurun düş kurmasına, eğlenmesine ve heyecanlanmasına olanak sunabilir.

Kitaptaki resimler, yalın çizgilerle oluşturulduğu için okurun resim diliyle iletişim kurarak kendi özgün gerçekliklerini yansıtabileceği resimlemeler oluşturma isteğini devindirebilir.

3.13.6. Genel Değerlendirme

Bayan Pimpirik adlı kitap, kendisiyle aynı adı taşıyan baş kişi Bayan Pimpirik’in yaşamını ve alışılmamışlıklarını mahalle yaşamı içinde okura aktarmaktadır. Kitabın baş kişisi Bayan Pi açık ve devingen bir karakter olarak

geliştirilmiştir. Ayrıca doğaya ilişkin duyarlılığı, yardımsever olması yönüyle de okurun model alma sürecinde etkili bir uyaran olarak kurgulanmıştır.

Anlatının yan kişileri de açık ve devingen karakterler olarak geliştirilmiştir. Yan kişiler, baş kişinin okur tarafından alımlanmasında eylem ve konuşmalarıyla yardımcı olmaktadır. Bu da okurun öykünme sürecinde önemli katkılar sağlayabilir.

Kitabın yazarı, okurla buluşturduğu “önyargı” ögesini mahalle yaşamı içerisinde “Farklılıklara karşı hoşgörülü olmalıyız.” iletisini okurla buluşturabilecek bir biçimde kurgulanmıştır. Olaylar, rastlantısallık, duygusallık ve abartılmış merak gibi konuyu zayıflatıcı öğelere yer verilmeden; konuyu yapılandırıcı çatışma ve olaylara yer verilerek kurgulanmıştır. Olaylar ve sonuçları, anlatının içerisinde mantıksal bir tutarsızlığa yer verilmeden anlatılmıştır.

Yapıtın dil ve anlatım özellikleri incelendiğinde, Türkçenin sözvarlığı öğelerini okura duyumsatabilecek, yalın ve kısa tümcelerle kurularak okurun belleğinde anlamsal bir karmaşaya olanak sunmayacağı düşünülmektedir. Metinlerarasılık ilişkisi kurularak okuma kültürü edinme sürecine de katkı sağlayacağı belirtilebilir.

Siyah beyaz renklendirme ve ünlem söylemlerinin bulunduğu resimler, metnin bütüncül yapısının, çocuk okur tarafından alımlanmasında katkı sağlamaktadır. Okuma eyleminin sürekliliğine de katkı sağlayabilecek resimlemeler, okurun düşünme gücünü devindirebilecek özelliktedir.

Yapıtta ele alınan “önyargı” ögesi çocuk karakterler ve yetişkin karakterlerin eylem ve düşünceleriyle öne çıkmaktadır. Bayan Pimpirik’in kedisinin anlatımlarıyla okurun belleğinde somutlanması, karakterlerin meraklı yapıları, ve karakterlerin devingenliği yeni bir kurgusal gerçekliğe olanak sunmaktadır.

Sonuç olarak incelenen kitabın, çocuğun sağlıklı bir değerler sistemi oluşturmasında yardımcı olabilecek nitelikte iletileri taşıdığı belirtilebilir.

3. 14. HAYALET KÖY

Altın Kitaplar Yayınevi

1. Basım / Kasım2012

Yazarı: Hüsna ŞEKER

Sayfa Sayısı: 126

3.14.1.Karakterler

Kitabın baş kişisi Jasmin (Yasemin); yan kişileri Jasmin'in dedesi ve dadısı, Zeliha, Ayşe, Murat ile köyün diğer insanlarıdır. Jasmin, sahip olduklarının değerini bilmeyen, yaşamındaki insanlara karşı acımasız olan bir karakterken etrafındaki insanların onun yaşamını değiştirmek için verdikleri uğraşlar sonucunda yaşamının ve yaşamında olan insan ve varlıkların değerini bilen bir karaktere dönüşmektedir.

Jasmin, dedesiyle yaşayan onlu yaşlarda bir çocuktur. Dedesinin zenginliği dolayısıyla dadıları olan, istediği her şeye sahip, okulu ve kitapları sevmeyen, arkadaşları olmayan, sahip olduğu şeylerle mutlu olamayan, şımarık ve huysuz bir çocuktur. Romanın sonunda dedesinin ve çevresindeki kişilerin hazırladığı bir oyunla az şeyle mutlu olmayı bilen, kitapları seven, arkadaş canlısı, doğaya ve hayvanlara duyarlı bir karaktere dönüşmektedir. Bu bağlamda, Jasmin'in devingen bir karakter olduğu söylenebilir.

Baş kişi, yan kişilerinin ve kendinin anlatımlarıyla okura tanıtıldığı için açık karakter özelliği göstermektedir. Okur, Jasmin'i yakından tanıma olanağı bulabileceği için öykünme sürecinde etkili bir uyaran olabilir.

Jasmin'in yaşadığı olumlu değişim ile okur, yaşama, etrafındaki varlık ve durumlara ilişkin farkındalık geliştirerek insan yaşamını değerli kılan erdemleri sezebilir.

Anlatının yan kişilerinden Jasmin'in dedesi zengin, torununa oldukça düşkün, onun iyi bir yaşam sürmesi için elinden geleni yapan, okumasına önem veren bir

karakterdir. Torununun huysuzluklarına, şımarıklıklarına göz yuman dede, Jasmin'in okulu bırakmak istemesiyle onun yaşamını iyileştirmek için bir psikologtan yardım alarak bir oyun oynar. Bu yönüyle, Jasmin'in yaşadığı olumlu değişimi dedesi sağlamıştır. Olumlu insan tipini okura sunarak okurun model alma sürecinde katkıda bulunabilir.

Jasmin'in değişiminde rol oynayan anlatının diğer kişileri ise ablası rolündeki Zeliha, arkadaş rolü oynayan Murat ve Ayşe ile köyün diğer insanlarını oynayan köylülerdir. Zeliha, Jasmin'in ev ve aile yaşamı ile elindekilerle yetinmesini, evdeki işlere yardımcı olmasını sağlamıştır. Ayşe, Jasmin'in okula ve kitaplara olan ilgisizliğinde onu ilgili duruma getirmede yardımcı olmuştur. Murat ise onun doğa ve hayvan sevgisinin gelişmesinde rol oynamıştır. Bu yönleriyle yan kişilerin, baş kişinin kişilik özelliklerinin ortaya çıkarılmasını sağlayarak okurun tanımına olanak sunduğu söylenebilir.

Murat'ın doğa ve hayvan sevgisi; Ayşe'nin arkadaşlığa, kitaba, okumaya verdiği önem; Zeliha'nın yaşama bağlılığı ve yardımseverliği Jasmin'in yaşamını değiştirmesine yardımcı olmuştur. Jasmin, böylelikle sözü edilen yaşam durumlarına daha duyarlı biri haline gelmiştir. Anlatının başından sonuna değin duyarlı yapılarıyla okurun öykünme sürecinde olumlu etki oluşturabilecek Zeliha, Murat ve Ayşe durağan karakter özellikleri göstermektedir. Ancak bu durum, okurun anlamlandırabileceği bir biçimde, mantıksal tutarsızlığa düşmeden okura sunulmuştur.

Genel olarak çocuk okur, özdeşim kurabileceği karakterler olan Ayşe, Murat ve Zeliha ile Jasmin arasındaki karşıtlıklar sonucunda Jasmin'in yaşadığı değişimlerle yaşama ilişkin duyarlılıkları sezinleyebilir. Böylece incelenen kitaptaki karakterlerin okurun gelişim özelliklerine uygun biçimde yapılandırıldığı kurguda yer alan yaşam durumlarının sezinletilmesiyle de okura yaşama ait duyarlılıklar kazandırabileceği düşünülmektedir.

3.14.2.Konu

Romanda her şeye sahip olan Jasmin adlı çocuğun yaşamındaki hiçbir şeyden memnun olmaması, çevresindekilere huysuz, şımarık tavırlarla davranması ve sonunda da okulu bırakmak istemesiyle dedesinin ona bir ders vermek için oyun oynaması anlatılmaktadır.

Jasmin, anne ve babasını kaybettiği için dedesi, dadısı ve hizmetçileriyle birlikte yaşamaktadır. Jasmin, dadısı ve hizmetçilere sürekli sorunlar çıkararak, kendisi için yapılanlardan mutlu olmayan, dedesinin zenginliğinden yararlanarak yaşamını sürdüren bir çocuktur. Bir gün okulu bırakacağını dedesine söylemesiyle dedesi ona bir ders vermek için psikolog ve oyuncularla işbirliği yapar.

Jasmin uyurken onu ıssız bir köye götürürler. Jasmin uyandığında farklı bir evde farklı insanlarla yaşamaya başladığını görür. Ablası olduğunu söyleyen Zeliha ile annesi ve babası olduğunu söyleyen insanların kim olduklarını anlayamaz. Uzun zaman bu durumu kabullenmeyen Jasmin, kendine Yasemin diyen insanlara da karşı çıkmakta; adının Jasmin olduğunu söylemektedir. Jasmin dedesini ve onunla geçirdiği günleri çok özlemektedir. Ancak onu anlamayan, hastalıktan belleğini yitirdiğini söyleyen etrafındaki insanlara karşı inanmış gibi yaparak köyden kaçış yolunu aramaktadır. Zeliha'nın onunla arkadaş olması için çağırdığı Ayşe'yi önce tersleyen Jasmin, zamanla onunla arkadaş olur. Onun okul ve kitaba verdiği önemle birlikte Jasmin de kitaplara karşı duyarlı duruma gelmeye başlar. Zeliha'nın ona olan yakın davranışlarıyla köy yaşamından, bilgisayar olmadan da zaman geçirebilmekten, ev işlerine yardım etmekten duyum almaya başlar.

Bir gün Ayşe ile köyde gezerken bir köpek üstüne atlar. O sırada Ayşe ortadan kaybolduğu için Jasmin'e yardım edememiştir. Jasmin, korku içinde bağırırken bir çocuk görünür ve korkmamasını, onunla oynamak istediği için üstüne atladığını söyler. Ayşe de gelir ve Jasmin ile Murat'ı tanıştırır. Murat, muhtarın torunudur. Şehirde oturmakta, arada köye gelmektedir. Jasmin, Murat ile de arkadaş olduktan sonra korktuğu Karabaş'a alışmaya başlar. Zamanla üç arkadaş köyde geziler yapar, kitaplar okurlar ve eğlenceli zaman geçirmeye başlarlar.

Köyde muhtarın yeğeni Volkan'ın nişanı olacağı konuşulur. Hazırlıklar başlar. Geçen zamanla birlikte Jasmin de köye ve buradaki insanlara alışır. Nasılsa kaçacak bir yolu bile yok, kimse beni anlamıyor, en iyisi onların dediğini kabul etmek diye düşünür. Bir gün, kitaplarının arasından çıkan dedesinin notuyla bütün geçmişi tekrar gözünün önüne gelir ve geçmişi hakkında düşündüklerinde haklı olduğunu anlar. Böylece yeniden köyden kaçış aklına gelir.

Köyde yapılacak olan nişana şehirden insanların gelecek olması Jasmin'de bir umut oluşturur. Belki onlardan biriyle dönebilirim diye düşünür. Nişan günü geldiğinde Zeliha, ona kötü günler için ayırdığı parayla elbise getirttiğini söyleyerek giymesini ister. Nişan için kahveye gittiklerinde herkesin 'İyi ki doğdun Jasmin' diye bağırdığını görür. Bir köşede de dedesi ve dadısının bulunduğunu görünce şaşkınlık içerisinde kalır. Zeliha, dedesinin her şeyi ona anlatacağını söyler.

Bütün bu yaşananlardan sonra dedesi, onun huysuzluklarına, şımarıklarına katlandıklarını ancak okulu bırakmak isteyince bunu anlatmak için bir ders vermek istediklerini, bunun için de bir yönetmen ve oyuncularla anlaşmış olduğunu açıklar. Jasmin, olanlara kızmak yerine mutlu olur. Elinde olan şeylerin ve etrafındaki insanların değerini anlamıştır. Köyde edindiği Murat ve Ayşe'nin de İstanbul'da olacağını, onlarla da görüşebileceğini, Zeliha'nın da psikolog olduğunu öğrenir.

Jasmin yaşattıklarına ve sonunda yaşadıklarına çok şaşırır. Ancak artık okuluna ve kitaplarına önem veren, dedesini ve dadısını üzmeyen, yaşama duyarlı bir çocuk durumuna gelir.

Anlatının baş kişisi olan Jasmin'in yaşadıkları çocukların sıklıkla yaşadığı yaşam ve duygu durumlarını yansıtacak biçimde kurgulanmıştır. Okur, bu kurgu ile kendi yaşamındaki benzerlik ve farklılıklar doğrultusunda, tarafsız bir bakış açısıyla ele alınan kurguda doğal bir eleştiri ortamı bulabilir. Sonucunda da kendi çıkarımlarını yapabilir. Kurgu, insanların sahip olduğu değerlerin ve olanakların farkında olmasını okura sezinletebilir.

Olaylar ve merak öğeleri yaşanan dünyaya uygun bir biçimde yapılandırılmıştır. Romanın ilk merak öğesini Jasmin'in dedesiyle bir yaşam sürerken

bir anda bir köyde uyanması ve farklı insanlarla yaşamaya başlaması oluşturur. “Bu iğrenç yerde ne işi vardı? Üstelik yatakta değil, yerde yatıyordu. Nasıl bir şakaydı bu?(s.9)” Bu biçimde başlayan merak ögesi, Jasmin’in yaşadığı yeri sorgulaması, etrafındakilerin davranışları, bulunduğu köye alışmaya çalışması ve bu köyden kaçış için kurduğu planlar diğer merak öğelerini de beraberinde getirir. Okur, anlatı boyunca devam eden merak düğümleri ve sonunda bunun bir oyun olduğunun ortaya çıkmasıyla Jasmin’in yaşadığı şaşkınlık ve değişimlerle okuma eylemini devingen kılabılır. Bu da okuma eyleminin sürekliliğini sağlayabilir.

Konuyu zayıflatan rastlantısallık, duygusallık ve abartılmış merak özelliklerine yer verilmemiştir. Kurgu, mantıksal bir tutarsızlığa yer verilmeden neden - sonuç ilişkisi içerisinde sunulmuştur. Bu nedenle, konuyu zayıflatan herhangi bir öğeye yer verilmediği belirtilebilir.

Kurgunun yapılandırılmasında çatışmalara da yer verilmiştir. Kişinin kendisiyle olan çatışmalarını Jasmin’in yaşadığı yeni yaşama uyma çabaları sırasında belleğinde oluşturduğu düşünceler oluşturmaktadır: “ ‘Bu bir rüya, sakın korkma Jasmin! Uyuyorsun...Uyuyorsun...’(s.13)”, “Of, takılıp kalmamalıyım bu soruya, işime bakmalıyım!(s.43)” Kişi – kişi çatışmalarını ise Jasmin’in önceki yaşamını istemesine karşın çevresindeki insanların ona inanmamaları ve onun yaşamı ile ilgili farklı olaylar anlatması oluşturmaktadır: “Bana bir su damlası gibi benzesen de seni tanımıyorum. Ne kardeşim, ne ablam, ne ağabeyim var, ailenin tek çocuğuyum ben. Kimsin sen? Nasıl bir oyun oynuyorsun bana?(s.12)”, “Ne annesi be! Seni tanımıyorum bile. Annemle babamı küçükken trafik kazasında kaybettim, dedem bakıyor bana. Şaka mı bu? Şakaysa fazla uzadı, sinirleniyorum artık. Yeter ya!(s.14)”.

Jasmin, bilgisayar oyunlarından başka bir şeyle ilgilenmeyen bir çocuk olduğu için doğa ve hayvanlara karşı duyarlılığı da gelişmemiştir. Ancak köye gelmesiyle Murat ve Ayşe ile doğa gezileri yapmaya başlar. Murat’ın Karabaş adlı köpeği ile doğaya karşı da duyarlı bir duruma gelir. Kişi – doğa çatışmalarını da Jasmin’in köy yaşamına alışmaya başlaması oluşturmaktadır: “Derin derin nefes alıp verdi. Ormandan, bahçelerden gelen güzel kokulu, temiz havayı içine çekti. Kendini tuhaf bir şekilde evindeymiş gibi mutlu hissetti(s.44).”, “Hava çok güzeldi. Esen hafif bir rüzgar

Jasmin'in ensesini gıdıkladı. Ağaçlardaki yaprakların hışırtısı, duyduğu müziklerin en güzeliydi(s.72).”

Yapılan belirlemelerle *Hayalet Köy* romanı, okurun düş ve düşlem gücüne etki ederek yazar – kitap – okur etkileşimine olanak sağlayabilecek niteliklere sahiptir denilebilir.

3.14.3.İleti

Romanın yazarı, bütün olanaklara sahip olmasına karşın yaşamından mutlu olmayan bir çocuğun, dedesinin oyunuyla duyarlı bir duruma gelmesini vurgulamaktadır.

Kitaptaki iletiler örtük olarak sunulmuştur. Dedesinin Jasmin'e hazırladığı oyun sonucunda yaşadığı değişimlerle birlikte iletiler, okura sezinletilebilir. Yazar, romanın kurgusu ile “Yaşamda sahip olduğumuz insanların ve nesnelerin değerini bilmeliyiz.” iletilisini örtük olarak okurla buluşturmaktadır.

Anlatıda dil duyarlılığını okura sezinletecek bir duruma da yer verilmiştir. Jasmin'in adını Yasemin olarak söylemesiyle sözcüklerin Türkçelerinin yeğlenmesi gerektiğini okurla buluşturmaktadır: “ ‘İkisinin de anlamı aynı.’ dedi Murat gülümseyerek. “Kusura bakma Zeliha abla, ben İngilizcesi yerine Türkçesini yeğlerim (s.84).”

Romanın kurgusu içerisinde arkadaşlık, yardımlaşma, birlik ve beraberlik gibi öğeler de Zeliha, Murat, Ayşe ve Jasmin arasındaki ilişkiler çerçevesinde okura sezinletilmeye çalışılmıştır.

3.14.4.Dil ve Anlatım

İncelenen kitabın dil ve anlatım özelliklerine bakıldığında, öncelikle romanın adının okurda bir merak uyandırabileceği düşünülmektedir. *Hayalet Köy* adı; okurun merak öğelerini devindirmesine olanak sunabilir.

Yazar, metinsel dokuyu oluştururken yalın tümcelere yer vermiştir. Olaylar, okura aktarılırken sözcüklerimize öğelerimizden “*deyim, yansıma, ikilem ve pekiştirme sözcükler*”ine yer verilmiştir: “cıvıltı, sımsıkı (s.5)”, “gurultu, ufak tefek (s.8)”, “şangırtı, cıyak cıyak (s.9)”, “tekrar tekrar (s.14)”, “fısıltı (s.16)”, “derin derin (s.17)”, “kapkara (s.18)”, “sımsıkı, mırıl mırıl (s.19)”, “tüyleri diken diken olmak (s.20)”, “şapırdatma(s.36)”, “yemyeşil (s.37)”, “sapsarı (s.42)”, “aşağı yukarı (s.43)”, “sık sık (s.45)”, “canlı canlı (s.46)”, “kol kanat girmek, ışıl ışıl (s.48)”, “tüyleri diken diken olmak (s.50)”, “tertemiz (s.54)”, “gümbür gümbür (s.58)”, hışırdamak, heyecanlı heyecanlı (s.62)”, “uğultu (s.63)”, “homurtu, hırlama (s.64)”, “cayır cayır (s.66)”, “uslu uslu (s.70)”, “kapkara (s.72)”, “yemyeşil (s.73)”, “bembeyaz (s.76)”, “yavaş yavaş (s.78)”, “göz göze gelmek, küp küp, top top(s.92)”, “yan yan (s.93)”, “ışıl (s.97)”, “püfür püfür, kıs kıs (s.110)”, “tıkırtı (s.111)”, “harıl harıl (s.124)”.

Anlatımın okurun belleğinde somutlaşmasını sağlayabilecek benzetme ve kişileştirmelerden de yararlanılmıştır: “Gecenin karanlığına gömülen dağ suskundu (s.5).”, “Zeliha’nın şaşkın bakışlarına aldırmandan, aç kurtlar gibi sofrada ne varsa sildi, süpürdü (s.44).”, “Ağaçlardaki yapraklar, bulutları sobelemişti (s.73).”

Romanda Türkçe sözcüklerin yeğlenmesi okurun dil duyarlılığını geliştirmesine olanak sunabilir: “..., dedesine söylemek için okulun yaz *dinlencesine* girmesini beklemişti(s.8).”, “Unuttuğun her şeyi, zamanla yavaş yavaş *animsayacaksın* (s.15).”, “Jasmin’in içinden *yanıtını* bilmediği binlerce soru geçti (s.20).”

Romanın anlatımında bölümler kullanılmıştır. Bölümler birbirinin devamı niteliğindedir. Başka bir deyişle, merak öğelerinin yanıt bulmasını, devindirilmesini sağlayacak biçimde yapılandırılmıştır. Bölümler, okuma eyleminin sürekliliğini sağlamada okura yardımcı olabilir. Tüm bu belirlemeler sonucunda, yapıtın dil ve anlatım özelliklerinin okurun düzeyine uygun olduğu düşünülmektedir.

3.14.5. Görsel Bir Uyarı Olarak Resim

Romanın bölümlerinde resimlere yer verilmiştir. Resimler baş kişi Jasmin’i, okura tanıttık biçimde resmedilmiştir. Özellikle Jasmin’in yaşadığı duygu durumları,

yazarın kullandığı dilsel metinle çizerin oluşturduğu görsel metin özelliklerinin bütünleşmesi sonucu soyut olan öğeleri okura sezdirilebilir.

Jasmin'e ilişkin resimlemelerin dışında yan kişi ve köye ilişkin resimlemeler de yer almaktadır. Okur, belleğinde canlandırdığı kurguyu çizerin oluşturduğu özgün resimlemelerle anlamlandırma olanağı bulabilir.

Kitabın resimlemeleri yalın ve çocuk okurun kolayca öykünüp resmedebileceği biçimde oluşturulmuştur. Bu yönüyle kitabın resimlemelerinin dilsel metnin anlamlandırılmasını kolaylaştırarak çocuk okura arkadaşlık edebileceği söylenebilir. Resimler, okura romanda anlatılanları görme ve düşleme olanağı sağladığı için çocukların gelişim süreçlerine katkı sağlayabilecek nitelikte oldukları söylenebilir.

3.14.6. Genel Değerlendirme

Hayalet Köy romanı onlu yaşlardaki çocuklara seslenen bir yapıttır. Yazar, aile içi ilişkilerini, insanlarla olan ilişkilerimizi, okulun ve kitabın önemini vurgulamaktadır. Bu yönüyle çocuk okurun yaşam deneyimi kazanmasında ve özeleştirisini yapmasında doğal bir eleştiri ortamı sunduğu söylenebilir.

Kitabın iletileri örtük olarak sunulmuş, merak ve heyecan öğeleriyle devingen duruma getirilmiştir. Okurun, okuma eyleminin sürekliliğini sağlaması yönüyle iletilerin öğreticilikten uzak sezdirilmeye çalışılması okurun anlam evrenine katkıda bulunabilir.

Kitabın dil ve anlatım özellikleri Türkçenin varsıllığını okura sezdirebilecek biçimde kurgulanmıştır. Tümceler yalın bir biçimde ve sıklıkla karşılıklı konuşmalar biçiminde oluşturularak okurun anlam karmaşası yaşamaması sağlanmıştır.

Dilsel metni tamamlayan resimlemeler, çocuklara özgün çizgilerle yapılandırılmış bir sanat ortamı sağlayabilir. Çizgilerin yalınlığı ve renkli boyamalarla canlı duruma getirilen görseller, okurun kendi resimlerini oluşturmasına olanak sağlayabilir.

Dedesini ve bakıcılarıyla yaşıyan bir kız çocuğunun şımarıklıkları ve değerbilmez durumları ile başlayan kurgu farklı bir çevrede ve farklı kişilerle devam etmektedir. Romanın sonunda ortaya çıkan gerçeklik okurun kurgu içinde kurgu ile karşılaşmasına olanak sunmaktadır. Dedesinin torununa bir ders vermek için hazırladığı oyun ile okur sunulmak istenen iletileri sezinleyebilir. Başka bir deyişle, yazar tarafından yeni bir kurgusal gerçeklik oluşturulduğu söylenebilir.

Sonuç olarak incelenen kitabın çocuğun sağlıklı bir değerler sistemi oluşturmasında yardımcı olabilecek nitelikte iletileri taşıdığı belirtilebilir.

3.15. GÜLEN SAKIZ AĞACI

Tudem Yayınları

4. Basım Şubat / 2015

Yazarı: Koray Avcı ÇAKMAN

Sayfa Sayısı: 112

3.15.1.Karakterler

Anlatının baş kişisi Arda'dır. Yan kişiler ise Arda'nın ödevini yaparken anılarını sorduğu annesi, babası, babaannesi, babasının köyde yaşayan halası ve eşi, amcası İlhan Bey; komşuları Şevket Bey, manav Kemal Bey ve Münire Hanım, üst kat komşuları Erdem Bey'dir. Bu karakterlerin dışında, okuldaki arkadaşları Ali, Mehmet, Sinan ile ablası ve kardeşidir.

Arda, ortaokul öğrencisidir. Annesi ve babası çalışmaktadır. Arda, bir abla ve bir erkek kardeşe sahiptir. Babaannesi de Arda ve ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Anlatıda ailesine düşkün ve iyi ilişkiler içerisinde olan sıcakkanlı bir çocuk olarak okura sunulmuştur. Arda, Türkçe öğretmenin verdiği "Çocukluk nedir?" tasarısı ödevini yapmak için çevresindeki insanlara "Çocukluk anını paylaşır mısınız?" sorusunu yöneltmeye başlar. Ödevini yapmak için çevresindekilerin Arda ile paylaştığı anıları, okurun Arda'yı çeşitli yönlerden tanımasına olanak sunmaktadır. Anılarını paylaşan kişilerle yaptığı söyleşilerle karakter özellikleri okura yansıtılan Arda'nın yazar tarafından açık bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir.

Öğretmenin verdiği ödevi nasıl yapacağını düşünürken karamsar bir bakış açısı edinen Arda, servis şoförlerinin "sihirli sözcükler" önerisiyle çevresindekilere çocukluk anılarını sormaya başlar. Bu sayede birçok yaşam durumuna ve deneyimine tanıklık eder. Anlatının sonunda ise karamsar bakış açısı iyimser bir duruma dönüşür: "İyi ki verdi bu ödevi Türkçe öğretmenimiz!" diye düşündüm; çünkü hem yetişkinlerin çocukluk anılarını dinlemekten çok hoşlandım hem de çok şey öğrendim (s.112)." Arda'nın yaşadığı bu düşünce değişikliği ile devingen bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir.

Arda'nın ödevini yaparken soru yönelttiği annesi, babası, amcası, babaannesi, halası, eniştesi ve komşuları ise yaşadıkları çocukluk anılarını paylaşırken çeşitli yaşam durumlarını da okura aktarmaktadır. Anılarını paylaşırken yazarın yan kişilerle ilgili duygu, düşünce ve eylemleri yansıtması, okurun baş kişiyi ayrıntılı olarak tanımasına olanak sağlamaktadır. Bu belirlemeyle, yan kişilerin açık karakter olarak geliştirildiği söylenebilir.

Arda'nın ödevi için çocukluk anılarını anlatan yan kişiler, baş kişinin de okur tarafından ayrıntılı olarak tanınmasına olanak sağlamaktadır. Arda, ödevini yapmak için çeşitli yollar düşünmekte ve aldığı yanıtlardan belleğinde çıkarımlar yapmaktadır. Bu yönüyle okur, baş kişinin araştırmacı, çevresiyle ilişkileri iyi olan bir karakter olduğunu düşünülebilir. Çocuk okurun yaş düzeyine yakınlığı ve anlatıda yaşadığı olumlu karakter özellikleriyle Arda'nın, okur için öykünme sürecinde etkili bir uyaran olduğu belirtilebilir.

Çocukluk anılarını paylaşmasını istediği karakterler, yetişkin bireyler olduğu için Arda'ya karşı tutumları, yaşadıkları olaylardaki doğa ve hayvan duyarlıkları, insanlarla ilişkileri yönüyle olumlu insan tipini okura sunmaktadır. Bu nedenlerle anlatıdaki yetişkin karakterlerin okurun model alma sürecinde etkili bir uyaran görevi üstleneceği söylenebilir.

Yazar, anlatıda paylaşılan çocukluk anılarıyla karakterlerin deneyimledikleri yaşam durumlarına yer vermiştir. Anılar anlatılırken yaşanan durumlar iyi – kötü, yanlış – doğru biçiminde verilmediği için okur, kendi eleştirileri sonucunda çıkarımlar yaparak yaşamına katabilir. Sonuç olarak çocuk okur, anlatıda kahramanları kişilik özellikleriyle açık bir biçimde tanıma olanağı bulabilir ve özdeşim kurabileceği kahramanları belirleyebilir.

3.15.2.Konu

Romanda, Arda adlı bir çocuğun Türkçe öğretmenin verdiği “Çocukluk nedir?” tasarı ödevini yapmak için servis şoförlerinin önerisiyle çevresindeki kişilere sorduğu “Çocukluk anını paylar mısınız?” sorusuna aldığı yanıtlarla oluşan, her biri ayrı bir öykü niteliği gösteren anılar anlatılmaktadır.

Arda'nın Türkçe öğretmeni "Çocukluk nedir?" adlı tasarı ödevini verir. Bütün sınıf, öğretmenlerinin böyle kolay bir ödev verdiği için çok mutlu olur. Ancak öğretmen, uzun bir ödev istediğini, en az otuz sayfa olacağını söylediğinde sınıfın sevinci yerini sessizliğe bırakır. Arda da ödevi nasıl yapacağı konusunda düşüncelere dalar. Kardeşi ve ablasına sormayı düşünse de onlardan da bir yardım alamaz. Servis şoförleri Adnan Bey, Kaan'ın yüzünün asık olduğunu fark ederek ne olduğunu sorar. Arda da durumu açıklar. Adnan Bey, çevresindeki kişilere "Çocukluğunuzdan bir anı anlatır mısınız?" diye sormasını önerir. Arda bunu denemeye başlar ve sırayla mahallelerindeki oyuncakçı olan Şevket Amca'ya, manav olan Kemal Amca'ya, amcası İlhan Bey'e, babaannesine, annesine, babasına, komşuları Münire Teyze'ye, üst kat komşuları Erdem Bey'e, babasının köyde yaşayan halası ve eşine sorar. Bu kişiler arasında kendisine ait bir anıya da yer verir.

Arda, yaptığı söyleşilerden sonra dinlediklerini defterine yazar. Her dinlediği anıdan sonra doğaya ve hayvanlara duyarlık, insan ilişkileri, arkadaşlık, önyargı gibi çeşitli yaşam durumlarını ve deneyimlerini belleğine katar. Bu sayede hem eğlenceli zaman geçirir hem de deneyim sahibi olur.

Arda, en son anıyı babasının köyde yaşayan halası ve eniştesinden dinler, defterine yazar. Öğretmenlerinin verdiği ödevde başta kızan Arda, artık çok mutludur ve öğretmenin bu ödevi iyi ki verdiğini düşünür. Anıları yazdıkça da bütün ödevlerin böyle olmasını diler. Yazıya geçirirken mutlu olduğunu, bir gün yazar olarak kendi öykülerini de anlatabileceğini düşünür.

Kitapta yer verilen öykü niteliğindeki paylaşılan anılar, çocuk okurun araştırma, merak ve heyecan güdüsünü devindirebilecek özelliktedir. Anlatılan anılar, şimdiden geçmişe uzandığı için zaman içinde zaman kavramını da okura sunmaktadır.

Anlatıda bütün çatışma türlerine yer verilmiştir. Ödevini nasıl yapacağını düşünen Arda'nın kendiyi yaptığı konuşmalar kişinin kendisiyle olan çatışmalarını örneklendirmektedir: "Üf...Çocukça bir ödev yüzünden Türkçe dersinden kırık not mu alacaktım? O zaman bizimkiler neler demezdi ki bana!(s.10)" Arda'nın ödevini yaparken dinlediği anılardan sonra tanık olduğu durumlar ve anılarını dinlediği kişilere ilişkin düşünceleri de kişinin kendisiyle olan çatışmalarını örneklemetedir: "Börekçi

amcanın börekleri mi, yoksa pastacı Handan teyzenin o birbirinden nefis kokan kurabiyeleri miydi? Ama kokuları gelir miydi taa aşağı sokaktan?(s.35)”

Kişi- kişi çatışmalarını ise anılarını paylaştığı kişilerle Arda'nın arasında geçen konuşmalar oluşturmaktadır: “ ‘Birlikte uçurtma uçuralım mı biz de?’ diye sordum. ‘Uçururuz uçururuz! Hele sen sınıfını bir geç de...’(s.48)” Arda'nın ailesi ile büyümesine ilişkin aralarında geçen konuşmalar da kişi – kişi çatışmasını okura sunmaktadır: “Ne yaramazlığı anne! Ben büyüyeli çok oldu! Yaramaz olan, yaramazlık yapan sizin küçük oğlunuz Bora. Hatırlatırım ben Ar-daa!(s.66)”

Kişi- doğa çatışması, Arda'nın izci seçilebilmek için öğretmenlerinin verdiği doğa araştırması görevinde ortaya çıkmaktadır: “Yol iyice engebelenmiş, önümüze sık çalılıklar çıkmıştı (s.73)”

Kişi- toplum çatışmasını üst kat komşuları Erdem Bey'in denizlere atılan zararlı atıklar için verdiği savaşımı Arda ile konuşması oluşturmaktadır:

-“ ‘O yüzden zincirledin kendini köprüye değil mi Erdem ağabey? Televizyonda görmüştük.’”

-“ ‘Tabii, petrol yüklü gemiler Boğaz'dan geçmesin diye zincirledik,’ dedi ateş saçan gözleriyle (s.96).”

Kitapta sunulan olay ve çatışmalar konuyu yapılandıran öğelerdir. Belirtilen çatışma örneklerinin çocuk okurun deneyim oluşturmaya ve konuyu anlamlandırabilmesine olanak sağlayabileceği düşünülmektedir.

Romanda yer verilen farklı yaştan kişilere ilişkin farklı çocukluk anıları, okurun duygu eğitimi sürecinde olumlu etkiler oluşturabilir. Bu belirleme ile kitapta rastlantısallık, duygusallık ve abartılmış merak öğelerine yer verilmediği belirtilebilir. Ele alınan konunun, verilen ipuçlarıyla duygusal sığınağa düşmeden sunulması, çocukların okuma eğitimi sürecine katkı sağlayabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

3.15.3. İleti

Kitaptaki iletiler örtük olarak okura sunulmuştur. Okur, paylaşılan her anıdan kendine ait çıkarımlarda bulunarak yaşama ilişkin deneyimler sezinleyebilir.

Romanın bütününde okurla buluşturulmak istenen ileti “Çocukluk herkes için güzel ve unutulmayan bir anıdır.” yargısıdır. Arda ödevini yazabilmek için servis şoförü Adnan Bey’in fikri ile “Sihirli Sözcükler” olan “Çocukluğundaki bir anıyı paylaşır mısın?” sorusuyla kızgın gözlerin gülümsemeye, başka bir işle uğraşanların o andan hemencecik sıyrılıp çocukluğuna gittiğine ve kim olursa olsun bu soru karşısında yanıtsız kalamadığına okurun tanıklık etmesine olanak sunmaktadır.

Yan kişilerin çocukluk anılarını anlattığı öykülerde çeşitli yaşam durumlarına ilişkin duyarlıklar da okura sunulmuştur. Oyuncakçı Şevket Bey’in çocukluk anısıyla “Doğaya duyarlık”; amcası İlhan Bey’in ve babasının çocukluk anısıyla “Arkadaşlık”; annesinin çocukluk anısıyla “Köy yaşamı”; halasının çocukluk anısıyla “Hayvan duyarlığı”; üst kat komşusu Erdem Bey’in çocukluk anısıyla “Çevre ve doğa duyarlığı” ile çocuk okur, çeşitli yaşam durumlarını ve erdemlerini sezinleyebilir.

Arda’nın ödevine ilişkin ilk başta sahip olduğu önyargının, ödevini yazdıkça yerini eğlenceli bir duruma ve deneyimlere bırakması çocukların kendi yaşamlarında veya farklı kişilerin yaşamlarında olan durumlara tanıklık etmesine olanak sunabilir.

3.15.4. Dil ve Anlatım

Anlatım yalın ve kısa tümcelerle kurulduğu için çocuk okurun kolayca anlayabileceği bir sözvarlığı kullanılmıştır. Anlatımda gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir. Olaylar ve çatışmalar, okurun yaş düzeyine göre yapılandırılmıştır.

Kitap, okurun öykülerin içeriğini kestirmesine olanak sağlayabilecek ve merak ögesini devindirebilecek adlarla ayrılmıştır: Martılar Ağlamasın, Sihirli Sözcükler, Gülen Sakız Ağacı, Banyo Yapan Balık,... Romanın içindeki on yedi ayrı bölüm hem ayrı bir bölüm hem de bütüne ilişkin bir parça olarak kurgulanmıştır.

Anlatımda özellikle betimlemelerin somutlanmasında “*ikileme, pekiştirme ve yansıma*” sözcüklere yer verilmiştir. Pekiştirmeler ve ikilemeler renk adlarıyla sıklıkla kullanılarak işitsel ve görsel bir etki oluşturulmaya çalışılmıştır: “uzun uzun, kara kara (s.7)”, “topu topu, kıvrır kıvrır, dümdüz (s.8)”, “masmavi, yemyeşil, koca koca (s.12)”, “çepeçevre (s.14)”, “bembeyaz(s.19)”, “yusuvarlak, yavaş yavaş (s.25)”, “koskoca, çeşit çeşit (s.27)”, “böyle böyle (s.29)”, “fısıldıyordu, avaz avaz (s.31)”, “şaşkın şaşkın (s.35)”, “şırıl şırıl, pırıl pırıl, upuzun (s.36)”, “mavi mavi, sapsarı (s.40)”, “mini mini, saparı (s.43)”, “zarar marar(s.44)”, “horul horul (s.49)”, “yumuş yumuş, aptal aptal (s.52)”, “kuş muş (s.53)”, “uslu uslu (s.54)”, “dalgın dalgın (s.57)”, “fısır fısır, eski püskü (s.62)”, “tutam tutam (s.63)”, “bol bol (s.65)”, “zırt pırt (s.66)”, “sakin sakın (s.68)”, “tıkına tıkına (s.73)”, “hapur hupur, kolay kolay (s.78)”, “endişeli endişeli (s.80)”, “bıdı bıdı (s.81)”, “kapkaranlık, şak şak, badi badi, yan yan (s.87)”, “bağrıış çağrıış(s.90)”, “üçer beşer, dangur dungur(s.91)”, “gevrek gevrek (s.95)”, “tembel tembel (s.97)”, “sıkış tepiş (s.98)”, “mışıl mışıl (s.101)”.

Karakterlerin yaşadıkları olayların ve duygularının okura yansıtılmasında deyim ve atasözü kullanılmıştır: “ağzı açık kalmak (s.52)”, “meteliğe kurşun atmak (s.57)”, “eli boş dönmek (s.62)”, “kurda kuzu teslim etmek (s.80)”, “dut yemiş bülbüle dönmek (s.82)”, “avazı çıktığı kadar bağırarak (s.90)”, “damlaya damlaya göl olur (s.93)”. Atasözü ve deyimlerin kullanımları tümceler içinde anlamlandırabileceği için okur, anlam evrenine sözvarlığı öğelerini kolayca katabilir.

Bölümlerde şarkı, tekerleme ve masal gibi farklı yazınsal türlere yer verilmiştir. Okur, bu türlerle karşılaşarak okuma eylemini eğlenceli duruma getirip farklı türlere ilişkin bilgisine katkıda bulunabilir.

Arda, dinlediği anılar sonrasında anlatan kişilerin fotoğrafını çekerek bunları da ödevine eklemektedir. Anlatımda “fotoğraf” ve “resim” sözcüklerinin kullanılmasında kavram karmaşası yaşanmaktadır: “..., kucağında rengi solmuş Düğme Bebek’le Münire teyzenin bol bol resmini çektim (s.65).”, “Bilmem babaanne. Belki de filer çıkar. Kapının girişindeki afişte resimleri vardı (s.86).”, “Ertesi gün eniştemin resmini Şakir’le birlikte çektim. Eniştem fotoğrafı görünce... (s.107)”

Yapılan belirlemeler sonucunda, kitabın dil ve anlatım özelliklerinin okur için etkili bir uyaran olduğu düşünölmektedir.

3.15.5. Görsel Bir Uyaran Olarak Resim

Kitaptaki görseller yalın çizgilerle oluşturulmuş, canlı renklerle resmedilmiştir. Okurun düş gücünü devindirebilecek karakterlerin anılarını canlandıran görseller, dilsel metinle tamamlanarak kurgunun okurun belleğinde pekişmesini sağlayabilir.

Resimlere bölüm başları ve bölüm aralarında yer verilmiştir. Kitaptaki resimler, karakterlerin ve varlıkların duygu durumlarını okura yansıtmaktadır. Böylece okur, kahramanların yansıttıkları duyguları daha iyi anlamlandırabilir.

Sanatçının özgün çizgileriyle oluşturulan görseller, yeni bir düş gerçekliği sunarak çocukları resim yapmaları için öykündürebilir.

3.15.6. Genel Değerlendirme

Gölen Sakız Ağacı, on yaş ve üstü çocuklara seslenen çocuk edebiyatı yapıtıdır. Yazar, okurun özdeşim kurup öykünebileceği benzer yaş düzeyinde sunduğu Arda karakteri ile anılarını paylaşan yetişkin karakterler arasında bir bağ kurmaktadır.

Konusunu “çocukluk” kavramının çeşitli yanları üzerine kurgulayan *Çakman*, okurun hem eğlenmesini hem de yaşam durumları üzerinde duyarlık kazanmasını sağlayabilir.

İletiler, öğreti niteliinde olmadan metinsel doku içine sindirilerek okura sezdirilmiştir. Ayrıca arkadaşlık, doğa sevgisi, hayvan sevgisi gibi çeşitli öğeler de olay ve çatışmalarla okurun düzeyine uygun olarak kurgulanmıştır.

Dil ve anlatım özellikleri bakımından yapıtta sıklıkla sözvarlığı öğelerine yer verilmiştir. Masal, şarkı ve tekerleme gibi çocukların düş kurmalarını sağlayabilecek yazınsal türlere de yer verilmiştir. Yapıtta, resim ve fotoğraf sözcüklerinin kullanımında

yaşanan kavram karmaşasının çocuk okurun sözcük edinimini olumsuz etkileyebilecek tek öge olduğu söylenebilir.

Yapıtın görsel özellikleri incelendiğinde, kanıksanmış çizgi özellikleri dışında resmedildiği söylenebilir. Sanatçının yeni bir gerçeklik oluşturarak okurun kendi öyküsünü ve resmini oluşturma isteğini devindirebilir.

Roman, okurun kendi yaşamına ve yaş düzeyine ilişkin sorunlarından biri olan ödev yapma konusunu ele almaktadır. Yaşamlarında doğrudan tanık oldukları bu durum, romanın kurgusunda bir oyun biçimini almaktadır. Bu nedenle yazarın yeni bir kurgusal gerçeklik oluşturduğu söylenebilir.

Romanın sonu, açık yapıt özelliği gösterdiği için okurun kolaylıkla düş ve düşlem kurmasına olanak sunabilir. Ayrıca, yapıtın sonunda yer verilen “Yazarken mutlu oluyorum ben. Belki büyüdüğümde yazar olurum, kim bilir? Kendi hikayelerimi anlatırım okurlarıma... Hayal etmesi bile güzel (s.112).” tümcelerle kendisiyle benzer düşlere sahip olan baş kişi ile özdeşim kurabilir. Yapılan belirlemelerle kitabın, okurun gelişim sürecine katkı sağlayabilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

3.16. ÇOCUKLUK ANAYURDUM

Can Çocuk Yayınları

2. Basım Ağustos / 2013

Yazarı: Kemal ÖZER

Sayfa Sayısı: 67

3.16.1. Karakterler

Öykünün baş kişisi 8 yaşlarında bir erkek çocuğudur. Anlatıda baş kişinin adına yer verilmemiştir. Yan kişileri ise annesi, teyzesi, babası, komşuları, mahalledeki arkadaşları, evlerinin odalarını kiralayan konuklar oluşturmaktadır. Anlatıda sadece mahalledeki ilk arkadaşı olan Oktay ile bahçedeki kaplumbağa Öksüz adıyla yer almaktadır. Herhangi bir karakter adına yer verilmemesi, okurun kendini karakterlerin yerine koymasına ya da kendi adlandıracağı bir karakter oluşturabilmesine olanak sunabilir. Bununla birlikte, anıların paylaşıldığını duyumsatan tümceler, okuru yazarın çocukluğuna ilişkin anıları olduğunu düşündürerek gerçek bir yaşam öyküsüne tanık edebilir.

Anlatı, baş kişi olan küçük çocuğun anlatımlarıyla okurla buluşturulmaktadır. Bu nedenle baş kişi ve yan kişiler, kahramanın konuşmaları, düşünceleri ve eylemleriyle okura tanıtılmaktadır.

Baş kişi, babası sürekli çalıştığı için daha çok annesiyle zaman geçirmektedir.. Annesi, sadece bahçede oynamasına izin verdiği için okur, baş kişinin karakter özelliklerini, bahçede yaptığı izlenimler, düşler ve merakı ile tanımaya başlamaktadır. Daha sonra, annesinin sokakta oynamaya izin vermeye başlaması ile çocuğun izlenimleri, düşleri ve merakı da artmaya başlar. Böylece okur, baş kişiyi daha ayrıntılı tanıma olanağı bulmaktadır. Çocuğun çevresine ilişkin gözlemleri, hayvanlara karşı yaklaşımı, savaşın olumsuz etkilerini kendi yaşamını da ortak ederek anlatmasıyla baş kişinin açık bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir.

Yan kişilerden en çok öne çıkan kişi annesidir. Annesi, oğluna karşı koruyucu ve duyarlı yapısıyla okura tanıtılmaktadır. Yaşadıkları olumsuz yaşam durumları nedeniyle yaşamlarını sürdürmek için elinden geleni yapmaktadır.

Babası makinist olduğu için sürekli yollardaydı: “Ama hep yolda oluyordu o, Edirne’ye yolcuları götüren trende. İstanbul’a dönüş günlerinde eve değişik saatlerde geliyordu. Çoğunlukla karanlık bastığı yerlerde(s.37).”

Mahalledeki insanlar ise komşuluk ilişkileri iyi olan, yaşamlarının çoğu birlikte geçen samimi insanlardır. Bu durum da yine baş kişinin anlatımlarıyla okura sunulmuştur: “Küçük büyük herkes tanıyor, adlarıyla sesleniyor, hal hatır sorup selam gönderiyorlardı. Aynı evin içinde yaşıyor gibiydi hepsi, sokak onları birbirinden ayıramıyordu (s.34).”

Mahalledeki insanların adlarına yer verilmemiş; ancak nasıl adlandırıldıklarına ilişkin kahramanın anlatımlarına yer verilmiştir: “Her evde bir başka aile vardı; ya meslekleriyle anılıyorlardı ya da geldikleri yerin ya da o evde yaşayanlardan birinin adıyla. Örneğin bizim evin tam karşısında Filibeliler vardı (s.41).”

Baş kişi, yaşam gerçeklikleriyle iç içe yaşayan, çocukluk imgesinden de kopmayan bir karakterdir. Çocukluğun masum, heyecan ve merak dolu dünyası ustaca bir anlatımla yansıtılmaktadır.

Okurun özdeşim kurabileceği karakter olan baş kişi, farklı farklı özellikleriyle geliştirilmiştir. Bahçede kaplumbağa ile ilgili düşündükleri, bahçenin dışından gelen sesleri düşleminde kestirmeye çalışması, sokaktaki arkadaşlarını ve mahallenin insanlarını gözlemlemesi, savaşın etkilerini kendi yaşamına etkileriyle anlatması gibi birçok durumu çocuk izlenimiyle sunmaktadır. Çocuklar, bu yaşam durumları doğrultusunda yaşadıkları ya da deneyimleyemedikleri yaşam durumları ile tanışma olanağı bulabilir. Belleğinde yeni düş ve gerçeklikler oluşturabilir.

3.16.2. Konu

Anlatının konusunu bir çocuğun gözüyle anlatılan, bir kaplumbağa ile yaşadıkları, kayısı ağacından düşen olgunlaşmış kayısıları gözlemlemesi, mahalle yaşamı ve savaşın etkileri oluşturmaktadır.

Çocuk, bahçede çevresini gözlemlemektedir. O sırada bir kaplumbağa görür. Bahçe duvarlarını düşünerek kaplumbağanın nereden gelebileceğini düşünür ve kuyudan geleceğini düşünerek düşlemlere dalar. Kuyudan her seferinde farklı şeyler çekebileceğini düşünürken annesi içeriden bağırır ve sonrasında ters dönmüş kaplumbağa ile ilgili uzun süre rüyalar görmeye başlar. Bir gün annesi sokağa çıkmasına izin vermediği için camın demirlerine oturarak sokağı gözlemler. Mahallenin çocukları, dışarı çıkmadığı için onunla ilgilenmezken sadece Oktay adlı bir çocuk onunla konuşmaya ve zamanla da eve gelerek birlikte zaman geçirmeye başlar. Bir gün, bahçede kayısı ağacının altına uzanırlar ve gözlerini kapatarak kayısıların düşme sesini dinlerler. Olgunlaşmış düşen kayısıları yemeye başlayıp kendilerince eğlenirler. Annesi, artık yeteri kadar büyüdüğü için tek başına sokağa çıkmasına izin verdikten sonra mahallede oynamaya başlar. Mahalledeki insanları ve mahalleye gelen satıcıları gözlemler. Herkesin geldiği yerin adıyla ya da yaptıkları işle anıldıklarını keşfeder. Kendilerinin de babası makinist olduğu için “Trenciler” olarak adlandırıldığını fark eder. Akşamın olduğunu, herkesin babasının akşam işten eve gelmesiyle anlaşıldığını duyumsar ve kendi babası geç saatlerde geldiği için bu duyguyu yaşayamadığını dile getirir.

O günlerde, savaş yakınlarda devam etmektedir. Annesi, eşyalarını koymak için kumaşları birleştirerek bir örtü diker. Evlerini terk edip gidecekken savaşın bittiğini öğrenirler ve evlerinde yaşamaya devam ederler. Ancak savaşın getirdiği zorluklarla her şey pahalalmış ve azalmıştır. Bu duruma dayanabilmek için evlerinin beş odasını dışarıdan gelen öğrencilere veya çalışanlara kiralamaya başlarlar.

Kiracılardan biri öğrencidir. Ödevlerine yardımcı olan kiracının masasında duran *Atilla İlhan'ın Duvar* şiiriyle tanışır. İlerleyen günlerde ise okulunu bitirip giden kiracının odasını temizlemeye giren annesi ile birlikte bir kitap kaldığını görürler. Kitap,

Sait Faik'e ait Lüzumsuz Adam yapıtıdır. Çocuk, bu kitabı alır. Bu kitapla çocuğun ilk defa bir kitabı olmuş ve okumuştur.

Kitapta çeşitli yaşam durumları ve savaşın olumsuz etkileri, bir çocuğun izlenimleri, yaşadıkları ve hayata bakışı ile anlatılmaktadır.

Anlatı, baş kişi olan çocuğun gözüyle okurla buluşturulduğu için kişinin kendisiyle olan çatışmalarına yer verilmiştir. Kendisiyle olan çatışmaları sıklıkla çevresine olan meraklı izlenimleri sonucunda oluşmaktadır: “Hasırın üzerinde ya da alçak iskemlede otururken bir yandan da nasıl gelmiş olabileceğini kafamdan söküp atamamıştım. Duvardan geçip gelemezdi, hiç aralık bırakmayan taşlarla örülüydü çünkü (s.18).” Mahallede taş atma oyununda kırılan cam sonucu herkes eve kaçınca tek başına ortada kalır ve suçlanır: “En geç ben mi kaçabilmişim, yoksa şangırtının duyulduğu evden dışarıya ilk kim fırladıysa yalnız beni mi görmüştü acaba?(s.39)”

Anlatımda yer verilen çocuğun babasının eve geç gelmesinden duyduğu üzüntü, savaşın yaşamlarına olan olumsuz etkileri neden - sonuç ilişkisi içerisinde, çocuk gerçekliği gözetilerek kurgulanmıştır. Bu nedenle duygusallık ögesi, bir yaşam gerçekliği olarak sunulurken kurgunun zayıflamasına olanak sunmamaktadır.

Baş kişinin meraklı yapısı, izlenimleri sonucunda okura yansıtılmıştır: “Sokağa adım atmanın benim için öğrenme anlamına geleceği daha baştan belli oldu. İlk olarak evimizin kapısının üstünde 13 yazdığını öğrendim(s.32).” Merak öğeleri, okuma eyleminin devingenliğini sağlayabilecek biçimde kurgulandığı için konuyu zayıflatan bir yaklaşımla ele alınmadığı söylenebilir.

Olaylar ve çatışmalar mantıksal bir düzen içerisinde birbiriyle ilişkili olarak okurla buluşturulduğu için rastlantısallık ögesine yer verilmemiştir.

Anlatıda kurgulanan konular, çocuğun ilgi ve gereksinmelerine uygundur. Her çocuğun benzer ya da farklı biçimde yaşayabileceği aile içi durumlar, toplumsal olaylar, mahalle yaşamı, arkadaşlık ilişkileri çocuğa görelilik ilkesi gözetilerek kurgulanmıştır.

3.16.3.İleti

Kitapta “çocukluk” kavramı üzerinden çeşitli yaşam gerçeklikleri okura sezdirilmeye çalışılmıştır. Çocuk gözüyle anlatılan olaylar sonucunda okurla buluşturulmak istenen iletilerin örtük olarak kurgulandığı belirtilebilir.

Çocuk, arkadaşı Oktay ile birlikte kayısı ağacından kayısıların düşmesini düşler: “Oturunca da gözlerimizi yumup dallardaki kayısıları düşlerdik. Benim daha önce yaşadıklarına bir de bu katılıyordu böylece. Düşlediğimiz şey bir süre sonra gerçekleşiyordu çünkü. Oturduğumuz hasırın üstüne düşüyordu olgun kayıslardan biri (s.26).” Çocuk, bunun gibi birçok şeyin düşleyerek gerçekleştiğini görür. Bu ve benzeri durumlara tanıklık eden okur, “Bir şeyi çok istersek olur.” iletisine ulaşabilir.

Mahalledeki insanları gözlemleyen çocuk, her ailenin farklı bir biçimde adlandırılmasının tuhaf olduğunu düşünmektedir: “Kafamda beliren ilk soru, birlikte yaşadıkları halde bu ayrımın nereden kaynaklandığı olmuştur. Doğrudan sorduğumda “Öyle işte” diye geçiştiriliyor ya da herkesin kendine göre bir yaşamı olduğundan dem vuruluyordu(s.41).” Bu düşünce ile çocuk okur, insanları adlandırılarak ayrım yapılmaması gerektiği düşüncesine ulaşabilir.

“Ne olursa olsun savaş, bir çözüm yolu değildir.” iletisine okur, çocuğun savaşın bitiminden sonra yaşadığı olumsuz değişimlerden tanıklık edebilir: “Nitekim söz konusu değişim bizim eve kiracılarla geldi. İki katlıydı evimiz, dört odası vardı. Dört kişi yaşıyorduk bu evde. Savaş, önce bu odalardan birini elimizden aldı. Savaş başlamadan nasıl yaşıyorsak yine öyle yaşamaya babamın aylığı yetmiyordu artık (s.57).”

Yazar, okurla buluşturmak istediği iletileri olay ve çatışmaların kurgusuna sindirerek yapılandırmıştır. İletiler, yazarın taraf tutmasıyla değil de baş kişinin yaşadıklarının yanında yer almasıyla sunulduğu için öğretici niteliğinde olmadığı belirtilebilir. Bu nedenle okur, kitaba ilişkin iletilerde kendi seçimlerini kullanma sorumluluğu edinebilir.

3.16.4. Dil ve Anlatım

Olaylar, baş kişi olan çocuğun izlenimleriyle anlatılmaktadır. Çocuğun merakı, gözlemleri ve düşünceleri hem dizesel bir sıra ile hem de geriye dönüşlerle anlatılmaktadır. Gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir.

Olayların canlılığını, çocuğun gözlemleri sonucunda sonuçlarına ilişkin düşünceleri ve düşlemleri oluşturmaktadır. Anlatının ilk merak ögesini çocuğun bahçede kaplumbağa ile yaşadığı gerçek ve düşlerinden oluşan durum oluşturmaktadır: “...bir canlıyı öldürdüğümü haber verecek kimsenin olmadığına bir yandan sevinirken bir yandan da her şeyin gerçekte değil düşte olduğunu nasıl kanıtlayacağımı düşünüp içinden çıkamıyor, kıvranıp duruyordum (s.20).” Anlatımın devingenliğini sağlayan diğer merak öğeleri de çocuğun gözlemleriyle oluşmaktadır.

Kitabın dil özellikleri incelendiğinde Türkçenin sözvarlığını okura sezdirebilecek “*ikileme, yansıma ve pekiştirme sözcükler ile deyimlere*” yer verildiği belirlenmiştir: “bir bir (s.7)”, “hızlı hızlı (s.18)”, “zaman zaman, sapsarı (s.25)”, “sık sık (s.26)”, “aklı yatmak, koskoca (s.30)”, “uslu uslu, birer birer (s.35)”, “bomboş (s.37)”, “şangırtı (s.39)”, “uğultu (s.47)”, “kopkoyu, kapkara (s.49)”, “dilden dile dolaşmak (s.53)”, “sımsıkı (s.54)”, “yüz yüze gelmek(s.59)”, “iple çekmek, doğru dürüst (s.62)”, “can kulağı ile dinlemek (s.65)”, kulak vermek, birer birer (s.67)”.

Yapıtın bütününde sıklıkla yeğlenen Türkçe sözcük kullanımları okurun dil duyarlığına katkıda bulunabilir: “serüven (s.7)”, “devinimsiz (s.18)”, “yeğlemek (s.23)”, “konuk (s.26)”, “savaşım (s.28)”, “yaşam, anımsamak (s.30)”, “devşirmek (s.33)”, “yanıt (s.41)”, “olanak (s.49)”, “yapıt (s.61)”, “söyleşi(s.65)”.

Anlatımda bölümler kullanılmıştır. Bölümler merak ögesini devingen tutacak adlandırmalarla ayrılmıştır: “Tılsımlı Bahçe, Başka Keşifler, Gizemli Sessizlik” Bölümlerin sonlarında kullanılan tümceler de merak ögesinin devingen tutulmasını pekiştirecek biçimde kurgulanmıştır: “Günün birinde nereden geldiğini öğrenemediğim bir kaplumbağa yavrusuyla karşılaşınca kadar (s.16)”, “Sokak bir başlangıçtı. Başka tanışmalara, başka buluşmalara doğru bir yolculuğun başlangıcı (s.32).”

Yapılan belirlemeler sonucunda yapının dil ve anlatım özellikleri bakımından etkili bir uyaran olduğu düşünülebilir.

3.16.5. Görsel Bir Uyaran Olarak Resim

Kitapta öykü başlarında ve aralarında resimlere yer verilmiştir. Resimler, baş kişi ve baş kişinin diğer karakterlerle olan ilişkilerinde yaşadıkları duygu durumlarını anlatmaktadır. Resim metin oranının okurun yaş düzeyine uygun sıklıkta olduğu düşünülmektedir.

Dilsel metinde geçen olay ve özellikle de duygu durumlarını yansıtan resimler, metin – resim bütünlüğünü sağlamaktadır. Okurun algısını bütünleyen görseller, sanatçının düş gücü ile oluşturulmuş yeni ve özgün bir gerçeklik oluşturmaktadır.

Resimlemelerde kullanılan siyah beyaz renklendirme ve yalın çizgilerle oluşturulan görseller, okurun öykünerek kendi resimlemelerini oluşturmasına olanak sunabilir.

Yapıtta yer alan görsellerin öykülerin anlamlandırılmasında başka bir deyişle, okura dilsel metinde arkadaşlık edebilecek niteliklere sahip olduğu belirtilebilir. Okurun duygu ve düş dünyasını devindirerek görme ve düşleme olanağı sağladığı için çocuk okurun gelişim ve okuma kültürü edinme sürecinde etkili bir uyaran olabileceği düşünülmektedir.

3.16.6. Genel Değerlendirme

Kitap, sekiz yaş ve üstü çocuklara seslenebilecek bir öykü kitabıdır. Kitabın baş kişisi çocuk karakterin izlenimleriyle hayvanlara ve doğaya ilişkin gözlemler, düşünceler, mahalle yaşamına ilişkin ayrıntılar, savaşın yaşattığı olumsuzluklar anlatılmaktadır.

Öykünün baş kişinin adı, okurla paylaşılmamıştır. Çocuk okur, anlatımlardan yazarın çocukluğuna ilişkin anılar olduğu çıkarımını yapabilir. Adını kendi koyacağı yeni bir karakter oluşturarak öykünün içinde yer alabilir.

Kitapta kullanılan dil ve anlatım özellikleri, çocukların dil duyarlılığını geliştirebilecek özelliklere sahiptir. Yazarın Türkçe sözcük kullanımına özen göstermesi ve yabancı sözcük kullanmaması okurun dil bilinci ve duyarlığına katkıda bulunabilir.

Dilsel metni, okurun belleğinde canlandırabilmesine olanak sağlayan, sözcüklerle dile getirilemeyen duygu durumlarını resmeden görseller, okuma eylemini eğlenceli ve sürekli duruma getirebilir.

Öykü bütününde ve sonunda değinilen durumlarda açık yapıt özelliği görülmektedir. Okuma eyleminin bitiminde okur, kendi düş gücünü devindirip kendi öykülerini oluşturarak belleğinde yeni öyküler oluşturabilir.

Çocukların yaşamı yetişkinlerin gözünden görme olanağı yok denecek kadar azdır. Onların yaşadıkları ve alımlama biçimleri yetişkinlerinkinden farklılık göstermektedir. Çocukluk Anayurdum adlı romanda da bir yetişkinin çocukluğunda yaşadığı savaşın zorluklarıyla savaşımı, çocuk karakter gözünden okurla buluşturulmuştur. Bu nedenle okur, bir yetişkinin anılarına tanıklık ederken bir yandan da bir çocuğun bu savaşım karşısında neler duyup düşündüğüne tanıklık etmektedir. Bu belirlemeler ile yazarın yeni bir kurgusal gerçeklik oluşturduğu söylenebilir.

Yapılan belirlemelerle kitabın, okurun gelişim sürecine katkı sağlayabilecek çocuk edebiyatı yapıtı olduğu söylenebilir.

3.17. KIRMIZI KANATLI BAYKUŞ

Yapı Kredi Yayınları

2. Baskı Ocak / 2015

Yazarı: Feridun ORAL

Sayfa Sayısı: 36

3.17.1.Karakterler

Baş kişi Kırmızı Kanatlı Baykuş'tur. Yan kişiler, fare, kediler ve yavru baykuşlardır. Öykünün baş kişisi Kırmızı Kanatlı Baykuş, öykünün başında uçamadığı ve yalnız olduğu için karamsar bir yapıda okura sunulmuştur: "Hiç arkadaşım yok, üstelik uçamıyorum." Ancak öykünün sonunda fare ile arkadaş olduğu ve uçabildiği için mutlu bir karaktere dönüşmektedir: "Baykuş çok mutluydu. Artık uçabiliyordu." Bu değişimle birlikte Baykuş karakterinin devingen bir karakter olarak geliştirildiği söylenebilir.

Fare, öyküde yardımseverlik ve arkadaşlığın simgesi olarak kurgulanmıştır. Baykuş'un uçamamasından ve yalnızlığından dolayı hem onunla arkadaş olur hem de kendinin bile yapamadığı, hatta bilmediği "uçmak" eylemi konusunda arkadaşına yardım etmektedir. Kendi doğasında böyle bir özellik olmamasına karşın arkadaşına umut vererek başarısız da olsa yardımcı olmaktadır. Böylelikle okur için "yardımseverlik", "arkadaşlık" ve "savaşımın" simgesi olarak kurgulandığı belirtilebilir.

Çocuk okurun yaşamda karşılaşılabileceği baykuş ve farenin doğasına tam tersi ilişki içerisinde geliştirilen karakterler, çocukların bakış açısına yeni kazanımlar ekleyebilir.

Kırmızı Kanatlı Baykuş ve fare arasındaki arkadaşlık ilişkisi onların birbirlerine yardım etmeleri üzerine kurulmuştur. Baykuş'un yalnızlığı ve uçamama düşüncesi, farenin yardımlarıyla mutluluğa ve sonsuza dek sürecek bir arkadaşlığa olanak sağlamaktadır. Bu yönüyle karakterlerin okurda iyiye ve güzele ilişkin etkiler bırakarak çevresine ilişkin duyarlık geliştirmesini sağlayabilir.

3.17.2. Konu

Öyküde, bir baykuş ve farenin arasındaki arkadaşlık ilişkisi anlatılmaktadır. Konu dizisel bir sırayla okurun yaş düzeyi ve ilgileri göz önünde bulundurularak kurgulanmıştır.

Kırmızı Kanatlı Baykuş, diğerleri gibi ormandaki çiftliğe yakın bir ağaç kovuğunda yaşamaktadır. Bir gün kovuğundan dışarı çıkar ve uçmayı dener. Ancak kanatları kızarıp olgunlaşmadığı için uçamaz. Ayrıca arkadaşı olmadığı için de kendisini çok yalnız hisseder. Ağacın dalında dururken bir ses duyar ve bir farenin geldiğini görür. Fare, baykuşa neden üzgün olduğunu sorar. Baykuş durumu açıkladığında onunla arkadaş olarak ona yardım edebileceğini söyler. Kırmızı Kanatlı Baykuş, uçabilmesi için kanatlarının kızarması gerektiğini söyler. Fare bunun için önce gelincik çiçeklerini kanatlarına serpiştirir. Ancak hızlı esen rüzgar, gelincikleri kanatlarından uçurur. Sonra farenin aklına bir fikir daha gelir: Elma kabuklarını soyup kanatlarına koymak. Bunu da denerler ama baykuş kanatlarını çırptığında bütün kabuklar dökülür. Fare, başka bir fikrinin daha olduğunu söyleyerek kedilerin oynadığı kırmızı yumakları getirip kanatlarına dolar. Ancak bu sırada ipler Baykuş'un ayağına dolanarak ağaçta asılı kalmasına neden olur. Bu sırada fare, arkadaşına yardım etmek için ipi kemirmeye, baykuş da kanat çırparak iplerden kurtulmaya çalışır. Baykuş, kanatlarını çırparak güçlenirken fare de ipi kemirir ve baykuş havalanıp uçmaya başlar.

Baykuş, evini farenin yaşadığı çiftliğin çatısına yaparak arkadaşlıklarını devam ettirir. Baykuş'un yavruları olur ve onlar da kanatlarının kırmızılaşmasını isteyerek uçabilmeyi beklerler. Fare, yavruların yemesi için vişne, böğürtlen ve çilek getirir. Yavrular da üzerine meyvelerden akan suların rengi ile kanatlarının kızardığını düşünerek sevinirler.

Öykü, yazarın tarafsız bir bakış açısıyla anlatılmıştır. Okulöncesi dönemindeki çocuklara seslenen kitabın kurgusunun ve ele alınış biçiminin çocukların yaş düzeyine uygunluk gösterdiği söylenebilir.

Öykünün yapılandırılmasına olanak sunan olay ve çatışmalara da yer verilmiştir. Kişinin kendisiyle olan çatışmasına baykuşun, arkadaşının olmasını istemesi ile ilgili düşünceleri oluşturmaktadır: “Keşke bir arkadaşı olsaydı. Onunla ne çok oyun onardı.”

Kişinin doğayla olan çatışmalarını da farenin Baykuş’un kanatlarını kırmızılaştırabilmek için gelincik çiçekleriyle kaplaması sonucunda yaşananlar oluşturmaktadır: “Küçük baykuş kanatlarını açtı. Ama hızla esen rüzgar, bütün gelincikleri uçurdu.” Çatışmaların, çocuk okurun sevgi ve özgürlük gereksinmelerine uygun olarak yapılandırıldığı belirtilebilir.

Okurun okul türü öğrenmeler ve yaşamına ilişkin ilk deneyimlerini kazanmaya başladığı okulöncesi dönemde “arkadaşlık” ve “yardımseverlik” gibi öğelerle buluşturulmasında etkili bir uyaran olabilir.

Öykülerin anlatımında mantıksal bir tutarsızlığa yer verilmediği için konuyu zayıflatabilecek abartılmış merak, duygusallık ve rastlantısallık öğeleri de bulunmamaktadır. Baykuş’un uçamaması, farenin uçmak için olgunlaşmak gerektiğini bilmeden arkadaşına hiç bilmediği bir eylem için yardımda bulunması neden sonuç ilişkisi içerisinde okura sunulmuştur.

Yapılan belirlemelerle *Kırmızı Kanatlı Baykuş* öyküsü, okurun düş ve düşlem gücüne etki ederek yazar – kitap – okur etkileşimine olanak sağlayabilecek niteliklere sahiptir denilebilir.

3.17.3. İleti

Öyküde çocuklarda bırakılmak istenen etki “arkadaşlık” öğesi üzerinden kurgulanan “yardımseverlik”tir. Baykuşun yalnızlığı ve uçamaması sonucu farenin çeşitli fikirler düşünerek baykuşa uygulaması ve rastlantısal olarak baykuşun uçmaya başlamasıyla bu etki çocuğa sezdirilebilir.

Kurgulanan olaydaki dilsel düzenleme çocuğun düşünmesine, düş kurmasına olanak sağlamaktadır. Bir fare ve baykuşun arkadaşlığı, çocuk için farklı bir deneyimi

gözlemlemek olabilir. Çocuk, fare ve baykuşun yerine kendini veya başka kişileri koyarak düşleminde yeni öyküler oluşturabilir.

İletiler, seslendiği yaş düzeyinin anlam evrenine, başka bir deyişle çocuğun yaşamı, insanı anlama yetisine ve duyarlığına uygundur. Kitapta çocukla paylaşılacak istenen duygu ve düşünce, yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirilmiştir. Yazar bunu neden- sonuç ilişkisi içerisinde, ardışıklık ve tutarlılığı önde tutacak bir sıra içerisinde okura sunmuştur.

3.17.4. Dil ve Anlatım

Olaylar, yazınsal bir kurgu içinde çocuğun anlam evrenine uygun bir anlayışla sunulmuştur. Kitapta verilen kavramlar, birbirinin neden – sonucunu oluşturarak anlamlı bir ardışıklık ve tutarlılık oluşturulmuştur.

Anlatı, seslendiği yaş düzeyinin kavramsal gelişimini destekleyebilecek tümcelerle kurulmuştur. Kırmızı Kanatlı Baykuş'un üzülmesi sonucunda farenin yardımları ile sonsuza değin sürecek bir arkadaşlığın başlamasıyla olaylar ve durumlar öncelik sonralık ilişkisi içerisinde kurgulanmıştır.

Anlatım duru ve yalın tümcelerle kurgulanmıştır. Kısa tümceler, çocukların anlam evreninde karmaşaya neden olmayacak biçimde oluşturulmuştur. Yazım kurallarına uyularak okulöncesi dönemdeki okurun Türkçenin kullanımına ilişkin hazırbulunuşluğuna katkıda bulunabilir.

Öyküde Türkçenin sözvarlığını yansıtabilecek öğelere de yer verilmiştir: “üzgün üzgün”, “çıtırtı”, “kırmızı elma”, “uzun bir kurdele” Ayrıca anlatımda sıklıkla Türkçe sözcükler yeğlenmiştir.

Kitabın dil kullanımları, çocukların beş duyu organını devindirebilecek tümcelerle kurulmuştur: “Rüzgarlı bir gece”, “Üzgün üzgün otururken bir çıtırtı duydu.”, “Sonra kemirmeye başladı.”, “Küçük baykuşun yanına dönüp kanatlarına doladı, doladı, doladı.”.

Yazarın kullandığı noktalama imleri, kitabı okura aktaran kişinin doğru bir boğumlama yapmasıyla işitsel bir etki oluşturabilir. Yapılan belirlemeler sonucunda kitabın dil ve anlatım özellikleri, okurun Türkçenin varsılığına ilişkin bir farkındalık oluşturmasına ve doğal bir Türkçe öğretim ortamı ile karşılaşmasına olanak sunmaktadır.

3.17.5. Görsel Bir Uyarı Olarak Resim

Kırmızı Kanatlı Baykuş kitabında bulunan görseller, çocuğun kavramsal gelişimini desteklemektedir. Kitaptaki resimler, yazıları açıklayacak ve somutlayacak biçimde seçilmiştir. Ayrıca kitapta bulunan görseller, büyük ve açık bir biçimde yer aldığından kitabın öyküsü dışında kavram gelişimini destekleyecek soru – yanıt yapımına da uygundur.

Sanatçı, renk ve çizgi ile özgün bir gerçeklik yaratmıştır. Kitapta verilen resimler nesnel gerçekliği çocuğa sezdirebilir. Resimler, sanatçının özgün yorumlarıyla oluşturduğundan özgün ve yeni bir gerçeklik yakalandığı belirtilebilir. Yaratılan yeni gerçeklikle çocuğa düş kurma, düşünme sorumluluğu verebilir.

Resimler, çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özellikler taşımaktadır. Kitapta verilen resimler oldukça açık ve yalın bir çizim ile oluşturulmuştur. Ayrıca verilen resimler, çocukların ilgisini çeken çizgi film karakterlerini anımsatan resimler olduğu için çocuk bu yönünden etkilenerek de resim yapma isteği duyabilir. Resimlerin renkleri de çocuğun ulaşabileceği renklendir.

Kitaptaki resimler, insana özgü durumları yansıtmaktadır. Baykuş'un üzülmesi, farenin yeni bir fikir öne sürerken düşünmesi gibi durumlar okurun insana ve yaşama ilişkin duygu durumlarını tanımasına olanak sunabilir.

Kitaptaki resimler, çocuğun görsel okuma yapması için anlamsal bir ardışıklık – tutarlılık sağlamaktadır. Öykünün dilsel dokusunun resimlere yansıtılmasıyla okuma bilmeyen okur, düşleminde kendi öyküsünü oluşturabilir.

Görsel metin ile dilsel metin arasında anlamsal bir tutarlılık vardır. Dilsel ve görsel metin birbirini bütünleyecek biçimdedir. Kitapta dilsel ifadelerle verilmek istenen, görsellerde karşılığını bulmaktadır. Farenin, baykuşun kanatlarını kırmızılaştırmak için sırasıyla gelincik yaprakları, elma kabukları, kırmızı iplerle yardım etmesini anlatan tümceler, görsel metine yansıtılarak okurun anlamı pekiştirmesini yardımcı olabilir.

3.17. Genel Değerlendirme

Kırmızı Kanatlı Baykuş, üç yaş ve üstü okulöncesi çocuklarına seslenen çocuk edebiyatı yapıtıdır. Öykünün karakterlerini baykuş ve fare oluşturmaktadır. Baykuşun uçabilmesine yardım ederken arkadaşlık ögesini de vurgulayan yapıt, çocukların yaşama ilişkin kavramları belleğinde oluşturarak kendi yaşamlarına katmasına olanak sunmaktadır.

Farenin, baykuşa uçabilmesi için birçok öneri sunması ve yardımcı olması “savaşım” ögesini de okurla buluşturmaktadır. Başarıya ulaşına değin iki arkadaşın savaşım vermeleri okura “Asla pes etmemeliyiz.” iletisini de sezdirebilir.

Yapıtın dil ve anlatım özellikleri, okuma eylemine başlamamış olan okurun ilgi ve isteğini devindirebilecek sözcükler ögeleri ile yapılandırılmıştır. Duyu ögeleriyle somutlaştırılan tümceler, okurun kurguyu belleğinde somutlaştırabilmesine de olanak sunmaktadır.

Yapıtta mantık yanlışlığına düşülmediği için okuma eyleminin sonunda çocuk okurun yaşama ve insanlara ilişkin duyarlık oluşturmasını sağlayabilir. Kitapta yazgıcılığı, boş inançları onaylayan, onları önemli kılmaya çalışan bir yaklaşım bulunmamaktadır. Ayrıca siyasal ya da dinsel telkinlerde bulunulmamıştır. Görsel ve dilsel ifadeler birbirlerini açıklayıcı şekildedir. Çocuk, kitabı okuduktan sonra mantık çerçevesinde anlamlandırabilir.

Okur, kitap ile birlikte verilen kavramların dünyalarıyla ya da kendi oluşturacağı kavramların dünyasıyla bambaşka öyküler oluşturabilir. Bunun sonunda oluşturduğu öyküleri çevresindeki kişilere anlatarak söylem gücünü de geliştirebilir.

Kitap, yaşam gerçeklikleri ile yeni karşılaşan çocuk okur için arkadaşlık ve azim öğelerini vurgulamaktadır. Okulöncesi dönemde bulunan okurun anlamlandırabilmesini kolaylaştıracak bir fare ve bir baykuşun arkadaşlıkları üzerinden sezinletilmeye çalışılan öğeler, yeni bir kurgusal gerçekliğin oluşmasına olanak sunmaktadır.

Yapılan belirlemelerle kitabın, doğal bir Türkçe öğrenme ortamı ile karşılaşmasında ve okuma alışkanlığı edinmesinde etkili bir uyaran olduğu düşünülmektedir.

BÖLÜM 4

GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, çalışmada kullanılan on yedi çocuk edebiyatı öykü ve romanının incelenmesi sonucunda bu yapıtlara ilişkin genel değerlendirmelere ve sonuçlara yer verilmiş; elde edilen bilgilere dayanılarak öneriler sunulmuştur.

4.1. Ödüllü Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Temel Öğeler Bakımından Değerlendirilmesi

4.1.1. Karakterler

Çalışmada incelenen yapıtların karakterleri, on dördü baş kişi ve onun yaşamına ilişkin olaylar odaklı kurgulanmıştır. Baş kişiler, devingen ve açık karakterler olarak kurgulanmış, olay ve durumları okura tanıtmaya görevi üstlenmişlerdir.

İncelenen ödüllü çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan karakterler, üç ulamda (grupta) ele alınabilir: İnsanlar, hayvanlar ve varlıklar. On dört kitabın baş kişisini insanlar, iki yapıtın baş kişisini hayvanlar, bir kitabın baş kişisini ise varlıklar oluşturmaktadır.

Öykü ve romanlarda yer alan çocuk karakterler, aile birliğine önem veren, aile bireyleri ile zaman geçirmekten mutlu olan kişilerdir. Ayrıca çevresindeki kişilere yardımcı olan, araştırmacı ve meraklı yapılarıyla insanları, hayvanları, doğayı, olay ve durumları inceleyen, arkadaş canlısı, azimli ve duyarlı kişilerdir. Çocuk karakterler, yazarın kurguladığı roman ve öykülerde önemli görevler üstlenerek başarılı kimlikler ortaya koymaktadır. Karakterlerin olumlu kişilik özellikleri, okurun özdeşim kurmasına olanak sağlayabilir.

Yapıtlarda geliştirilen kahramanlar farklı karakter özelliklerine sahip, çocuk okura çeşitli yaşam deneyimleri kazandırabilecek biçimde kurgulanmıştır. Fiziksel ve ruhsal özellikleri bakımından abartılı olmayan, olay ve durumlara kendi seçimleriyle yön verebilecek etkin karakterler olarak geliştirildikleri söylenebilir.

Karakterlerin yaşadıkları olaylar ve durumlar okuru eğlendirirken düşünmesine olanak sunarak yenilikleri keşfetmeleri için gerçeğe uygun davranışlar sunan karakterlerdir.

İncelenen yapıtlarda *Parktaki Gergedanlar* ve *Bayan Pimpirik* adlı kitapların baş kişileri yetişkin olarak kurgulanmış; diğer kitapların baş kişileri çocuk karakter, hayvan veya varlık olarak kurgulanmıştır. *Karayılan*, *Kuuzu* ve *Lunapark Ailesi*, *Parktaki Gergedanlar* gibi yapıtlarda baş kişiler, gelişimlerini tamamladığı için değişim göstermemektedir. Ancak *Ölüm Bugün Hasta*, *Arda'nın Derdi Ne?* gibi yapıtların karakterleri okura tanıtılmadığı için kapalı, gelişme göstermediği için de durağan karakterler olarak okura sunulmuştur. Karakterlerin durağan ve kapalı karakterler olması okurun kurguyu anlamlandırmasında güçlükler oluşturabilir.

Kitaplarda okurun kolayca özdeşim kurmasına olanak sağlayabilecek baş kişiler diğer karakterlerden daha ayrıntılı tanıtılmış, yan karakterlerin davranış ve konuşmalarıyla öne çıkarılmıştır. Bu durum okurun, baş kişi ve yan kişiyi ayırt etmesine yardımcı olabilir.

Yapıtların baş kişilerini sıklıkla erkek karakterler oluşturmaktadır. Ancak bu seçimde, cinsiyet ayrımcılığına ilişkin bir durum söz konusu değildir.

Yazarlar, kitaplardaki yan kişileri birden fazla olarak kurgulamıştır. Birden fazla olarak kurgulanan kahramanlar, okurun kendine yakın bulduğu kişilerle özdeşim kurmasına ve model olarak seçmesine olanak sunabilir. Ayrıca yazarların ortak bir tutumu olarak okurun dikkati kişilere değil, kişilerin davranışlarına çekilmiştir. Böylece kitap, çocuk okurun, olaylar ve durumlar karşısında kişilerin nasıl tepki verdiğine, nasıl ilişki kurduğuna tanıklık etmesini sağlayabilir.

Yapıtlarda yer alan karakterler, olumlu ve olumsuz davranışlarla kendilerini göstermektedir. Ancak olumsuz davranışları diğer karakterlerin yardımıyla ya da karakterin kendi deneyimleriyle olumlu davranışlara dönüşmektedir. Bu dönüşümler, karakterlerin devingenliğini sağlayarak merak düğümleri oluşturmuştur. Böylece okuma eyleminin devingenliği sağlanmıştır denilebilir.

Bu belirlemelerle, incelenen ödüllü çocuk edebiyatı yapıtları içerisinde *Ölüm Bugün Hasta* ve *Arda'nın Derdi Ne?* adlı öykü kitabı dışında kalan on beş yapıtın karakterlerinin çocuk edebiyatı yapıtlarında istenen karakter özellikleri olan açık ve devingen ya da kapalı ama gelişimini tamamlamış karakterler olarak geliştirildiği söylenebilir. Ayrıca bu kitaplarda yer alan karakterlerin çocukların yaşama bağlılığı, sorunları çözerken kararlı tavırlar sergilemesi, amaçlarına ulaşmada kullandıkları sorun çözme yöntemleri okur için olumlu özdeşim kurma süreci oluşturabilir. Baş kişilerin ortak diğer özellikleri ise hayvansever, doğa duyarlığına sahip, araştırmacı ve meraklı olmalarıdır. Tüm bu kişilik özellikleri çocuk edebiyatı yapıtlarının karakterlerinde olması istenen özelliklerdir.

Ölüm Bugün Hasta adlı yapıtın kahramanları ise yaşama sürekli olumsuz bakan, karamsar bir ruh durumuna sahip, durağan kişilik özellikleriyle okura tanıtılmıştır. Bu durum, çocuk okurun özdeşim kurma ve model alma sürecinde olumsuzluklara neden olabilir. *Arda'nın Derdi Ne?* adlı yapıtının baş kişisi olan Arda karakteri, kapalı olarak geliştirildiğinden okurun öykünme sürecine katkıda bulunmamaktadır.

4.1.2.Konu

İncelenen ödüllü on yedi çocuk edebiyatı yapıtından on tanesi çocuk dünyasına ilişkin çeşitli yaşam durumlarını, biri yalnızlaşma sorununu, üçü aile içi ilişkilerini ve durumlarını ele alırken üçü de toplumsal sorunlarla ilgili konulardan oluşmaktadır. Çocuk dünyasına ilişkin konuları ele alan yapıtlarda bir gizemin peşinden giderek yaşadıkları serüven, doğaya ilişkin varsayımları ve çocuk karakterlerin merakı sonucunda yaşananlar konuları oluşturmaktadır.

Çocuk dünyasına ilişkin konuları ele alan yapıtlar, çocuk karakterlerin çevrelerini gözlemlemeleri sonucunda, meraklı ve araştırmacı yapıtlarını öne çıkaran, gizemli olayları ve bu gizemleri çözmeleri sırasında yaşadıkları deneyimleri ve serüvenleri ele almaktadır. Çocuk karakterler, bazen mahalleye yeni taşınan bir kişinin yaşamına ilişkin merak duymakta bazen bir arkadaşının başına gelen bir olaya ortak olarak araştırmaya yönelmekte bazen de kendine verilen bir sorumluluğun, ödevin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yaşadığı deneyimleri okurla buluşturmaktadır. Bu konuları ele alan yapıtlar *Yokluk Bahçesindeki Kayıp Melodi*, *Işıldayan*, *Bayan*

Pimpirik, Hayalet Köy, Gülen Sakız Ağacı, Aydede Her Yerde, Karayılan, Almarpa'nın Gizemi, Mezarlıktaki Gölge ve Kırmızı Kanatlı Baykuş'tur.

Çocuk dünyasına ilişkin konuları ele alan yapıtlar, sıklıkla yardımlaşma, arkadaşlık, serüven, doğa duyarlığı, çocuk yaşamına ilişkin korku ve mutlulukları barındıran konular içermektedir.

İncelenen yapıtlar arasında yalnızlaşma sorununu ele alan yapıt *Parktaki Gergedanlar*'dır. Kitap, bir yetişkin ve üç çocuk karakterin gözünden şimdi ve gelecek arasında bağlantılar kurarak günümüz insanının yaşadığı yalnızlaşma sorununu okurla paylaşmıştır. Çocuk okur, yetişkin ve çocuk okur gözünden anlatılan sorunu çeşitli bakış açılarıyla görme olanağı bulabilir. Çocuk gerçekliğine uygun olarak bir parkta başlayan olaylar, çeşitli yaşam ve meslek durumları içinde sunulduğundan okurun kendi seçimlerini yapmasını sağlayabilir.

Arda'nın Derdi Ne?, Kuuzu ve Lunapark Ailesi ve Ankaralı yapıtları aile içinde yaşanan çeşitli durumları ele almaktadır. *Arda'nın Derdi Ne?* adlı yapıt, bir yaşam durumu olan *yaşlılık* ögesini aile içi ilişkileri çerçevesinde okurla buluşturmuştur. Dedesinin yaşlılığı sonucunda yaşadıkları ve önceki yaşantısından farklı bir duruma gelmesi aile içindeki bireyler ve Arda'nın gözlemleriyle okura yansıtılmıştır. *Kuuzu ve Lunapark Ailesi* yapıtıyla okur, bir kişinin çocukluğuna ilişkin ailesiyle yaşadığı olaylara tanıklık etmektedir. *Ankaralı* romanında ise Doğa adlı bir çocuğun gözlemleri sonucunda aile içinde var olan bir sırrın açığa çıkması anlatılmıştır. Üç yapıtın ortak özelliği, yetişkinlerin ve çocukların aile içindeki çeşitli durumlar karşısında birlik ve beraberlik ile sorunların üstesinden gelebilmesidir.

Çocukluk Anayurdum, Yalancı Şahit ve Ölüm Bugün Hasta adlı yapıtlar, toplumsal sorunlara yönelmektedir. *Yalancı Şahit* adlı romanda, güç savaşımı içinde olan varlıklı kişilerin, yarar elde etmek için bir çocuğun yaşamına olan olumsuz etkileri anlatılmaktadır. Romanın kahramanı bu güç savaşımı içinde suçsuz olduğu halde hüküm giyer. Bir çocuğun yaşadığı tüm olumsuzluklar çocuk gerçekliği göz önünde bulundurularak onun söylemleriyle okura aktarılmıştır. *Ölüm Bugün Hasta* adlı yapıt, farklı öyküler içermektedir. Yapıtta ezen ezilen, siyasi olayların çocuklara yansımaları, okumanın önemi, ölüm, hırs, sosyal adaletsizlik gibi farklı konulara değinen öyküler,

hem çeşitli yaşam sorunlarını ele almakta hem de toplumcu gerçekçi yapıtların özelliklerini içeren öykülere yer vermektedir. *Çocukluk Anayurdum* adlı yapıt, yazarın çocukluğuna ilişkin savaşın eşiğinde yaşananları bir mahalle yaşamı içinde çocuksu gözlemlerle ve düşüncelerle dile getirmektedir.

İncelenen yapıtların ortak özelliği, aile içi ilişkilere yer vermesidir. Yemek yerken, bir sorunu konuşurken, çocuk karakterlerin merakının giderilmesinde, okul yaşamlarında aile yer almaktadır. Diğer bir ortak özellik ise, aile büyükleri ile geçirilen zaman ve onlara verilen değerdir. Sözü edilen yapıtların yazarları, babaanne, anneanne, dede hatta hala, dayı, amca gibi diğer aile üyelerine sıklıkla yer vererek kurgunun yapılandırılmasında görev üstlendirmişlerdir. Çocuk karakterlerin davranışları, onların mutluluklarını ve hastalıklarını düşünmeleri sıklıkla yer verilen durumlar arasındadır. Ayrıca çocuk karakterlerin bu duyarlılığı, anne ve babalarının bir yansıması olarak da yer almaktadır.

Yapıtların geneli incelendiğinde konuyu zayıflatabilecek rastlantısallık, abartılmış merak ve duygusallık öğelerine yer verilmediği görülmektedir. Üç ögenin kurgulanarak konunun zayıflatılmasına neden olan yapıtlar, *Ölüm Bugün Hasta* adlı öykü kitabı ve *Yalancı Şahit* adlı romandır. *Ölüm Bugün Hasta* yapıtının yazarı olayları sıklıkla kötü sonla bitirmiştir. Karamsar ve olumsuz durumların yer aldığı öyküler rastlantısallık ve duygusallık ögesini oluşturmaktadır. Ayrıca kadınların sürekli ezilen, mutsuz ve güçsüz kurgulanması da duygusallık ögesinin gerekenden fazla duyumsanmasına neden olmaktadır. Öykülerin ele alınış biçimi okurda bir merak uyandırmadığı için anlatımda devingenlik bulunmamaktadır. Durağan bir anlatımın ve içeriğin yeğlenmesi merak ögesinin yapılandırılmasına olanak sunmamaktadır. Duygusallık ve mantıksal karışıklığa *Yalancı Şahit* romanında yer verildiği görülmektedir. Bu öğelerin dengeli kullanılmaması konuyu zayıflatan öğeler olarak belirlenmiştir.

Yalancı Şahit adlı romanda, anlatının başından sonuna değin süren ağlatsal öğeler okurda duygusallık ögesi oluşmasına neden olabilir. Gazeteci Hümeýra'nın getirdiği fotoğraf makinesinin koğuşa nasıl girip çıktığı ve sonucunda neler olduğunun paylaşılmaması rastlantısallık ve abartılmış merak ögesini oluşturabilir. Sözü edilen öğeler, konun zayıflatılmasına neden olabilir.

Araştırmaya konu olan yapıtların hepsi açık yapıt özelliği göstermektedir. Yazarların bu ortak tutumu romanların ve öykülerin okurun belleğinde devam ettirilmesi ve yeni öyküler oluşturulması için uygundur. Bu belirleme ile yapıtlara okurun egemen olduğu söylenebilir.

Çocuk öykü ve romanlarını yapılandıran öğeler ise çatışmalardır. Sıklıkla çocuk karakterlerin bulunduğu çatışmalar, kişinin kendisiyle olan çatışmalar üzerine kurgulanmıştır. İkinci olarak kişi- kişi çatışması, üçüncü olarak kişi – doğa çatışması yer almaktadır. Kişi – toplum çatışmasına diğer çatışmalar kadar rastlanmamaktadır. Konunun yapılandırılmasına olanak sunabilecek biçimde kurgulanan çatışmalar, çocuk gerçekliğine uygun olarak ve sıklıkla çocuksu düşünce ve söylemlerle yapılandırılmıştır.

Yapıtlar, çocukların sorunları ve düşünceleri üzerinden kurgulanmıştır. Anne baba tutumları, küçük yaşta hüküm giyen çocukların yaşadıkları, savaştan etkilenen çocuklar, hızlı ve çarpık kentleşme ile yok olan oyun alanları ve doğa, okula uyum, ad takma gibi durumları ele alan yazarlar, çocuklar için olumsuz nitelendirilebilecek durumları ele alarak çocuk okurun eşduyum yapabilmeleri için yaşam gerçeklikleri sunmaktadır.

4.1.3.İleti

İncelenen ödüllü yapıtların yazarları farklı amaçları çocuklara duyumsatarak karşımıza çıkmaktadır. Yapıtlar, “toplumsal konular”, “yaşam durumları”, “değerler”, “aile”, “arkadaşlık” öğelerini okurla buluşturmaktadır. Bununla birlikte yapıtların ortak amacı, bir durumu okura sunarak ona karşı duyarlık geliştirmektir. Kitapların iletileri bu doğrultuda sunulmaktadır.

Çocuk okurun yapıtlar aracılığıyla yaşama ilişkin davranış değişikliği geliştirmeleri, yaşama ve doğaya duyarlı duruma gelmeleri, toplumsal konularda bilinçlenmeleri sezinletilmeye çalışılmıştır. İletiler, sıklıkla örtük olarak bir başka deyişle, metnin kurgusuna sindirilerek oluşturulmuştur. Açık olarak verilen iletiler ise öğreticilik amacı gütmemektedir. Bu durum, yapıtların yazınsallığına katkı sağlar niteliktedir.

İletiler, çocuk okuru eğitmeyi amaçlamaktadır. Ancak eğitimcilik kavramı, öğreticilik biçiminde değildir. Karakterler ve olaylar içinde verilen iletiler okurun kendi çıkarımlarını yaparak kendi seçimlerini oluşturabilmesine olanak sunmaktadır. İletiler; iyi – kötü, zararlı – yararlı ve neden – sonuç ikilemleri içinde sunulmuştur. Karakterler, yanlış bir seçim yaparak bunun sonuçlarını yaşamakta ve yine kendi deneyimleriyle doğruya ulaşmaktadır. Yazarların araya girerek karakterleri veya okurun tutumunu değiştirmesi söz konusu değildir. Okurun duyumsaması gereken iletiler, kahramanların söz ve eylemleriyle yapılandırılmıştır.

Kitaplarda yeğlenen ortak bir durum da çağcıl (modern) aile yapılarıdır. Anne ve babaların iyi ilişkiler içinde buldukları, birbirlerine karşı yardımsever ve sevgi dolu oldukları aile ortamları kurgulanmıştır. Bu belirlemeye uymayan tek yapıt, *Mezarlıktaki Gölge*'dir. Kemiz Aziz'in babası eşine çocuğuna karşı duyarsız yapısıyla okura sunulmuştur.

Yapılan belirlemelere uymayan tek yapıt ise *Ölüm Bugün Hasta* yapıtıdır. Yazar, öykülerde yer alan iletileri kurgularken çocuk gerçekliğinden çok uzak bir anlayış benimsemiştir. Bu durum, okurun anlam karmaşası yaşayarak kitaptan uzaklaşmasına neden olabilir.

4.1.4. Dil ve Anlatım

Yapıtların okurla buluşturulmasında anlatıcı önemli bir yere sahiptir. İncelenen on yedi kitabın sekizi yazar anlatıcılı, sekizi kahraman anlatıcılı, bir tanesi de hem kahraman hem de yazar anlatıcılı olarak okurla buluşturulmuştur. Kahraman anlatıcılı yani birinci kişi ağzından yapılan anlatımlar okurun, yapıtın içeriği ile bütünleşmesini sağlayabilir. Çocuk okur, kendini karakter ile özdeşleştirerek kurguyu daha çok duyumsayabilir.

Kitapların dil ve anlatım özellikleri, sıklıkla çocuk edebiyatında olması istenen ölçünlü dili yansıtır biçimdedir. Ölçünlü dilin bütün yapıtlarda özenle yansıtılması okurun dil bilinci edinmesinde ve “internet Türkçesi” denilen önemli bir soruna karşı bilinçlenmesinde rol oynamaktadır. Bu belirlemeye uymayan yapıtlar olarak *Işıldayan*, *Karayılan* ve *Yokluk Bahçesindeki Kayıp Melodi* gösterilebilir. Sözü edilen yapıtlarda

Türkçe kökenli sözcükler yerine yeğlenen farklı kökenlere ait sözcükler sıklıkla kullanılmış, okurun dil duyarlığı edinebilmesine katkıda bulunmamıştır.

Yapıtların tümünde kullanılan sözvarlığı öğeleri, çocuk okurun dilimizin varsıllığı ile karşılaşmasına ve belleğine katmasına olanak sunmaktadır. Özellikle yapıtlarda ikileme, yansıma ve pekiştirme sözcüklerin kullanımına özen gösterilmiştir. Bu durum, okuma eyleminin hem işitsel bir biçime dönüşmesine hem de okuma sürekliliğinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Yapıtlarda olay ve durumların anlatımında yararlanılan diğer sözvarlığı öğeleri ise deyimler ve atasözleridir. Anlatılan durumların okurun belleğinde somutlaşmasına ve okurun sözcük birikimine olumlu etkileri bulunmaktadır. Okur, kullanılan sözvarlığı öğeleri ile kendini daha iyi ifade edebilir.

Ödüllü yapıtların dil ve anlatım özelliklerinde dil bilinci ve duyarlığı edindirmekten başka değindikleri diğer bir duyarlık güzelduyusal (estetik) kaygıdır. Yazarlar, okurun yapıtlar aracılığı ile güzelduyusal (estetik) duyularının (zevklerinin) gelişeceğinin bilincindedir. Bu nedenle, karakterlerin ve kendilerinin söylemlerinde ayrıntılı betimlemelere ve gözlemlere yer verirler. Çevreyi, kişileri, olayları devingen bir biçimde betimleyen anlatıcılar, okurun düş dünyasının gelişmesinde etkili olabilir.

Tümce kurulumlarında sıklıkla kurallı yapıyı yeğleyen yapıtların anlatımı okurun kurguyu kolayca anlamlandırabilmesini sağlayabilir. Farklı tümce türleriyle desteklenen anlatımlar, okurun doğal bir Türkçe öğretim ortamı ile karşılaşmasına olanak sunmaktadır.

Kitapların sıklıkla yer verdiği ortak olan diğer bir özelliği ise kurgularda şarkı, masal, mektup, şiir, efsane ve öykülere yer vermesidir. Okurun yazınsal türlere ilişkin bilgisine katkıda bulunabilecek bu türler, metinlerarasılık öğesini de vurgulamaktadır.

Kitaplarda sıklıkla sözcüklerin Türkçe karşılıkları yeğlenmiştir. Yer alan yabancı sözcük kullanımları belirtilen kitaplar dışında Türkçe karşılıklarını bularak dil duyarlığı oluşturulmuştur.

Anlatımlarda yazım ve noktalama imlerinin sıklıkla doğru kullanıldığı belirlenmiştir. Yer alan bazı noktalama ve yazım yanlışlarının baskı hatası olduğu düşünülmektedir. *Almarpa'nın Gizemi* adlı yapıtta “Türkçe” sözcüğünün yazımı ile ilgili yinelenen bir yanlışlık bulunmaktadır. Bu yanlışlık çocuk okur için olumsuz dil kullanımları oluşturabilir. Ancak *Aydede Her Yerde* adlı yapıtın dil özelliklerinde “Türkçe” sözcüğü ile ilgili yapılan yanlışlığın ise okurda farkındalık oluşturulmak için yapılan bir kullanım olduğu düşünülmektedir. İncelenen diğer yapıtların dil özelliklerinde, olumsuz örnek oluşturabilecek kullanımların olmadığı görülmektedir.

Işıldayan romanında sıklıkla yapılan dizgi hataları kitabın dil ve anlatım bakımından zayıflatılmasına neden olabilir. Ayrıca kitapta karakterlerin birbirlerine seslenişlerinde kullanılan istenmeyen söylemler okurun özdeşim kurmasında olumsuzluklar oluşturabilir.

İncelenen kitapların roman veya öykü fark etmeksizin bölümler halinde yapılandırıldığı belirlenmiştir. Okuma eyleminin sıkıcılıktan kurtulması ve sürekliliği bakımından bölümlerin okura kolaylık sağlayıp merak ögesini devindireceği düşünülmektedir.

4.1.5. Görsel Bir Uyarı Olarak Resim

Çocuk edebiyatı yapıtlarında yaş düzeyi arttıkça resim metin oranı da farklılaşmaktadır. Okulöncesi dönemden ilkökul ve ortaokul dönemlerine değin uzanan sürede resimleme oranı düşmekte metin oranı artmaktadır. İncelenen on yedi kitabın dokuzunda daha üst yaş düzeyine seslendiği için resimlemeye yer verilmezken; sekiz kitap, okulöncesi dönemden başlayarak ilkökul dönemine seslenen yapıtlar olduğu için resimlemeye yer verilmiştir.

Kırmızı Kanatlı Baykuş, okulöncesi döneme seslenen bir yapıttır. Bu nedenle, kitabın bütün sayfalarında resimlere yer verilmiştir. Bu yaş okurunun okuma bilmemesinin sonucu olarak resim metin oranında resimlerin ağırlık kazanmasının çocuk edebiyatı yapıtları için uygun olduğu düşünülmektedir.

Resimlere yer veren diğerkitaplardan, *Kuuzu ve Lunapark Ailesi*, *Gülen Sakız Ağacı* ve *Hayalet Köy* kitaplarının resimlemeleri renkli biçimdeyken, *Aydede Her Yerde*, *Mezarlıktaki Gölge*, *Ankaralı*, *Bayan Pimpirik*, *Çocukluk Anayurdum* kitaplarının resimlemeleri siyah beyaz olarak renklendirilmiştir. *Karayılan* yapıtında ise siyah beyaz bir haritaya yer verilmiştir. Okurun metinde anlatılanları belleğinde daha iyi anlamlandırabilmesi ve canlandırabilmesi için renkli olarak resmedilmiş kitaplar ilgiyi daha canlı tutmaktadır. Ancak siyah beyaz olarak renklendirilmiş olan kitapların özgün ve yeni bir gerçeklikle resmedilmesi de dilsel metne katkı sağlayabilecek özelliğindedir.

Resimlemelere yer verilmeyen yedi kitabın tümü gençlik romanıdır. Bu nedenle, kitaplarda resimleme oranı azdır. Resimlerle anlatılmak istenilenler dilsel öğelerle sunulmuştur.

Resim bulunan on ödüllü çocuk edebiyatı yapıtı, okurun ilgisini toplayabilmesi, okurken ara verebilmesi ve kurguya odaklanabilmesi için olanak sunacak niteliktedir. Yapıtlarda yer alan resimler, çizerin yeni ve özgün bir gerçeklik sunmasıyla oluşturulmuştur. Resimlerin okurun algısını devindirecek biçimde oluşturulduğu söylenebilir.

Dilsel metinlerin okur tarafından anlamlandırılabilmesine olanak sağlayacak resimlerin sanatçı duyarlığı ile oluşturulduğu söylenebilir. Çocuğun resim dilinin olanaklarıyla bildirişim kurmasını sağlayacak ve resim yapma isteği uyandırabilecek yalın çizgilerle oluşturulmuştur.

Kurgularda anlatılanları okurun belleğinde tamamlayabilmesine, karikatür ve betimleme özelliği ile eğlendirirken düşündürebilen, okuma eylemini sanata dönüştürebilecek resimlemelere yer verildiğinden resimleme özelliklerinin çocuklar için etkili bir uyaran olduğu düşünülmektedir.

4.2. Sonuç ve Öneriler

Araştırmada ödül almış on yedi çocuk edebiyatı yapıtı temel öğeler bakımından incelenmiştir. Ödül almış on yedi çocuk edebiyatı yapıtı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bakımından incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İncelenen ödüllü çocuk edebiyatı yapıtlarının karakterleri geliştirilirken birçok karakter geliştirme yolu kullanılmıştır. Karakterlerin okura tanıtılmasında sıklıkla “*karakterlerin eylem ve konuşmalarıyla*” geliştirilme yolu yeğlendiği görülmektedir. Bu yolla geliştirilen karakterler kurgu içinde daha etkin olduğu için, başka bir deyişle baş kişiler olduğu için okurun baş kişi ve yan kişilerin ayırımına varmasına olanak sunmuştur. Yeğlenen bu karakter geliştirme yolu, okurun özdeşim kurmasına kolaylıkla olanak sunabilir.

Kitaplarda sıklıkla yeğlenen diğer bir karakter geliştirme yolu ise “*diğer karakterlerin yorumu*” dur. Böylece okur, birçok karakteri tanıma olanağı bulup dolaylı ve doğrudan karakterleri tanıyabilir. Kitaplarda az da olsa kullanılan karakter geliştirme yolu ise “*yazarın yorumu*” olmuştur. Kurguyu oluşturan kişinin gözünden karakterleri tanıyan okur için uygun söylemler kullanılması burada önem taşımaktadır. Yapıtların nerdeyse tamamında kullanılan karakter geliştirme yolu ise “*fiziksel özellikleriyle tanıtmak*” dır. Bu yolla karakterleri ayrıntılı tanıma olanağı bulan okur, kurgu ile ilgili düşlemlerini pekiştirebilir.

Ödüllü yapıtların karakterleri sıklıkla açık karakterler olarak kurgulanmıştır. Bununla birlikte karakterlerin davranış ve düşüncelerinde ortaya çıkan değişimler, onları devingen duruma getirmiştir. Bu belirlemeye uymayan yapıtlar olarak *Ölüm Bugün Hasta ve Arda'nın Derdi Ne?* gösterilebilir.

Yazarların ortak bir tutumu olan ve tüm yapıtlarda kendini gösteren diğer bir nokta ise anlatıların karakterler üzerine kurgulanmasıdır. Çoğu yapıtın adının baş kişiler üzerine kurulu olması bunu doğrular niteliktedir. Yazarların karakter oluşturmadaki diğer bir ortak tutumu ise karakterlerini araştırmacı, meraklı, aile ve doğa sevgisine duyarlı kişiler olarak geliştirmeleridir. Bu durumun karakterlerin devingenliğine olumlu etkileri olduğu söylenebilir.

Karakterlerin fiziksel özelliklerinden çok davranış ve düşünceleriyle öne çıkması okurun yaşama bakışını biçimlendirmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak, karakter geliştirme yollarındaki bu çeşitliliğin okurun alışılmışın dışında, farklı karakterle karşılaşarak özdeşim kurmasına ve karakterleri seçmesine olanak sunabileceği söylenebilir.

Ödüllü yapıtlar konu bakımından incelendiğinde, sıklıkla çocuk gerçekliğini ve çocuğa göreliği önemseyen bakış açılarıyla yapılandırıldıkları görülmektedir. Sıklıkla kullanılan aile ve arkadaşlık, araştırma güdüsü, hayvan sevgisi, doğa ve çevre duyarlığı konuları okurun yaşamında duyarlık oluşturmaya katkı sağlayabilecek niteliktedir. Olay ve durumların yapılandırılmasını sağlayan çatışmalar, çeşitlilik göstermektedir. Okuma eyleminin sürekliliğine katkıda bulunan çatışmalar, okurun yaşam gerçekliklerini sezinlemesine olanak sunmaktadır.

Çeşitli konulara sahip ödüllü yapıtlar, genellikle okurun duygu eğitimine katkı sağlar nitelikte olup aşırı duygusallığa yer vermemektedir. Bu öğeye yer veren tek yapıt, *Yalancı Şahit* adlı romandır. Kitaplarda sıklıkla kullanılan gülmece öğeleri, okuma eyleminin tekdüzelikten uzak bir anlayışla yapılandırılmasına olanak sağlamıştır.

Roman ve öykülerde yer verilen iletiler, açık ve örtük olarak kurgulanmıştır. Açık olarak kurgulanan iletiler, mantıksal bir tutarsızlığa yer verilmeden sözvarlığı öğeleri ile okurla buluşturulmuştur. Metinsel dokuya yerleştirilen örtük iletiler sevgi, arkadaşlık, aile, hayvan sevgisi, doğa ve çevre duyarlığı, araştırma gibi yaşama ilişkin öğelerle karakterlerin davranışları yoluyla okura sezdirilmiştir. Böylece okurun eşduyumu yaparak iletiye ulaşması sağlanmıştır denilebilir.

Temel öğeler bakımından değerlendirilen ödüllü yapıtları en başarılı kılan öğe dil ve anlatım özellikleridir. Yapıtlarda kullanılan sözvarlığı öğelerinden deyimler ve atasözleri, iletilerin okurla buluşturulmasında bir araç görevi üstlenmiştir. Yazınsallığa katkıda bulunarak anlatımın somutlaşmasını sağlayan diğer öğeler ise benzetme ve betimleme tümceleridir. Metin dilinin okurun belleğinde canlanmasına olanak sunan benzetme ve betimleme tümceleri resimleri de bütünler niteliktedir. İkileme, pekiştirme

ve yansıma sözcükler bütün yapıtlarda sıklıkla kullanılarak anlatımı işitsel bir duruma getirmiştir.

Okuma eyleminin sürekliliğine katkıda bulunan açık ve yalın tümceler yapıtların okunabilirliğini arttırmıştır. Yazarların sıklıkla bulunduğu ortak diğer tutum ise Türkçe sözcüklerin yeğlenmesidir. Bu duyarlığa yer vermeyen yapıtlar olarak *Işıldayan*, *Karayılan*, *Yokluk Bahçesindeki Kayıp Melodi* kitapları gösterilebilir. Kitapların bölümlerden oluşması okurun sıkılmadan okumasına ve ara verebilmesine olanak tanımaktadır. Roman ve öykülerin hemen hemen hepsinde yer verilen çeşitli yazınsal türler okurun yazınsal türlere ilişkin deneyimine katkıda bulunarak varsıl bir Türkçe öğretim ortamı sunmaktadır. Anadilimizin gücü ve olanaklarıyla yapılandırılan kitapların okurun anadiline olana duyarlılığını artıracak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

İncelenen yapıtların kurgunun tamamlanmasında önemli bir rol üstlenen resimleri bakımından da etkili bir uyaran olduğu düşünülmektedir. Sanatçının özgün ve yalın çizgilerle oluşturduğu görseller, metinsel kurguyu tamamlayarak okurun düş kurmasına olanak sunmaktadır. Oldukça yalın çizgilerle oluşturulan yapıtlardaki resimler çocuğun kendi resimlerini oluşturması için isteklendirebilir. Resimler, siyah – beyaz ve renkli olarak resmedilmiştir. Renkli olan resimlerin okurun ilgisini daha çok çekerek okuma eylemine katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Temel öğeler bakımından incelenen yapıtlar, *Ölüm Bugün Hasta* yapıtı dışında çocuk edebiyatı bağlamında nitelikli bulunmuştur. Kitapların, çocuk okurun okul ve sosyal yaşamına katkıda bulunabileceği; okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmada etkili birer uyaran olabilecekleri; sözü edilen üç yapıtın yabancı sözcük kullanımları dışında çocuk okurlara dil bilinci ve duyarlılığı kazandırabileceği kanısına varılmıştır.

Bu araştırma ile elde edilen bilgiler tanıklığında şu öneriler sunulabilir:

1. Çocuk okurun karşılaştacağı kitaplar konusunda öğretmenler ve aileler duyarlı olmalıdır. Her kitabın her çocuğa uygun olmayacağı bilinerek onların gelişimlerine katkı sağlayabilecek nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları seçilmelidir.

2. Çocuk edebiyatı kitaplarının niteliğini belirlemeye ilişkin çalışmaların sayısı azdır. Oysa çocukların bilinçli ve duyarlı bireyler olarak yetişebilmesinin ilk adımı kitaplardır. Bu nedenle, farklı yayınevlerine veya yıllara ilişkin ödüllü ve ödüksüz çocuk edebiyatı yapıtlarının niteliğini belirlemeye dönük bilimsel çalışmalar yapılmalıdır.

3. Okurun yaşama bakışını değiştirecek, yeni deneyimler yaşatabilecek, onların dilsel ve ruhsal gelişimlerini destekleyecek kitapları yazan sanatçılar, çocuk edebiyatının temel öğelerini yapılandırırken her bir öğede aynı duyarlılığı göstermelidir.

4. Farklı yıllara ilişkin ödül almış çocuk roman ve öyküleri karakter, konu, ileti, dil ve anlatım, görsel bir uyaran resim öğelerinin her biri ayrı ayrı ele alınarak incelenebilir. Böylece yapıtlara ilişkin daha ayrıntılı sonuçlara ulaşılabilir.

KAYNAKLAR

İncelenen Kaynaklar

Arif, A. (2012). *Işıldayan*. (1.Baskı). İstanbul: Bu Yayınevi.

Atilla, M. (2010). *Parktaki Gergedanlar*. (1.Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Avcı Çakman, K. (2015). *Gülen Sakız Ağacı*. (4. Baskı). İzmir: Tudem Yayıncılık.

Avcı Çakman, K.(2015).*Almarpa'nın Gizemi*.(4.Baskı). İzmir: Tudem Yayıncılık.

Baba, H. (2012). *Ölüm Bugün Hasta*. (1.Baskı). Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.

Cemali, Z. (2011). *Ankaralı*. (3.Baskı). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Dikici, İ. K. (2014). *Bayan Pimpirik*. (1.Basım). İzmir: Tudem Yayıncılık.

Gürleyen, O. (2012). *Karayılan*.(1.Baskı). İstanbul: Bu Yayınevi.

İhsan, Ü. (2012). *Yokluk Bahçesindeki Kayıp Melodi*. (1.Baskı). İstanbul: Bu Yayınevi.

İplikçi, M. (2013). *Yalancı Şahit*. (4.Baskı). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Kılıçoğlu, H. (2012). *Aydede Her Yerde*. (1.Baskı). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Oral, F. (2015). *Kırmızı Kanatlı Baykuş*. (3.Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Özer, K. (2013). *Çocukluk Anayurdum*. (2.Baskı). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Sertbarut, M.(2014). *Mezarlıktaki Gölge*.(1.Baskı).İstanbul:Altın Kitaplar Yayınevi.

Şeker, H. (2012). *Hayalet Köy*. (1.Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Tosuner, N. (2014). *Arda'nın Derdi Ne?*. (4. Baskı). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Uşar, İ. (2013). *Kuzu ve Lunapark Ailesi*. (2.Baskı). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Yararlanılan Kaynaklar

Akyüz, M.(2014). *Muzaffer İzgü'nün Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Alaylıoğlu, R., Oğuzkan, F.(1976). *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınevleri.

Alpay, M.(1984, 1985, 1987). *Ya – Pa Okulöncesi Semineri*. İstanbul: Ya – Pa Yayınları.

Alper, T., Gül, E.(2011). “Resimli Kitaplardaki Karakterlerin Duygu Durumlarının İncelenmesi”. III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Bildiriler ve Atölye Çalışmaları. (Yay. Haz.: S. Sever.) Ankara: AÜ Basımevi, s. 523-530.

Arabacı, H. (2011). “Gülsüm Cengiz ve Eserlerinin Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri ev Önemi”. III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Bildiriler ve Atölye Çalışmaları. (Yay. Haz.: S. Sever.) Ankara: AÜ Basımevi, s.275-279.

Aslan, C.(2006). *Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Başığmez Tığlı, H.(2014). *Miyase Sertbarut'un Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Öğelerine Göre İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Can, D.(2012). *Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma: Tanımlar, Türler ve Teoriler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Canlı, S.(2015). Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelik İlkesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 9 – 123.
- Çakır İlhan, A.(2000). *Çocuk Kitaplarının Sanat Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları*. (Yay. Haz.: S. Sever). Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Eğitim Merkezi Yayını.
- Çavuşoğlu, A.(2006). *Anadili Çocuk Edebiyatı*. Kayseri: Ufuk Yayınları.
- Çebi, A.(2006). "Küçük Prenste Eğitimbilimsel Göstergeler". *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Yay. Haz. : S. Sever vd.). Ankara: AÜ Basımevi, s.219 – 225.
- Çer, E. (2016). *0 – 6 Yaş Çocuk Kitaplarında Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik*. (1. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık..
- Demirkaya, Ö.(2009). *Bilgin Adalı'nın Çocuk Romanlarının, Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Alanlarına Etkileri Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Dilidüzgün, S.(1996). *Çağdaş Çocuk Yazını: Yazın Eğitime Atılan İlk Adım*. (1. Baskı).İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Dilidüzgün, S.(2000). “Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik”. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Yay. Haz.: Sedat Sever)* Ankara: Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Eğitim Merkezi Yayınları, s.253-267.

Dilidüzgün, S.(2002). *Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Dilidüzgün, S.(2003). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Dilidüzgün, S.(2004). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Dilidüzgün, S., Sever, S., Aslan, C.,(2007). *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Doğan, B., (2014). *Çocuk Romanlarındaki Kadın Karakter Çerçevesinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Göğüş, B. vd. (1998) *Yazın Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.

Güler, E. (2014). *Çocuk Edebiyatı Kapsamında Mehmet Güler'in Eserleri Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

İnce, Ö. (2008). *100 Temel Eserin Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Bağlamında İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İpşiroğlu, N.(2000). *Alımama Boyutları ve Çeşitlemeleri: Resim*. İstanbul: Papirüs Yayınevi.

Karagöz, S.(2006). *Ayla Çınaroğlu'nun Çocuk Kitaplarının Çocuk Yazınının Temel Öğeleri Yönünden İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karagöz, S.(2014). *Çocuk Romanlarındaki Baş Kişilerin Yaşadıkları Çatışmaları Çözme Yöntemlerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kavcar, C.(1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.

Kaya, İ.(2003). Çocuk Kitabı Resimlemelerinde Klişe Yaklaşımlar. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 24, 35.

Lüle, E.(2007).“Yedi Farklı Çocuk Kitabının Çocuk Yazını İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi.” İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8 (14), 17 – 30.

Melanlıoğlu, D.(2011). “Ayla Çınaroğlu’nun Öykülerindeki İletiler ve Bu İletilerin Aktarımına Yönelik Tespitler”. III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Bildiriler ve Atölye Çalışmaları. (Yay. Haz.: S. Sever.) Ankara: AÜ Basımevi, s.431 – 437.

Neydim, N.(1998). *Çocuk ve Edebiyat - Çocukluğun Kısa Tarihi, Edebiyatta Çocuk Figürleri*. İstanbul: Bu Yayınevi.

Oğuzkan, F.(2000). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Oğuzkan, F.(2006) *Yerli ve Yabancı Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özdemir, E.(1995). *Eleştirel Okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özdemir, E.(1981). *Yazı ve Yazınsal Türler*. Ankara: Karacan Yayınları.

Özkırımlı, A.(2002). *Türk Dili, Dil ve Anlatım*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Özmen, G. (2010). *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk ve Gençlik Yapıtlarında Karakter İncelemeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, S.(2011). Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Nitelikli Çocuk Edebiyatı Eserlerini Seçebilme Yetkinlikleri. III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Bildiriler ve Atölye Çalışmaları. (Yay. Haz.: S. Sever.) Ankara: AÜ Basımevi, s.219- 228.
- Postman, N.(1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. (Çev. Kemal İnal) Ankara: İmge Yayınevi.
- Püsküllüoğlu, A.(2001) *Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü* (Ciltsiz). Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Sartre, J. P. (1995) Edebiyat Nedir? (Çev.:Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayını.
- Sever, S.(1995). Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler. *ABECE Eğitim, Ekin ve Sanat Dergisi*, 107, s.14 – 15.
- Sever, S.(1998). Dil ve İletişim (Etkili Yazılı ve Sözlü Anlatım). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*,C:31.
- Sever, S.(2000). “Çocuk Kitaplarında Görsel ve Dilsel Duyarlık”. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları* (Yay. Haz. Sedat Sever). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Eğitim Merkezi Yayını, s.631 -646.
- Sever, S.(2002). Öğretim Dili Olarak Türkçenin Sorunları ve Öğretme Öğrenme Sürecindeki Etkili Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt:34, Sayı: 1-2.
- Sever, S.(2003). “Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt:35, Sayı: 1-2.

- Sever, S. (2006). “Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?”. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu:Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Yay. Haz. : S. Sever vd.)*. Ankara: AÜ Basımevi, s.41- 56.
- Sever, S.(2011a). *Okuma Kültürü Edindirme Sürecinde Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Eğitim Sen Yayınları Okulöncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu*. s. 22 – 28.
- Sever, S.(2011b). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. (5. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S.(2012). *Çocuk ve Edebiyat*. (6. Baskı). İzmir: TUDEM.
- Sever, S.(2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. (1. Baskı). İzmir: TUDEM.
- Sivri, M.(2006). “Çocuğa Şiirde Öğreticilik Sorunsalı”. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Yay. Haz. : S. Sever vd.)*. Ankara: AÜ Basımevi, s.651 – 657.
- Şimşek, T. (2014). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*. (5. Basım). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R.(2000a). *Çocuk Edebiyatı Kültürü: Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R.(2000b). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. R. (1998). *Çocukluğun Kozası*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tan, M. (1989). *Çağlar Boyunca Çocukluk. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt:22 Sayı:1.
- Tan, M. (1993). *Çocukluk, Dün ve Bugün*. Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyum Bildirileri. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Topaloğlu, A. (1989) *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tuğrul, B., Feyman, N. (2011). “Okulöncesi Çocukları İçin Hazırlanmış Resimli Öykü Kitaplarında Kullanılan Temalar”. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Yay. Haz. : S. Sever vd.). Ankara: AÜ Basımevi, s.387- 392.
- Türkiye Bilimler Akademisi. (2011). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*. (1.Baskı) Ankara: Yeni Reform Matbaacılık.
- Tüfekçi, C.(2012). *Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma: Tanımlar, Türler, Teoriler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Türkçe Sözlük* (2005) Ankara: TDK Yayınları
- Uzmen, S.(2001). *Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Prososyal Davranışlarının Resimli Çocuk Kitapları İle Desteklenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vardar, B.(2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yalçın, A., Aytaş, Y. (2008) *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Yaşar, K. (2013). Erich Kästner’in Hayvanlar Toplantısı Adlı Eserinin Çocuğa Göreligi VE Çocuk Edebiyatı İlkelerine Uygunluğu. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Yazım Kılavuzu*.(2005) Ankara: TDK Yayınları.
- Yörükoğlu, A.(1976). Çocuk Kitapları. *Türk Dili Dergisi*, Sayı:292.

Yükselen, A., Bencik Kangal, S. (2011). “Resimli Çocuk Kitaplarının Renk Kavramı Kazanımı Üzerine Etkisinin İncelenmesi”. III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Bildiriler ve Atölye Çalışmaları. (Yay. Haz.: S. Sever.) Ankara: AÜ Basımevi, s.555 – 561.

